

Yerel Dergi  
Bahar-Yaz 2017 • Sayı 26

# tirşik

**ANDIRIN'DA  
MEGALİTLER**

**ÜÇ DOKTOR**

**ANDIRIN  
KÜLTÜRÜ**

**ESNAF  
KÜLTÜRÜ**

**• ŞAH İSMAIL • HALİL AĞA • CİPCİ CÜLLÜ DAYI**



# Yemek Sektöründe 28.Yıl



Her gün yaşanan yoğun iş atmosferinde amacı önce hizmet ve damak zevki olan Çiftlik Restaurant ve Çiftlik Catering, 1988 yılından itibaren devamlı yenilikçi, müşterilerinin beklentileri ve istekleri doğrultusunda bu yolda sağlam adımlarla ilerlemektedir.

*Bizi tercih eden tüm kurum, kuruluş ve kişilere teşekkür ederiz.*



Yeşilce Mah. Rüya Sk. No:3/A  
4.Levent - Kağıthane/İstanbul  
Tel: 0212 282 85 60 Fax: 0212 282 85 61  
www.ciftlikyemek.com



Mecidiyeköy Mah. Eski Osmanlı Sk. No:3  
Şişli/İstanbul  
Tel: 0212 274 24 54 Fax: 0212 288 41 81  
www.ciftlikyemek.com



## Platformdan

Tirşik dergisini değerlerimiz ve kültürümüz temeli üzerine dört ana tema işliyor.

**Tarih**

**Toplum**

**İnsan**

**Sanat edebiyat**

Hepsinin kökle mi yerli hepsi hepsi yerelden hitap ediyor. Tıpkı suyun gözesi gibi

Tirşik dergisi işleyeceği konular öylesine zengin ki seçim yaparak belirliyor. İşlenen konular arasında bütünlük sağlıyor mevsime uygun konular işliyor. Böylece yaşamı takip ediyor. Sizlerden gelen görüş eleştiri ve istekleri dikkate alıyor. Okuyuculara derginin tasarımını sayfa düzeni konusunda kolay okunurluktan yanalar. Takdir edilmelidir ki konuları işleyen yazılar doyurucu ve birikimi olunca metinler uzun oluyor. Yinede kısa, öz, sade, anlaşılır, kolay okunur yönde ęabalarımız sürüyor.

Tirşik dergisinde bilimsel yazılar, inceleme ve araştırmalar yer alsın isteniyor. Okuyucuyu yormadan özgün ęalıřmaları veriyoruz. Uzun olanları bölümleri ayırıyoruz.

Tirşik Dergisi geğmişte tarayarak geleceğe işık tutmak istiyor. Bizde aslını inkar edene haramzade derler. Aslımızı unumraya neslimizi ihmal etmemeye ęalıřıyoruz. Bunun içinde değerlerimizi işlemek ve yaşatmak istiyoruz.

Tarih önümüze iki türlü okuma sunar. Tarihi yapanlar ve tarihi yazanlar. Değerlerimizi, birikimlerimizi ne kadar çok derler, kayda alır ve yazarsak o kadar kalıcı oluruz. Kalıcı olmak iddeasında olanların geride eser bırakması gerekiyor. Tirşik dergisi de bu birikimi sunuyor.

Önümüzdeki sayılarda g yolu etrafında g kültürü işlenecek. Dnde bugünde yarında ana gücümüz olan yaylacılık, yayla kültürü işlenecek. Eli kalem tutanları, yazanları, araştıranları bekliyoruz. Kapımız açık.

Tirşik dergisi dolu dolu. Sizlerle dolu, sizlerle yoluna devam ediyor.

Yeni sayılarda buluşmak üzere...



# tirşik

YEREL DERGİ

ANDIRIN GELİŞİM PLATFORMU'NUN  
YAYIN ORGANIDIR

**Andırın Gelişim Platformu Adına İmtiyaz Sahibi:**

Ahmet Narinoğlu

**Genel Yayın Yönetmeni:**

Sezal Şengönül

**Yazı İşleri Müdürü:**

Gökhan Gök

**Yayın Kurulu:**

Ahmet Narinoğlu, H.Salih Zengin, Hüsnü Karcı,  
Tahsin Sarıbiyık, Cahit Can Yanık, Cumali Yaşar

Abone, Reklam ve Halkla İlişkiler:

Soner Kesme, İskender Zengin, Sittik Çeri

**Adres:**

Eski Osmanlı Sok. No:3 Kat:1 Da:6 Mecidiyeköy-Şişli/  
İSTANBUL

**Telefon:**

0212-274 24 54

**Web Adresi:**

[www.andirin.org.tr](http://www.andirin.org.tr)

**e-posta:**

[tirshikdergisi@hotmail.com](mailto:tirshikdergisi@hotmail.com)

**Yayın Türü:**

Yerel Dergi

**Grafik-Tasarım:**

Yeşim Karakoç

**Baskı:**

Kültür Sanat Basımevi

**Dağıtım Sorumlusu:**

Muzaffer Yaşar

Yayınlanan yazıların sorumluluğu, yazarına aittir.

Bu dergi, Andırın Gelişim Platformu'nun  
bir kültür hizmetidir.

Parayla satılmaz.

## ◆ İÇİNDEKİLER ◆

- |       |                           |        |                                  |
|-------|---------------------------|--------|----------------------------------|
| 1     | PLATFORMDAN               | 63     | BİR TAS AYRAN                    |
| 2     | İÇİNDEKİLER               | 64     | BULUTLAR                         |
| 3-7   | KAPAK DOSYASI             | 65     | MEMLEKET HASTALIĞI               |
| 8-14  | ÇUKUROVA KALELERİ         | 66     | HEY                              |
| 15    | GEBEN TARİHİ              | 67     | YALNIZ AĞAÇ                      |
| 16    | ANDIRIN'DA ESNAF HAYATI   | 68     | ÖMRÜM BENİM                      |
| 17-19 | KÖY ARAŞTIRMALARI         | 69     | HAYATIM                          |
| 20-25 | ANDIRIN ABDALLAR          | 70     | GÖÇ YOLCULUĞU                    |
| 26-27 | ANDIRIN ÜZERİNE TESPİTLER | 71     | BİR 22 ŞUBAT GÜNÜ                |
| 28-29 | ÜÇ DOKTOR                 | 72     | BEN BENİ ARIYORUM                |
| 30    | FERUZAN ANTEBOĞLU         | 73     | GÜNLÜK                           |
| 31-34 | KOCA AHMET                | 74     | ALDILAR                          |
| 35-41 | ŞAH İSMAİL HİKAYESİ       | 75-84  | HALİL AĞA                        |
| 42    | MULLACIK AĞITI            | 85     | GİDEN GENÇLİĞİMİZE               |
| 43-45 | KAHVEHANE                 | 86-88  | CİPCİ CÜLLÜ DAYI                 |
| 46    | HALİL ATILGAN MÜZESİ      | 89     | SARI ÇEKİRGE                     |
| 47    | BEŞBİRYERDE               | 90-91  | DAYAK                            |
| 48-50 | KAR BEREKETİ              | 92     | ALLI GELİN                       |
| 50-57 | TELLİ TURNAM              | 93-96  | SOKAK                            |
| 56-58 | BAHAR                     | 97-98  | GENÇ KALEMLER (MASALLAR-ŞİİRLER) |
| 59    | BARAZAMALI GÜZEL          | 99-102 | YAZI DERSLERİ-HİKAYE YAZMAK      |
| 60-61 | YAZ                       | 103    | GENÇ KALEMLER                    |
| 62    | ANADOLU KADINI            | 104    | İKİ KİTAP                        |





## ANDIRIN'DA ASUR TİCARET KOLONİLERİ DÖNEMİNE AİT MEGALİTLER

Etimolojik olarak **Megalit**, Yunanca megas (büyük) ve lithos (taş) sözcüklerinin bir arada kullanılmasıyla türetilmiştir. Megalitler bir yapı ya da anıt oluşturmak için kullanılan büyük bir taştır. Bu yapılar bir veya birkaç megalitin bir arada kullanılmasıyla da meydana getirilebilir. Sıfat olarak kullanılan Megalitik sözcüğü de yapı veya anıtın bu tür taşlardan yapılmış olduğunu ifade eder. Megalitik yapılarda, taşlar harçla değil birbirlerine geçmeli olarak bir arada dururlar. Megalitler esas itibarıyla iki grupta sınıflandırılabilir:

1. Herhangi bir dayanak gerektirmeden ayakta duran taşlar; bunlar tek başına iken "**Menhir**" (dikilitaşlar) olarak adlandırılır. Dikilitaşlar, toprak üstü yükseklikleri 4 metreye kadar ulaşan hatta zaman zaman daha da yüksek olan büyük taşlardır. Bunlar tek ya da gruplar halinde olabilecekleri gibi, bazen dolmenlerin, bazen de mezar tepelerinin çevresine yerleştirilmiş halde de bulunabilirler. Yerel halk tarafından genelde bunların "**şehit mezarları**" olduklarına inanıldıklarından, günümüzde çoğu kez İslâm mezarlıklarının içinde kalmışlar ve diğer mezar taşları ile karışmışlardır. Menhirlerin çoğunun mezar taşı olduğu ispatlanmıştır. Büyüklükleri sebebiyle de, sanki canlıymışlar gibi halk masallarına konu olmuşlardır. İlgili efsanelerde menhirler doğarlar, büyürler, dans ederler ve ağlarlar. Bazı menhirler

tarihi bir hatırayı sonsuzlaştırırlar. Menhirler, toprak sınırını belirtmek için de kullanılmış olabilirler. Menhirlerin dikilme sebeplerine en uygun açıklama ise, bunların ilkel idoller, yani dini semboller olduklarıdır. Genel olarak yalnız duran menhirler, bazen bir çizgi üstünde dizilmiş de olabilirler. Dikilitaşların üzerinde halen ayrıntılı bir çalışmanın yapılmadığını literatür taramasından tespit etmekteyiz. Şayet dikilitaşlar bir doğru veya daire şeklinde dizilirler ise "Cromlech" (Kromlek) adını alırlar.

2. Paralel olarak düzenlenmiş bir döşemeden oluşturulan odalara "Dolmen" denir. Dolmenler mezar olarak kullanılan odalardır. Bunların üstü toprakla örtülürse, ortaya çıkan tepeciklere tümülüs veya halk arasında daha yaygın olarak kullanılan şekliyle "höyük" adı verilir. Dolmen olarak tanımlanan ve yerel olarak amiyane tabirle "kapaklıkaya" olarak adlandırılan anıtlar dik olarak konan büyük taş blokların üstlerinin aynı tür taş ile kapatılması ile oluşur. Genel olarak bunların bir arka odası, bir orta odası ve bir ön giriş kısmı vardır. Odaların önünü kapatan taşta da "ruh deliği" olarak tanımlanan değirmi bir açıklık vardır. Bugün çoğu açıkta olan bu anıtların etrafında bir çevre duvarları ve çoğunun da üzerinde, taşlardan oluşan bir tepeciğin olduğu bilinmektedir. Mezar olarak kullanılan anıtlar M.Ö. XX. yüzyılda



yapılmaya başlanmış, bazıları ikinci kullanım ile 7. yüzyıla kadar gelmiştir. Megalitlerin olduğu yerde yapılan kazılarda genellikle çanak-çömlek, ip baskı ya da oluk bezemeli, koyu renkli kaplar ortaya çıkarılmıştır. Bunlarla birlikte, az da olsa maden alet ve takılar da bulunmaktadır. Dolmenler şekillerine göre üçe ayrılır:

**1. Basit Dolmen:** Ayakta duran iki veya birkaç taşın üstünde, yatık durumdaki büyük bir taştan oluşur. Bu ilkel dolmen, bazen bir tümülüs ile örtülüdür.

**2. Kubbeli Dolmen:** Bu tip dolmende, harçsız taşlarla örtülmüş ve kilit taşıyla kapanmış bir kubbe görülür. Yunanistan'da "Tolos" denilen bu tür inşaata, Fransa ve İrlanda'da bugün dahi çoban kulübeleri arasında rastlanmaktadır.

**3. Örtülü Koridor:** Son çağ dolmenlerinin hepsi bu türdedir. Bütün anıt, üstü örtülü bir geçitten ibarettir. Bunun bazı kısımları delikli bir taşla ayrılır ve bazılarında ise çeşitli rölyeflere rastlanır.

Kireç taşı egemen kayaç yapısına sahip Kahraman Maraş çevresinin megalitik incelemesi 1993 ve 1995 yıllarında ayrı ayrı dönemlerde gerçekleştirilmiş ve daha çok Kılıç Kökten'in makalesi çerçevesinde bölge dolaşmış ve 1993 yılı çalışmaları sırasında Göksun'a 5 Km. mesafede Taşoluk'taki Çataltepe, Uzunyelek, Tekerektepe, Çürükkala ve Korunun Ucu mevkileri incelenmiş ve daha sonra Beyyurdu (Köpeören) bölgesinde yapılan çalışmalarda menhirler, çevrek taşlar ve dik sıra taşlar tespit edilmiştir. Yine bu bölgede Haraptarla, Tuz Taşının Altı (Gavur Mezarı yanı), Pınarın Arkası, Akbayır (Akpınar), Karamağara Tepesi bölgesinde incelemeler yapılmış ve Haraptarla mevkiinde genelde 30 Cm X 120 Cm X 40 Cm ebatlarında kaba taşlardan oluşan ekliptik görüntülü eski ev duvarlarının kalıntlarına tesadüf edilmiştir.

Andırın bölgesi ile ilgili yapılan akademik ve arkeolojik çalışmalara ve kazı sonuç raporlarına göz attığımızda Andırın bölgesinde hiçbir megalitten bahsedilmemektedir. 2013 yılından bu yana Andırın ilçe sınırları içerisinde yer alan Altınboğa (Kümbetir), Haciveliuşağı Mahallesi Pertler Obası ve Gökçeli Mahallesi'nde yaptığım yüzey araştırmasında tespit ettiğim ilginç yüzey şekillerini oluşturan taşların daha sonra yaptığım değerlendirme çalışmaları esnasında aslında sıradan taşlar olmayıp, bunların Andırın ilçesinin Geç Bronz Çağı Dönemine ait tarihine ışık tutan megalitler olduğunu tespit edince çalışma heyecanım bir kat daha arttı. Bu çalışmalarda elde ettiğim tespitleri teker teker ele alarak kamuoyu ile paylaşmanın bölge tarihimize çok önemli bir hizmet olduğunu değerlendirmekteyim.

### 1. Altınboğa Megaliti:

Bölge rehberimiz İlhan Berk ve Mustafa Harmanda (Gececi) eşliğinde, 17 Eylül 2014 günü Altınboğa Mahallesi'nde arazi incelemesi yapıldı. Megalitin bulunduğu yerin tapu kaydı hazineye ait olan Kilise Deresi Mevkiinde Altınboğa Yaylası yolu üzerinde mahalle çıkışından itibaren yaklaşık 2.200 metrelik mesafede bulunmaktadır. Yöre insanı burasına Roma su kaynağı dese de burasının muhtemelen Asur Ticaret Kolonileri döneminden kalma bir mezar yeri (megalit) olduğunu değerlendirmekteyim.

İşin uzmanları tarafından yapılacak etütten sonra gerçekler gün yüzüne çıkacaktır.

Megalitin olduğu bölgede arkeolojik yerleşim alanı bulunmaktadır. Andırın ilçesinin en eski yerleşim alanlarından bir tanesidir.



### 2. Kümbetir Megaliti:

Bölge rehberimiz İlhan Berk ve Mustafa Harmanda (Gececi) eşliğinde, 17 Eylül 2014 günü Altınboğa Mahallesi Kümbetir Obasında arazi incelemesi yapıldı. Megalitin bulunduğu yerin tapu kaydı hazineye aittir. Kümbetir Megaliti Kümbetir Kalesi'ne giden yolun üzerindedir. Megalit ile Kümbetir Kalesi arasında Bizans dönemine ait bir mezarlık alanının olduğu ve yine bu mezarlık alanı ile Kale arasında da arkeolojik yerleşim alanının olduğu yüzey incele-



melerinden anlaşılmaktadır. Bölge rehberinin verdiği bilgilere göre kaçak defineciler tarafından bu mezarlık alanından Bizans sikkelerinin bulunduğu ifade edilmiştir. İşin uzmanları tarafından yapılacak etütten sonra gerçekler gün yüzüne çıkacaktır. Bu bölge de tıpkı Altınboğa, Gökçeli ve Haciveliuşağı Mahallesi'ne bağlı Âşıklı (Pertler) obası gibi en eski yerleşim yerlerinden bir tanesidir.



Resim 2. Celil ÇINKIR Kümbetir Megaliti Tespit Çalışmalarında.



Resim 3. Kümbetir Megaliti

**1. Pertler Megaliti:** Pertler yerleşim yeri olarak Haciveliuşağı Mahallesi'ne bağlı bir obadır. 24 Ağustos 2014 günü rehberlerimiz eşliğinde sahada inceleme ve araştırma çalışması yapıldı. Âşıklar (Pertler) obasının çok eski bir yerleşim yeri olduğunu değerlendirmekteyiz. Bunu Rehberimiz Sn. Ahmet Pert'in

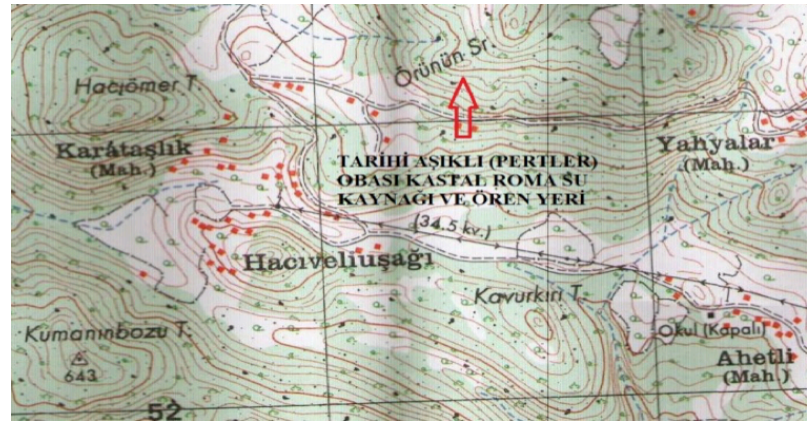


Resim 4. Pertler Megaliti Giriş Kısmı

ifadelerinden anlamaktayız. Zira bölgede yapılan kaçak kazılarda Romalılar dönemine ait sikkeler ile çeşitli seramik eşyaların bulunduğunu ifade etmektedir.

Yapılacak bir arkeolojik kazı çalışması neticesinde bölgenin tarihi daha net olarak aydınlatılacaktır. Bu megalitin M.Ö. XX – XVIII. yüzyıllar arasına ait olabileceğini değerlendirmekteyim. Ayrıca halen birçok yerde bulunan ve günümüze kadar varlığını koruyarak gelen Selefkoslar dönemine ait infaz havuzları ve çeşitli sütun başları, sütunları meydana getiren ve bölge insanının zenginlik alameti sayarak lord taşı dedikleri loğ taşına benzeyen taşlar ile mozaik alanları bölge tarihine ışık tutması bakımından önemli parçalarıdır. Bölge konum itibarıyla Olucak antik yerleşim alanının oldukça yakınındadır.

Yine bölgeye oldukça yakın bir mesafede bulunan ve saray tipinde inşa edilen Âşıklı (Pertler) Kalesi ve kalenin etrafında bulunan arkeolojik yerleşim alanı megalitin bulunduğu yerin önemi hakkında bize çok önemli ipuçları vermektedir. Megalitin içi küçük bir mahzeni andırmakta ve iç kısmına basamak şeklinde yerleştirilen geniş ve düzgün taşların oluşturduğu döşeme ile girilmektedir.



Harita 1. Pertler Megaliti Bölge Haritası



Resim 5. Pertler Megaliti





Resim 6 Pertler Megaliti ön kısmı

**2. Çobanhopuru Megaliti:** Çobanhopuru megaliti Andırın ilçesinin Gökçeli Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır.

Çobanhopuru Megaliti'nin bulunduğu bölge İç Anadolu'yu Çukurova'ya bağlayan Ağıyol denen ve Asur Ticaret Kolonileri döneminden itibaren kullanıldığı



Harita 2. Çobanhopuru Bölge Haritası

Bölge rehberlerimiz eşliğinde 31 Ağustos 2014 günü tarafımdan Gökçeli Mahallesi'nde geniş kapsamlı bir yüzey araştırması yapıldı. Çoban Hopuru megaliti Gökçeli Mahallesi'nin 500 metre kadar doğusunda Fakuşağı Mezrası'nın 1200 metre kadar batısındadır. Burasının mülkiyeti Ali Daş'a aittir. Ço-

tespit edilen 4000 yıllık ticaret yoluna oldukça yakın mesafededir. Andırın ilçesinin en önemli kalelerinden birisi olan Akkale'ye oldukça yakın bir mesafededir. Ayrıca Andırın ilçesinin toponomi ilmi ışığında adının geldiğine inanılan ve yüce tanrıça anlamına gelen tanrı Andruwana'nın yaşadığına inanılan yer Durnafenk bölgesi olup buraya oldukça yakın bir



Resim 7. Çobanhopuru Megaliti



Resim 8. Çobanhopuru Mağarası



mesafededir. Bu bölgenin en önemli özelliği, Akdeniz, Doğu Anadolu ve İç Anadolu iklimlerinin kesiştiği noktadır. Bu bölgenin kendine has bir yağış rejimi vardır. Yağmurdan zayıf, çiyden daha fazla olan bu yağışa yöre insanı “zopur” adını vermiştir.

Burası arkeolojik yerleşim ve mezarlık alanı olarak kullanılmıştır. Çobanhopuru Megaliti, Ören Yeri'nin 200 metre güneyindedir. Kestel Gözesi (Kastal Kuyusu) ise Çoban Hopuru Ören Yerinin 300 metre kadar doğusundadır. Burasının mülkiyeti Ömer Güzel isimli şahsa aittir. Kestel arkeolojik yerleşim alanının tapu kaydı Mustafa Daş adına kayıtlı olup ortağı Ali Gökçeli'dir.

Bölge rehberlerinin iddialarına göre burada bulunan Çoban Hopuru Mağarası'nın içine girilip 50 metre kadar ilerlendiğinde 300 adetlik bir koyun sürüsünü alacak kadar büyüklükte bir mağaraya ulaşılabilecektir. Yine buradan yürümeye devam edildiğinde Çoban Hopuru Ören Yeri'ne ulaşılacağı mahalle sakinleri ve rehberlerimiz tarafından iddia edilmektedir. Bölgede bol miktarda seramik parçaları mevcuttur.

## SON NOTLAR

<sup>1</sup> Megalitler ile ilgili bilgiler Sn. Bakiye YÜKMEN'in Anadolu Megalitleri isimli eserinden özetlenerek ithal edilmiştir.

<sup>2</sup> Yükmén, Bakiye, Anadolu Megalitleri, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Mart Matbaası, İstanbul, 2003, s. 27.

<sup>3</sup> 1. Ahmet PERT, 1931 doğumlu, Mehmet ve Ayşe'den olma, Okur-yazar değil, Evli ve 13 çocuklu ve oğlu Mustafa PERT.

2. Yusuf Akın PERT, 1997 doğumlu, Mecit ve Emiş'ten olma, 12. Sınıf öğrencisi.

3. Gaffar Okkan PERT, 2002 doğumlu, 7. Sınıf öğrencisi.

<sup>4</sup> 1. Ömer Güzel 1967 doğumlu, Mehmet ve Hürü'den olma Lise Terk, Evli ve 9 çocuklu, çiftçi,

2. Ali Gökçeli, Halil ve Medine'den olma 1963 doğumlu, İlkokul mezunu evli 7 çocuklu çiftçi

3. Mustafa Daş, 1954 doğumlu, Mahmut ve Durdu'dan olma, okuryazar, evli 9 çocuklu, çiftçi



# Çukurova Kaleleri

## Göç yolu ve kaleler

Derler ki; Kayseri kalesinde yanan bir meşale sönmeyen Anavarza Kalesindeki meşale yanarmış. Yani kaleden kaleye ışık yakılarak haberleşilmiş, haber yollanmış. Işığın çeşit çeşit yanışı da (yanış şeklide) ayrı bir habermiş.

Bunun fiziki olarak yapılabilmesi için kaleler birbirine yakın, birbirini görmelidir. Gerçekte de öyledir. Kayseriden tutun Çukurova da, Akdeniz sahiline kadar torosları aşan, birbirini gören sıralı kale kalıntıları yaşamaktadır.

Kuzeyden güneye güzergâhları da anaların Andırın bölgesinde yer alır. Sadece Andırın ilçe sınırlarında irili ufaklı 47 veya 53 kale tespit edilmiştir. Bunlardan çoğu ayaktadır. Bundan dolayı Andırın'a Kaleler Şehri denir.

Kalelerin her birinin bulunduğu yere veya konumu/durumuna göre isimleri var. Bu isimler eskiden beri kullanılagelmektedir.

Andırın kaleleri bugün kurtarcısını beklemektedir. Kaleler tescil edilse, onarımı yapılırsa, çevre düzenlemesi yapılırsa, yolu açılırsa, korunsun turizm değeri kat kat artar. Andırın kültür/tarih turizmi canlanır.

Andırında kaleler üzerinde çalışan bu amaçla kurulan AÇEK elinden geleni yapmaktadır. Ancak desteğe, yardıma ihtiyaç var.

Kayseri'den Çukurova/Akdeniz sahiline yer alan kalelerin hepsi master plan ve ana proje yapılarak birlikte ele alınmalıdır. Aksi halde yerelde verilen çabalar yetersiz olmamaktadır. Hedefe ulaşamamaktadır. Bunun için Devlet "Kaleler Projesi" yapılmalıdır.

Bu sayıda herkesin bir parça bilgiye sahip olduğu Andırın Kalelerini derli toplu olarak araştırma raporu halinde sunuyoruz. Okuduğunuzda Andırın coğrafyasının tarih/geçmiş zenginliğine şaşacaksınız.

Andırın kaleleri turizm, çevre, kültür yönünden bir saklı hazine olarak durmaktadır.

Sizlere düşen tarih ve kültür şuuru ile yaklaşmak, kalkanları koruyabildiğimiz kadar korumak. İlgisiz kalırsak definecilerin merhameti kadar bile varlığımız olmaz.

Andırın kaleleri bizimdir. Bizim yeni adımız" Kaleler Şehri Andırın" dır.

Çukurova Kalelerini Dadaloğlu'nun dizilerine bırakalım:

"Dadaloğlu yoktur sözün hilesi,

Hangi tarihtedir bunun çilesi?"

Ayas, Payas, Misis, Tumlu Kalesi

Beş kıtaya hükmedenler nice oldu?"

**Neden Kaleler Şehri diyoruz!**

Kaleler Şehri Andırın ilçemiz tarihi ipek yolu güzere-

gahında Andırın Çevre ve Kültür varlıkları koruma derneği olarak bizim araştırmalarımıza göre 47 kale ve gözetleme kulesinin bulunduğunu tespit ettik.

Bu durum neticesinde ilçemizi kaleleri ve tarihi yerleri ile ön planda olmasını istedik. İlçemizin yayla turizmi yanında tarihi dokusuyla da kazanımları olacağı kanaati oluştu.

Kısıtlı imkanlarla yaptığımız gezilerle tespit ettiğimiz bu kalelerin bazılarının temelleri durmakta; bazılarının ise tahribata uğramalarına rağmen surları durmaktadır.

Bu kaleleri görmek isteyenler ulaşım imkanından dolayı ancak birkaç tanesini gezebilmektedir. Birkaç yıl öncesine kadar Andırın'a doğal güzellikleri fotoğraf-alamak, tarihi yerleri gezmek için gelenler konaklamak için yer bulamadıklarından dolayı günü birlik gelip geri dönüyorlardı. Yabancı turist geldiğinde de Andırın Öğretmen evi Müdürlüğü bu konuda elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışıyordu.

Şu anda ilçemizde 2 tanesi apart otel olmak üzere toplamda 4 adet otel ve Öğretmen evi misafirhanesi bulunmaktadır .

İlçemizde bu kadar kale olduğunu bir çok hemşerimizde bilmiyordur. Bizler bu konu üzerine eğilir gerekli araştırmaların yapılmasını sağlar ve restore çalışmaları yaptırırsak ilçemiz göç veren bir ilçe olmaktan çıkacak hem yazın hem de kışın tüm kesime hitap edecektir. Bu konuda Celil Çınkır hocamın da çalışmaları bulunmaktadır. Umarım bu konu da gerekli hassasiyeti gösterebilir ve güzel neticeler alabiliriz.

Kalelerimizle ilgili yerel yönetimimizin harekete geçerek bu konu da hem çalışma yapması hemde kalelere ulaşılacak yollar yapılarak bu potansiyelin ilçemiz için değerlendirilmesi kaçınılmazdır.

## ÇUKUROVA BÖLGESİ KALELERİ

### OSMANİYE KALELERİ

Bodrum kale  
Çardak Kalesi  
Hemite kalesi  
Mitsin Kalesi  
Toprakkale

### DÜZİÇİ

Haruneşit Kalesi  
Rifatiye Kalesi

### HASANBEYLİ

Hasan beyli kalesi  
Karafenk Kalesi  
Savranda Kalesi



### **KADIRLI**

Akkale  
Anacikkalesi  
Azgıt Kalesi  
Babaoğlan Kalesi  
Çem Kalesi  
Haçtırın Kalesi

### **CEYHAN**

Yılankale  
Tumlu Kalesi  
Anavarza Kalesi  
Kazankaya Kalesi

### **FEKE**

Vahka Kalesi

### **KARAIŞALI**

Milvan Kalesi

### **ALADAĞ**

Hotalan Kalesi  
Işa Kalesi  
Meydan Kalesi  
Sarıçiçek Kalesi  
Tamrut Kalesi Yeniköy Kalesi

### **KOZAN**

Alafakılar Kalesi  
Andıl Kalesi  
Bayramker Kalesi  
Bostan Kalesi  
Bucak Kalesi  
Karasis Kalesi

Kozan Kalesi

Kum Kalesi

Mansurlu Kalesi

Maran Kalesi

### **MİSİS**

Gökvelioğlu Kalesi

Misis Kalesi

### **POZANTI**

Anahşa Kalesi

### **SAİMBEYLİ**

Saimbeyli Kalesi

### **YUMURTALIK**

Ayas Kalesi

Atlas Kalesi

Süleyman Kalesi

### **MERSİN**

Arslanköy Kalesi

Çandır kalesi

Hisar Kalesi,

Gediği Kalesi,

Gözne Kalesi

Kuzucubelen Kalesi

Başnalar Kalesi

Fındıkpınar Kalesi

inap Kalesi

Kızkalesi

Korikos Kalesi

### **SİLİFKE**

Lamas Kalesi

Silifke Kalesi

Tece Kalesi

### **TARSUS**

Gülek Kalesi

Kütüklü Kalesi

Lampron Kalesi

Tunil Kalesi

Yaka Kalesi

### **BELEN**

Çalan Kalesi

Kalası Kalesi

Keşlik Kalesi

### **DÖRTYOL**

Mancılık Kalesi

### **İSKENDERUN**

Sarıseki Kalesi

### **PAYAS**

Payas Kalesi

Cin Kalesi

Dibi Kalesi

Evciler Kalesi

Geben Kalesi

### **GOKSUN**

Fındıklı Kalesi

### **NURDAĞI**

Kozcağz Kalesi

## **ANDIRIN KALELERİ**

Ak Kale

Alameşe (Babikli) Kalesi

Anıcık Kalesi

Azgıt Kalesi

Beyoluğu (Çürük) Kalesi

Bossek (Tuğluca) Kalesi

Boynuyğunlu Kalesi

Bozfenk Kalesi

Burunönü (Çöğdür) Kalesi

Bülen Kalesi

Büveme Kalesi

Copçalar (Çınkırlı) Kalesi

Çebiş Kalesi

Çuhadarlı (Keçiburcu-Mitel) Kalesi

Haçtırın Kalesi (Bakımanı Kalesi)

Hisar Kalesi

Kabakoz Kalesi

Kaleboynu Kalesi

Kale Kısığı Kalesi

Kaleboynu Kalesi

Keleşli Kalesi

Kızıloluk Kalesi

Köse Uşağı Kalesi

Mazgaç Kalesi

Meyremçil (Geben) Kalesi

Rıfatiye Kaleleri

Sumakh Kalesi

Tavşan Kalesi

Tırtatlı Kalesi

Yılan Kalesi



## GEBEN (MERYEMÇİL) KALESİ

Geben-Göksun yolunun üzerinde Geben'e 3 km. mesafede bulunmaktadır. Güneydoğu Torosların en hırçın dağlarından olan Kayranlı ve Delihöbek dağlarının tek geçit noktasındaki yüksek bir tepe üzerinde kurulmuştur. Bu geçit geniş ve



hava etkisi sonucu oluşan dik kayalıktan yola çıkarsak burası bir antik çağ yoludur. Bu geçitten Göksun'a geçiş kolaydır. Meryemçil geçidinin kuzeyinde, Rifatiye ve Mazgaç geçidinden başka bir yol (patika) Göksun yoluyla Fındıklı'nın 9 km güneyinde birleşmektedir. Kalenin kuzeydoğusunda bulunan ikinci bir geçit çok diktir.

Geben vadisi 130 km<sup>2</sup> lik bir alanı kapsamakta

ve iki yol daha geçmektedir. Batıya giden yol Geben'de başlamakta ve dar bir geçitten geçene kadar güneybatıya gider ve Çokak vadisinde son bulur. Geben kalesinin yaklaşık 7 km'sinden doğuya giden yol kuzey-güney anayolundan ayrılır ve geniş bir geçitte, vadiye son bulur. Bu geçitte yol bölünür ve biri güneye Maraş'a, diğeri de kuzeydoğuya gider. Daha sonra Şadalak (Maraş'tan Göksun'a giden yol) yoluyla birleşir. Aralık ayından mart ayına kadar kar, bu yollarda trafiği aksatmaktadır.

Eriyen karlar ve yağmur vadiyi su açısından beslemektedir. Geben yakınlarındaki dereler Andırın suyunu oluşturmakta ve Ceyhan nehrine akmaktadır. Güneyde ve kayalığın çevresinde yakın yerlerde, inişli yokuşlu arazilerde buğday ve süpürge darısı yetiştirilmektedir. Kuzeyde, doğuda ve batıda pembe-gri karışımı kireç kullanılarak yapılan dik duvarların hemen hemen hepsi bir Alp kanyonu oluşturmaktadır.

Çok stratejik olan bu bölgenin ortaçağda kesinlikle önemli bir rolü vardır, ama ne yazık ki Ermeniler dışında pek araştırılmamıştır. Geben'in tarihinde ki en önemli rolü I. Haçlı Seferleri sırasında gerçekleşmiştir. 1907'de Levent'e girmeden önce Haçlılar ordularını Heraclea'da ayırmıştır. Tancred ve Baldwin Klikeya kapılarını geçerek güneye Godfrey Bouillon ve asıl ordu Göksun'dan Maraş'a tehlikeli ve yorucu bir yoldan gitmişlerdir. V. Runciman yazısında niçin yolu kullanmadıklarını eleştiriyor.

Göksun'dan güneye giden iki tane yol var, bu iki yoldan en kolay olanı ve Maraş'a direk gideni Geben ve Azgıt üzerinden Meyremçil geçididir. Geben'deki kale şayet Danişmentlilerde olsaydı o zaman tek alternatif Şadalak'tan geçen tehlikeli yol olurdu. Bu yol da Geben'in 28 km doğusundadır.

## AZGİT KALESİ

Andırın'a 5 km kuzeyde Yeniköy (Azgıt) sınırları içinde sarp bir kaya kütesinin üzerine kurulmuştur. Göksun ve Kapadokya ovasını, Kadirli ve Klikeya'ya bağlayan stratejik yolun batı kanadında küçük bir garnizon kalesidir. Azgıt Kalesi aynı zamanda Kalası ve Kaledibi Kalesi'nden geçen Maraş yolunun (Toprak yol) keşişimindedir. Surlarının güneyi ve batısı ayakta, kuzeyi ve doğusu büyük oranda tahrip olmuştur. Dört sağlam burcu ile üç kapısı mevcuttur. Kalenin güney yönündeki su sarnıçlarının üstündeki ikinci kat duvarları sağlamdır. Sarnıçların su giriş boruları halen sağlam olarak mevcuttur. Kaleye, üç km. uzaktan pişmiş



toprak borularla Alagedik ve Kazan Pınarı yay-larından su getirilmiştir. Kalenin giriş kapısı ol-



dukça büyük, atlı araba girecek şekildedir. İç sur alanı 1.600 m<sup>2</sup> kadardır. Dağın biçimine göre oval bir biçimi vardır. Batı kapısında büyük bir Roma haçı kabartması mevcut, ok ve mızrak atmaya elverişli sekiz adet mazgal deliği vardır. Kale doğu tarafında 150 m batı ve güneyinden 40-50 m bir yüksekliğe sahiptir. Güneyindeki ve doğusundaki dağların geçit verdiği bölgeye "Battal'ın Kısığı" denir. Bu boğazlardan geçen yol, Andırın-Geben hattıdır. Kale bu ulaşım hattı üstündeki en müs-tahkem mevkedir.

### AKKALE

AkKale, Kadirli'den Göksun'a oradan da kuzeye giden stratejik yolun doğu kanadını korumaktadır. Bu garnizon kalesinin en üst kısmındaki kireçli taş tabakası muhteşemdir ve bu kale Andırın'ın güneydoğusuna iki km. uzaklıktadır. Bölge



sakinlerinin dediklerine göre, doğu tarafından bir patika (toprak yol) AkKale'nin güneyindeki Kadirli-Göksun yoluyla birleşmektedir. Bu yol, Maraş'a alternatif yoldur. Ak Kalesinin stratejik önemini arttırmaktadır. Bugün kaleye en yakın su kaynağı Eski Kürtüllü köyündeki kuyudur. Baharda ve yazın ilk zamanlarında birkaç dağdan

gelen akarsu burayı beslemektedir. Bu bölgenin orta çağdaki ismi ve yapılış (kuruluş) tarihi bilinmemektedir. Kaleye en kolay kuzeyden Eski Kürtüllü'den ulaşılmaktadır. (AkKale)

Kale, derin bir vadi üzerindeki sarp bir kayalığın üzerinde kurulmuştur. İç ve dış surları vardır. İç sur alanı 30.000 m<sup>2</sup> kadardır. Sağlam durumda altı burcu, iki kapısı var. Su sarnıcı ile tonoz kemerleri halen ayakta. Doğu tarafı yıkılmış, batısı nispeten ayakta. Boğaza bakan tarafta ok atmaya elverişli mazgalları durmaktadır. Bölgede tek geçit verebilen boğaza tamamen hakimdir. Hıristiyan Roma döneminin kültür izlerini taşımaktadır.

### ANACIK KALESİ



Anacık, Klikya Pedias'ın kuzeydoğu kısmında, Kadirli'den Andırın'a giden stratejik yolun hemen güneyinde büyük, kalesi olan bir konak evidir. Bu küçük kale, Kum Kalesi'nin 12 km kuzeyindeki geniş dağlık vadiyi korur. Vadiden geçen bir sürü dere güneye doğru akar ve sonunda Ceyhan Nehri'ne katılır. Anacık'taki yapıyla ilgili tarihi kayıt mevcut değildir. Bir zamanlar güney duvarının üzerindeki boşlukta (oyukta) bulunan iki kitabe kaybolmuştur.

Sumaklı'daki kaleler ile Burunönü Kalesi'nin bağlantısını sağlayan karakoldur. Kale iki katlıdır. İkinci katların ahşapları çürümüş olmasına karşın, ortadaki kantarlar sağlam durumdadır. Kale, Roma ve onun devamı olan Bizans'tan kalma özellikler taşıyıp, 200 m<sup>2</sup>'lik bir oturma alanına sahiptir.

Kültür Bakanlığınca tespit edilmiş ve tescilli yapıdır.

### ÇUHADARLI (MİTEL) KALESİ

Yöre halkı tarafından iki adıyla anılıyor. 300 metre kare kadar oturma alanına sahip, dış duvarları çoğunlukla yıkılmış, su sarnıcı ile dört burcu





ayaktadır. Bir ana giriş kapısı ile iki tali kapısı mevcuttur. Batı yönündeki duvarlar ayakta, doğu tarafı tamamen çökmüştür. Kalenin Roma kültürüne ait olduğu Bizans döneminde bakım ve onarım gördüğü gözlenmektedir. Kuzey ve güneyinde bulunan iki ayrı vadi ve boğaza hakim konumdadır. Kaba taşlardan kireçle örülmüş bir yapıdır. Doğu yönünde yüksekliği, üzerine oturduğu tepe ile birlikte 500 metreden fazladır. Güneybatıdan yüksekliği ise, 60 metre kadardır.

#### HAŞTIRIN KALESİ



Kahramanmaraş-Andırın yoluyla Kadirli-Andırın yolunun kesişim noktasında sarp bir kaya kütesinin üzerinde kurulmuştur. Meryemçil geçidinden Kadirli'ye giden yol boyunca AkKale'nin güneyi, Haştırın'ın gözlem kulesidir. Bu kule bölge sakinleri tarafından "Kale Bakımevi" olarak adlandırılır. Karatepe'nin Neo-Hitit bölgesine yakın olan Kum Kalesi bölgesi, Haştırın yakınlarındaki yolla çok ilgilidir. Kum ve Karatepe güneye giden iki patikayı korumaktadır. Kum'un doğusuna giden patika, Haruniye'yi, Kadirli-Meryemçil yoluna bağlamaktadır. Kum, kuzey ve güney anayolunun altı km güneyindedir ve bu yolun kalesi olarak düşünülmemiştir. Kum ve Karatepe'nin önemi Ceyhan nehrinin ilk olarak bu bölgede taşımaya, kayık ve sandala elverişli olmasından kaynaklanmaktadır. Meryemçil geçidinden Klıkya ovasına giden bu yolu en azından beş kale (Fındıklı, Geben, Azgıt, Ak ve Anacık) korumaktadır.

60 m<sup>2</sup> kadar bir alana sahiptir.iki kapısı ve iki burcu halen sağlamdır. Yollara bakan mazgal ve gözetleme delikleri vardır. Çuhadarlı, Burunönü ve Ak Kale arasında ara karakoldur.

#### KALE KISIĞI KALESİ



Kahramanmaraş'ı Andırın'a bağlayan Körsulu vadisinde Gökgedik köyünün batısında kurulmuştur. Körsulu çayının kanyonundan 100 m yükseklikte stratejik bir karakol görünümündedir. Kuzey surları tamamen yıkılmış, güney surlarından kalıntılar mevcuttur. İşgal 150 metre kare kadardır. Körsulu vadisindeki Hisar Kalesine 5.500 m mesafede olup, birbirini görebilecek şekilde inşa edilmiştir.

#### KUDRET KALESİ

Andırın ilçesinin Alameşe köyünün Bozalan mevkiinde oldukça yüksek sarp bir kaya kütesinde kurulmuştur. Yöre halkı Babikli veya Alameşe Kalesi adıyla da anmaktadır. Duvarları



yöre taşlarının özelliği olarak kıvılcımlı renkli kireç harcıyla örülmüştür. Keşiş Çayı'nın geçtiği vadiye (Kadirli-Andırın ilçe sınırı) tamamen hakimdir. Kuzey-güney surları çökmüş görülebilen dört burcu mevcut, giriş kapısı sağlam, 6.500 m<sup>2</sup> kadar oturum alanına sahiptir.

Üzerine kurulduğu kaya kütesiyile birlikte yüksekliği doğusunda 50 m batısında ve güneyinde 120 m kadardır. Tam tepe noktasında 150 m<sup>2</sup> kadar toprak bir düzlük alan vardır. Kale ve çevresinde Roma ve Bizans kültürünün bütün özelliklerine rastlanmaktadır.







İlk başlarda köy olup 1973 yılında Kasaba(-belde) olmuştur. Geben bu durumunu 2014 yerel seçimlerinden sonra kaybetmiş ve Andırına bağlı bir mahalle haline gelmiştir.

Geben kasaba iken Boğaziçi, Fevziye ve çamlık mahallelerinden oluşmaktaydı. 375 haneden oluşan kasabada yaklaşık 3700 kişi yaşamaktaydı Fakat bugün Tek mahalle halinde olup nüfusta hızla azalmaktadır. Bölgede Akdeniz iklimi hüküm sürmekte olup yaz aylarında kuru sıcaktır. Kış ayları ise, genelde kar ve yağmur yağışlı geçer. Ocak ve şubat aylarında kasaba yolu zaman zaman kardan dolayı kapanır. Geben kasabası kuzeyde n Göksun ilçesi istikametinde olup, Andırın' a 28 Göksun'a 33 km mesafededir.

### MERYEMÇİL KALESİ EFSANESİ



Bu kale hakkında birçok rivayet olmakla beraber bunlar içinde en çok bilineni ise şöyledir: Geben kale komutanının Meryem adında güzel bir kızı vardır. Meryem'in güzelliği dillere destan olmuştu. Geben kalesinin kuzeyin de bulunan Göksun Kızıl kale komutanı ile Geben kalesinin güneyinde bulunan Azgıt kale komutanının oğulları birbirinde habersiz Meryem'e âşık olurlar ve Meryem'i babasından isterler, Meryem'in babası her iki kale komutanını sevdiği için zor durumda kalır. Uzun süren konuşmalardan sonra bir yarışma yapmaya karar verir böylece sevdiği arkadaşlarını kırmamış olacaktır. "Yarışmaya göre hangi damat aday Geben kalesine kendisi ve maiyeti ile birlikte atlarının ayağı toprağa basmadan ilk önce gelirse Meryem ona verilecektir." Bu karar sonrası her iki kale komutanı Geben kalesine daha evvel ulaşmak için kendi kaleleri ile geben kalesi arasına taş döşemeye başlarlar, Göksun'daki Kızıl kale komutanı Azgıt kale komutanına göre

daha zengindir ve yol yapımında daha hızlı hareket eder, Meryem'in gönlü ise azgıt kale komutanının oğlundadır. Onun için Meryem gizlice sevdiğine haber yollar ve atların ayağına keçe bağlayarak Geben kalesine toprağa basmadan gelmesini söyler. Bunun üzerine Azgıt kale komutanının oğlu kaleye daha önce gelir ve Meryem de ona verilir. Durumu öğrenen Kızıl kale komutanının oğlu Meryem'in elden gittiğine üzülür. Fakat kendini teselli etmek için "Meryem de çilliydi zaten" diyerek onun çirkin olduğunu ifade eder. Bundan dolayı Kaleye Meryemçil adı verilir.

Kaynakça:

ATEŞ, Hikmet, Andırın Tarihi, , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih bölümü, "basılmamış lisans tezi", 2009

ERSAN, Mehmet, Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler, TTK Yayınları, Ankara,2007

ÖZKARCI,Mehmet, Türk Kültür Varlıkları Envanteri, Kahramanmaraş 46, Ankara 2007, Türk Tarih Kurumu Yayınları

TUFAN, Osman, Kurtuluş Savaşı Hatıraları, Arma yayınları, İstanbul,1998

TURAN, Osman, Selçuklular zamanında Türkiye,Boğaziçi yayınları, İstanbul, 1999

SOLAK, İbrahim, XVI. Asırda Maraş Kazası(81526-1563), Dulkadiroğlu Belediyesi basımı, Kahramanmaraş,2014

YAYCIOĞLU, Y.Necat, Osman Tufan Paşa Çukurova'da Kuvay-ı Milliye Döneminin Efsane Kumandanı, Ekrem matbası, Adana, 2015

YİNANÇ, Refet, Dulkadir Beyliği, TTK basımevi, Ankara,1989

YURTSEVER,Cezmi, Andırın Tarihi, Ekrem matbası, Adana,2008



## İlkçağlardan Bugüne Anadolu'da Kırsal Yerleşim Süreci (Geben Örneği)

**G**eben adı Ermenice bir kelime olup "geçit yeri" anlamına gelmektedir. Eski kaynaklarda Geben 'den "Keban" adıyla bahsedilmektedir. Geben çok eski bir yerleşim alanıdır. Geben tarihinin ne kadar gerilere gittiğini bilmiyorsak da Geç Hititlerden beri kurulu olduğunu tahmin ediyoruz. Romalılardan beri İskân yeri olduğu anlaşılmaktadır. 2000 yılında Geben ile Meryemçil kalesi arasında bulunan bir hamam kalıntısı üzerinde yapılan arkeolojik kazılarda Roma imparatoru Constantin'e ve Ermeni kralına ait sikkeler bulunmuştur. Bizans zamanında bölge sürekli Müslümanlara yapılan savaşlar sonucu el değiştirmiştir. Bizans imparatorları ve özellikle II. Basileios zamanında Ermeniler doğu Anadolu'dan Çukurova ve tabiki Geben'e yerleştirildiler. Haçlı seferleri sırasında Türklerin zayıflaması ve haçlılara Ermenilerin yardımları Çukurovada bir Ermeni Baronluğunun kurulmasını sağlamıştır. Bizans Çukurova Ermenilerini sindirmek için birçok kez sefer düzenlemiştir. Türkiye Selçukluları zamanında İzzettin Keykavus Çukurova Ermenilerine Geben üzerinden seferler düzenlemiş ve Geben kalesi önlerinde bir müddet kuşatmayla uğraşmış fakat Ermeni baronunu elinden kaçırmış Geben'ide ele geçirmiştir. Anadolu'nun Moğol istilasıyla siyasi olarak birlikten yoksun kalması döneminde Ermeniler bağımsız hareket edebilmişler ve Türklere karşı Moğolların yanında yer almışlardır. Hatta Ermeni baronu Moğol kralını ziyaret etmiştir. Fakat Ermenilerin talihini değiştiren asıl gelişme Mısırda kurulan Memlük devleti olmuştur. Daha öncede belirttiğimiz gibi son Ermeni kralı VI. Leon Memlüklerin önünden kaçarak bu kaleye sığınmıştır. Nitekim bu kalede de esir edilmiştir.(1375) bu tarih aynı zamanda Kilikya Ermeni Krallığının sonudur. Özellikle Dulkadiroğullar ve Ramazanoğulları Çukurovada Ermenilere rahat yüzü göstermemişlerdir. Dulkadiroğulları döneminde Gebenin idare altına alındığı görülmektedir.

Geben Dulkadiroğullarının Osmanlı idaresine girmesiyle birlikte Osmanlı

devletine bağlanacaktır. 1526 yılına ait arşiv belgelerine göre Geben Maraş kazasının Andırın nahiyesine bağlı "Kala-i Geben" köyü adıyla geçmektedir. 112 haneye sahip olan Gebende bir kır pazarının kurulduğu da kayıtlıdır. Geben de meskûn ahalinin bir bölümü Müslüman olup diğer bölümü de gayrimüslim Ermeni halktan meydana gelmiştir. Hemen yakınlarında bulunan Meryemçil kalesi buradan geçerek Göksun'a ulaşan ticaret-kervan yolunu denetleyebilen önemli bir mevkide kurulmuştur. Geben, tarihinde iskâna açıldığı günden beri önemli bir göç ve yerleşim yeri olmuştur. Bu göçlerin ve iskânların doğu vilayetleri, Çukurova bölgesi ve Toroslar ile civar şehir ve köylerden geldiği görülmektedir.

Geben çok sonraları Osmanlı'nın da son dönemlerinde (1895) Zeytun Ermenilerinin baskısına uğrayarak Müslüman halk katledilmiştir. Bu olaya tarihte Ermenilerin "311 mirası" denilmektedir. Geben 1877'den 1903 yılına kadar Andırın kazasının idari merkezliğini yapmıştır.

Osmanlı'nın Tehcir kararına kadar Geben de Ermeni nüfus vardı. Hatta Burada yaşayan Ermenilerin Zeytun Ermenileriyle bağları kaynaklarda geçmektedir. Zeytun Ermenilerinin Geben'e gelip Müslüman halkı katlettiğini kitaplar yazmaktadır. Gebende Ermenilerden bahseden başka bir kaynak kişi ise Milli mücadelede de Şarki Kilikya komutanlığı yapan Osman Tufan Paşadır. Osman Tufan Paşa Andırına ulaşmak için Göksun'dan yola çıkıp Meryemçil belini aşarak Geben'e ulaşmış ve burada bir gün konaklamıştır. Osman Tufan Paşanın Geben'e gelmesi Geben'deki Ermeni mahallesinde korku ve endişe yaratmıştır. Türklere ise bir umut doğmuştur.

Yeni Türkiye cumhuriyeti kurulduktan sonra Geben Andırın ilçesine bağlanmıştır. Geben adı Ermenice olmasına rağmen, Köy isimlerinin Türkçeleştirilmesi sırasında adına dokunulmamıştır. Böylece Geben adı günümüze kadar devam etmiştir.



## Andırında Esnaf Hayatı

**E**snaf deyince akla mal alıp satan, yani ticaret yapan kesim akla gelir. Zenaat deyince el emeği ile mal veya eşya (eser) yapan kesim akla gelir. Sanat deyince de zenaatını incelikle yapan eser meydana getiren akla gelir. Anadolu kasabalarında Esnaf, Zenaatkar, az sayıda da sanatkar varola gelmiştir.

Ne yazık ki zaman içinde esnaf değişime uğrasada yaparken zenaatkar toplumun onlara ihtiyaç kalmadığından kaybolmaya yüz tutmuştur. Sanatkar ise yok denecek kadar azalmıştır. Mesela taş oymacılığı, ağaç oymacılık bunlar arasındadır.

Sanatkar yönünden bu açıdan baktığımızda esnaflık şehir gelişimine göre artmakta çeşitlenmektedir. Andırın zenginlerin fakirleştiği gözlenmektedir.

Sanatkarlar kalmamıştır. (mesela tescihlik yapan koca takılı ustadan sonra bu iş kesilmiştir)

Şimdi 1990'lı yıllarda Andırında esnaf listesini veriyoruz. (Kaynak: Remzi Çinkil arşivi).

Ayrıca Andırının Kaybolan zenaatların tespit ederek sunuyoruz.

### Geleneksel El Sanatları

EL SANATIN ADI	USTASI
Döven Yapımı	Mahmut Keçeci
Ellik Yapımı	Mahmut Keçeci
Semercilik	Mahmut Keçeci
Çarık Yapımı	Mehmet Küçük
Demircilik	Mehmet Küçük
Kağrı yapımı	Mehmet Küçük
Ağaç Dirgen Yapımı	Abdurrahman Kaya
Eyer Yapımı	Abdurrahman Kaya
Kalaycılık	Abdurrahman Kaya
Anadut Yapımı	Hasan Kuşçu
Kil Çadır Dokumacılığı	Hasan Kuşçu
Orak Yapımı	Hasan Kuşçu
Ağaçtan Istar (Dokuma Tezgahı) Yapımı	Eyüp Kıraç
Deri Yatak Yapımı	Eyüp Kıraç
Çakmaklı Tüfek Yapımı	Eyüp Kıraç
Çıkrık Yapımı	Mehmet Pert
Ağaç Oymacılığı	Mehmet Pert
Kirmen Yapımı	
Yemenicilik	
Kara Saban Yapımı	
Fes Yapımı	
Gem (Döven) Yapımı	
Kumaş Dokumacılığı(Şayak)	
Hızman (Yağ Kabi)Yapımı	
El Değirmeni Yapımı	
Yaba Yapımı	
Hamut Yapımı	

### Andırın Esnaflarımız

Bakkaliye	350
Nakliyeci	250
Manav	40
Kasap	15
Lokanta	20
Fırın	15
Terzi	15
Oto tamircisi	50
Marangoz	20
Manifatura- Tuhafiye	25
Berber	25
Ayakkabı tamircisi	10
Serbest doktor	2
Eczane	3
Kuyumcu	3
Kahvehane	20
Çayhane	40
Kirtasiyeci	6
Gazete Bayii	1
Mobilyacı	6
Yem satıcısı	10
Un satıcısı	5
Hububatçı	10
Kouför	9
Fotoğrafçı	4
Otel	3
Matbaa	1
Akaryakıt bayii	5
Hızar	6
Noter	1
Zirai ilaç bayii	5
Dişçi	2
Terminal	1
Un değirmeni	10
Hırdavatçı	5
Saatçi	5
İnşaat malzeme satıcı	5
Pastahane	2
Tatlıcı	3
Ayakkabı satıcısı	10



## Köy Araştırması 2 Ak Gümüş Köyü

### 1.DÜĞÜN GELENEĞİ

Düğün Cuma günü öğlenden sonra bayrağı dikerler düğün başlar bayrağın altına keçi keçi veya koyun kesilir. Dağıtılan davetiyeye düğün kesimli diye yazılır. Düğün kesimli olduğu için düğün başladığından itibaren gelen ilk de olsa misafire yemek ikram edilir. Ve ondan sonra çağlıyla gelen misafir çabaya alınır. Çaba demek misafirimizin misafirin düğünü yapmış olduğu hediyedir. Misafir çabasını verir. Bu şekilde düğün Cumartesi sabahına kadar devam eder cumartesi öğlenden sonra çağlıyla birlikte kız evine kına yakmaya gidilir.

Kına yakmaya varıldığında gelen oğlan evi oynar ve eğlenirler bu eğlenceden sonra kızın büyüklerinden kına yakmak için izin istenir izin verince kına gümüşü diye adlandırılan bir altın isterler altın olmadığı anda kına için izin verilmez altın olmazsa altın değerinde para verilir ve oğlan tarafı kınasını yakar kınayla beraber oynarlar kınayla bittikten sonra çerez dağıtılır. Bu sıradan sonra oğlan tarafı evine döner kız evinde oğlan tarafından 3 veya 4 tane kadın kalır. Bunlar akşam kızın evine kına yakarlar oğlan tarafı pazara kadar düğüne devam eder.

Pazar günü gelin arabası süslenir gelin almaya gidilir oraya varıldığında kız tarafı oğlan evine ceza uygular cezası ise kazılan çukura toz biberle bir yumurta küldü bunu üfürerek bitiriniz denir. Bu cezayı yapamaz derlerse bunun karşılığında para istenir ve para verilir. Kız evi oğlan evini geçirir ve gelin süslenir bu anda kızı çıkaralım denildiğinde o anda çeyizi olan sandığa oturulur bahşiş istenir para verilir. Kızı çıkarırlar ve gelini alıp oğlan evine getirirler ve kız arabasının kapısı açılmıyor derler oğlanın anne ve babası vereceği hediyeyi isterler hediye ise koyun, inek, keçi gibi hayvanlar verilir. Sonra gelin iner ve düğün bitmiş olur.

### 2.DOĞUM GELENEĞİ

Doğum hastası olan bir kimse her köyümüzün ebesi olduğu halde gidip ebeyi getirmeyi gelenek haline getirmişler. Hasta olan kimse üç dört gün acı çekerek ağlayıp sızlar bu anda köyde olan daha doğrusu yaşlı olanlardan bu hastayla ilgilenirler. Hasta olan kimse yakınları sağlık ebelerini getirmek istemezler. Kendilerin görüşleri sağlık ebesinin değil de köydeki yaşlı olan kadının sağlık ebesinden bilgili olduğunu düşünerek hasta olan kişi ölüm anına gelinceye kadar sağlık evine götürmeyi uygun görmezler. Buda köyümüzde gelenek halini almıştır.

### 3.GİYİM VE YİYECEKLERİ

Ak Gümüş köyünün genel olarak giydikleri şalvarla üst buluz ve ayakkabı olarak kara lastik giyiyorlar. Yiyecekleri olarak sabah kahvaltısında ellerinde yaptıkları mısır unundan yapılmış börek akşamı ise pilavla sulu

yemekler. Başlıca yiyecek olarak bulgur pilavı, tavuk bunun yanında çiğ mısır unundan yapılmış içine patates, yoğurt ezmesi koyarak yaptıkları içli küme adı verdikleri börek birde deri çökeği ve peynirleri meşhur bunun yanında her yöreye ait olan yamaklarda yapıyor.

Giyecek olarak şalvar, kazak, yemeni dedikleri içi yünlü kuru lastik ayakkabıları giyiyorlar. Ayrıca yün çoraplarda meşhurdur. İnanç olmak, yürüyemeyen çocukları bir torbaya koyarak leyleklerden geldiğini zaman günberilikten aşağıya yuvarlanmış. Yine görünmeyen çocukları üç Cuma günü kollarından tutar sallandırılmış.

### 4.ÖLÜM GELENEĞİ

Köyümüzde ölen her kimse akrabalarına haber verilir. Akrabalar toplanır. Sonra cami imamına sela vererek köy halkına duyurulur. Kazanla su koyulur yıkanır. Kedine sarılır büyük bir toplulukla mezara götürülür cenaze namazı camide değil mezarlığa yakın bir yerde kılınır ve mezara koyulur. Oradaki cenaze topluluğu cenaze evine gelinir. Bu gelen kimselere köyümüz tarafından yemek verilir. Bu yemek bir hafta devam edilir. Uzakta olan köylüler baş sağlığına gelirler. Elli iki gün olduktan sonra cenazenin ruhu için yemek verilir. Mevlit okunur bayramlarda mezarlık ziyaretine giderler.

### AĞIT

Anam beni yağ içinde pişirdi.

Babam beni gurbet gurbet aşırıldı.

Zalim felek tepkimi şaşırıldı.

Uçan kuşlar ben anama gideyim.

Anamın yeri yokuş dediler.

Adeta sırma nakış dediler.

Gurbet eline yakış dediler.

Uçan kuşlar ben anama gideyim.

Anam gitsin yaylasını yaylasın.

Soğuk sular başında beni neylesin.

Oğlu ile beni neylesin.

Uçan kuşlar ben anama gideyim.

Bir dereye su ışılar.

Bir geyik de durmuş yuvasına mişıldar.

Bir gecelik minnet edin komşular.

Uçan kuşlar ben anama gideyim.



### MANİLER

Patatesi haşladım  
soymaya.  
Başladım hocam aklıma  
düşünce.  
Ağlamaya başladım.

Ördek yüzde geldi  
Hocamı alda gel eğer.  
Hocam gelmezse resmini  
çalda gel.

Evlerinin önü çal.  
Atlayıp da geçemem.  
Şu garibin kızını.  
Çingenelerde seçmedi.

Evlerinin önü binar.  
Gınara gönlünü döner.  
Görenlerde hanım sanar.  
Var bir tane hüseyinde.

Masa üstünde bıçak.  
O benim bıçak.  
Ane haberin olsun.  
Nikâhımız kıyılacak.

Şu dağlar olmasaydı  
Çiçeği solmasaydı  
Ölüm Allahın emri  
Ayrılık olmasaydı

Yaş odun yanmıyor  
Uyuyan uyanmıyor  
Şu deli gönlüm  
Hasrete dayanmıyor

Bağa girdim üzüm  
Üzüm attım ağzıma  
O yer aklıma düştü  
Tıkandı kaldı boğazıma

Çarşıda gezen oğlan  
Çeketi güzel oğlan  
Annem sana vuracak  
Parayı kazan oğlan

Masa üstünde pire  
Hopladı düştü yere  
Beni alacak oğlan  
Milyonu saysın yere

Taş üstünde kayarım  
Var mı benim ayarım  
Sığara içmeyi  
Adamdan mı sayarım

Maydanoz otu değil mi?  
Yağrağı dört değil mi?  
Sevdiğimden ayrılmak  
En büyük dert deyil mi?

Kapı ardında fıçı  
Güm güm ediyor içi  
Benim için ötüyor  
Allahın kara piçi

Motorun far üzeri  
Üstünde yârim gezer  
Mavi gömlek giymiş  
Cüneyt aşkına benzer

Sarı biçer geliyor  
Ekini biçe biçe  
Yeşil gözlüm, geliyor  
Suyunu içe içe

Masa üstünde roman  
Okurum zaman zaman  
Anam sana verecek  
Mezun olduğum zaman

Masa üstünde bardak  
Yuvarlaktır yuvarlak  
Bize bakan oğlanlar  
Avanaktır avanak

Koza yapraksız olmaz  
Dibi topraksız olmaz  
Sevda çeken kızların  
Mektupsuz olmaz

Bahçede bakla kaynana  
Dibini yokla kaynana  
Oğlun, aybaşı gelecek  
Pırtını topla kaynana

Kaynayı ne yapmalı  
Kaynar kazana atmalı  
Yandım gelin dedikçe  
Altına odun atmalı

Masa üstünde pekmez  
Bu pekmez bize yetmez  
Andırın kızları  
Taksisiz gelin gitmez  
Eteğim yeşil olsun  
Parası peşin olsun  
Ben esmeri almazdım  
Kızları sarışın olsun

Horoza bak horoza  
Pinnikte düşünüyor  
Kızlar milyon dedikçe  
Erkekler düşünüyor

Dut ağacını ayarlar  
İçine mani koyarlar  
Ağlama tontonum ağlama  
Şimdi kulağını boyarlar

Gene geldi mart dokuzu-  
Gelmiyor gebenin yazı  
Sanırım coşkunun sazı  
Hep kırıcı kavakları

Leylek geldi geri gitti  
Gebenin rahmeti arttı  
Sanırım kış yeni tuttu  
Hep kırıcı kavakları

Abril bilmez âmânı  
Kadirin oğlu satar samanı  
Sakin abrilin kışından  
Canımızı ayırır eşinden

Almalıya çıksam da  
Bizim eller görünür mü?  
Varsam anama söylesem  
Ağam duyar darılır mı?

Yat demeden yatan evlat  
Kalk demeden kalkan evlat  
Onun başında devlet

Gebenden geçilir  
Suları içilir  
Gebenin kızları  
Kanım olur seçilir

Pencereden bak bana  
Fındık fıstık at bana  
Fındık fıstık istemem  
Altın gözlük tak bana

Hoca geliyor hoca  
Elinde yeşil bahçe  
Bizi küçük saymayın  
Bizde isterik koca

İstanbul'dan geçerken  
Köprü salladı beni  
Mavi gömleli oğlan  
Aşka bağladı beni

Balkonda kesme şeker  
Görenin içi çeker  
Almanız almayın  
Oğlumuz sevda çeker

Yeleğim var ilikleme  
Omuzcundan ilikleme  
Beni sana vermezler  
Köşelerde bekleme

Mısır kazarım mısır  
Fabrika karşısında  
Benim sevdiğim kız  
Pazarcık karşısında

### KELİMELEER

Kümes — Pinek  
Bidon — Tulum  
Sedin — sanıya  
Ayran — katık  
Tencere —guşkana  
Yeleğe — kolsuz  
Pijama — tuman  
Merdane — mazi  
Bahçe — ağıl  
Kirlete — koltuk  
Siyah — kara  
Beyaz — ak  
Kasket — şapka  
Çivi — mik  
Mısır — meke  
Kadın — kele  
Ayçiçeği — gün bakan  
Dantel —tentele  
Gelin — gelin bacı  
Abla—bacı  
Ekin — sap  
Kolan — örme  
Ata — gölük  
Merkeb — eşek,  
Tas —kin del  
Çözgü —ıyığı  
Kirmen —kesi  
Elbise — entari  
Gömlek — mintan  
Ayakkabı — yemeni  
At — tay  
Keçi — davar  
İnek —sığır  
Eşarp — yağlık  
Helke — satır  
Tencere — kazan  
Hala — bibi  
Amca — emmi  
Ana — anne  
Okul — mektep  
Muhtar —kâhya  
Biraz — bir çinke  
Eme — samanlık  
Mesot—maksut  
Pibu — aş  
Çorba — şora  
Yüznumara — tuvalet  
Nenem — ebem  
Babam —ağam  
Ev — dam  
Hopuma bin — dalıma bin  
Amca — emmi  
Hala — bibi  
Şömine — ocaklık  
Pijama — don  
Çamaşır — pırtı  
Leğen — ilahan  
Banda — camış  
Okul — mektep

İnek – sığır  
 Köpek – it  
 Sulayı – şamadan  
 Kedi – busuk  
 Fare – sıçan  
 Bite – ağıl  
 Traktör – motor  
 Tabak – sehen  
 Sulayı – bocut  
 Kazak – fanile  
 Elbise – bistan  
 Merdiven – yolak  
 Bakkal – dükkân  
 Mutfak – elik  
 Bulaşak – çepel  
 Solon – sakan  
 Balkon – sıfçı  
 Annem – anacık  
 Terlik – papuç  
 Ayakkabı – kundura  
 Çeşme – pınar  
 Ceviz – koz  
 Pilav – aş  
 Yemeni – keklik  
 Yoğurt – katık  
 Bulgur pilavı – aş  
 Genç horozu – celflin  
 Piliç – gerik  
 Büyük bakraş – satır  
 Kerpiç duvardaki hatır – katıl  
 Büyük leğen – teşt  
 Mirasçı – hısım  
 Taksim – paylaş  
 Huysuz – elefetsiz  
 Akran – taydaş  
 Hanım – avrat  
 İsteyici – dünür  
 Dügme – ilmek  
 Rüşvet – bartıl  
 Şiir – deyim  
 Rüya âlemi – düş  
 Az önce – demi yak  
 Demin – biyak  
 Havalı – godduş  
 Kibar – gıyale  
 Çukur taş – gakma  
 Dağlar – koyak  
 Vereme – ince ağı  
 Öksürük – çor  
 Merdiven – sülüm  
 Konuşma – şor  
 Meyilli – yönep  
 Acemi – tor  
 Peynir türü – keş  
 Aşık – deyiş etçi  
 Buyur – ne  
 Peki – he  
 Başörtüsü – şeş  
 Az – üçtiyenen  
 Tavuk – kış  
 Tülbent – şeş

Gömlek – yelek  
 Şişe – cam  
 Meşe – yaprak  
 Kızlar – giz  
 Yer – yazı  
 Terleme – salak  
 Mısır – meke  
 Buğday – buyda  
 Ahır – ağıl veya Avarlık  
 İbrahim – ibram  
 Manda – camuş  
 İnek – sığır  
 Yün yelek – dal geçir  
 Elbise – tuman  
 Araba – fusiyyet  
 Eşarp – yağılık  
 Ayakkabı – yemeni

### BİLMECELER

Başı düz ortası yaz.  
 Ya demire çalar ya saz.  
 Vay ile çek  
 Viz vızı kuşlar.  
 Camiyi taşlar.  
 Kendi kazanır ama.  
 Ele bağırır.  
 Ari ile bal.  
 Kuru ağaç oydum.  
 İçine neneci koydum.  
 Neneler ağladı.  
 Hatunlar dinledi.  
 Radyo  
 Yaprağı tut kendisi armut.  
 Pamuk  
 Üç sakalla adam gördüm.  
 Horoz kapısına mezar  
 Üstü çimen biçilir.  
 Altı pınar içilir.  
 Koyun  
 Benim bir kutum var.  
 İçinde iki yeşil otum var  
 Yumurta  
 Biz biri dik biz idik.  
 Altmış iki kızıldık.  
 Kıran geldi kırıldık.  
 Vakit geldi direndik.  
 Ekin  
 Yeşil tahtın üstünde var güzel bir peri  
 (gül)  
 El uzattın rakip çektik hançeri  
 Türküyle borcu olmayan ilçe  
 hangisidir  
 (ödemiş)  
 Bir elmanın yarısı neye yarar (öbür  
 yarısına)  
 Hangi yolcu görünmez  
 (Samanyolu)  
 Hangi kuşak bele sarılmaz  
 (gök kuşağı)  
 Solucanın neden sütü sağılmaz  
 (altına tas girmez)

Çarşıdan alınmaz  
 Tadına doyulmaz  
 (uyku)  
 Çarşıdan aldım bir tane  
 Eve getirdim bin tane  
 (nar)  
 Ey ikili ikili  
 Arkasında kuncu asılı  
 (böcek)  
 Yağcı oğlunun katırı  
 Ne vursam götürürüm  
 (sacek)  
 Bilmece bildirmece  
 El üstünde kaydırmaca  
 (sabun)  
 Kız idik kız idik  
 Kıran 32 kız idik  
 Kıran geldi kırıldık  
 (ekin)  
 Bir küçük mezar  
 Dünya'yı gezer  
 (ayakkabı)  
 Aksı yeşil  
 İçti kırmızı  
 (karpuz)  
 Çın çınlı hamam  
 Hutbesi tamam  
 Bir gelin aldım  
 Babası imam  
 (saat)  
 Yol üstünde  
 Kilitli sandık  
 (mezar)  
 Hanım uyandı cama dayandı.  
 Cam kırıldı kana boyandı.  
 Mezle yapra memili tapra  
 Ya bunu bilin ya bugün ölün.  
 (kına)  
 Yer altında sarı düğme.  
 (çiğdem)  
 Eyisi var kanı yok nefesi.  
 Var canı yok.  
 (körüük)  
 Hanım içerde saç dışarıda.  
 (mısır)  
 Dağdan gelir bağ gibi.  
 Kolları budak gibi eğilir.  
 Bir su içer bağırır.  
 Oğlak gibi.  
 (kaniyla öküz)  
 Benim bir küçük.  
 Kumbaram var içinde  
 Bir avuç darım var.  
 (incir)

### ARAŞTIRMA YAPANLAR

- KADRİYE DOĞAN
- SELVER ÇİNGİL
- ZEYNEP SALAN
- HATİCE DALKIRAN



## Andırın Abdallar 4

### Doğum Sonrası

Andırın Abdallarında doğum öncesi ve doğum anından sonra bir diğer önemli aşama da doğum sonrasıdır. Bu dönemde yapılan uygulamalar da tıpkı diğer dönemlerdeki gibi önemli bir yer oluşturur. Kadının ruhsal ve psikolojik durumu, bebeği kabullenışı ya da kabul edemeyişi bu dönemde karşılaşılan durumlardandır. Korunmasız olan kadın ve çocuk bu dönemde türlü tehlikelere karşı açık durumdadır. Abdallar arasında kadını ve çocuğu korumak için bu dönemde çeşitli pratikler uygulanır ve çözüm yollarına gidilir.

### Lohusalık

Doğum sonrası dönemde dikkat edilmesi gereken aşamalardan biri olan lohusalık, özellikle kadının yaşadığı duygu yoğunluğu ve bebeğin getirdiği maneviyat açısından farklılık arz edebilmektedir. Başka bir dünyaya geçiş yapan çocuk tamamen korunmasızdır. Anne ise yaşadığı duygular sonucunda gelgitler yaşayabilir. Bu durum çocuğu ve anneyi olumsuz etkileyebilir. Karşılaşılan böyle bir sorun karşısında anne ve çocuğun çevresindeki insanlar onları iyileştirme ve moral bakımından daha iyi bir seviyeye ulaştırmak için çaba sarf ederler. Annenin çevresindeki insanlar, gelenek, görenek, adet, inanış ve tıbbın gösterdiği yol doğrultusunda anneye ve bebeğe yardımcı olmaya çalışırlar.

Yeni doğum yapan kadına verilen bu yakıştırma (lohusalık) Anadolu'da çeşitli adlarla isimlendirilmektedir. Yeni doğum yapan, doğurup da henüz yataktan kalkamayan kadına "Loğusa", "Loğsa", "Doğazkesen", "Emzikli", "Nevse" gibi adlar verilir. Ayrıca bu dönemde lohusaya "Kırkklı Kadın" ve çocuğa "Kırkklı Çocuk" da denilmektedir.

Lohusalık döneminin uzunluğu ya da kısalığı doğumun kolay ya da zor oluşuna, kadının psikolojik ve fizyolojik durumuna, çevre şartlarına ve aile yapısına göre değişkenlik gös-

## Andırın Abdallarında Geçiş Dönemi Ritüelleri II

terir. Zor bir süreci arkasında bırakan lohusa kadın bu aşamada dinlenme gereksinimi hissederek.

Toplulukta bu dönemin önemli bir yeri vardır. Bu süreçte kadın dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı açık ve korunmasızdır. Özellikle ilk kırk günlük süreçte bu zararlı etkilerden lohusayı korumak için çeşitli pratikler uygulanır. Lohusalık dönemindeki uygulamalara baktığımız zaman Anadolu'nun hemen hemen her yerinde benzer inanç ve uygulamalar karşımıza çıkmaktadır.

Abdallarda da lohusalık dönemi önemlidir. Bu dönemde dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı açık ve korunmasız olan lohusa kırk gün boyunca evden çıkarılmaz. Aynı özen bebek için de gösterilir. Lohusa kadın ve çocuğu kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz. Bırakılırsa eğer al basacağına inanılır. Al basması kadına ya da çocuğa uğrar. Al basmasını, vücudun hareket edemeyecek derecede halsizleşmesi, vücuda bir ağırlık çökmesi, sesin soluğun çıkmaması hali olarak nitelendirilebilir. Al basan kişi gayıpten kimseler görür. Özel gününde olan ve kırklı kadınlar lohusanın yanına gitmemelidir. Kısaca al basmaması için lohusa kadın kırk gün yalnız bırakılmaz. Yanında mutlaka bir refakatçisi bulunur. Loğusa kadınlar birbirine gitmez, giderler ise iğne değiştirirler. Lohusa kadına al basmasını diye kırmızı çapıt (bez) bağlanır. Lohusa ziyaretine erkekler gelemmezler. Evde sürekli ışık yakılır. Lohusaya doğumun ilk haftasında gözaydın, ikinci haftasında hatır sorma ziyaretleri yapılır. Bu ziyaretlerde loğusa evine sütlaç, muhallebi, kurabiye, baklava, piliç söğüşü, süt, çorba, peluze, börek, tatlı, şeker, pilav, ekmek içinde haşlanmış yumurta, al kurdele ile bağlanmış lohusa şekeri, bal, helva gibi yiyeceklerle yemeni başörtüsü, basma, havlu, kumaş, terlik, çorap, namaz bezi, çocuk çarşafı, çift pazı, oyuncak türünden hediyeler götürülür.

Konuklara ise lohusa şerbeti denilen şekerli ve renkli bir şerbet sunulur. Böylece, doğuran kadın, içinde bulunduğu geçit döneminden dolayı tatlı bir şey içilerek kutlanır.

Abdallarda lohusalık döneminin önemli bir süreçtir. Bu dönemde tehlikelere açık olan anneyi ve çocuğu korumak için “lohusanın yanında erkek ya da erkeğin bir kıyafetini bulundurma, lohusayı yalnız bırakmama, lohusaya gidilirken özel gününde olan kadınların ve kırklıkların gitmemesi” inaniş ve uygulamalar karşımıza çıkar. Bu uygulamaların Türk dünyası ve Anadolu’da benzer olduğu görülmekle beraber Abdallarda da bu inanişlerin ve pratiklerin uygulandığı gözlemlenir.

### **Alkarası/ Albastı/ Algelini**

İnsan- hayvan karışımı bir görünümde tanımlanan bu öldürücü dev ya da cin, “uzun boylu, uzun parmak ve tırnaklı, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, el ve ayakları küçük, dişleki bir dudağı yerde, bir dudağı gökte, bazen zenci suratlı, memeleri masallardaki devler gibi omuzlarından geriye atılabilen, tepesinde gözü olan, çok çirkin, al gömlek giyen bir yaratıktır.

Eski Türklerden günümüze kadar Alkarası, Albastı, Albis, Almis adlarıyla loğusaya musallat olduğuna inanılan bu kötü ruh hakkında bütün Türk topluluklarında inanmalar halen bulunmaktadır. Bu inanişlere göre, yalnız kalan loğusanın yanına peri kızları gelerek, ciğerini alır giderler ve bu suretle loğusayı al başar, bu ruh loğusanın ciğerini alıp suya bırakırsa loğusa ölür. İnanışlarda albasması tüfek sesinden, ocaklı adamlardan, demirden ve kırmızı renkten korkar. Bunun için loğusa yaktakta iken başına kırmızı kurdeleli altın takar, loğusaya kırmızı şeker götürülür.

Albasan kişi dili tutulur, konuşamaz, felç geçirir; çocuk morarır, ölür. Ana ölebilir. Çocuğun ağızından burnundan kan gelir. Bu dönemde anne temiz olmadığından algelininin kadını öldürmek isteyeceğine ve belirtilerin genelde annede görüleceğine inanılır. Lohusa algelinini gördüğünde iğne batırırsa onu yakalayacağı inancı hâkimdir.

Albasmasına karşı lohusayı korumak ve kollamak için Anadolu’da birçok uygulama vardır.

Abdallarda yeni doğum yapan kadın ve bebek ilk kırk gün boyunca uykuda korkma,

sayıklama, baygınlaşma gibi durumlarla karşılaşılırsa albasmasına uğradığı düşünölmektedir. Yeni doğum yapan kadın sersemeler, hareketsiz bir şekilde yatarsa da aynı durum düşünölmür.

Abdallarda albasmasına uğramamak için bazı önlemler alınır. Bunlar şunlardır:

- İlk kırk gün anne ve çocuk yalnız bırakılmaz. Yalnız bir yere gitmez.
- Annenin ve bebeğin üstüne kırmızı renkli albezi/alçapıtı takılır.
- Annenin ayağının ucunun altına iğne/bıçak/ayna konulur.
- Bebeğin üstüne ve beşiğine kırmızı bir örtü örtülürse al basmayacağına inanılır.
- Çocuk erkân görmeyen kadınlara gösterilmez ve kucaklarına verilmez. Böyle kadınlar lohusa ziyaretine gelemmez. Gelseler dahi kapının dışından hediyeleri alınır, ziyaret etti kabul edilir ve geri gönderilirler.
- Çocuğun başında ve kadının yanında Kur’an bulundurulur.
- Dışarıdakini içeriye pek almazlar.
- Dışarıdan et gelmez. Tavuk kesilmez.
- Evde ışıklar kırk gün açık bırakılır.
- Evde sürekli bir erkek bulundurulur.
- Hastalıklı, çelimsiz, yara- bere içinde olan kişi ya da çocuk olanlar eve alınmazlar. Şayet alınılırsa kendi hastalığını bebeğe bırakır-silkeler gider. Bu durumda da çocukta yaralar oluşur.
- İki kırklı kadın karşılaştıklarında albasması için iğne değiştirirler.
- İki kırklı kadın karşılaşırsa birbirlerini kırk basar.
- Kırklı kadın eşinin kıyafetini giyer ya da ceketini üstüne atar.
- Lohusanın mezarının ağız kırk gün açıktır. Kırk birinci gün kapanır.
- Nazarı değdiği düşünölen, kötü gözlü, kötü nefisli kimselerin ziyareti istenmez.

Algelini/albasması bir kişinin, sevdiği bir insanın ya da bir hayvanın donağında/kılığında gelir. Kadını öpmek, sevmek ve götürmek ister, konuşmak ister. Kimi zaman gökyüzünden kırmızı bir ışık şeklinde gelir. Dışarıdan bakan bir şey görmez. Bu durumda



hemen lohusa kadının üstüne eşinin giysisi atılır. Loğusa yataktan sıçrar ve uyanır.

Topluluk üyelerinin bazılarının annesi veya kaynanası veyahut eşi olarak gelip, hadi kalk pazara/düğüne gidiyoruz diye gelirler, loğusa kadın hiçbir yerini kimildatamaz boğuyor gibi olur. Alkarısı bastı basacak diye kendi kendine evhamlananlar daha çok sıkıntı yaşarlar.

Abdallarda bu korunma yöntemlerinden başka, Kırklılardan karşılaşmamasına özen gösterilir. Kırklılardan kasıt gerek yeni gelin, gerek yeni doğum yapan kadın, gerekse cenaze olabilmektedir. Lohusanın evinin yakınından düğün ya da cenaze alayı geçecek olursa loğusa ve çocuk alayın geçeceği yerden daha yüksek bir noktaya çıkarılır.

Abdallarda albasmasına uğradığı düşünülen kadını bu durumdan kurtarmak için çeşitli uygulamalara gidilir. Bunlar;

Siyah bir yazma başının etrafında, üzerinde gezdirilir.

Al ocağı yerlerine kadın götürülür ve orada dualanır. Al muskası takılır.

Kırk bastığı zaman çocukta sivilce benzeri yaralar meydana gelir. Ocağa götürür, okutulur sonra da geçer.

Tıvgalı insanlar çocuk görmeye gelemeler.

Ziyarete gelenler ise genelde bebek kıyafeti, altın ve süt, meyve suyu vb. getiriler.

Abdallarda albasması/ algelini/al kızı aynı anlamı ifade eden kavramlardır. Bunun yanında kırk basması kavramı da albasması ile eşdeğer tutulmaktadır. Albasmasına algelini, al kızı nitelendirmesi yanı sıra kırk basması da denir. Bu süreçte yapılan "İambaları açık bulundurma, lohusanın ve çocuğa bez parçaları takma, lohusayı yalnız bırakmama, Kur'an-ı Kerim bulundurma, lohusanın yanında bıçak, makas bulundurma ve lohusanın odasında erkek kıyafeti bulundurma" uygulamaları Anadolu'daki diğer kültürlerle benzerlikler gösterir.

### Verme ve Ad Vermeyi Belirleyen Unsurlar

Doğumdan sonra uygulanan önemli ritüellerden bir tanesi de ad vermedir. Çocuğa isim verilirken öncesinde uzun süre düşünülür. Çünkü çocuğa verilecek olan ismin çocuğun karakterini etkileyeceği düşünülür. Ayrıca İslamiyet'e göre kişi tekrar dirildiğinde

adıyla çağrılacağı için aile çocuğuna anlamlı ve güzel isimler koymak ister. Bu yüzden çocuğa gelişi güzel isim verilmez. Kısaca çocuğa konacak adın; onun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını etkileyecek içerikte olduğu bilindiğinden isim seçimi yapılırken büyük özen gösterilir. Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim; doğum yapılan yer; doğduğu sıradaki olaylar; kimi kişilere duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları, gelenekler; ailenin zenginliği ya da fakirliği; daha önceki kardeşlerinin yaşayıp yaşamadıkları; moda; kültür değişimleri vb. etmenler adın seçilmesinde önemli etmenlerdir.

Çocuğa, çoğunlukla doğumdan yirmi dört saat veya üç gün sonra ad konulur. Ad koymayla ilgili olarak düzenlenen törende yemek, ziyafet verme; törende yakınların ve büyüklerin bulunması; adın üç defa kulağa söylenmesi, çocuğu kibleye çevirme; adı sağ kulağa söyleme gibi kalıplaşan işlemler adın kutsallığını vurgulamakta; ada dinsel nitelikler kazandırmaktadır. Bunun yanı sıra toplumsal değişikliklerinde ad vermede etkili olduğu görülmektedir. Bu değişme ve yenilenme toplum ilişkilerine, ad verenlerin beklentilerine, isteklerine, arzularına ve inançlarına göre de değişmektedir.

Abdallarda Dedelerin geldiği dönemlerde doğan çocuklara isimleri Dede tarafından verilmektedir. Dedelerin koyduğu isimler genellikle Ali, Hasan, Hüseyin veya 12 imamdan (Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel, Abidin, Naki, Taki, Ali Rıza, Cafer, Hasan Hüseyin, Asker) birinin ismidir. Dedenin olmadığı zamanlarda aile büyüklerinden birinin ismi yahut toplumdaki yaygın güncel isimlerden biri verilir. Çocuk olması için herhangi bir yatırım ziyaretine gidilmişse o yatırım adının verildiği görülür.

Ad verilirken şu konulara dikkat edilir:

- Adın özellikle Oniki İmamlardan veya aile büyüklerinden birinin isminin olmasına özellikle dikkat edilir.
- Abdallarda çocuğa, ölümlerden birinin adı verilirse dışarıdan bir kimseye bakır verilir.
- İsim verilirken kan akıtılır.

Abdallarda ailenin büyüğü bir erkek, çocuğu kibleye döndürür. Kulağına gülbang okuyup üç defa ismini söyler. Uzun ve sağlıklı bir ömür

geçirmesi için dua eder. Anadolu'nun birçok yerinde çocuğun adını kaldıramaması, çeke-memesi ve götürememesinden dolayı hasta-lanıp öldüğüne inanılmaktadır. Bu durumdan dolayı çocuğun adı değiştirilmektedir.

Abdallarında erkek çocuk önemlidir. Bunun içinde bir kaç kız çocuğuna sahip olanlar yeni doğan kız çocuklarına Döne, Döndü gibi isimler koymaktadırlar. Daha önce belirlendiği üzere çocukları sürekli ölen kimseler çocuklarına Duran, Durmuş, Durdu, Durali, Yaşar gibi isimler vermektedirler. Abdallar Alevi Bektaşî geleneği doğrultusunda Ömer, Osman, Bekir, Ebu Bekir, Selim, Yavuz gibi isimleri pek vermezler.

Abdallarda çocuğa isim verilirken belirli özel-liklere dikkat edilir. Çocuğa verilen ismin anlamlı olmasına, aile büyüklerinin isminin olmasına, Oniki İmamların isimleri yahut zamana, uygun vb. isimler olmasına özen gösterilir. Ayrıca Abdallarda çocuk için se-çilen ismin verilmiş yöntemi olan "kulağına gülbang okunup adın üç defa tekrarlanması" işlemi de Anadolu'daki örnekleriyle benzerlik göstermektedir.

### **Kırlama/ Kırk Çıkarma**

Kültürümüzde doğumdan sonra kırkinci günün sonunda anne ve çocuğun yıkan-masına "Kırlama"/"Kırk Çıkarma" denir. Kır-kıncı gün anne ve çocuğun tehlikelere karşı etkilenme zafiyetleri azalır. Toplumun her kesiminde, benzer veya değişik biçimlerde anne ve çocuk kırklanır. Çocuğun kırklan-masından sonra onun geleceğinin sağlıklı, bereketli ve mutlu oluşuna adım atıldığına inanılır. Ayrıca bu olaydan sonra annenin ve çocuğun üstünden ölüm tehlikesinin kalktığı inancı vardır.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde birbirinden farklı da olsa mutlaka kırlama pratiği yer alır. Kırlama pratiğinde önce bebek sonra anne bir takım kurallara uyarak yıkanır. Kırk-lamadan sonra artık ananın da, çocuğun da aşırı etkilenme yetenekleri kalmaz. Doğum olayından kırk gün sonra çocuğu ve anneyi arıtmak, topluma katılmalarını sağlamak ve hastalıklardan, uğursuzluklardan korumak için uygulanan pratiğe "Kırlama" denir.

Abdallarda kırlama pratiği ile ilgili davranış kalıpları ve uygulamalar şu biçimdedir:

- Kırkinci günün sonunda çocuk ve anne

banyo yaptırılır. Kırklı sudan evin içine de ser-pilerek bir nevi hane ve ev halkı da kötülük-lerden arındırılır. Anne ve çocuk kırk çıkarma uygulaması sayesinde kırk basması tehlike-sinden de kurtulur. Kırk çıkarma işlemi yedi tane çatı (çörten) oluklarının altından top-lanan kırk tane küçük taşın bir kap içerisinde kırk kaşık suya konulduktan sonra o suyla anne ve çocuğun banyo yapması biçimde uygulanır.

- Suyu ayna da konulur.
- Suyu ev halkı banyo yapabilir ve sudan evin etrafına da serpilir.
- Su konulurken dua okunur.
- Kırk suyuyla banyo yapılmasından kasıt; yapılacak olan banyo suyuna kırklı okunan sudan bir miktar karıştırılmasıdır.

Çocuğun kırkının çıkması işlemine ananın ya-kınları ve arkadaşları katılabilir. Kullanılmayan küçük bir kapla kırk kap su alınarak musahipli bir kadın tarafından çocuk bu suyla banyo yaptırılır. Yeni elbiseler giydirilir ve salâvat getirilir. Kadın ise kendisi banyo yaparak temizlenir. Böylece ikisinin de kırkı çıkmış olur.

Tüm bu uygulamaların inanç sistemimizde önemli bir yeri ve anlamı vardır. Kırlama iş-lemine kırkinci gününde kırk kere yapılması geleneksel inançlarımızdaki taşıdığı anlam açısından önemlidir.

Abdal kültüründe su, ağaç, taş, demir ve ateş önemli kùltürlerdendir. Bu dönemde de saydı-ğımız bu önemli kùltürler karşımıza çıkar. Güce güç katmak, yapılanların etkisini arttırmak, koruyuculuk ve tehlikelere karşı yardım bek-lentisi inançların temelinde egemendir.

### **Yürüyemeyen- Konuşamayan Çocuk**

Yürüme çağına gelen ancak yaşitları gibi yürüyemeyen, yürüme zorluğu çeken ya da yürürken sık sık düşen çocuklar için uygulanan ritüele "Köstek Kesme" denir. Aynı biçimde konuşamayan ya da konuşması geciken çocuklar için de bir takım çarelere başvurulduğu görülür. Yürümeyen ve konuşmayan çocuk türbelere götürülür, türbelerin etrafında do-laştırılır, adaklar adanır. Zamanı geldiği halde yürümeyen çocukların ayağına bir "burkağı" takmak, Cemden ilk çıkan kişiye bu burkağıyı çözdürmek çocuğun yürümesini sağlamak için yapılan bir pratiktir.

Çocuğun ayağına ip bağlamak, kapı



önünden geçen çevik birine veya Cemden çıkan inançlı bir kimseye bu ipi kestirmek gibi uygulamaların temelinde yürüme yeteneğini, koşmayı taklit eden oyunların eşliğinde çocuğun yürümesini engelleyen ayak bağını bir ile belirleyip çözmek veya kesmektir. Burada din gücünün etkisi de görülmektedir. Kimi zamanda çocuk ziyarete götürülür ve ağızda anahtar bükülür. Geç konuşan çocuğa dil bağı kesmek de çok yaygındır.

Abdallarda yürüyemeyen ya da konuşamayan çocuklar için başvurulan ilk çare tıptır. Tıbbın çözümsüz, çaresiz kaldığı noktalarda devreye geleneksel kültürde uygulanan pratikler girmektedir.

Abdallarda köstek kesme, çocuk sokağa çıkarılarak ayakları ince bir iple bağlanarak uygulanmaya başlar. Cinsiyetine göre iki gelişmiş çocuk, yürüme zorluğu çeken çocuğun yanından başlayarak daireye benzeyen sokak aralarında birbirlerine ters istikamette düşmeden koşmaya özen göstererek gelir. İlk gelen, çocuğun ayağındaki bağlı ipi koparır ve ödüllendirilir. Bu uygulamadan sonra çocuğun kösteğini kesen gibi yürüyüp koşacağına inanılır.

Uygulanan pratikler:

- Yürüyemeyen ya da konuşamayan çocuklar Dedeye götürülüp çocuğa gülbang/dua okutulur.
- Kösteği genelde dayısı ya da amcası keser. Evin içinde üç sefer dolaştırılır. Köstek var diyerek ayaklarının ortasında ip kesiliyormuş gibi kesilir.
- 7 aynı isimli kimsenin kestiği 7 kurban etini 7 Perşembe akşamı günü çocuğa yedirirler.
- Konuşamayan çocuğa 7 Perşembe akşamı kuşların suyu içirilir.
- 40 Perşembe akşamı muhabbet kuşunun suyunun içirilir.

### Diş Hediği

Doğumdan sonra uygulanan bir başka ritüel de çocuğun ilk dişi çıktığı zaman gerçekleştirilir. Bu törenin temelinde değişik görüşler yer alır. Bu görüşler içerisinde çocuğun beslenmesiyle ilgili olanlar dikkati çeker. Yiyeceğin ezilmesinde, parçalanmasında ve öğütülmesinde birinci dereden rolü olan dişin ortaya çıkış nedeniyle düzenlenen bu tören-eğ-

lencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını artırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır.

Çocuğun diş çıkarma zamanında hedik kaynatılır ve komşulara gönderilir. Komşulardan, hediye olarak diş çıkan çocuk kız ise boncuk, erkek ise para gelir. Anadolu'da bu uygulamaya; "Buğday Dirlimesi", "Dirgit Dökme", "Dişası", "Diş Börtmesi", "Diş Bulguru", "Diş Dilgiti", "Diş Dirgit", "Diredi", "Dişemiş", "Diş Günü", "Dişlik", "Diş Göllesi", "Diş Hediği", "Diş Mısır", "Diş Tohumu", "Duzlama", "Gölle Pişirme", "Hedik Dişi", "Kolyo" gibi adlar verilir.

Diş hediği uygulamasında çocuğun geleceği ile ilgili inanmalarda mevcuttur. Çocuk bir tepsi içine konup, başına biraz hedik dökülür. Çocuğun karşısına iğne, ayna, makas, bıçak, kalem konulur. Çocuk elini hangisine atarsa o mesleği seçtiği düşünülür. Örneğin inanışa göre kalemi seçerse okur-yazar; aynayı seçerse berber; ipliği seçerse terzi olur.

Çocuğun dişini ilk gören kişi çocuğa gömlek vb. hediye alır. Diş hediği kaynatılırken içine bulgur, üzüm, fındık, fıstık, ceviz vb. evde bulunan çerezlerden konulur. Çeşidin fazla olması düşüncesinin altında bereket inancı yatmaktadır. Bu törene yakın akrabalar ve konu- komşu davet edilir.

Abdallarda, çocuğun diş çıkmaya başladığı zaman aile yakınları ve akrabalar davet edilir. Buğday hediği kaynatılır ve gelenlere ikram edilir. Hedikten yiyen herkes tabağa bahşiş ya da hediye bırakır. Diş hediği törenine katılmayan tanıdıklara tabaklarda diş hediğinden gönderilir; bahşişleri ya da hediyeleri alınır. Toplanan bahşişler çocuğun ya da ailenin ihtiyaçları için harcanır.

### Sünnet

Ülkemizde doğumdan sonra uygulanan bir diğer pratik de sünnettir. Sünnet sözcüğü Arapça kökenlidir ve ilk anlamıyla "işlek yol" demektir. Daha geniş anlamındaysa Tanrının yolunu ya da insanın âdet durumuna soktuğu iyi ya da kötü davranışı anlatır. Dini terminolojide peygamberin yaptığı, uyguladığı ya da yapmayı, uygulamayı öğütlediği şeylere uymaya "Sünnet" denmektedir. Geleniğin köklü oluşunun bir başka gerekçesi de peygamberin sünnetli doğduğu inancıdır. Böylece, İslam dininin kurucusunun be-

densel bir özelliği, bu dinden olanlara doğuşlarından sonra kazandırılmak istenir.

Sünnet, uygulamada peygamberin izinden gidilen yol olsa da burada kastedilen erkek çocuğun cinsel uzvundaki fazlalık olan derinin kesilmesi işlemidir.

Abdallar Hz. Muhammed'in de sünnetli olarak doğduğunu söylerler. Sünnet olmayı erkeklige ilk adım atış ve İslam'ın gereklerinden birinin yerine getirilmesi olarak kabul ederler.

Sünnet çocuğunun yaşı hakkında ülkemizde geçerli bir kaide yoktur. Çeşitli etmenler sünnet yaşını etkiler. Çocuğun sağlığı, fizyolojik ve psikolojik durumu, ailenin ekonomik durumu gibi nedenler bu süreyi uzatabilir. Lakin çocuğun çok geçmeden, yaş olarak fazla büyümeden sünnet olması istenir.

Belirli bir sünnet yaşı yoktur ama 6 yaşına kadar yapılmasına dikkat edilir. Abdallarda belirli bir sünnet mevsimi bulunmamaktadır. Şartlar ve olanaklar dâhilinde sünnet düğünlerinin genelde bahar ya da yaz aylarında olmasını tercih ederler. Çocuğunu sünnet ettirmeye karar veren aile eğer sünnet düğünü yapmak isterse belirlediği tarihten bir müddet önce gelmesini istediği kişilere davetiye gönderir, haber verir. Birçok aile ekonomik şartlar doğrultusunda sünnet düğününü yapar. Yani maddi olanaklara göre Abdallar arasında sünnet düğünü yapılır. Sünnet düğünlerinin normal düğünden tek farkı eve gelin gelmemesidir. Diğer düğün hazırlıklar ise tıpkı normal bir düğün hazırlığıdır.

Sünnet düğününün yeri ailenin ekonomik durumuna göre değişir. Kimi zaman bir salon bir ev avlusu yahut bir bahçe olabilmektedir. Sünnet çocuğunun odası ve yatacağı yatak özenle hazırlanır. Çocuğun yatağının ya da yatacağı odanın görünür yerlerine Kur'an, nazarlık vb. asıldığı da sık sık rastlanılan alışkanlıklardır.

Abdallarda sünnet hazırlıklarının normal düğün hazırlıklarından farkı yoktur. Düğünlerimiz iki ya da üç gün sürer. İlk gün düğün evine Salâvat-ı Şeriflerle bayrak asılır. Yakınlar hayırlı olsun gelirlir. Düğün sahibi gelen misafirlere masa açar ve yemek ikram eder. Erkek misafirler için içki de vardır. Düğün çalınır, eğlenilir ve çocuk da eğlendirilmeye çalışılır. Düğünün son günü de çocuk kirvesiyle birlikte daha önce belirlenen Abdal bir sün-

netçi tarafından sünnet edilir. Sünnet edilen çocuk yatağa yatırılır ve çocuğa hediye getirilir. Bu hediyeler genelde aile ihtiyaçları için kullanılır.

Sünneti yani kesme işlemini yerine getiren kişinin genel adı sünnetçidir. Bununla beraber Orta Anadolu ile Güney-Doğu Anadolu taraflarında sünnetçiye "Abdal" ya da "Kızılbaş Abdal" da denir. Daha sonra bu işi sağlık memurları yaparlar, kent kesiminde yaşayan ve bu işi yapanlar kendilerini "fenni sünnetçi" diye tanırlar. Kayseri'de yaşayan Uygur ve Kazak Türklerinde sünnet genellikle Nisan ayında, "Abdallar" tarafından yapılır. Sünnet olacak çocuk, kendini sünnet edecek sünnetçiye elinden tutarak eve getirir. Osmaniye Düziçi'nde özellikle köyde oturan halk, çocuklarını belli zamanlarda "Abdallar"a sünnet ettirirler.

Eski sünnetçiler sünnet esnasında kanama olmaması için sünnet edilen yere küllük (yanmış tezek) koyarlar ve üzerine de tuz basarlar bu sayede kanama olmadığını ifade ederler.

Sünnet geçmişte Abdalların müzisyenlikten sonraki en önemli mesleklerinden biridir. Gelir kaynaklarının önemli bir bölümünü sünnetçiliğin oluşturduğunu ifade eden Abdallar, şimdilerde bu işin teknolojinin de ilerlemesiyle birlikte sağlık kuruluşları aracılığıyla yapıldığını belirterek ellerinden bu mesleğin alınmasında da yakınmaktadır.

### **Kirvelik**

İslam dininin gereklerine göre yapılan sünnet töreninde çocuğu tutan kimseye "Kirve" denilir. Kirve, ailenin sevdiği bir kimsedir. Kirve olan kişi sünnetin tüm giderlerini karşılar. Bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını, başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile grubu arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır.

Abdallarda kirvelik geçmişe nazaran günümüzde sünnet anında çocuğu kucağına alan kişiye verilen adla sınırlı kalır. Masrafları karşılama şeklinde bir kirvelik anlayışının Abdallarda bulunmadığı söylenebilir. Yani Kirve sünnet esnasında çocuğu tutan kişidir ve işlevi de yalnızca bu kadardır.



# Andırın Kültürü Üzerine Tespitler

**B**u araştırmalarda Andırınlı olan, görevi işi veya meraklı sonucu Andırın üzerine belge toplayan sahada derleme yapan, araştıran kişilerden onların belgeliklerinden bakacağız. Sözünü ettiğim kişilere araştırmacı diyemeyiz. Ancak araç ve yöntemleri kullanmak yönünden bilimsel araştırmanın sonucunda ortaya çıkarılabilecek bilgileri gün yüzüne çıkarmışlardır.

Andırın üzerine belge toplayanlar daha çok bir konu üzerinde çalıştılar. Ailesi köyü mahallesi, çevresinde erişebildikleri belgeleri materyalleri çalışma yerine zamana yayılan yol izlediler. Bunun neticesinde belgeledikleri bir ömür çabalarının sonucudur diyebiliriz.

Belgelik sahibi Andırınlılardan bazıları hayatta iken çalışmalarını kısmen de olsa yayınladılar. Bazılarının derledikleri dokümanlar mirasçılara kaldı. Olarda hala saklı yerlerinde duruyor.

Andırın üzerine çalışanlar, kafa yaranlar daha çok belge toplamaya yoğunlaştılar. Mesela kültür varlıklarını yani somut kullanılan araç gereç malzemeleri derlediler. Başka ilçelerde böyle derlemelere müze tarzında sunumlara rastlıyoruz. Andırın'da olmadı.

Dikkat çeken bir yönde araştırmacıların birinden kopuk çalışması, birbirini tanımaması. Mesela tarih konusunda çalışan birbirini tanımayanlar gibi.

Bir başka acı gerçekte ailelerin durumunu. Gerçekte Andırında köklü aileler var. Osmanlı döneminde devlete hizmet etmiş aileler, kurtuluş harbinde önderlik yapanlar, cumhuriyet döneminde devlete ve millete hizmet veren aileler var. Bunların nice hatıraları ve birikimleri var. Ne yazık ki aileler kendi hikâyelerini geçmişlerini ortaya koyan çalışma yaptırmadılar. Kurumlarda görevlerini yapamadılar. Kaymakamlık, Belediye, Milli Eğitim, Müftülük okullar gibi kurumlar arşivlerini koruyamadılar. Kurum arşivlerinde beş yılı geçen belge bulunamıyor. Hâlbuki Andırının devlet ve toplum tarihi oralarda gizlidir. Düşündüren bir acı tarafta Andırın kültür varlık ve değerlerini toplayan birileri çıkmadı. Tarih değerleri varlıkları uzun yıllar çerçilere definecilere teslim edildi. Aramızdan bir koleksiyoncu çıkmadı. Andırın çarşısında eski malzemeleri alan turizm olarak tanıtan sergileyen ve pazarlayan esnafımız yok.

Dikkat çeken iki yön daha var Andırın tarihi üzerinde çalışan yoğunlaşan ve eser ortaya koyan Andırınlı olmamıştır. Böyle bir durum için bilim adamı olmaya gerek yok. Çok ilçelerde bu işi öğretmenlerin yaptığını görürüz. Öteki yön Andırınlı kökenli ilim adamlarının Andırını işlememiş olmaları. Maalesef Andırın üzerine çalışma göremiyoruz.

Birkaç çalışmaya duyarak bu tespiti yapıyoruz.

- Sohbet ve geziyle zaman geçiriyoruz
- İnsan ziyaretleri az yapıyoruz
- Akraba çevre tanışıklığı araştırmacılar ile paylaşıyoruz
- Resmi kurumlar belediyelerin arşivlerinden yararlanmıyoruz
- Kendi aile arşivini tutmuyoruz.
- Anılarımızı yazmıyoruz
- Fotoğraf çekmiyoruz resim çekmiyoruz
- Okumuyoruz

Bu kadar dertlenme yeter. Şimdi Andırın üzerine çalışan belgelik kitaplık sahibi olanları tanıyalım. Saydığımız değerli şahsiyetler şu anki tespitlerimiz. Saklı olanları da bilenler araştırarak yazarak gün yüzüne çıkarmalı, topluma mal etmelidir.

**1. Ercüment Abuzoğlu.** Aslen Andırın tarihi üzerinde çalışır. Aile vesikalarını derler arşivinde bulunmaktadır.

**2. Kanber Rişvanoğlu.** Uzun yıllar memuriyet hayatı vesilesiyle Andırın dışında kalır. Andırın üzerine belgeler derler. Eserleri yayınlanır.

**3. İbrahim Ergün.** Andırın Özel İdare Memurluğu, Geben Belediye Başkanlığı yapar. Emekliyken araştırır yazar. Bir kısmı Tirşik dergisinde yayınlanır. Belgelerin ailesinde olduğunu biliyoruz.

**4. Nejat Yaycıoğlu.** En aktif belge derleyen kullanan toplumla paylaşan Dr Nejat Yaycıoğludur. Konferansları ve yazılarına rağmen kitap çalışmasına dönüşmemiştir.

**5. Remzi Çinkıl.** Öğretmenliği halk eğitim müdürlüğü ve emekliliği döneminde arşiv derleme araştırma çalışmalarını

sürdürüyor. Kitap çalışması yapmamıştır. Nadide belgeler, derlemeler elde eder.

**6. Celil Çinkır.** Aktif araştırmalar yapar. Daha çok dil ve kültür üzerine çalışır. Araştırmacı yazar ve şairdir. Söz çalışması sahasında tektir.

**7. İsmail Arslan.** Öğretmenliği ve emekliliği döneminde araştırmalarını sürdürür yazar ve şairdir.

**8. Yusuf Etil.** Uzun yıllar Andırın Yazı İşleri Müdürlüğü yapar. Hem hafıza hemde belge yönünden zengin birikimi var. Birikimlerini ve elindekileri henüz yazıya dökmemiştir. Yusuf etil bir dönemin canlı Andırın tarihidir.

**9. Mustafa Zengin.** Andırının canlı tarihi diyebiliriz. Kitaplığı var derleme yapar. Bir kitabı yayınlandı, eliyle ciltlediği kitaplar yayınlanmayı bekliyor.

**10. Mustafa Rüzgar.** Andırının canlı tarihi diyebiliriz. Elinde belgeler olduğu gibi güçlü bir hafıza ile geçmişin hazinesini taşımaktadır.

**11. Halil Arslantaş.** Araştırmacı, gezgin, yazarlık yapar. Andırın üzerine roman, anı ve incelemeleri var Andırın Postası Gazetesinde çalışması yayınlanmıştır.

**12. Cezmi Yurtsever.** Tarihçi araştırmacı yazar olan yurtsever andırın tarihini yazmıştır. Halen arşiv taramaları, yerinde inceleme araştırmalar saha çalışmaları yapmaktadır. Yöre üzerine en zengin belgeye sahiptir.

**13. Ahmet Narinoğlu.** Andırın toplumu, kültür, ve değerleri üzerine çalışmaktadır. Çalışmaları Tirşik dergisinde yayınlanmaktadır. Mesleki çalışmaları yayınlanmıştır.



## Üç Doktor

*Andırın insanı üzerinde üç doktorun emeği var. Andırında kimse bu doktorların emeğini inkar edemez.*

*İşin özüne bakarsanız Andırın'da vakıf insanlar var. Ömrünü insanların hizmetine adayan insanlar var. Bir ömür memlekete hizmet ederler. Mesela taş ustaları vardı. Nerdeyse her evde emeği var. Ebe karılar vardı. Kirveler vardı. Hocalar vardı. Esnaflar vardı herkesin işine koşan. Her düğüne koşan, her cenazede bulunan paylaşan insanlar. İsimleri bilmemize rağmen paylaşmıyoruz sizlerin hafızalarına bırakıyoruz.*

*İşte vakıf insan değerinde Andırın üç doktor yetiştirmiştir. Üçü de memleket insanına fedakarca eğildiler. Bunlar vefakar, fedakar insanlardı. İnsanlarımızın da gönlünü kazandılar.*

*Hasta biri doktor hemşehrisine güvenir, yanına gider, derdine çare arar. Memnun olarak döner. Hikâyesini Andırın'da anlatır. Ünleri dilden dile kulaktan kulağa yayılır.*

*Bu doktorlar yazın Andırın'a geldiklerinde hastalar muayanehanesi gibi evlerine gider, sıraya girer muayene olurlar. Çarşıda gördüklerinde hastalıklarından şikâyet ederler onlarda bakalım diye evlerine davet ederler.*

*Doktorlar Andırın'da hem dinlenirler, hem de hemşehrilerine hizmet ederler.*

*Üçü de efendi, mütevazî. Halkından, kültüründen kopmayan insanlar.*

*Akrabalık bağlarını kesmediler, memleketinden kopmadılar. Kim bunlar?*



### PROF. DR. AHMET YAYCIOĞLU

Ahmet Yayıoğlu aramızdan ayrılalı..... yıllar geçti. Hala Andırın'da anılır, Hikayeleri anlatır. O dönemde Andırın'lı okumuş hele hekim yok gibiydi. Prof. Dr. Ahmet Yayıoğlu Ankara Üniversitesinde görev aldı. Serbest hekimlikte yaptı. Yazın Andırın'a gelirdi. Andırın'a geliş olay olurdu. Duyanlar muayeneye gelirdi. Bakar, tedavi gerekenleri Ankara'ya davet ederdi. Diğer zamanlarda Ankara'ya gelenlere konaklama, tedavi, yönünden ilgilenirdi. Kendi sahasına girmeyenlere destek olurdu.

Ahmet Yayıoğlu'nun yanına sadece hastalar gitmezdi. Aydın ve sosyal bir insandı. Her konuda ziyaretçileri olurdu. Gençleri çok severdi. Üniversiteye giden Andırınlılar gider tanıştırdı. Tanıdıkları gençleri takip ederdi.

Ahmet Yayıoğlu ünvanı, mesleği, sosyal konumuna rağmen memleket vasıflarını kaybetmedi. Andırın diliyle "bozulmamış bir Andırınlı" idi. İyilik sever, yardım severliğini bilenler hala anlatır. Prof. Dr. Ahmet Yayıoğlu'nun bıraktığı izler. Hala yaşıyor o yaşamsa da.



### DR. NEJAT YAYCIOĞLU

Dr. Nejat Yaycıoğlu Andırının ilk hekimi olmalı. Adana'da bulundu. 1960'lı yıllarda özel hastane olan hayat hastanesini kurdu ve yönetti. Andırında tek hekimin olduğu yılları hatırlayalım. Hastalanan Adana'ya, Orada hayat hastanesine gider Nejat beye ulaşırdı. Erinmeden yorulmadan hemşhleriyle alakadar olurdu. Nerdeyse Andırından gitmeyen kalmamıştır.

Dr. Nejat Yaycıoğlu farklı ve zengin bir kişiliğe sahiptir. Tırşik dergisinde hakkında tanıtım yazısı çıktı. Yine dergide tarih araştırmaları yayınlandı. Yaycıoğlu araştırmacı ve yazar yönü güçlüdür. Tarih alanında araştırmalar yapmakta, seminer ve konferanslar vermektedir. Kurtuluş mücadelesi, Ermeni olayları ilgi alanına girmektedir.

Nejat Yaycıoğlu Andırın hemşhri çevresinin Nejat abisidir. O denli alakalı ve sıcak kanlıdır. Her konuda bilgi ve hoş sohbet sahibidir. Memleketinden, insanından hiç kopmadı.

Beyefendi duruşu, tavrı, güler yüzünü, güzel Türkçesi tamamlar. Yardımseverliği ile bilinir. Hemşhriyelerine düşkündür.

Dr. Nejat Yaycıoğlu'nun zengin bir arşivi var. Eldeki doküman ve belgelerden toplumun yararlanacağı eserler çıkabilir. Kendisine sağlık ve gayretler beklemekteyiz.



### PROF. DR. NAZMİ GÜLTEKİN

Dr. Nazmi Gültekin orta yaş kuşağın iyi bildiği, tanıdığı hekimdir. İstanbul'da Çapa Üniversitede uzun süre hekimlik yaptı.

Babası da Andırın'da bilinen, sevilen bir sağlıkçıdır. Ailece bilinirler. İstanbul'a her gelen hemşhriye yoğun işlerine rağmen zaman ayırır ve ilgilenir.

Nazmi Gültekin, her yaz aksatmadan Andırın'a gelir. Bir Andırın aşığı diyebiliriz. Baba evi muayenehaneden kalabalık olur. Andırınlılar yazın ne vakitte geleceğini bilir, yolunu gözler. Gelince çekinmeden, tatile geldim demeden elinden geleni yapar. Çarşıya çıktığı zaman oradada yakalarlar, hastalıklarını paylaşırlar.

Dr. Nazmi Gültekin efendi, nazik ve sakin bir kişiliğe sahiptir. Zeki oluşu, insan tanıma yönü güçlü oluşu nedenleriyle kimseyi unutmaz. İsmi, ailesi, köyü ile hitap eder. Hemşhriyelerin faaliyetlerine katılır, kaynaşmayı sever.

Hastalığa çare bulamayanlar aralarında "birde Nazmi beye git" derler. Onları çeken Nazmi beyin hekimliğinden öte başka bir şeydir. Hasta-helon ilişkisinden öte bir şey.

Andırın bağrından çıkan üç hekim bu denli tanınıyor ve biliniyor ise kimi özellikleri olmalıdır. Andırınlı okumuş aydın ve meslek sagibi insanlara mesaj veriyorlar.

Memleketin değerlerinden, kültüründen kopmayan aydınlar yaşıyor

Okumuş, meslek sahibi olmuş, zengin olmuş fark etmiyor sılayı rahimden kopmayan aramızda yaşıyor.

Ne olursanız, nerede olursanız olun bilim, belge adamlık yanında gönül adamı olmalısınız.

O zaman yaşıyorsunuz.



## FERUZAN ANTEBOĞLU



Öncelikle beni tercih ettiğiniz için TİRŞİK DERGİSİ görevlilerine teşekkür eder saygılar sunarım.

Bendeniz Kahramanmaraş İli Andırın İlçesi Yeni Mahalle nüfusunda kayıtlı ve burada doğma büyüme ikamet etmekteyim. Dedem Kahramanmaraş'tan Andırın'a gelmiş, Nenem Elbistanlı olup, her nasılsa evlenmişler. Babam Amcam ve Halam dünyaya gelmiştir. Kesin tarihlerini bilemeyeceğim ama, babam, amcam ve halam vefat etmişler, bunların çocuklarından bir kısmı halen hayattadır. Biz dört kardeş, iki kız kardeşten ibaret altı kardeşiz. İki kardeşimle kız kardeşimin biri vefat etti, diğerleri ile vefat edenlerin çocukları halen hayattadırlar.

15.09.1935 doğumluyum, Adliye Yazı İşleri Müdürlüğünden emekliyim.

Mesleğe girme işime gelince, Askerliğime mütekip Adliyeye Zabıt Katibi alınacağı ilan edildi. Müracaatımı yaptım, Kahramanmaraş Adalet Komisyonunda daha başka şahıslarla sınava girdim. Birincilikle sınava kazandım, katip olarak tayin oldum. Andırın adliyesinde göreve başladım. Bu arada Andırın'da tanınmış ailelerden Mahmut Çavuş (Mahmut Rüzgar) in kızı ile evlendim, dört çocuğumuz (iki kız iki erkek) dünyaya geldi. Bunlar evlendiler, şimdi eşimle birlikte yaşantımızı sürdürüyoruz.

Zabıt katipliğim devam ederken 1969 yılında Kahramanmaraş Adliyesinde Hukuk Mahkemeleri Başkatipliğine tepeden inme tayinim çıktı, Başkatiplik olarak göreve başladım, bilahare Türkoğlu İlçesi Başkatipliği açıldı, 1972 yılında Şubat ayında burada göreve başladım. Gerek Andırın gerek Kahramanmaraş gerekse Türkoğlu İl ve İlçelerimizde iyi intibalar bıraktım, görevimi başarı ile yaptım. Türkoğlu ilçesinde Başkatiplik, Noter yardımcılığı, İcra Müdürlüğü görevlerini de yaptım. İcra işleri için hacze gittiğimizde bazı nahoş olaylarla da karşılaştım, haciz yapmamıza mani olmak isteyenler oldu, ama bunları belirtmem mümkün

değildir.

Eskiden insanların alım gücü zayıftı, şu hususu belirteyim, enteresan olacak ama durumun anlaşılması bakımından aydınlatmak iyidir sanırım.

Nürpetli Miçik Ali diye biri vardır, rahmetli, atla iki çuval portakal getirir bunu satardı, o zaman yollar bozuktu, araba yoktu, halk bugüne göre fakirdi. Mahkemeye atla gelirler, icabında bir gün yatarlar, sonra evlerine giderlerdi, her evde at bulunurdu, şimdi her evde bir motorlu araç vardır, günümüzde memnunuz.

Şu an için gençlerimize sevgilerimi sunarım. Ancak dürüstlükten ayrılmamalarını tavsiye ederim.

Eskiden, yani 50-60 sene kadar evvel Andırın yolsuz, elektriksiz, şehir içerisinde bulunan pınarların suyundan içerdik. Şimdi yollarımız muntazam, elektrik var, sularımız şehir içme suyudur ve tarihlere nazaran ilçe %500 nisbetinde ve belkide daha fazla gelişti, kıyaslamak gerekirse yukarda da belirttiğim gibi kıyaslanamayacak durumda gelişmeler oldu, yollarımız, binalarımız, köprülerimiz, elektrik, su şebekeleri daha anlatılamayacak gelişmeler oldu, gurur duyuyoruz.

Emekliyim, dilekçecilik yapıyordum, ancak yakın bir zaman önce işi bıraktım. Şimdilik çalışmıyorum. Dürüstlük her zaman iyidir, bununla öğünürüm. Unutamadığım bir olayı hatırlamıyorum. Mesleğimi severek yaptım, gururluyum.

Dijital ortama geçtik, bunu biliyorum, ancak daktilo ile yazmak hoşuma gidiyor. Onun içinde bilgisayar almadım, işimde de etkilenme olmadı.

Şimdiye kadar yazdığım dilekçelerde ilginç konularda olmuştur mutlaka ama bunu hatırlamıyorum.

Göz açıp kapayınca kadar yukarda belirttiğim hususlar olmuştur.

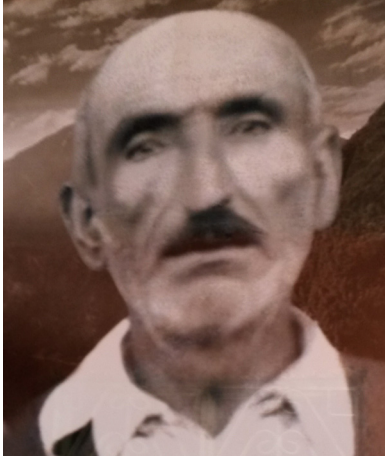
Gerek şimdiki nesil gerekse gelecek nesil için doğruluk, doğruluk, doğruluk diyorum.

İlçemizde bir çok önemli şahıslar gelip geçmiştir. Bunlar geniş ailelerdi, isimlerini saymam gerekmediğini düşünüyorum. Bunlarında evlatları halen vardır, geçenlerine de Allah Rahmet eylesin diyorum.

Eski hükümet konağı üzeri çinko iki kattan ibaretti bu bina söküldü, ancak ben o zaman görevde değildim. Daireler evlere taşındı, bir süre sonra yerine betonarme bina yapıldı, burada çalışıldı, bende çalıştım. Birkaç sene öncede o binada bozuldu. Yerine çok güzel bir Hükümet binası yapıldı, şimdi memurlar bu binada görev yapmaktadırlar.

Bu vesilelerle TİRŞİK DERGİSİNE teşekkür ederim. Başarılar dilerim.

## Yaşar Kemal'in Ünlü Roman Kahramanı İnce Memed'e Eşkıyalığın İnceliğini Öğreten Gebenli Ünlü Eşkıya Koca Ahmet (3)



**Celil ÇINKIR:** Koca Ahmet'in Eşkıyalık sonrası hayatına göz atalım mı biraz da? Dağdan indikten ve hapisten çıktıktan sonra neler yapmış, hayatı nasıl devam etmiş Koca Ahmet'in? Biraz da bundan söz edelim mi?

**Ahmet Ağa:** Elbette çok faydalı olacaktır Koca Ahmet'in eşkıyalık döneminden sonrasını gün yüzüne çıkarmak. Tabii ki buralarda, o zamanlar bir çeteleşme oluyor. Bir de şöyle bir şey var. Ahmet Kâ varmış burda. Onu anlatırlar. Ahmet Kâ çok düzgün bir adammış. Ahmet Kâ deller. Ahmet Kâ, ağaymış. Eşkıya olduğunda Ahmet Kâ'dan mavzer istemiş Koca Ahmet. Mavzerini gönder demiş. Ahmet Kâ buna mavzeri göndermemiş. Ahmet Kâ'n güzel bir mavzeri varmış. Tabii ki mavzer bişeylerin mahanasıydı galiba konuşmalara bakılırsa. Zaman gelmiş, geçmiş, eşkıyalıktan sonra Ahmet Kâ'n tavlasiyla, arazisiyle diyelim, bizim, dedemin, Koca Ahmet'in tavlasi yanyanyemiş.

Bir gün işe giderken yolu düşmüş. Demiş kine, Ahmet Kâ, seni vuracaktımı da demiş. Bir türlü vicdanım elvermedi seni vurmeye demiş. O da demiş kine Ahmet Ağa, beni niye vuracaktın sen? demiş. Dedem de sen onu daha iyi biliyon Ahmet Kâ demiş. Ahmet Kâ da "Sen söyle de bir de senden duyayım demiş" Gene de vurmaya niyeti varmış aslında. Düzgün adamıymış Ahmet Kâ. Ne diyecek bakalım Ahmet Kâ. "Ahmet Ağa demiş, sen benden bir mavzer istedin demiş. Mavzeri vermedim diye mi beni vuracaktın demiş". Yooo Ahmet Kâ demiş. "Ahmet Ağa sana o mavzeri niye vermedim pekiyi biliyon mu bunu demiş. Şimdi demiş sen dağdaki eşkıyaları namusumuzu korumak için köye indirmezken, böyle yaparak köyün namusunu gorurken, içerdeki eşkıyalar için de bana lazım olur diye vermedim demiş." Böyle konuşarak gitmişler. Yani Ahmet Ağa'nın, düzgün adam olduğundan vicdanım elvermedi vurmaya diye demesi çok önemli. Tabii ki yargılamış kendini bir yerde Koca Ahmet. Efendime söyleyeyim, Koca Ahmet böyle bir insanıymış.

Koca Ahmet'in eşkıyalık döneminden sonra, Koca tabii kine kendi sinesine çekilmiş. Bu yollar yol değil demiş kendi kendine. Zaten köyden gendine azzık taşıyan, yemek götüren insanlar eşkıya olmak istediği

zaman, onnara şöyle hitap etmektedir Koca Ahmet; "Bu .oku ben bir sefer yedim, içine düştüm çıkamıyorum. Bir kengerin gasırtısından gorkuyoruz diyen Koca Ahmet kendi sinesine çekilmiştir.

**Celil ÇINKIR:** Kenger'in gasırtısı nedir efendim? Ben biliyorum da bilmeyenler için açıklamak ta yarar var diye düşünüyorum.

**Ahmet Ağa:** Rüzgar estiği zaman kenger dikenini rüzgarın etkisiyle bir ses çıkarır. Bir hışırtı çıkarır. Bir haşırtı çıkarır. Budur kengerin gasırtısı. O zamanlar öyle hitap etmiş. Ve o insanlar der kine; "Deden der, dedeyin sayesinde bizim hayatımız kurtuldu der. Yoksa bizler eşkıya olacaktık der"

Yaa, efendime söyleyeyim, o zamanlarda, eşkıyalık döneminin sonralarında, tabii ki buralarda, köylerde, çeteleşme güçlü olmaya başlar. Daha doğrusu çeteleşme önem kazanmaya başlar. Ağalık, beğlik devrinin zamanı. Tabii ki Koca Ahmet eşkıya iken, Çukurova'dan olsun, zenginden alıp fakire veririmmiş. Çukurova'nın ağalarından alırmış, zenginden alıp fakire veririmmiş. Zengin olup da veyahut illa ki zengin olandan değil, zulüm eden zenginden alırmış aslında sadece. Misal Abdullah Bey zenginimmiş. Abdullah Yayıcıoğlu. Onun haklı olduğuna kanaat getirince vurmaması çok önemli bir olay Koca Ah-



met'in işkıyalıktaki tavrını anlamak için. O olaydan sonra hep Abdullah Yaycıoğlu'nun yanında yer almıştır. Bu böyle biliniyor.

Koca Ahmet, işkıyalık devrinden sonra, tabii ki Topaşın kızı Hatçe'ylen evleniyor. Topaş Kumarlı tarafından. Efendime söylüyeyim, Koca Ahmet, tabii ki, işkıyalık bittikten sonra, yine buralarda yaşanan zulümlere sessiz kalmak istese de nereye kadar yapacaktır bunu, bu da ayrı bir konu. Burda Yusuf diye biri var. Çete kurmuş yani bu kişi. Kötü Yusuf çetesi derler bunun adamlarına. Burda milletin malını alıllarımış, sığırlarını kesellerimış bunnar. Tabii ki, Kötü Yusuf dönemi başlamış, Koca Ahmet'in. Koca Ahmet, bir gün bu Kötü Yusuf denilen adamın çetesi Fakılarınan çok döğüşülle- rimiş. Fakıların evi de bizim evin yanındayımış. Zaten

onun bombası da patladı. Korucu Yusuf'lardan birkaç kişiyi vurdu, geçmiş yıllarda, o dönemlerde. Fakılarınan kavgası Yusuf'un çok eskiden beri gelirmiş, öyle devam edip gidermiş kah-gaları. Bir gün Fakıların evini basmışlar. Koca Fakı derik, rahmetli oldu, kapıya çıkmış. Yusuf'lar beş kişi basmış evini. Yusuf'lar gittikten sonra, Koca Ahmet demiş kine; "Boynuyoğun enayi, Boynuyoğun enayi, demiş Koca Fakı'ya." Koca Fakı bu sözden bişet annamammış. Bu sefer de dedem "Fakı boynuyoğun enayi demiş." Koca Fakı; "buyur Ahmet dayı demiş". Koca Ahmet; "Evde heç silah yokmuyudu demiş". Vardı Ahmet dayı demiş, Koca Fakı. Koca Ahmet; "Evde hiç erkek yokmuyudu demiş" Nasıl kiş Ahmet dayı demiş, Koca Fakı. "Ulan demiş on-narın beşini vursanız, biriniz çıksanız da beni de şahit yazdırsanız demiş, evi bas-

maktan yatacaanız en fazla bir yıl" demiş. "Heç sorma Ahmet dayı" demiş, Koca Fakı. Neyise bu olay böyle geçmiş.

Ve kardeşi Koca Memmet ile hasım olması var Koca Ahmet'in. Artık kardaşıyınan düşmanlık devri başlar. Koca Memmet, Eteğine düşkünümüş. Namus kavramı birazcık zayıfımış. Bir insan tabii ki âdemoğlundan gelen bir şeyi var. Habil-Kabil, kötü-iyi, namuslu-namussuz. Efendime söylüyem, Koca Ahmet'te bu yokmuş. Merdimiş, yiğidimmiş, namusuna çok düşkünümüş.

Efendime söylüyem, Koca Ahmet bir gün yine kapıda oturuyorumuş. Bir bağartı gelmiş. Küfürlerinden falan. Yine bu Yusuf'lar demiş yoksa Fakılarınan mı dövüşüyor demiş? Süügün ucuna çıkmış. Yani balkonun önüne çıkmış. Bakmış ki kardaşını



kovalıyollar. Yoldan bağarmış. Yola bağarmış. Kötü Yusuf! Kötü Yusuf! Demiş Yusuf'lar çetesine. Ne ulan derdiniz demiş. Benim evin önüne gelip ahkam kesmeye utanmıyor musunuz demiş. Ahmet Ağa, "durum böyle böyle, gelinimize dolandı, ordan Haytaların ağılına kaçtı, ordan da birkaç tane vurduk, buraya kaçtı" demiş. Durum bu demiş. Şimdi Koca Ahmet, namuslu bir adam. Ama kardaşı namussuz. Leke getiriyor eve. Koca Ahmet demiş kine; "Kötü Yusuf demiş, o pezevağı. Onu olöayın olduğu yerde öldürseydiniz gelirdim sizin ayağınızın altını öperdim" demiş. Amma gelip benim evimin etrafında ahkam kesmeniz heç iyi bişet değil demiş. Benim üç tane leşim var, beş tane daha olsa ne yazar defolun gedin ulan hayvanlar demiş. Efendime söyleyeyim, tabii ki Yusuf'lar çekip gittikten sonra, insanlar bunu anlatıyorlar hep dama toplanmış, Musul Osman varmış. Dedemin, Koca Ahmet'in ışığıya çıktığı evin sahipleri. "Yusuf, Yusuf" demiş. "İyi ki dönüp geldiniz" demiş. Dönüp gelmeseydiniz demiş, Koca Ahmet'in kapısında bir kelime daha etsiyediniz demiş, Ahmet Ağa beşinizi de gurk tavık gimi yere sereridi demiş. Haklısın Osman Ağa demiş Yusuf, savuşmuş gitmişler bunlar oradan. Efendime söyleyeyim, aradan bir hafta falan geçmiş, Yusuf'lar, Yusuf Çavuş, bu Kötü Yusuf falan, mal kesmişler. Dedemi davet etmişler. Aracı koymuşlar. Musul Abdurrahman isminde birini. O zamannarın

önde gelen birisiymiş bu. Neyise efendime söyleyeyim, bunların hepsi barışmak için tabii ki. Yusuf'lar, Kötü Yusuf'lar falan zulüm edellerimiş. Tabii ki bu camiada hasım aldılar karşılına Koca Ahmet'i. Rahat hareket edemeyecekler. Onun için barışmaları lazım. Koca Ahmet ile dost olmaları lazım. Onunla aralarını iyi tutmaları lazım. Neyise, yemeğe varmış dedem. Eletmişler, barıştırmak için. Yemeği yedikten sonra, kötü kötüdür ya, illaki kötüler, kötü bir şeyler konuşacaklar. Yemeği yedirdim diye, sanki sapını alacak. Ahmet Ağa sen de bize katıl demiş. Yooo demiş, Koca Ahmet. Yedik içtik sofrada bitti. Muhabbetimiz buraya kadarımız. Barıştık. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın demiş. Ne haliniz varışa görün hesabı Koca Ahmet böyle bir hayat yaşamış.

Efendime söyleyeyim, o arada tabii ki, Yusuf'ların Koca Memmet'i, kardaşını kovaladığında, kardeşine inmiş. Yanına varmış. Kardaşına demiş kine; "Sen de İsmail Ağa'nın bilmem neyinden düşmesin, ben de demiş. Sen de Elif Garı'dan doğmasın ben de. Sen niye bu kadar şerefsizsin. Senin ettiğin yeter" demiş. Bun a üç- dört tane tokat vurmuş. Buna vurduktan sonra, tabii ki demiş kine; "Pezevenk demiş, senin demiş, evdeki avradın demiş, senin gimi yirmi tene pezeveğe yeter demiş. Çek git demiş bir daha benim yanıma gelme demiş." Pisliğini yediğin yerde temizle gel demiş. Babıyan ocağına sığınma, yani bana sığınma demiş. Pisliğini

temizle gel demiş. Sana ne yapsalar bile bundan sonra sana sahip çıkmam demiş. Ve böylece hayatı gelip geçmeye devam etmiş.

Efendime söyleyeyim, tabii ki bu Yusuf'lar olayı nasıl devam etmektedir. Koca Memmet'in Omar KAYIRAN adında bir oğlu var. Ömer KAYIRAN. Ömer KAYIRAN evleniyor. Sülla'nın damı derik, orada, Murtaz Ağanın evinin üstünde, düğünü oluyor orada bunun. Tabii ki bunnar ağa o zamannar. Bunnarın düğününe Savcı gelmiş, Hâkim gelmiş. Tabii ki dedem de varmış. Koca Memmet ne gadar kötü de olsa, dedem kinci değilmiş. Yeğenimin düğünü diye varmış. Düğünde oturmuşlar, savcı bey falan içiyollarımız. İlk defa orda içmiş zaten. Savcılar delerimiş, Ahmet Ağa eskileri annat, ışığıyalık yıllarını annat. Annatmazımız Koca Ahmet. O arada bir şey almak için ayağa kalkmış. Altından sandalyeyi çekmişler. Hangi pezevenk çekti bunu diye dönüşün, bir bakmış ki Kötü Yusuf'la Koca Memmet yan yana oturuyor. Oturdukları yerden dedeme bakarak, Koca Ahmet'e bakarak, kinnalı kinnalı konuşullarımız. Gülüşüllerimiz böyle. Tabii ki sandalyeyi çektiren onnar çocuğa. Bir çocuk çekiyor Memmet isminde. Kirtil Memmet derik. O arada dedem oraya varıyor, onların yanına varıyor Koca Ahmet. Kötü Yusuf'a bakıyor bakıyor öyle, diyor kine; "Düne kadar namus namus diyordunuz, şimdi namuslu mu oldunuz ikiniz de diyor. İkinizin de kafasını birbirine çatar öldü-



rürüm bak diyor. O arada savcı falan ayağa kalkıyor, Ahmet Ağa yapma, etme di-yollar. Boş ver falan diyerek sakinleştirerek düğünü boz-mamak istiyollar. Gel annat diyollar. Tabii kine, Koca Ahmet'in morali bozulmuş, Kardeşidir o pisliği yapan. O arada kalkıyor ayağa, va-rıyor diyor kine, savcı falan anlat diyeşin, "annatılacak bişey yok" diyor. Ben diyor o pezeveg için gelmedim diyor, kardeşinden dolayı, kardeşini kast ederek. Ben diyor Omar Yeğen için gel-diyidim diyor. Aha gene geri gidiyorum diyor. Bıra-kıyor düğünü gidiyor. Koca Ahmet böyle bir adam. Tabii ki o zamannar oynanan bir oyun bunnar. Çeteleşme. Yusuf Çavuş Koca Ahmet'i safına alamadı. Ama onun kardaşı Koca Memmet'i aldı. Yani dolaylı da olsa sırtını Koca Ahmet'e dayamanın hesaplarını yaptı Kötü Yusuf. Bunnar burada zengin ol-dular hep. Şu anda baksan kötülük hükmetti Geben'e. Koca Ahmet'i kullanamadı. Şu anda revaçta olanın kö-tülük veya zulüm olduğu annaşılıyor, uzaktan baktı-mıydın. Her yanda bunnarın borusu ötüyor kısacası. Nereye baksan bunnar hükmediyor. Her yanda bunnarın dedikleri oluyor. Günümüzde de bu böyle maalesef. Yani bir hilelik dönüp gidiyor. Maalesef gü-nümüzde gücün ölçüsü pa-rayla orantılı. Para kimdeyse güç onda. Bu benim dü-şüncem tabi ki. Aslında diğer yandan da böyle düşün-menin de yanlış olduğunu bi-liyorum. Çünkü bizler imanlı insanlarız. Kadere tevekkül etmiş insanlarız. Zalimlerin

şerrinden Allah'a sığınmak gerekiyor. Efendime söyli-yeyim, ama biz ne yapsak ta yine nafile, güç hep bunların elinde. İyilik ve kötülük kav-ramının içiçe girdiği bir za-manda yaşıyoruz. Neyin iyi neyin kötü olduğunun ölçüsü ve ayırıcısı maalesef hep maddi güç olmuş. Neyse biz konumuza dönelim. Sadede gelelim yani. Koca Ahmet'i konuşmaya devam edelim.

**Celil ÇINKIR:** İnce Memed ve Koca Ahmet hakkın da biraz konuşalım ne dersiniz? Bu konuda bir bilginiz var mı?

**Ahmet Ağa:** Yaşar Kemal'in İnce Memed isimli romanını özellikle okudum. Daha önce bir başkasından da duymuştum, Koca Ahmet ile İnce Memed'in bir araya geldiklerini. Merak ettim ve kitabı titizlikle okudum. Dedem ile ilgili bölümde özetle şöyle bahseder Yaşar Kemal İnce Memed – 1 romanında. "aslında İnce Memed ışkıyalığı, mertliği, yiğitliği Andırınlı ünlü ışkıya Koca Ahmet'ten almıştır. Tuvaras Vadisi'nde, Ağca-dağ'da ondan öğrenmiştir ışkıyalığın inceliğini. İnce Memed'in ışkıyalık mayası Işkıya Koca Ahmet'ten ge-liyor diyor. Ben de tahmin ediyorum Abdi Aga ile ba-bamın adını yan yana koyu-yorum. Çünkü babamın adı da Abdi'dir. Kim bilir belki de İnce Memed'teki Abdi Ağa ile bir ilişkisi mutlaka vardır. Zaman zaman kafama takıl-mıyor değil yani. Babamın adı nüfusta Abdurrahman ama Abdi diyollar. Bilemi-yorum bir bağlantısı var mı yok mu? Bazı şeylerin

içinden çıkamıyorum anla-yacağınız.

Efendime söyliyem, Yaşar Kemal'in Vanlı olduğunu bi-liyorum ama Kadirli, Hemite Köyü'ne yerleşmiş babası. Orada doğmuş ve büyümüş. Ben öyle biliyorum. Yaşar Kemal İnce Memed – 1 ro-manında 80 – 90. Sayfalar arasında uzun uzun bah-seder. İnce Memed ve Koca Ahmet'in karşılaşmalarından uzun uzun bahseder. Biraz evvel annattığım şekilde bahseder Koca Ahmet'ten. İlk karşılaştıkları yer olarak Ağcadağ'da karşılaştıkla-rından bahseder kitapta. Sa-nırım bu karşılaşmaları Koca Ahmet'in Ağcadağ'da ya-kalandığı günlerden birkaç gün evveli olmalı. Öyle deni-liyor. Çobanın süt getirmesi, orada İnce Memed ile mu-habbet etmişler. Tabii ki bizim buralarda İnce Memed deel de Safiye Memed deller bu kişiye bizim buralarda. Hatta ağıdı da vardır. İştirim bu ağıttan bir meyit te ak-lımda kaldı. Şöyle aklımda kalan kısmı

"Duvarın dibinde resmim aldılar Ak kağıt üstünde tanıyın beni"

Hem dedemin, hem Safiye Memmed'in ruhları şad olsun. Mekannarı cennet olsun inşallah.

**Celil ÇINKIR:** Amin. Ruh-larına birer Fatiha bağışla-yalım bu vesileyle.

DEVAM EDECEK...

Andırın Sözlü Kültür Varlıkları İçerisinde Önemli Bir Yere Sahip Olan

## Şah İsmail Hikayesi

*Sevgili TİRŞİK Dergisi okurları, bu sayımızdan itibaren Andırın sözlü kültür varlıkları içerisinde kayıt altına alınan eserlerde yerini almadığından dolayı, önemi çok fazla bilinmese de, yıllardan beri dilden dile anlatılarak günümüze kadar ulaşan bir hikâyeyi sizlerle paylaşacağız. Hikâyemizin adı: “Şah İsmail”. Bu makalede, tarihi belgelerin ışığı altında gerçek anlamda bilinen Şah İsmail kimdir, neler yapmıştır, Türk kültürü ve edebiyatı içerisindeki yeri nedir? Bu konuya kısaca değinmek istiyorum. Aslında bir noktada Andırın ve Şah İsmail arasında tespit ettiğim, bugüne kadar pek değil hiç bilinmeyen bir bağı sizlerle paylaşmak istiyorum.*

**A**nsiklopedik bilgilere göre Şah İsmail'in özgeçmişi şöyledir: I. İsmail veya Şah İsmail, 17 Temmuz 1487 tarihinde Erdebil şehrinde Safevî Tarikatı'nın şeyh ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar, dedesi ise Şeyh Cüneyd'dir. Annesi Alemşah Halime Begüm, Ak-koyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kızıdır. Şah İsmail daha bir yaşında iken babası katıldığı bir savaşta öldürüldükten sonra, dayısı Sultan Yakup, annesi Âlem Şah Begüm ve kardeşleri Sultan Ali ve İbrahim ile birlikte sürgün ve hapsedilmek üzere Şiraz Valisi Mensur Pürnak Bey'in yanına gönderildi. Sultan Yakup'un ömrünün sonuna kadar onlar Fars'ta İstahr kalesinde hapsedildiler. 1493 yılında Sultan Yakup'un ölmesinden sonra hapisten çıktı. Hapisten çıkar çıkmaz, zorunlu olarak, can güvenliği nedeniyle altı yıldan biraz daha fazla bir süre güvenli bir yerde hayatını devam ettirdi. Yaklaşık altı yıldan beri yaşadığı Lahican'ı, 1499 yılının Ağustos ayında, yalnızca 7 sufi ile terk etti. Erdebil'e vararak annesi ile görüştü, ecdatlarının mezarlarını ziyaret etti, fakat bir Kürt aşiretinin lideri de olan Erdebil hâkimi, Câkirlü Ali Bey'in baskısı ile Erdebil'i terk etmek zorunda kaldı.

1500 yazında Ağaç-eri (Tahtacılar), Ustaclu, Şamlu, Rumlu, Tekelü, Zülkadir, Avşar ve Kaçar Türkmen aşiretleri ile Varsak aşiretinden oluşan 7.000 Kızılbaş İsmail'in davetine icabet etmiştir. Bu rakam bazı kaynaklarda 1.500 kişi olarak zikredilmektedir.

1501 yılının yazında, Tebriz'e girerek taç giyip resmen kendini Şah ilan etmiş, Safevi Devleti'ni kurmuştur. Şah olduğunda ilk yaptığı iş, Şii mezhebini resmi mezhep ilan etmesi oldu.

1514'te, Çaldıran Muharebesi'nde Osmanlı padişahı daha sonra Yavuz Sultan Selim olarak anılacak, I. Selim'e yenilmiştir. Bu yenilgiden sonra ruhsal bir çöküntü yaşadı, savaştan uzak durmaya çalışırken ülke ile ilgili işlere pek önem vermemeye başladı, devlet işlerini daha çok emirlerine havale etti.

1514'ten vefat edene kadar şah İsmail, şahsen hiç bir savaşa girmemiştir. Şah İsmail, 24 Mayıs 1524'te, 37 yaşındayken iç kanamadan öldü. Erdebil'deki Safevi Türbesi'ne defnedildi. Şah İsmail'in on bir çocuğu vardı, bunların altısı erkek ve beşi kız idi.

Şah İsmail, şiirlerini hep Türkçe yazdı. Şiirlerinde Hatai mahlasını kullandı. Sanatçı kişiliği çok zor koşullar altında geçen çocukluğu sırasında oluştu. Aruz ve hece vezniyle yazdığı şiirler, Azerbaycan edebiyatının Nesimi ve Fuzuli arasındaki döneminin en güçlü temsilcisi olduğunu kanıtlar. Özellikle heceyle yazdığı şiirler Anadolu'da gelişen tekke edebiyatını büyük ölçüde etkiler. Alevi-Bektaşî edebiyatının en güzel örneklerini sunar.

Andırın ve Şah İsmail bağının arka planında cereyan eden olaylara kısaca bir





göz attığımızda karşımıza 1500 senesinin yazında, özellikle Dulkadirli Beyliği bölgesindeki Ağaç-eri (Tahtacılar) Ustaclu, Şamlu, Rumlu, Tekelü, Zülkadir, Avşar ve Kaçar Türkmen aşiretleri ile Varsak aşiretinden oluşan yaklaşık 7.000 kişiye yapılan davet ve bu davete icabetin olduğunu görmekteyiz. **Yukarıda ismi zikredilen Türkmen aşiretlerinin tamamının Andırın ve Dulkadirli bölgesinde varlıklarını sürdüren topluluklar olduklarını görmekteyiz.** Şah İsmail'in bu topluluklarla temasının ve bağının çok daha önceden olduğunu değerlendirmekteyiz. Şah İsmail'in, 1493 yılında hapisten çıktıktan sonra, aile fertleriyle birlikte bir müddet, günümüzde Andırın ilçesinin Efirağızlı Mahallesi ile Darıovası Mahalleleri arasındaki Nebiler ilköğretim okulunun yakınındaki Beylik Yurdu denen bölgede, adeta bir saray yavrusunu andıran şaşaalı bir konakta yaşadığını eskiden beri, atadan-dededen sözlü olarak anlatılma suretiyle yani nakil yoluyla gelen bilgilerden öğrenmekteyiz. Bu misafir edilme olayı, Dulkadiroğulları Beyliği döneminde Alaüddevle Bey zamanında olmuştur. Şah İsmail'in annesi Âlem Şah Begüm ve kardeşleri Sultan Ali ve İbrahim ile birlikte Andırın'da misafir olduklarını de-

ğerlendirmekteyiz. Andırın sözlü kültür varlıkları ile ilgili çok ciddi derleme çalışmaları yapan, İstanbul Üniversitesi Kardiyoloji Enstitüsü öğretim üyesi Prof. Dr. Sn. Nazmi GÜLTEKİN hocam ile bu konuyu tartıştığımızda, kendisi de bölge insanının dilden dile aktara geldiği Şah İsmail'in Andırın'da Beylik Yurdu denen yerdeki görkemli sarayda çocukluk yıllarını geçirdiğini adeta teyit etmiştir.

Andırın ve Şah İsmail konusundaki tezimizi destekleyen en önemli bilimsel verilerden bir diğeri de, Prof. Dr. Faruk SÜMER hocamızın "Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü" isimli kitabının<sup>15</sup>. Sayfasında görmekteyiz. Özetle şöyle bahsedilir bu olaydan: "Şah İsmail Devri. (1501-1524) Safevi müritlerinin üçüncü şeyhlerini de savaş meydanında kaybetmeleri, maneviyatlarını kırmamış, belki mücadeleye güçlerini artırmıştı. Bu sebeple vakit geçirmeden İsmail ve İbrahim'i emin bir yerde sakladılar. Müstakbel Safevi devleti kurucusu bu sırada henüz altı yaşını üç – dört ay geçmiş bulunuyordu. İsmail'i Erdebil'in Anadolu'lular (Rum) Mahallesi'nde oturan

Mustafa Çinkır



Aba yanıt Ebe ad yanıt lakabını taşıyan bir kadın gizliyordu. Aba (Ebe) Dulkadir elinden idi. Fakat bu dönemde Ak-Koyunlu İbe Sultan, Şeyh Haydar'ın hayatta kalan oğullarını ele geçirmek için şehirde sıkı bir aramaya girişmişti. Bu arama neticesinde şeyhlerinin oğullarının ele geçirileceğini anlayan Şamlu aşiretinden Lala Hüseyin Beğ ve Şah İsmail'in anne tarafından Dulkadirli olan dedesi Abdal Beğ ve yine Anadolu Gök Ali gibi ileri gelen müritler onları Gilân'a kaçırdılar. İsmail, Gilân'da Altı yıldan biraz fazlaca kaldı.”

Şah İsmail hikayesini anlatan kaynak şahsımız Sofu Mustafa Lakaplı Mustafa ÇINKIR'ın Şah İsmail'in ve diğer akrabalarının Beylik Yurdu'nda misafir edilmelerini söylemesinin tarihi belgeler ile de birebir örtüşüğünü görmekteyiz. Şah İsmail'in, bu bilgiler ışığında, Beylik Yurdu'na Dulkadirli olan dedesi Abdal Beğ tarafından getirildiğini değerlendirmekteyim.

Söz konusu binayı, gerek Dulkadirli ve gerekse de Osmanlı döneminde, bölgenin timar sahipleri veya mirmiranları malikane olarak kullanmışlardır. Burayı kullanan en önemli kişilerin başında da Andırınlı ünlü Gara Hatun'(Kara Fatma) u görmekteyiz. Gara Hatun beyliğini, hem halk arasında Beylik olarak bilinen Kesim Mahallesi'nde ve hem de burada sürdürmüştür. Bu yapı

ile ilgili tespit çalışmalarım, Andırın Kültür Varlıkları Envanter Tespiti Hazırlık Çalışması isimli kitabımda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu ön bilgilerden sonra 22 Temmuz 2013 Pazartesi gününden itibaren üç gün süreyle Andırın İlçesi Efirağızlı Mahallesi'nin Çinkırlı obasında yaşayan, 1926 doğumlu, okur-

yazar olmayan, 2016 yı-

linda vefat eden Mustafa

ÇINKIR'dan derlediğim

Şah İsmail isimli hikâyenin ses kaydının deşifresini Türk yazın dünyasına sunmaktan onur ve kıvanç duyarım.

**Celil ÇINKIR:** Bugün 22 Temmuz 2013 Pazartesi. Kahramanmaraş İli, Andırın İlçesinin Efirağızlı Köyü'nün Çinkırlı Obası'nda, yiğit lakabıyla anılır derler ya, Sofu Mustafa Lakaplı 1926 doğumlu okur-yazar olmayan, çiftçilik ve hayvancılık yaparak geçimini sağlayan Mustafa ÇINKIR amcamız ile beraberiz. Mustafa amca bizlere Şah İsmail hikâyesini anlatacak. Ben, sözü kendisine bırakıyorum.

**Mustafa ÇINKIR:** Şah İsmeel. Acem ülkesinde bir padişah vardı. Buna Gandahar padişahı delleridi. Bu padişahan saltanatı gayet saalamıdı. Amma gel gör kine bunun zürriyeti yoğudu. Bu yüzden de Gandahar hükümdarının heç evladı olmuyordu. Günlerden bir gün padişah sabah namazını gıldıktan soora yerine geldi ve ardından da Hanımı endam aynasıyanan padişahan garşısına oturdu. Bu esnada padişah derin bir ah çekdi ve başını salladı. Hanımı, padişah neden böyle bir ah çekti acep diye marak ediyor. Hanımı padişaha soruyor; “Sultanım, neden böyle ah edersin? El-hamdülillah, düyne malından yana heç bir esiimiz yok” der. Padişah da hanımına der kine; “Haklısın, yerden göve gadar hak-



İsın, heç bir esiimiz yok amma gel gör kine “şu düynede benim de bir evladım olıyadı da ben de öldükden soora benim tahtıma o oturiyadı” der. “Aklıma bu geldi bunun uçun âh çekdim” der. Bu sefer de hanımı: “Bu düynede gulun derdi olur amma her derdin de bir dermanı bulunur” der. Hanımı bir gün; “Yahu hökümdar, sen nağadara marak ediyon, yanına veziriyin birini de al, şöyle bir geziye çık, gez, dolaş, gözün göönün açılın biraz efendim” diyor. Gez dolaş diyor. Bööle sıkıntılı duracaana diyor gadıncaaz.

Patışah emir veriyor: “Bana çabık veziri çaarın gelsin” diyor. Adamları veziri çaarıyollar. Vezir patışahan huzuruna geliyor. “Buyurun patışaam beni isdemissiniz” diyor. Patışah vezire: “Get çarşıdan iki tene devriş hırkası al da gel” diyor. Vezir çarşıya gediyo, patışahan dediği gimi devriş gıyafetlerini alıyor ve getiriyor. Hökümdar, hanımının dediğini dutuyor. Tebdili gıyafet yaparak vezirinin birini de yanına alıyor. Her ikisi de tebdili gıyafet yaparak barabar geziye çıkıyor. Şorda gezip, burda gezip derken, üç-beş sehet yol getdikten soora, yol üsdünde bir çeşme varımış, o çeşmenin başına varıyollar. Patışah vezirine diyor kine, burada bir aptes alak, iki rekat namaz gılak, ondan soora da yolumuza gedek diyor. O çeşmeden aptes alıp çeşmenin başında namazı gıliyollar. Tem de ikindi namazının vaatıyımış. İkinci namazını seferi gıliyollar. Sağına soluna selem verirken, efendiceezim, hökümdar yanı başında ağ sakallı bir devrişin durduunu görüyor. O zamana gadar devriş “Yahu patışaam nerden gelip neriye gediyo, derdiniz nedir, isdeeniz nedir” deyince hökümdar afallıyo.

Benim patışah olduğumu, nerden bildiniz diyor, afallıyo tabii kine. Devrişin eline, ayaana gapanıyo patışah. “Benim kim olduğumu bildin, benim derdime derman olabilin mi” diyor. “Yahu” diyor Devriş; “senin patışah olduğunu, arkandaanın da de vezirin olduunu bilmedikten soora benim devrişliğim neye yarar kine” diyor.

Tamam diyo ondan soora; “Derdi de dermanı da veren Allah’tır” diyo Devriş. Ben diyo aranızda bir delil olarakdan geliyom diyerekden dağarcığına bir el vuruyo ve goynundan bir alma çıkardıyo. Bu almıya al diyo, patışaha veriyor. Eve varınca almıya soy diyo, gabıklarını gııraana yedir diyo. Yatsı namazını gıldıktan soora diyo bu almıya ortadan kes, yarısını sen ye, yarısını da hanımına yedir diyo. O gece de hanımının barabar olası diyo. Cenabı Allah diyo İnşallah sana diyo tez zamanda bir oolan çocuu verecek diyo. Gısırak da bir tay gunniyacak diyo. Fakat diyo ben gelene çaa diyo çocaa da taya da isim guymıyacaan diyo. Bööle gavli garar ediyollar ve ondan soora Devriş birden gayboluyo. Orta da ne devriş galıyo ne de başga bir kimse. Patışah bu olaydan hemen soora ordan galkıyo ,dooru evine gediyo. Yatsın namazını gıldıktan kerli almıya dediği gimi soyuyo, gabıklarını bir kenara goyuyo. Seyisini çaarıyo ve seyise sıkı sıkı tembahlıyo. Bu gabıkları ahırdaki gısıraa yedireceen diyo ondan soora da yanındaki gır küheylannan gısıraa çifleştireceen diyo. Seyis denilenleri yapıyo. Patışah almayı ortadan ikiye peliyor, yarısını gendi yiyor. Ötee yarısını da hanımına yediriyor. Ondan soora bunnar guş tüyünden yatağa yatıyollar ve barabar oluyollar. Gün gelip, vaatı çatıp, zaman gelip dediği gimi hanımı hamile oluyo. Zaman geliyor, vaatı doluyo hanımı bir erkek çocuu dooruyo. Gısırak da erkek bir tay gunnuyo. Patışah çok seviniyo tabi ki. Birçok fakire, fukarıya yardımında bulunuyo.

Bundan soora da şehzadiye böötmıye başlıyollar. Bir sene, iki sene derken, tam tamına aradan goskoca bir yedi sene geçıyo. Çocuk torulaşıyo şööle biraz. Çocaa herkeş adsız beğ, adsız beğ diyorlar. Adsız beğ, adsız beğ. Çocuğun aklı yetmeye başlıyo. Marak ediyor galan niye gendinin bir adı yok diye. Bir gün anasına “Aanaa” diyo “benim adım yok mu” diyo. “Herkes bana adsız beğ diye çağırıyo” diyo. “Benim adım yok mu, ney benim

adım” diyor. “Nediyi yok benim adım” diye soruyor anasına. Anası da bunu babana sor diyor. Babana sor diyor anası. Babası gelince eve; “Babacığım benim adım yok mu? Herkiş bana adsız beğ diye çağırıyor, neden benim adım yok” diye sorunca babası; “Evladım diyor, sen diyor bana bir devrişden teberiksin” diyor. “İsmi ni guymak için muhakkak ki muhakkak bir gün gelecek devriş” diyor. “Ben gelmeden çocuun ve tayın adını guyman diye sıkı sıkı tembahladı” diyor.

Günnerden bir gün Hökümdar ooluna: “Galan, mektebe getme çaan, okuma çağın geldi senin” diyor. “Seni okula yazdıracağım galan” diyor. “Okulda bir hoca var” diyor. “Adı Danyal’ımış” diyor. “Hocuya talimini, terbiyeni yapıdırması için seni teslim edeceem” diyor. Oolunu hocuya vermeden önce goyun, davar kesdiriyor, ziyafetler hazırlattırıyor, halkı devet ediyor. Çocu u artık Hoca Danyal’a teslim edek, hemi de artık bir münasip isim guyak diyollar. Halkınan müşavere ediyor patışah. Halk toplanıyor, yiyollar, içiyollar. Tam çocaa isim guyacıkları zaman, adını nasıl edek de guyak diye düşünülleriken, Devriş dı pılı düşüyor. Devriş dikili düşüyor. “Çocuun adı Şah İsmee l” diyor. “Tayın adı da Gambertay” diyor. Gambertay diyor birden gayboluyor devriş.

Şimdi çocaa ad goyuyollar ve Hoca Danyal’ı çaarıyollar. Danyal Hoca’ya bu çocu u okudacaksın diyor patışah. Danyal Hoca, patışaha bu çocuk hayatta okumaz bu dünyede diyor. Patışah neden okumasın bu dünyede okumiyep te ahrette mi okuyacak diyor? Danyal Hoca; “yaanış annadınız hökümdarım diyor. Yer altına bir maasen yaptırırınız, orada ayı ve güneşi görmez o zaman okur” diyor. “Bir gizli yerde okur şehzade” diyor. “Meşgul olacak bir şey görmez ve orada okur” diyor. Patışah ondan soora yerin altına maasen yapılsın diye emir veriyor. Yerin altına gocaman bir maasen yapıyor. Şah İsmee l’i, dualar ederek maasene getiriyollar ve başlıyor çocuk orada okumıya. Şah İsmee l on iki

yaşına gelenaadar orada ilim tahsil ediyor. Talim, terbiye neyise ondan soora hepiciğini alıyor orda hocasından. Danyal Hoca, sarayın mutfaana şehzadiye gelecek yemeen içinde kemik olmasın diye tembahlamışımış. Fakat bir gün şehzadiye gelen yemeen içine farkına varmadan et goymuşlar, çocuk yemaa yerken ağzına bir kemik gelmiş. Kemiği ağzından çıkarıp yukarıya atdığı gimi tepe camına değmiş ve cam gırılmış. Maasenin içine güneş ışığı girmiş. Şehzade başlamış güneşin ışığını tutmak için çalışıp çabalamaya. Güneşi yakalamaya çalışırkana gan ter içinde galıyor. Tam bu esnada Danyal Hoca içeriye giriyor. Bakıyor kine şehzade gan ter içinde galmış. “Şehzadem diyor,” güleşecek heç bişey bulamadın mı?” diyor. Şehzade de: “Hocam, benim canım pek sıkıldı, beni biraz dışarıya çıkar” diyor.

Neyise şehzadiye dışarı çıkardıyollar. Bir sandaliye goyuyollar altına. Sandaliyeye oturuyor çocuk. Etrafına bakınırkana bir de ne görsünkarşidan bir gır atlı yiğit geliyor. Elinde bir şahan guşu var, yanında da bir tazı. Çocuk acaba bu neciyimiş diye bakınırkene Danyal Hoca; Şehzadem hadi maasenimize gidek diyor. Şehzade de gidek amma ben babamdan şahan guşuyunan tazı isterim diyor. Danyal da: “Baş üstüne şehzadem, haydi şimdi maasenimize gidek de ben hökümdar babana söyliyem” diyor. Maasene indikten soora Danyal patışahan huzuruna çıkıyor ve şehzadenin dediklerini patışaha söölüyor. Şehzade, on beş yaşına giriyor bu arada. Danyalın sözünden soora patışah peki diyor. Bana diyor keskin nişancıları getirin diyor. Benim diyor şehzademin canı sıkılmış, ava, guşa gidecek diyor. Yirmi gişi, otuz gişi neyise keskin nişancılardan, bir av gafilesi oluşturuyor patışah ooluna. Av için hazırlıklar bitiyor ve çıkıyollar ava. Beş gün, on gün, on beş - yirmi gün derken bir gün bir çeşmenin başına geliyollar. Şah İsmee l her bir tarafına nazar ederken garşısında Gara bir dağ görüyor. Av arkadaşlarına diyor kine Şah İsmee l; “ey benim arkadaşlarım, İnşallah ben yarın şo görünen dağa ge-



deyim, siz de başka tarafa gedin diyep yerinden galkıyor, yerine geliyor. Sabah erkenden galkıp çeşmeye varıyollar. O gece Şah İsmeel gırklar elinden aşkın badesini içmişmiş. O yüzden çeşmenin başına akli perişan bir hâlde gediıyor. Aaşamdan gararlaştırdıkları gimi her biri bir tarafa gediıyor. Avını bitirenler geri çeşmenin başına gelmek gaydıyınan her biri bir tarafa gedi yollar.

Yavrum birini der birini gurum. Biz gelelim Şah İsmeel'e. Bakalım napmış Şah İsmeel. Şah İsmeel arkadaşlarından ayrıldıktan kerli, Gambertay'a biner ve tee uzakta görünen Gara dağa doğru yola çıkar. Sağana soluna bakınarak gederken dağan ayuucunda güzel bir yayla görür ve yaylanın da ortasından gocaman bir su akmaktadır. Bir de ne görsün orada. Derenin kenarında bir ceylan otluyor. Şah İsmeel hemen tazısını ceylanın üstüne salıyor. Tazı govalıyor, ceylan gaçıyor, Şah İsmeel de bunnarın peşi sıra gediıyor. Ceylan gaşınan gözün arasında bir çadırın içine giriyor, ortalıktan gayboluyor. Şah İsmeel de ceylanın ardından çadırın önüne gadar geliyor ve bakıyor ki, aboooo! Bir sürü çadır var orada. Sağana, soluna bakınırkannak bir de ne görsün? Aya doğma ben varım diyen gözelliikte bir gız çıkıyor çadırdan dışarı. Gız da oolanı görüyor bu demde. Gız Şah İsmeel'i görür görmez aşığı oluyor ona. Oolan da gızı görür görmez âşık oluyor. Gızı görmesiyinen attan düşüp bayılması bir oluyor oolanın. Oolanın attan düşüp bayıldığını görünce gız, çadırının ordaa gocagarıya gederek yalvarıyor. "Gurbanın oluyum, cır, navar, bizim çadırın ööne güzel bir oolan geldi ve atından düştü bayıldı. Gurban olduğum nenem, hatın nenem, gel şu oolanı atına bindirek de gönderek" diyor. "Anam, babam, gardaşlarım, gonu, gonşu görülürse bana laf edeller" der. Annıyacaan guzum, gızın yakası dutuşuyor, gız gendinden geçiyor. Sebebini soracak olursan meğerssem gız da o gece rüyasında Şah İsmeel'i görmüşümüş. Oolanın hayali gözünden ayrılmazmış heç. Ürüyası gerçek olunca gız, gözlerini oolandan ayıramaz

olmuş. Gocagarı oolanın yanına gelince bir oolana bakar, bir de gıza bakar. "Gızım bunun biricik ilacı var. Sen hemen göğsünün düğmelerini çöz, ırahanını oolanın yüzüne, gözüne sür, oolan o demde ayağa galkar. Senin ırahanın kokusu oolana şifâdır" diyeşin gız çaresiz göğsünü açar oolanın yüzüne, gözüne sürer ırahanlarını. O demde oolanın akli başına gelir ve etrafına bakınmaya başlar. Şimdi oolan gıza ne söylemiş ve gız da oolana ne demiş dinniyek bakiimbakiim.

### **Aldı bakiim Şah İsmeel ne dedi;**

*Melül melül bakan güzel*

*Döner büryana büryana*

*Yandı ciğerim kül oldu*

*Yakar divane divane*

### **Aldı bakalım gız ne demiş Şah İsmeel'e;**

*Bilmezdim seni ezeli*

*De get yiğit, ben seninim*

*Döküldü bağın gazeli*

*De get yiit ben seninim.*

### **Aldı bakiim Şah İsmeel ne dedi;**

*Arzuhalim olmadıkça*

*Muradımı almadıkça*

*Sevdiceğim gelmedikçe*

*Çöker zamana ayrılık*

### **Aldı bakiim gız ne demiş bu sefer Şah İsmeel'e;**

*Akıbet geldiği zaman*

*Dağ başından kalkar duman*

*Gaderim elinde ferman*

*De get yiğit ben seninim*

### **Aldı bakiim Şah İsmeel ne dedi;**

Şah İsmeel geldi sana  
Gözel, adın bildir bana  
Beni koma yana yana  
Müşgüldür bana ayrılık

**Aldı bakiim gız ne demiş bu sefer Şah İsmeel'e;**

Gülüzardır senin yârin  
Sırrımda gördüm cemalin  
Vallahi budur ikrarım  
De get yiit ben seninim

Oolannan gız böyle karşılıklı sööleşir-kennek gocagarı der kine; “bu iş böyle olmaz. Biribirinize deveguşu gimi garışmışsınız, vaatı iki eelen. Gızın babası sabahannak senin Şah babiyen huzuruna otlak bitirmiye gelir. Sen babana söylersin, hükümdar baban da gızı sana aliverir ve Gülüzâr da demlik senin olur.” Gocagarı döner oolana; “ Gel oolum, gızın iki yanağından iki buse al” der. Oolan da Gülüzârın yanaandan öper ve Gambertaya biner. Gız da oolanın eline bergüzar olarktan bir altın darak verir. Gambertay’a binen Şah İsmeel hemen yola goyulur.

**Gız Şah İsmeel'in ardından bakiim neler söyler**

Binbir avcı gezer her gün bu dağı  
Şahanım kecliğe sal da var yörü  
Niye gark olmussun aşkın ummana  
Bir vakit engine dal da var yörü

Şeydayı bülbülü ansıdır sesin  
Bülbül sada verir sınar kafesin  
Em diye galdırdım rıkab perdesin  
Yüzümden bir buse al da var yörü  
Canım kurban olsun böyle civana

Seni gördüm, düşdüm ben de ummana  
Varsa güle gönün yalvar bağbana  
Bağban gül vermezse çal da var yörü

Yiit sensin yiitlerin serdarı  
Getirdim yanına miski amberi  
Sana kurban olsun hak Gülüzârı  
Kesme yolun benden, gel de var yörü

Arkadaşlarından ayrıldığı çeşmenin başına gelir. Amma orada kimsecikleri göremez. Ondan başka kimse daha oruya varmamış. Birezden olur, av gafilesi birem birem gelir. Her birinin çentesinde guş var. Birer av guşu vurmuşlar. Arkadaşları; “Şehzadem hanı senin vurduğun avın, göster de görek” deller. Şehzadenin gendisi av olmuş. Bakiim Şah İsmeel bunnara ne söölemiştir.



## Mullacık Ağıtı

*Aşağıda yazılı ağıta sebep olan olay Andırın ilçesi Bulgurkaya Köyü'nde eşkiyalık döneminde öldürülen Mustafa Bekar'a (Mullacık Lakaplı) Kör Kız lakaplı Ayşe Bekar tarafından söylenmiştir.*

### OLAY

Eşkiyalık döneminde Mustafa Bekar (Mullacık) yetim, anne ise dul bir kadındır. Eşkiyalar bu aileden haraç isterler ve bir süre verirler. Mustafa Bekar dini eğitim için medreseye gitmektedir. İki hafta arayla medreseden annesinin yanına hafta sonlarında dönmektedir. Eve geldiğinde eşkiyaların annesinden haraç istediğini öğrenir. Annesine destek amacıyla medreseye dönmez ve evde kalır. Eşkiyaların gelmesini bekler. Bir gece eşkiyalar eve gelir. Kapıyı açmalarını ve haracını vermeleri için seslenirler. Dul kadın, haraç verecek kadar maddi durumunun iyi olmadığını evin içinden söyler. Eşkiyalar evin kapısını açmak için uğraşırlar. Mustafa (Mullacık) babadan kalma av tüfeği ile evin bacasından evin üzerine çıkar. Evin önünde bulunan eşkiyalardan birini öldürür, birisini ise yaralar, diğer eşkiyalar da gece karanlığından yararlanarak kaçarlar.

Bu olaydan sonra Mustafa (Mullacık) adam öldürdüğü için dağa çıkar. Köyün muhtarı bu öldürme olayını karakola bildirir, jandarmalar Mustafa'yı (Mullacık'ı) her yerde aramaktadır. Günlerden bir gün Mustafa (Mullacık) muhtarın evine gelir. Muhtar gizlice karakola bir adam göndererek durumu bildirir. Jandarmalar gerekli tedbiri alır ve Mustafa'nın (Mullacık'ın) teslim olmasını isterler. Teslim ol çağrısına ateşle karşılık veren Mullacık'la Jandarmalar arasında çatışmalar çıkar ve çatışmada Mullacık ölür. Mullacık'ın öldüğünü haber alan Ayşe Bekar (Kör Kız) lakaplı kadın ağıt söyler.

### AĞIT

*Kışla yeri dökük dökük  
Kanlar akmış gölek gölek  
Sarı Mullam savuşurken  
Düşmanlar vermemiş yolak*

*Kargılıkta kan deresi  
Kanınan doldu arası  
Sağ döşte kurşun yarası  
Mullamı vuranlar kör olası*

*Aplak sarı Mullam aplak  
Kıyıpta vuramadım şıplak  
Yenil dedim yenemedim  
Yeniyor mu karatoprak*

*Düştüğün yer taş mı idi  
Seni vuran beş mi idi  
Güvenirdim Sarı Mullam  
Beşli martın boş mu idi*

*Karadut'un uzun özü  
Kimseye yok idi sözü  
Kele gelin dul mu kaldın  
Kaytancı Hoca'nın kızı*

**Aktaran: Mehmet SARI**  
**Derleyen: Remzi ÇINGİL**

# Kahvehane

## 1. Sosyolojiden bakmak

Kahveler nasıl çoğalıyor? Bu kadar kahveye insanlar nasıl doluyor? Şehrin bütün işyerleri kahve olsa hepsini doldururlar mı?

Hayat burdamı başlıyor? Burdamı bitiyor? Efsunu nedir ki. İnsanlar koşuyor, içeriler tıklım tıklım.

Orda neler oluyor? Neler bitiyor?

Kahvelerde üç mesele var:

- Sigara
- Dedikodu
- Oyun

Üçü de insanı gerileten küçülten, aslından uzaklaştıran bahaneler.

Eski adamlar buralara bir bahane yerleri diye anlatırlar.

Kahvelerde ne kazanır ne kaybedilir?

Bir kahve müdavimi,

- Tembeldir
- Karamsardır
- Başboştur
- Sorumsuzdur
- Mirasyedicidir
- Argocudur

Kahveye kimler gider?

Bilim adamları yurdumuzda kahve sosyolojisi üzerine çalışmalılar. Kahve sosyal hayatın bir parçasıdır. Kurumdur görevleri var. Henüz yerine müessese bulunamıyor?

Belki çayhaneler bu vazifeyi üstlenebilirdi?

Ekonomik zihniyet çayla neler işletmeliğini bir kenara atıyor. Kahve insanlara malayani şeyler sunuyor. İnsanlar keselerini açıyor çay içiliyor. Çay bahane ikisi de memnun

Kahveler inadına kirli. Temizlik ama kimin için? Adam ona gelmiyor ki. Hedef ruhu öldürmek. Koşarak geliyorlar zehirlenmeye ve efsunlanmaya.

Zamanında caka satılan bu mekanlar uyumuş nesillerin durağı. Düşünemeyen..

Konuşamayan.. Zaman haramisi nesillere burada kim kimi anlıyor?

Kim kime dost?

Ayaküstü uğramayla başlayan kahve alışkanlığı

giderek hastalığa dönüşür. Bir uğrağı olur. O kâşane siz meczup.

Kahveye gidenler sınıflara ayrılabilir mi?

Yaş grupları

Köylü- kenti

Zengin- fakir

İşli- işsiz

Kahvehanelere sosyolojiden bakılmalı.

## 2. Kahvehane hikayemiz

Kahveler nedense sevilmez. Ama kahvehanesiz de olmaz

Bahane ile kahvehane yalnızca kafiye benzeşmesi olmazlar. Mana yakınlığı taşırlar. Kahvehaneye hep bir bahane ile girilir.

- Arkadaş görmek
- Birine bakmak
- Vakit geçirmek
- Çay içmek

Acaba çay olmazsa kahvehane olur mu? Veya tadı olur mu?

Çay ocağında gelen şakırtılı sesler homurtulu konuşma yığınları, kirlenmiş eşyaları, sigara dumanları,(bir zamanlar) yerlere dökülmüş atıklar, oyun aletleriyle telaşla çalışan- uğraşan didişen meşgul insanlar, donuk yüz ifadesi, geçen zamanlar, zamanlar...

Bu sosyal mekânlar bize göremi? Bizmi hazırlıyoruz? Buralarda tutunmamamızın sırrı ne? Bedava bulduğumuz ama çay parasıyla kirli havayla tükettiğimiz ömür için ne diyeceğiz?

Kahvelerde kitap okunsun dediler

Sigara içilmez dediler

Sohbetler edilsin dediler

Tertip düzenli olsun dediler

Tutmadı.

Suç kahvehanenin mi?

Müdavimlerin mi?

Kahveler toplumun birer aynası diyorlar bizi anlatıyormuş. Mesela ben'i temsil etmiyor

Kahveler, sosyal yaramızdır bence.

Küçükken bir hikâye hatırlıyorum. Annenizin zoruyla kahvede kumar oynayan babanında ekmek



parası demek için içeri giren çocuğu önce babası sonra kahvecinin tekme-tokat dışarı atışını çocuğun öfkeyle camlarını taşla kırdığını, karakolluk oluşlarını. Toplumunda bunu ballandıra ballandıra anlatışını. Kimilerinin çocuğu, kimilerinin kahveciyi- babayı tutuşları

Bizde kahvenin başka adlarda var

- Kahvehane
- Tembelhane
- Laf hane
- Laklak hane

Anlaşılan kahveyi içimize sindirememişiz. Ama onsuzda edemiyoruz.

Şair haklı

*Ne seninle oluyor*

*Ne sensiz.*

### 3.Kahvehanelerde durum

Kahveler başlangıçta kentte doğdu. Sonra kentleşen yerleşim yerlerine yayıldı.

Sosyolojiden bakıldığında kahve için insan, insanında boş zamanı olması gerekir. Başta böyle kurulan kahveler giderek konumu değişir. Yeni biçimle alır.

- Boş vakit geçirme mekanı
- Eğlenme eğlence mekanı
- Sosyalleşme mekanı
- İletişim mekanı
- Yönetim mekanı
- Kültür, sanat, ... mekanı
- Görüşme buluşma mekanı

Gibi fonksiyonlar icra eder. Artık kahve toplumdaki çekip alınamaz.

Boş zamanı olan, başka gidecek yeri olmayanların uğradığı yerler kahvehaneye gide gele alışkanlık doğar.

Alıştığımız kahve ne halde? Orda neler oluyor?

- Kahveye (ortamina) alışır
- Bol bol sigara içilir (şimdilerde az)
- Sohbet edilir
- Arkadaşlık kurulur
- Dedikodu yapılır
- Gazete okunur
- Haber dinlenir/verilir
- Buluşmalar yapılır
- Adres niyetine kullanılır

- Siyaset yapılıır
- İstekler/dilekler/ihtiyaçlar konuşulur
- Toplantı yapılıır
- Oyunlar oynanır
- Eğlenilir
- Dinlemeler
- Okunur
- Kamuoyunu oluşur
- Görgü mekanı olur

Dünün kahvesi başka alternatifler olmadığı için sosyal kültürel hayatın vazgeçilmezi olur. Alışkanlık, sohbet, ihtiyaç, tutunma mekanları olur. Kahvelerin çoğalması ve başrol oynar. Hem şehri dernekleri hem kahveleri geliştirir yayar, hem de onlar sayesinde tutunurlar. Şehir kahveleri hemşeri hikayeleri ile doludur.

Bir tespit; Alt gelir gruplarının oyun oynanan, cay, meşrubat içilen sigara dumanı ile dolu (şimdi'ydi) kapalı mekanlar diyebiliriz. Peki kahveye kimler gelir. Girenler iki gruba ayrılır.

Geçici, tesadüfi gelenler. Müdavimler. Geçiciler ya biriyle buluşmak veya zaman geçirmek için girerler. Fazla kalmazlar. Oturanlarla kaynaşmazlar. Kahvenin gerçek sahibi yani kahvehane kimliğini temsil eden müdavimlerdir. Burdan da yöreye göre değişir. Günün saatlerine göre farklı olurlar. Bunlar kahvenin doya doya tadını çıkarırlar kahvede uzun kalırlar. Tanış oldukları için samimi davranırlar. Bu yüzden kahveler toplumun doğal, samimi, güven yönünü yansıtır.

Kahveler; şehirlere, şehirlerden kasaba yayılınca orali oldular. Yani şehirli oldular. Kasabalı oldular. Sonra köylüleştiler. Şehirde kahveler toplumun iki yönünü temsil eder.

Çarşı kahveleri. Şehrin dışı açık yüzüdür. Şehir hayatını dışı yansıyan yönlerini sergiler. Buralar hizmet sunma yanında şehri tanıtmaya, şehir hayatına katılma yerleri. Sosyalleşme mekanları çarşı kahveleri şehirli (yerli) ile yabancı (geçici) olanı kaynaştıran ortamlar.

Mahalle kahveleri çarşıdakilere göre yerli, daha içine kapanık. Burya mahallede oturanlar gelir. Yabancılar az düşer. Önceleri çarşıda boy gösteren kahveler mahalleye nasıl girerler? Kahveler; mahallede sivil mekan (ev,konak) ile dini mekanların (cami, mescit vb) ortasında geleneksel hayat tarzını yansıtan mekanlar olarak yer alır. Geçmiş de çok eskilere dayanır.

Mahalle kahveleri, mahallelilerin düşüp kalktığı yerler. Mahalle kültürünü, sokak kültürünü tanıtır,

yaşatırlar. Mahalle kahveleri, mahallenin eli ayağı gibidir.

- Yabancılarla mahalleliyi tanıştıır
- Mahalleliler arasında ilişkin sağlar
- Mahallelilerin eğlendiği dillendiği yer olur
- Mahallenin gününbirlik hayatını izler
- İhtiyaçları karşılar
- Problemlerini çözer
- Dayanışma ve yardımlaşmayı sağlar
- İnsanları ve olayları izler
- Bilgi alışveriş ortamı oluşturur

#### 4.Yeni Kahvehaneler

Yeni zamanda kahveler toplumun değişimine ayak uydurarak değişirler. Kahvelere toplumun aynası dediğimize göre değişimi kabul etmeliyiz ve görmeliyiz. Toplumla at başı koşan kahvenin yolculuğu seyredelim. Tanık olalım.

Osmanlıya giren ilk kahvehaneler herhalde çayhane idiler. Sohbetler, dert dökmeler, iç çekmeler, hoş vakit geçirişler. Şakalar. Şakacıklar...idi.

Köyden şehre güçle beraber, yığılan hemşerilerin toplandığı "hemşehri kahveleri" devri başlar.

Bu kahveler; tutunma, iş bulma, çalışma, yerleşme, tanışma, gruplaşma alt kültürlerini yaşama mekânları olur. Kent ile kaynaşmaya engel oluyor, hatta çatışıyor eleştirileri yapılmaktadır.

Kahveler ayrı çayhaneler ayrı. Birde daracak yerlerde çay ocakları açılır. Çayhaneler esnafa çalışır. Bunlara "esnaf çayhaneleri" de denir. Çayhaneler tabure ve masalardan ayrılır. Mekanları dar, sıkışiktir.

Kahveler hem toplumun değişimine ayak uydururlar, hem de kentin gelişimine göre değişirler. Toplumun yaşam biçimlerine uyarlar. Artık kahveleri daha açık ferah alanda tercih ediyorlar. Kapalı, açık alan kahveciliği yaygınlaşıyor.

Kahvelere rakipler geliyor. Düşmanlarda desek doğru olur. Kahraman bakkalını katil AVM rakibi gibi. Baş rakipleri kafeler. Toplumun tam aynası kafeler. Aile, kadın, erkek, çocuk, yaşlı-genç, yerli-yabancı orda. Yeniliyor, içiliyor, eğleniliyor, konuşuluyor, vakit geçiriliyor. Kahvenin acımasız rakibi

Kamu tesisleri, dernek lokalleri kahvenin yeni rakipleri. Ucuz, konforlu, havalı, cazip Giriş-çıkışta kolay.

Şehir Kulüpleri, meslek kulüpleri kahvelerden müşteri çekiyorlar. Oralar daha seçkin, dar gruplara hitap ediyor. Gireni-çıkanı az. Rahatlığı,

sadeliği tercih ediliyor.

Eğlence mekanları, açıkları-kapalıları ile kahveyi zorluyor. Eskiden eğlendiren, güldüren kahveler devrini tamamladılar. Artık her çeşit eğlenceye hitap eden ayrı ayrı yerler var. Açık-kapalı konforlu. İstemenin üzerinde hizmet sunuyor. Meyhaneden tutun, müzik mekanlarına kadar.

Parklar, bahçeler kahve gibi çalışıyor. Kahvede ne varsa fazlası orada. Üstelik ortamı çok rahat, ferah, çekici. Hatta buralara çay bahçeleri deniyor.

Gizli, açık rakiplerini gören kahveler savunmaya geçiyorlar, değişime dönüşüme ayak uydurmaya çalışıyorlar. Müzik kahveleri, kitap okuma kahveleri, Nargile kahveleri, maç/TV kahveleri gibi. Kahveler bir yandan ev hizmeti, bir yandan toplumsal hizmet veriyorlar.

#### 5.Kahvehanelere Bakış

Kahveler bu coğrafyaya girdiğinde kahve içmek, keyif almak mekânlarıydı. Zaman geçti, toplum değişti, kahveler yeni biçimler aldı. Bu gün çeşit kahveler var. İsimleri, konumları mekânları, durumları, değişir. Yeni kahveler yeni fonksiyon üstlendiler.

• Kahveler kültür merkezi haline gelmiştir TV, gazete her kültürden, görgüden insanlar bir araya geliyor tanışıyor, konuşuyor, tartışıyorlar.

• Kahveler iletişim merkezi haline geliyor. Her türlü yazılı-görsel- sanal iletişim araçları kahvelerde kullanılıyor. İletişim ağı geliyor.

• Kahveler komu oyu oluşan mekânlar. Toplumun her kesimi kahvede olduğu için toplum nabızı burada atıyor. Hadiseler, olaylara tepkiler takılan tutumlar burada belli oluyor.

• Kahve toplumun ortak buluşma mekânları olduğuna göre mesaj kolay alınıyor veriliyor. Kamuoyunda bilgilendirmeler yapılıyor.

• Kahvelerde yaşam tarzlarını temsil ediyor. Kadınlar erkekler yaşam kahveler yansıyor. Kafeler buna örnek. Hayatta gece gündüz iç içe geçmiş durumda Kahvelerde bundan nasibini alıyor.

• Kahveler siyasal katılımın, siyaset alanının tartışıldığı yerler oluyor. Bu anlamda dedikodu, politika duyumlar, haberleşmelerin de mekanı oluyor.

Diyebiliriz ki; Yarının kahveleri evle, sokağı birleştirecek. Mahremiyeti kalktığı toplum da kahve tek mekana dönüşecek. Ev, hane, kamusal alan, çarşı-pazar, sokak, kalkacak, yerini kahveler alacak. Her şey ortada olacak.



## Halil Atılgan Toroslar Kültür ve Sanat Evi

Geçmişle günümüz arasında kültür köprüsü oluşturmak amacıyla Halil Atılgan Toroslar Kültür ve Sanat Evi 14 Mayıs 2015 tarihi itibarıyla Tarsus'un İncirgediği köyünün Kaşobası mezrasında görkemli bir açılışla hizmete girdi. O günden bu güne hizmetini sürdürmektedir.

İncirgediği daha önce Adana'nın Karaisalı ilçesine bağlı iken 1993 yılında Tarsus'a bağlanarak adı geçen ilçe sınırları içinde yerini aldı. Hâlâ Toroslar'ın eteğinde ilçenin bir mahallesi olarak varlığını sürdürmekte. Bünyesinde faaliyete geçen Halil Atılgan Toroslar Kültür Sanat Evi ile Toroslar'ın eteğinde çöle düşmüş bir damla su misali de güzelliğini korumaya devam etmektedir. 14 Mayıs 2015 tarihinde açılış yapılan kültür sanat evinde yaklaşık binin üstünde bir etnografik eşya sergilenmektedir. Sergilenenler arasında:

- 1- Geçmişte kullanılan tarım aletleri
- 2- Mutfak araç ve gereçleri
- 3- Yöresel el sanatları
- 4- Tespih çeşitleri
- 5- Orijinal taşlar
- 6- Yöresel yazma çeşitleri
- 7- Halk çalgıları
- 8- Müzik aletleri – gramofon – radyo – pikap ve plak çeşitleri
- 9- Ekmek yapma animasyonu
- 10- Yöresel kıyafetler
- 11- Toros Yörüklerinin kullandığı ev av aletleri

ilk sırayı alanlar arasında gelmekte. Pazartesi günün dışında her gün mesai saatleri içinde hizmet veren Kültür Sanat Evimiz unutulmuş kültür değerlerimizin tanıtımı ve geçmişi günümüze taşıması bakımından son derece önemli bir görevi yerine getirmektedir. Kültürümüzün tanıtımı için yapılan bu çalışmayı halkımıza, öğrencilerimize, yerli ve yabancı turistlere duyurarak yardımcı olabilir, konuya ilgi duyan kurum ve kuruluşları, turist kabilelerini Halil Atılgan Toroslar Kültür ve Sanat Evine yönlendirerek tanıtımı konusunda katkı sağlayabilirsiniz. (Müze giriş ücretsizdir.)

Halil Atılgan Toroslar Kültür Sanat Evine özel arabalarla gidileceği gibi trenle de ulaşmak mümkündür. Adana'ya 37, Tarsus'a takriben 30 km. İncirgediği Adana ili ile Tarsus ilçesinin ortasında bir konuma sahiptir. Köye özel arabalarla gelineceği gibi terenle de ulaşılır. Adana'dan gelecekler Tren Garından, Tarsus'tan gelenler Yenice İstasyonundan trene binecek, Durak İstasyonunda ineceklerdir. Sanat evi ile Durak İstasyonu arası yürüyerek 20- 25 dakikadır.

Tabiatla baş başa olan bir mekânda kurulmuş olan sanat evi, piknik yapmanın tüm özelliklerine sahip bir konumdur. Toroslar'da bir ilk olan "Halil Atılgan Kültür ve Sanat Evinin gelecek kuşaklara örnek olması temennisiyle, ilgili kurum ve kuruluşlara duyurulması kültürümüz adına bizleri çok mutlu eder.

Saygılarımla.



**K**ütüphane deyince kitap okunan yer aklımıza gelir. Ama öyle değil. Başta kütüphaneler kitaplarına saklandığı, okunduğu yerdirdi. Sadece kitap alınır, okunurdu. Bugünün kütüphaneleri kültür merkezine dönüştü. Bundan şunu anlıyoruz. Dört duvardan yapılarla kütüphanecilik olmaz.

Kütüphane deyince devletin eliyle kurulan işletilen kütüphaneleri anlıyoruz. Hâlbuki devlet dışında kurumların, üniversitelerin, kuruluşların, vakıfların, derneklerin ve şahısların kütüphaneleri vardır. Bunların her birinin amacı, okuyucu kitlesi ayrıdır. Her biri ayrı şekilde yönetilir.

Şimdi okullarda, eğitim kurumlarında, camilerde kütüphaneler var. Şehirlerde kafe, kahvehane denilen umuma açık yerlerde kütüphane hizmeti veren kitaplıklar var. Velhasıl insanların oturup kalktığı, dinlendiği, eğlendiği yerlerde kitaplar var bunlar okunuyor, bakılıyor.

Kütüphaneler hizmet yönünden de ayrılıyor.

- *Milli kütüphane.* Ankara'da bulunuyor
- *Üniversite kütüphaneleri.* Akademik yayınları bulunur.
- *İhtisas kütüphaneler.* Belli konularda basılı, yayımlı eserlerin bulunduğu ayrıntılı kütüphaneler
- *Şehir kütüphaneleri.* Şehre ait basılı, yayınlanmış eserlerin bulunduğu özel kütüphaneler. Belediyeler kurarlar.
- *E-kütüphaneler.* Devlet kütüphaneleri, kamu üniversite belediye veya tamamen uzman kuruluşların verdiği, e-ortamda sunulan sanal kütüphane hizmetidir. Yayınevleri de sanal e-kütüphane hizmeti veriyorlar.

Kütüphaneler insanların toplu yaşadığı yerlerde bir bilgiye ulaşma ihtiyacını karşılıyor. Bunun yanında kütüphaneye yüklenen başka anlamlarda var.

Önce kütüphane nedir, nasıl çalışır, ne işe yarar? Bakalım

- Kütüphane kitapların depolandığı, saklandığı, tutulduğu bina (yer)dir
- Devletin eliyle kurulanlara kütüphane, diğerlerine kitaplık diyoruz
- Kütüphaneler bir kentin aydınlanma, okuma-yazma ölçüsüdür. Yani gelişmişlik ölçüsüdür
- Kütüphaneler Osmanlıdan beri var olan kurumlardır

- Her il ve ilçelerde kütüphaneler vardır
- Kütüphane binaları genellikle bağımsız bina olurlar. Buda kütüphaneye verilen önemi gösterir
- Kütüphaneye önem verilmeyen yerlerde kütüphaneler bina bina gezerler. Binaların izbe yerlerinde dururlar
- Kütüphane kitapları ödenekler satın alınan kitaplardan oluşur. Kitap bağıışı azdır
- Kütüphanelerde dergi, süreli yayın bulunur
- Toplumun yeni okuma ihtiyaç ve alışkanlığı değişiyor. Bundan dolayı kütüphane hizmeti çeşitleniyor

Artık kütüphanelerde kitap okuma yanında ders çalışmaları, ödev yapmalar, araştırmalar, yazı yazmalar gibi faaliyetler oluyor. Ayrıca seminer, toplantılar, sunumlar, görsel etkinlikler yapılıyor. Kurslar veriliyor. Sohbetler, tartışmalar yapılıyor. Toplumun ihtiyacına göre hizmetler artıyor.

Ancak bu beklentilere karşılık kütüphaneler yetmiyor. Yeni durum için çok yönlü hizmet verecek kültür merkezleri kurulması gerekiyor. İşte burada merkezi yönetim yanında belediyelerin devriye girmesi gerekiyor.

Ne yapılır? Ne yapılmalı?

Gelişmiş ülkelere baktığımızda, kütüphane binaları şehri temsil ederler. Perestij binalardır. Bizde maalesef böyle olamıyor. Herkesin kolayca ulaşacağı, hizmet alacağı bir merkez olması gerekirken sanki öğrencilerin ödev yapacağı kabul edilerek şehrin kenarlarında, okullara yakın yerler kabul ediliyor. Toplum hele yetişkinler yararlanamıyor.

Belediyelere çağrımız

- Kütüphaneler gelişmişlik göstergesidir
- Temel bilgi edinme ihtiyacını karşılar
- Şehri temsil eden binalar olmalıdır
- Herkesin ulaşacağı merkezi yerlerde kurulmalıdır
- Kütüphaneler kültür merkezine dönüşmelidir
- İçinde kent müzesi de olmalıdır
- Kenti tanıtan merkez olmalıdır
- Turizm çekmelidir

Belediyelerin böylesi kültür merkezi yapması en önemli yerel hizmet olacaktır. Kentin geleceğinin mühürleri böylesi bina ve hizmetleri olacaktır.



# KAR BEREKETİ



İstanbul'u seyran etmek için Çamlıca tepesine çıktığımda hava kapalı ve yağmur serpiştiriyordu. Tirşik dergisinin 23. Sayısı için ne yazmam gerektiğini düşünürken yağmurun lapa lapa 'kar' a dönüşmesiyle o an ki romantik atmosferden ne yazmam gerektiği hususu hasıl oluverdi. Evet. Kar şahane bir tabiat olgusu, nimet ve berekettir. Bunu biliyoruz. Kar üzerine güzelleme yazmanın da yüreğimizi kar gibi serinleteceğini de.

## KAR'A GÜZELLEME

Kar, Allahın güzel bir lütfu olup, olgusal niteliği bakımından, gökyüzünden yere inişindeki ahenk, matematiksel/fiziksel kurallar çerçevesinde ayrışım, inişte ve de dokunuştaki yumuşaklık, katılmış insan kalbini bile yumuşatacak kadar etkili bir tabiat gerçeğidir. Yerde ve çatılardaki lekesiz beyaz örtümüzdür. Tüm kirlileri ve kirlilikleri örten, yağış şekliyle, adeta duygularımıza yeni sayfalar açan; toprağımızı, ürünlerimizi, su kaynaklarımızı bereketlendiren bir mucizedir; bazen, farkında olamasak dahi.

Soğuk kış günlerinde gürül gürül yanan, içimizi ısıtan sobanın sıcaklığında dışarıda lapa lapa yağın kar'ın seyrine dalmak, insan yüreğine huzur ve doyumsuz haz verir! Çocuklar evlerinden dışarı çıkıp, kar'ın tadını çıkartırlarken, büyükler de boş durmayıp, kar sevinciyle çocuklaşır, çocuklarla birlikte kar'ın tadını çıkarırlar. Kardan adam yaparlar. Kartopu oynarlar. Kızak kayarlar, yuvarlanırlar, kar topu yuvarlarlar. O anların sevinciyle, insan seslenişleri de kar üzerine olur. Kendimizi daha bir dingin hissederiz. Bir moral kaynağı gibidir kar sevincimiz. Sobalarımızın üzerinde mısırlar patlar iken, kestaneler de pişedurur kimi evlerde. Hasılı, bir mutluluk gerçeğidir kar ile vuslat.

## KAR'IN ÇEVREYE OLAN ETKİNLİĞİ

Bir yağış şekli olan kar, Ocak, Şubat, Mart aylarında yoğunluklu olarak yer yüzüne iner ve zaman içerisinde eriyerek yer altı sularının zenginleşmesinde önemli bir kaynak teşkil eder. Akarsularımız, pınarlarımız coşar da coşar, barajlarımız dolar. Beyaz örtüsü ile toprağı sıcak tutan kar, tohumların korunması ve sağlıklı olarak yeşermesine, bereketli ürünler vermesine neden olur. Havada biriken gaz ve kirlerin yere inmesinde, yerdeki mikropların da kırılmasında büyük etkindir kar.

## KAR BEREKETİ ÜZERİNE

Kar'ın toprak ve canlılar üzerindeki hayatiyetinden bahsetmekle beraber, başkaca ekonomik değerleri üzerinde hafıza tazelemeyi, girişimciler adına gerek duyduğumu ayrıca belirtmek istedim.

Şöyle ki; Geçmişte modern soğutucu cihazlar olmadığı zamanlarda ihtiyaç duyulan bir çok soğutma işlemleri kar ile yapılmakta idi. Kar ya dağların yükseklerindeki güneş almayan kuytular indirilerek ihtiyaca binaen kullanılır ve/veya gıda anlamında tüketilirdi; ya da kar kuyuları oluşturularak yazın ortalarına/sonlarına kadar muhafaza edilir ve ihtiyaç halinde kullanılır ve/veya gıda anlamında tüketilirdi.

Kar kütlelerinin 'soğutma' anlamında kullanılması günümüz teknolojilerinin pratik çözüm ve arzı karşısında 'gereksiz' olarak düşünülebilir;- ve fakat - 'gıda' anlamında tüketilmesi,' ekonomik' anlamda girişimcilerimize 'katma değer' olarak dönüşüm sağlayabilir.

Yöremizde kar ile pekmezin karıştırılarak helva haline dönüştürülmesine " kar helvası" denmekte.;bir diğer adı da "karsambaç"tır karışımın. Kar suyunun faydaları da bilinmekte. Kar ile vücut kürü, 'sağlık' amaçlı da düşünülebilir, alternatif olarak.

Eskiden dondurma yapımında kar kullanılırdı. Kar'ın yavaş yavaş soğutma hali, dondurmanın 'sakız' kıvamında tutmasını, kıvamın da lezzetle bütünleşmesini sağlardı. Günümüz gerçeğinde ise Aşırı talep ve tüketim nedeniyle söz konusu doğal yöntemler tarihe karışmış gibi.

## KAR TURİZMİ

Kar bereketinin bir başka ekonomik değeri ise turizmdir. Geçmiş zamanlarda, Çukurova'da yaşayanlar, ulaşımın zor olduğu dönemlerde dahi, kar görebilmek için yükseklere çıkarlardı. Kar görmek, sevinçle beraber, eğlenceli bir hale dönüşürdü. Kış aylarında çeşitli sportif faaliyetlere de kucak açan kar turizmi, bilindiği üzere, yurdumuzun yüksek rakımlı dağlarında, kış turizminin hareketlenmesinde 'olmazsa olmaz' sebeptir. Uludağ, palandöken, Sarıkamış, Erciyes gibi turizm merkezleri, anılan yörelerin ekonomilerine önemli girdiler sağlamakta. Andırın ilçemiz de, orta Toroslarda yer alan bir yaşam alanıdır. Yüksek dağları vardır. Ağustos, Eylül aylarına kadar kuytularında kar, 'var' olmakta. Kar'ın çevresel etki ve faydalarını belirtirken, söz konusu coğrafyada yaşayan yaşlı insanlar kar'ın nimetini iyi bilirler.. Karasal ve Akdeniz ikliminin iç içe geçtiği ilçemiz, 'iklim' anlamında numune coğrafyalardan biri olma özelliğine sahiptir. İlçemiz sınırları içerisinde hem 'yaz'ı, hem 'kış'ı aynı anda yaşamak mümkündür. İlçemizde "kar turizmi" adına, şu ana kadar, herhangi bir uygulama yapılmamış olmakla beraber, görünürde bir proje de yok gibi. Umarım, ileriki zamanlarda gündem konusu olabilir.

Yukarıdaki paragraflarda belirttiğim gibi, İlçemiz müteşebbislerinin, kar'ın ekonomik değerinin farkına vararak aile bütçelerine önemli girdi sağlayabilirler. Kar sularıyla bitkisel ürünlerimizi sulamak mümkün ve verimi daha da artırabilir, mineralsiz su olma özelliğinden dolayı. meyve ve sebzelerimizin kar depolarında uzun soluklu saklanabilmesi de mümkündür, mütevazî işletmeler için. soğutma tesislerine avuç dolusu para vermeye bile gerek duyulmayabilir. Ayrıca kar bereketinin bazı aromatik ve tıbbi bitkiler üzerindeki tesirini de göz ardı edemeyiz. Söz-konusu bitkiler de ayrı bir ekonomik değer olarak aile bütçesine katkı sağlayabilir. Değerlendirmesini bilirsek eğer, kar, önemli bir geçim ve 'bereket' kaynağımız olabilir..

## Bir Türkü Bir Hikaye

# Telli Turnam Selâm Götür / Sevdiğimin Diyarına

Turna; Anadolu insanıyla bütünleşen, türkülerimize, şiirimize, edebiyatımıza giren, bereketin, iyiliğin, güzelliğin, haberin, sevginin ve özgürlüğün simgesi olarak bilinen bir kuştur. Korunması gerektiğine, öldürülmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır. Çok âşık turnayı görmediği halde onun üstüne dörtlükler döktürmüş, sevgilisine turna ile haber göndermiş. "Alli turnam bizim ele varırsan /Şeker söyle kaymak söyle bal söyle" demiş. Turna: Allı turna, telli turna, sarı turna benzetmeleriyle Türk insanın gönlüne girmiş, konduğu tarlaya bereket yağdırıldığına inanılmıştır.



Turnalar tek eşlidir. Eşi ölürse geride kalan ölmeyi tercih eder. Kendine yeni bir eş bulmaz. Turnalar sürekli çift yaşayarak yuvalarını diğerlerinden ayırırlar ve korurlar. Kuluçka döneminde anne ve baba nöbetleşerek yuvayı beklerler. Yaş-

lanan anne ve babanın bakılması, beslenmesi de geride kalan çocuklar tarafından yürütülür. Uzun ömürlü olduğu, bazı kaynaklara göre yüz yıl yaşadığı söylenmektedir. Gururlarına düşkün, son derece sade bir yaşayışı tercih ederek hayatlarını sürdürürler. Bu nedenle insanlar turnayı korumaya çalışır. Yuvalarını bozmaz, vurmaz, avlamaz. Avlandığı takdirde avcısına felaketler getireceğinin inancı yaygındır.

Turnalar dünyada geniş bir coğrafyaya sahiptir. Japonlarda kutsal bir kuştur. Hindularda inek ne ise Japonlarda da turna öyledir. Mısır'da, Avustralya'da Amerika'da, Roma'da, Hindistan'da, Rusya'da, Orta Asya Türklerinde de turna bilinir. Adının Japoncadan geldiğine inanılır. Türkler turnanın Gök Tanrı'yı temsil ettiğine inanır. Bu inanç onun kutsal bir kuş olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Bilinen ülkelerde de özgürlüğü, barışı ve huzuru temsil etmiş olması turnayı kutsal bir kimliğe kavuşturmuştur. Böyle bir kimliğe sahip olması sonucunda

ülkemizde bir halk ozanımız mahlasını Şah Turna koymuş, tapşırmasında da bu mahlası kullanmıştır. Benim de bizzat tanıdığım Şah Turna bayan ozanlarımızdan olup gözleri ama 1950 Sivas Gürün doğumludur.

Değişik ülke kültürlerinde de karşımıza çıkan turna, kilim nakışlarında dahi kendisini göstermiş. Anadolu insanın dilinde, telinde, yağlığında, yazmasında çorabında, dokumasında turna motifi kullanılmıştır.

Kızilderililerin başlarında kuş tüyünden yapılmış özel başlıklar bizim kültürümüzde de yaygındır. Yeni yakında Tarsus'a bağlı Tahtacı köylerinde, Gazi Antep'in Nizip ilçesinin Barak köylerinde bu geleneğin hâlâ yaşadığını tespit ettik. Uğur getirmesi için gelinlerin başına turna teleği (teli) takıldığına, genç kızların güzelliğini anlatmak için başlıklarının turna teleği ile (tüy-tel) süslendiğine şahit olduk. Ama ne acıdır ki başlıklara daha önce turna teleği takılırken bu zaman içinde tavuk tüyüne, tavuk tüyü de yerini çiçek takmaya bırakmıştır.

*Eğer uğrar isen bizim ellere / Selam söyle orda açan güllere.*



Anadolu'da turna özellikle Alevi – Bektaşî ozanlarımız tarafından daha da çok işlenmiş. Ozan turnayı görmemiş olsa da içindeki duygu ve düşünceler ona turnalı bir şiir yazdırmıştır. Onun için turna Anadolu Aleviliğinde önemlidir. Alevî-Bektaşî anlayışında turna Hz. Ali'yi temsil eder. Ahmet Yesevi'nin turna, Hacı Bektaş-i Veli'nin de güvercin donuna büründüğüne inanılır.

*"Erzurum yöresine ait sıra barlarından dördüncü barın adı da Turna Barıdır. Turna Barında biri kadın, diğeri erkek olmak üzere iki oyuncu, bir çift turnayı temsil ederler. Oyunda ara sıra ötüşme taklitleri yapılır. İki oyuncunun birbirleri etrafında dönmeleleriyle oyuna başlanır. Erkek oyuncu dişiyi aldatarak*



diz üstü yere çöktürür. Etrafında üç devir yaptıktan sonra sırtına çıkıp oynar. Sonra da yine erkek tarafından kaldırılır ve oyun biter. Turna barı, düğünlerde Erzurum kadınlarınca da oynana gelmiştir.

Oyunda turnanın hareketlerini taklit eden figürler vardır. Barın belirli bir yerinde erkek dişiye çökmeye mecbur edince, seyircilerden biri dişinin önünde fındık, badem gibi şeyler koymayı unutmaz. Dişi, turna, bunları kuşun hareketlerini taklit ederek yer ve erkeği gözüyle takip ederek ötmeye başlar. Erkek turna dişinin sırtına çıkarken kanatlarını çırpar. Bunun asıl manasını çözmek güç değildir. Bölgenin en uzun ömürlü barlarından olduğu, Asya'da da çeşitlerinin bulunmasıyla sabittir.

Dünyadaki 15 tür turnadan ikisi; turna ve telli turna Türkiye'de düzenli olarak görülür. Tumanın boyu 110 - 120cm'yi buluyor. Türk halk edebiyatında özellikle Anadolu'da eski, yeni bütün lehçe ve ağızlarında turna / durna kelimesi ile adlandırılan kuş, leylek büyüklüğünde, uzun bacaklı, zarif boyunlu, parlak, duru güzel gözlü göçmen bir su kuşudur. Tumanın başının arka tarafında geriye doğru sarkan bir zülfü vardır. Tepesi, kanatlarının ucu, boynunun bir bölümü kara renktedir. Kanatlarında göz alıcı, mâvi kırmızı ve yeşil tüyler vardır. Genellikle step gibi kurak ovalarda, özellikle nehir vadilerinde, göllerde ve bataklık yerlerde görülen sıcak ülkeler kuşu turna, iki yumurta yumurtlar. Bu yumurtalar mâvimsi, çilli, karışık renktedir. Eşler, kuluçka zamanı yuvayı nöbetleşe beklerler ve yuvaya yaklaşan yabancıya saldırırlar.



Bilindiği üzere sanatta tabiat unsurlarının, hayvanların ve kuşların birer sembol olarak kullanılması Totemizm ve Şamanizm gibi inançların canlı görüldüğü eski devirlere kadar gitmektedir. Bu unsur veya sembollerin bazıları az çok içerik değiştirerek birer motif ve konu olarak zamanımıza kadar gelmiştir. At, boğa, kurt, geyik, koyun gibi hayvanlarla bülbül, güvercin, leylek gibi kuşlar, gül, lâle, menekşe nevinden çiçeklerin şairlere ilham verdiğini gösteren bir hayli kaynak mevcut. Bu canlı varlıklar arasında özellikle turnanın kutsal bir yeri vardır.”

Turna türkülerimizle de içli dışlıdır: Hiçbir ülkenin halk şarkılarında bizim türkülerimizdeki gibi işlenmemiştir. Bu da milletimizin turnaya verdiği değer için açık seçik bir ifadesidir. “Dost eline giden turnam / Bekle kelâmı kelâmı” dizelerinde kesinlikle haber götüren bir ulak olarak düşünülmüş. Ozanımız: “Turnam uğrar isen bizim ellere / Selam söyle orda açan güllere” diyerek sıladaki güllerine dahi turna ile selam salmıştır. O selam alıp vermenin usta bir icracısıdır. Onun için de her aşığın gönlüne girmiştir. “Bağdat'ın Basra'nın telli turnası / Turna yardan haber geldi eğlenme” diyerek sevdiğinin adının da turna olduğunu ifade etmiştir. Milletimizin duyguyu yüklü oluşu, çocuklarına gurbet, turna adlarının verilmesini sağlamış, Anadolu insanı çocuğunun adını turna koyarak ona verdiği değeri ifade etmiştir.

*Badat'ın Basra'nın telli turnası.*



Halk müziğimizde türküler gruplara ayrılarak türküler çeşitleri özellikleriyle anlatılmaya çalışılmıştır. Kına Türküleri, Düğün Türküleri, Ninniler, Ağıtlar, Kahramanlık Türküleri gibi çeşitlere ayrılırken “Turnalı Türküler” bu değerlendirilmenin dışında kalmıştır. Ben şimdi türkülerimizin tasnifine bir tür daha eklemek istiyorum. Turnalı Türküler. Bu tasniften sonra inanıyorum ki turna üstüne yakılanlar sevgi ve aşk türkülerinden sonra ilk sırayı alan bir tür olarak karşımıza çıkacaktır.

Anadolu da turna denilince hasret gelir, gurbet gelir akla. Bir gelinin telli duvağıyla, Kızılırmak'ta sele kapıldığını hatırlar insanoğlu. Sonra, o da yanık bir türküler olur: “Nettin Kızılırmak aldın allı gelini / Çevresi oyaly pullu gelini” diyerek dökülür yüreğimize. Sarı sıcakta, kızak çeken, ekin biçen, ot kazan, harman

süren işçileri hatırlatır turna. O gurbetin, kavuşmanın, sadakatin, uzun yaşamanın, barışın temsilcisidir. “Gökyüzünde bölük bölük” uçarlar. Dost iline giden turnalara: “Ne olur bekle kelamı, kelamı. Kelamı, selamı al da öyle git” diye yalvarır âşık. Bağdat ellerinde Fatma Anayı, Yemen çöllerinde Hz. Ali’yi âşık ondan sorar. Telli turnanın selam götürmesini ister: Sonra vurur sazın tellerine: “*Telli turnam selam götür / Sevdiğimin diyarına*” diyerek haber salar. Hatta sevdiğinin uykusunun haram edilmesi görevi bile turnaya verilir. “*Gidin turnalar gidin / Yârime haber edin / Yârim uykuda ise / Uykusun haram edin.*” Elbette. Âşığın yavuklusu kendisinden ayrı uyuyamaz. Nasıl uyur ki... Görülmüş müdür. Türkülerimiz turna ile iç içe. Birini diğerinden ayırmak zor. Çünkü onlar birbirlerini tamamlayan önemli iki unsurdur.

Âşık yüksekçe bir yere sekilenir. Elleri şakaklarında. Yol gözler. Dert yanacak, dert dinleyecek birini arar. Aşk elinden gönlündeki yaralar lime lime. Hali perişan. Yanar kavrulur. İçi fokur fokur kaynar. O sırada turnalar geçmektedir. Dizi dizi. Katar katar. Tam sırası der âşık... Alır sazını eline vurur teline. O âşık ustaların ustası Karacaoğlan’dır.

*“Katar katar olmuş gelen turnalar  
Şu halime şu gönlüme bak benim  
Şahin pençe vurdu tüyüm ağarttı  
Kanadıma bir ok vurdu berk benim”*

Diyerek feryat figanını dile getirir. Bir başkası da dost diyarına selam gönderecek kelam götürecektir birini arar. Yana yakıla kıvrınır. Bulsun ki o da yârine, dostuna selam salsın. Dost elleri uzaktır. Dağlar sarp yollar ıssız. Karlı dağlar haşmetli. Tüm haşmetiyle dimdik ayakta, uçan kuşa geçit vermez dağlar. Amma... Turnalara dayanamaz. Aşılmaz dağların ustasıdır turnalar. Ancak bu dağları onlar aşar. “Bu kelamı, bu selamı ancak turnalar ulaştırır” diyerek dillendirir âşık sazını:

*Dost eline giden turna  
Bekle kelamı kelamı  
Uğrar isen yar yanına  
Eyle selâmı selâmı*

Karacaoğlan, Emrah turnaya seslenir de, Çorumlu Kul Hüseyin durur mu? Elbette durmaz. O ada alır tezenesini vurur sazının teline: Bu bir selam salma değil yalvarışın, acımanın ifadesi olarak nağmeleşir tellerde.

*Devredip gezerken dar-ı fenayı  
Bağdat diyarına vardın mı turnam  
Medine şehrinde Fatma Anayı  
Makamı ordadır gördün mü turnam*

*Biz de beli dedik nice uluya  
İman aldık ikrar verdik veliye  
Necef deryasında İmam Ali’ye  
Bu deryaya yüzler sürdün mü turnam  
Diyerek dökülür yüreklere...  
Telli turnam gelişiniz nereden  
Yâr köyüne uğradı mı yolunuz  
Bir haber isterim gül yüzlü yârden  
Kerem eyle lâl olmasın diliniz*

*İnin şu yaylaya da edelim sohbet  
İçerimde yara açıldı kat kat  
Semaya ser çekti ah ile firkat  
Hele biraz dertleşelim geliniz*

Diyen Ruhsati de katılır kervana. Diller de tellerde nağmeleşen turna mistik bir havaya bürünür. Alevi cemlerinde Turna Semahı olarak görünür. Adını verdiği semahla dönen canlar turnanın uçuşunu, gökyüzündeki hareketlerini taklit ederek çark eder. Her dönüş onu Tanrı’ya biraz daha yaklaştırır. Biraz daha yukarıya çıkarır. Döndükçe döner. Döndükçe yükselir. Eller havada. Yükseldikçe dönen canlar Hak’la kucaklaşırlar. Turnalar Semahı canların Hak’la kucaklaşmasını sembolize eder. Kucaklaşması sayesinde tüm turnalı türküler dile gelir...

*Ötüşür ötüşür gider  
Oy turnalar turnalar*

*Turnam gelir kona kalka  
Kanedinde gümüş halka*

*Badat’ın Basra’nın telli turnası  
Turnam yardan haber geldi eğlenme*

*Bir çift turna gördüm durur dallarda  
Seversen Mevla’yı kalma yollarda*

*Kakın tumam kalkın Van’dan sökülün  
Erciş’in gölüne dolun dökülün*

*Yemen ellerinden beri gelirken  
Turnalar Ali’mi görmediniz mi*

*Dost iline giden turnam  
Bekle kelamı kelâmı*

*Telli turnam selam götür  
Sevdiğimin diyarına*

*Gökyüzünde bölük bölük turnalar  
Yok mu insafınız aldı dert beni*

Sabahtan cemalin seyran eyledim  
Gönüller perişan elinden turnam

İki turnam gelir akli kareli  
İkisine sordum biri nereli

Turnam dertli öttün derdimi deştin  
El vurdun yarımın başını açtın

Turnam gelir bizim elden  
Yeni kalkmış Ağırğöl'den

Turnamın kanadı al yeşil telden  
Çekerim ayrılık ne gelir elden

Turnam yükseklerden uçar  
Allı kanadını açar

İki turnam gelir biri Bağdat elinden  
Dost kanadını kırmış pirim ne gelir elden

Diyerek nağmeleşen türküler bazen coşkun akan sular gibi çağlar. Aşkların dilinde, telinde koro halinde yükselir semaya.

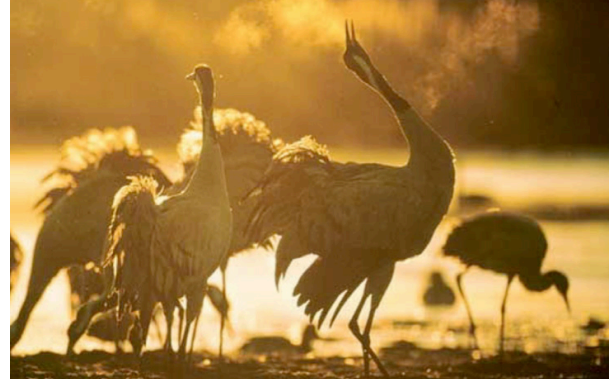
Aleviler semahın kaynağının Kırklar Meclisi olduğuna inanır. "İnanışa göre Hz. Muhammet miraç dönüşü Kırklar Meclisine uğrar. O sırada Selmani Farisi bir üzüm tanesi ile içeri girer Hz. Muhammet'e; 'Ey yoksulların hizmetçisi! Bu üzüm tanesini bize paylaşır' der. Hz. Muhammet Cebrail'in getirdiği tabakta üzüm tanesini ezer şerbet yapar. Bu şerbet, kırklardan birinin dudağına değince hepsi kendinden geçer; ayağa kalkar ya Allah diyerek semah dönmeye başlar. O gündür bu gündür erenler meclisinde semah dönülür." Dönülen semahlardan biri de Turnalar Semahıdır.

Halk müziği klâsiklerimizin arasına giren Turnalar Semahı Sivas Divriği'den repertuvara girmiş. Türküyü Nida Tüfekçi Mahmut Erdal'dan derlemiş, repertuvar no: 1603'tür. Türkü bir halk müziği şaheseridir. Gerek ezgi zenginliği, gerekse usul zenginliği türkünün klasikleşmesini sağlayan önemli unsurlar olmuştur. Geçmişten günümüze varlığını koruduğu gibi gün be gün de klasikleşmesi artarak devam etmektedir. Türkümüzün müzik yapısı ile usul yapısı birbiriyle bütünleşmesine rağmen bu güzelliği sözlerde görmek mümkün değildir. Şimdi türkünün TRT repertuarındaki sözlerine bakalım:

#### Repertuvarındaki sözler:

Gine dertli iniliyorsun  
Sarı turnam sinen yaraladı mı  
Hiç el değmeden de iniliyorsun  
Sarı turnam sinen yaralandı mı  
Yoksa ciğerlerin paralandı mı

Dost iline giden turnam / Bekle kelâmı kelâmı.



Yoksa sana yâd düzen mi düzdüler  
Perdelerin tel tel edip üzdüler  
Tellerini sırmadan mı süzdüler  
Allı da turnam telli de Turnam

Sinen yaralandı mı / Yoksa ciğerlerin parelendi mi  
Bu sözler Hekimhanlı Esiri'ye aittir. Aslında sözler beş dörtlük olup iki dörtlüğü semahta söz olarak kullanılmıştır. Kaynaktaki Hekimhanlı Esiri'ye ait sözler ise aşağıdaki gibidir:

Firkatli firkatli ne inilenirsin  
Sarı turnam sinen parelendi mi  
Niçin el değmeden sen inilenirsin  
Telli turnam sinen parelendi mi

Sazım sana yâd düzen mi düzdüler  
Tellerini haddeden mi süzdüler  
Yâd el değip perdelerin bozdular  
Sarı turnam sinen parelendi mi

Turnalar Semahında bu dörtlükten sonra gelen sözler Karacaoğlan'a aittir.

#### Karacaoğlan'a ait birinci dörtlük:

Havayı ey deli gönül havayı  
Ay doğmadan şavkı dutmuş ovayı  
Ak göğsün üstünde sedef düğmeyi  
Çözüp gider bir gözleri sürmeli  
Hay hay çekip gider bir gözleri sürmeli  
Hay hay çekip gider bir gözleri sürmeli

#### İkinci dörtlük:

Kuru kütük yanmayınca tüter mi  
Ak gerdanda çifte benler biter mi  
Vakti gelmeyince bülbül öter mi  
Ötüp gider bir gözleri sürmeli

#### Üçüncü dörtlük:

Dere kenarında yeller hurmayı  
Kılavuz ederler telli turnayı



*Ak göğsün üstünde ilik düğmeyi  
Çözüp gider bir gözleri sürmeli*

**Ve repertuvardaki iki dize:**

*Karacaoğlan der ki geçti ne fayda  
Bir vefa kalmadı ok ile yayda*

Şimdi de Karacaoğlan kaynaklarındaki sözlere bakalım:

**I. dördlük:**

*Havayı hey deli gönül havayı  
Ay doğmadan şavkı vurdu ovayı  
Türkmen kızı katarlamış mayayı  
Geçip gider bir gözleri sürmeli*

**II. dördlük:**

*Ataş yanmayınca duman mı tüter  
Ak göğsün üstünde uban mı biter  
Vakti gelmeyince bülbül mü öter  
Öter gider yaylasına bir gelin*

**III. dördlük:**

*Deniz kenarında yerler hurmayı  
Kılavuz katar telli turnayı  
Ak göğsün üstünde yalaz düğmeyi  
Çözer gider yaylasına bir gelin*

şeklinde kaynaklara geçmiştir. Şimdi semaha söz olarak geçen koşmaların genel bir analizini yapalım: "Havayı de deli gönül havayı" dizesiyle başlayan I. dördlük ile "Kuru kütük yanmayınca tüter mi" dizesiyle başlayan II. dördlük Karacaoğlan kaynaklarında altı dördlük olarak kayıtlara geçmiştir. Kaynaklara altı dördlük olarak geçen koşmanın sadece II. ve III. dördlüğü semaha söz olmuştur. Semaha söz olarak geçmeyen koşmanın diğer dördlükleri aşağıdaki gibidir.

*Biz de düştük bir güzelin ardına  
Güzel göçmüş biz konalım yurduna  
Yıkılası karlı dağın ardına  
Çekip gider bir gözleri sürmeli*

*Dört yanında Arap attan inerler  
Yürü diye küheylana binerler  
Güzellerin salağına konarlar  
Konup göçer bir gözleri sürmeli*

*Başına almış bir ince yemeni  
Aramızdan kaldıralım gümeni  
Ak topuk üstünde sandal tumanı  
Boğup gider bir gözleri sürmeli*

*Karacaoğlan der de lebin bal gibi  
Giydiğin elbise sırma tel gibi*

*Reyhana karışmış sırma tel gibi  
Kokup gider bir gözleri sürmeli*

Semahtaki Karacaoğlan'a ait bir diğer söz de *Deniz kenarında yerler hurmayı* dizesiyle başlayan III. dördlüktür. Bu koşma da Karacaoğlan kaynaklarında dört dördlük olarak yayımlanmış, ancak bir dördlüğü semaha söz olarak geçmiştir. Karacaoğlan kaynaklarındaki sözler aşağıdaki gibidir.

*Deniz kenarında yerler hurmayı  
Kılavuz ederler telli turnayı  
Ak göğsün üstünde yalaz düğmeyi  
Çözer gider yaylasına bir gelin*

*Ayağına giymiş telli yemeni  
Kaldıralım aralıktan gümanı  
Ak topuk üstünde atlas tumanı  
Döker gider yaylasına bir gelin*

*Ateş yanmayınca duman mı tutür  
Ak göğsün üstünde çimen mi biter  
Vakti gelmeyince bülbül mü öter  
Öter gider yaylasına bir gelin*

*Merdine de Karacaoğlan merdine  
Yaktı beni ateşine urduna  
Anaçtaki karlı dağın ardına  
Aşar gider yaylasına bir gelin*

Semah: *Karacaoğlan derki geçti ne fayda / Bir vefa kalmadı ok ile yayda* dizesiyle bitmektedir. Karacaoğlan kaynaklarında bu dizeler:

*Karacaoğlan der ki ama ne fayda  
Rağbet kalmadı hiç yoksul da bayda  
Bu ayda olmazsa gelecek ayda  
On iki ayın birisinde gidelim*

Dördlüğünden koparak semaha söz olmuştur. Aslında dizeler bir bütünlük arz etmediği için türküde yamalık gibi durmaktadır. Semaha söz olan koşmanın diğer dördlükleri aşağıdaki gibidir.

*Ala gözlüm benim ile dilersen  
Bahar ayları gelsin de gidelim  
Bağlar almış ılığını karını  
Yollar çamur kurusun da gidelim  
Erisin dağların karı erisin  
İnsin seli düz ovayı bürüsün  
Türkmen ilyi yaylasına yürüsün  
Ak kuzular melesin de gidelim*

*Met'hederler Karaman'ın ilini  
Köprüsü yok geçemedim selini*

*Kervan Yaylası'nı Perçem Bel'i ni  
Lâle sümbül bürüsün de gidelim*

*Üç gün oldu bizim evler göçeli  
Beş gün oldu Ceyhan suyun geçeli  
Önü al önlüklü yüzü peçeli  
Hanım kızlar yürüsün de gidelim*

*Karacaoğlan der ki ama ne fayda  
Rağbet kalmadı hiç yoksulda bayda  
Bu ayda olmazsa gelecek ayda  
On iki ayın birisinde gidelim*  
Şeklinde dir.

Üç bölümlük semahta semahın ilk iki dörtlüğünün sözleri Hekimhanlı Esiri'ye aittir. Esiri'nin bu şiiri beş dörtlük olup 1931 yılında Sivas Halk Şairleri toplantısında (Sivas Âşıklar Bayramı) Âşık Süleyman tarafından okunmuş, Ahmet Kutsi Tecer tarafından kaleme alınmış, Musiki Mecmuasında da yayımlanmıştır. Ahmet Kutsi Tecer'in tespitlerinde sözler Âşık Feryadi'ye aittir. Yrd. Doç. Mehmet Yardımcı'nın Hekimhanlı Esiri adlı kitabında ise sözler Âşık Esiri'nindir. Hekimhanlı Esiri'ye ait sözlerin bazı dizeleri değiştirilerek semahın ilk bölümüne eklenmiştir. Hangi dizenin aslına uygun olup olmadığının tespiti için repertuvardaki sözlerle kaynaktaki sözler alt alta yazılmıştır. Karşılaştırıldığı zaman aradaki fark görülecektir. Semahta Esiri'ye ait kullanılmayan sözler ise aşağıdaki gibidir.

*Sana kelam söyler davudi diller  
Şu senin sedana maildir eller  
Göğsüne takayım alışkın teller  
Sanı tuman sinen paralandı mı*

*Beş perdeden çalınıyor bağlama  
Esip fırgatınan sinem dağlama  
Bulam ustasını canan ağlama  
Sanı tuman sinen paralandı mı*

*Niçin yas tutarsın giydin karalar  
Ahiret derdine nedir çareler  
Esiri der nedir derde çareler  
Sanı tuman sinen paralandı mı*

Semahta Esiri'nin dizelerinden sonra gelen sözler Karacaoğlan'a aittir. Karacaoğlan'a ait dörtlükler üç ayrı koşmadan alınmıştır. Onun için de dörtlük arasında anlam bütünlüğü yoktur. Aynı şiirlerden alınan dizelerin değiştirilerek sözlere adapte edilmesi şiirinin bütünlüğünü bozmuştur. Daha önce de söylediğimiz gibi semah:

*Karacaoğlan der ki ne fayda  
Bir vefa kalmadı ok ile yayda*

dizeleriyle bitmektedir. Dizedeki "ok" ile "yay" dan bir vefa beklemek söz konusu olamaz. Ok ile yay nasıl bir vefa sağlayabilir ki... Dörtlük incelendiğinde ok ile yayın dizelerle bütünleşmediği görülecektir. Onun için bu dizenin "Bir vefa kalmadı yoksulda bayda" olması gerekir. Karacaoğlan kaynaklarındaki dizeler de böyledir. Semahtaki Karacaoğlan'a ait sözler büyük ustanın üç ayrı koşmasından alınmıştır. Onun için dörtlüklerde ki ayaklar birbirini uygun değildir. Koşmaların ifade ettiği anlamlarda farklıdır. Eğer semahta kullanılan koşmalar farklılıklar arz etmesiydi böyle bir problem yaşanmayacak bilenenlerin de kulağını tırmalamayacaktı.

Sonuç olarak klasikleşmiş bir halk müziği şaheserinin sözlerinin kopukluk yaratması bilen kişileri rahatsız etmektedir. Ayrıca sözlerin mistik olmayışı da ayrı bir inceleme konusudur. Zira tüm semah sözleri dini içeriklidir. Ritüeldir. Ama Turnalar Semahtında bu özellik yoktur. Sözlerin bu semahta nasıl ve hangi şartlarda kullanıldığını bilemiyoruz. Bildiğimiz bir gerçek var o da semahlarda dini içerikli olmayan sözlerin kullanılmayacağıdır. Kullanıldığını göre bir nedeni olmalı. Nedeni de toplumsal baskı. Toplumun baskısı aşk şairi, sevdâ şairi Karacaoğlan'ın dörtlüklerini semah sözü yapmış. Rahmetli Nejat Birdoğan Hoca semahın sözlerinin muhakkak dini içerikli olması gerektiğini söylerdi. Demek ki geçmişten günümüze neler kaybettik. Aşk hakikiyle aşkı mecaziyi karıştırdık. Turnaları en iyi ifade eden sazımızın tüm özelliklerini ve güzelliklerini geçmişten günümüze taşıyamadık. Acı ... Ama gerçek...

#### KAYNAKÇA

- Ali Esat BOZYİĞİT: Halk Şiirimizde Turna, Türk Folklor Araştırmaları, S. 294, s. 6877-6878 İstanbul 1974.  
Armağan ELÇİ: Semah Geleneğinin Uygulanması, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 12, Ankara 1999 s. 171-184.  
Gamze TÜFEKÇİ: Semahlar, Motif Dergisi S.29.  
Gıyasettin AYTAŞ: Türkülerde Turna, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Kış 2004.  
İlhan Cem ERSEVEN: Alevilerde Semah, 3. Baskı, Ant Yayınları İstanbul 1996.  
M. Tefrik OYTAN: Bektaşiliğin İç Yüzü, 7. Baskı İstanbul Maarif Matbaası, İstanbul 1979.  
Mehmet ERÖZ: Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Ankara Kültür Bakanlığı Yayını 1990.  
Metin AND: Kutsal Kuşlar ve Turna Dansı, Forum, S. 101, Ankara 1958, s. 18-19.  
Şükrü ELÇİN: Türk Halk Edebiyatında Turna Motifi, Türk Kültürü Araştırmaları, S. 1-2, s. 79-94.

# BAHAR

## Bahar tadı

Bu senede bahar geldi. Bahar havasının insana verdiği rehaveti özlemişim Hafif yorgunluk. Bol esneme. Omuzlarda ağırlık. Gezinme isteği

Olsun baharın her şeyinden memnunum. Tabiat nasıl kış uykusundan uyanıyorsa, toprak ısınıyor uyanmıyorsa, toprak ısınıyor uyanıyorsa.

Velhasıl baharın tadında doyum olmuyor.

Baharı birazda şiirler sevdiler. Baharı şiirler ile severiz. Ah o bahar şiirleri ne zengin, ne arı, ne duru, ne hafif ne ılık. Tıpkı baharlar gibi Herkes baharı şiirle anlatır. Anlatırda yazarda. Doğrusu bahar şiiri kolayda bahar yazısını yazmak zordur.

Yine geldi bahar diye başlayan şiirler

Baharın tadını çıkaran şiirler

Baharın doyumuna varmayan şiirler

Baharı müjdeleyen şiirler

Baharı öven şiirler

İlkbahar yeni dostlara (dostluklara) benzer. Heyecan verir. Tatlı ve cazip gelir. İlkbahar eski dostluklara benzer bıraktığı tatlı anlar gelişimi özletir.

Bahar bu defa geldiğini ayan beyan gösterdi. Yağmurlar bahar yağmurlar bahar yağmurları oldu. Ağaçlar çiçek almada şaşırmadılar. Sıcaklar gelişinde acele etmedi. Meltem tabiatını işledi. Bulutlar güneşi gizlediler ağladılar yere sağınak

sağınak indiler. Güneşi gösterdiler nem yüklü bitkiler duaya durdu. Toprak cömert, ne gizlediyse bağrında hepsine izin verdi. Her nebat aslına uygun dünyaya yeniden doğdu. Sular berrak, akıcı, çağlayan, doyumsuz. Kuşlar telaşla uluyorlar. Yuva kurma telaşını kuşların aceleci uçuşlarında ortada. Canlılar kıpır kıpır. İnsanlarda alacaklarını almış olmalı ki koştular kırlara, çimlere, yeşilliklere, vadilere

## Mart

Baharın habercisi Mart. Martın habercileri de cemreler. Bir,iki,üç derken, havaya,suya, toprağa derken Mart geliverir.

Mart habersiz giriverdi. Derken üçü, beşi oldu. Mart ayların en uzununu derler. Bakalım hayırlısı. Mart oynak aydır derler. Ne yapacağı belli olmaz kabilinden. "Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır."Acımasızlığı marta yakıştırılır.

Esasen her aya yakışan atasözleri, deyim, tekerlemelerimiz var. Biri bulsa da bir hazine mikyasında sözler. Biri bulsa da, derlese de değerlerimizce yeni nesil kuşaklar ile buluştursa

Atasözü, deyim ve sözler mesela;

- Mart ayı dert ayı
- Mart çıkmadıkça dert çıkmaz,
- Mart dokuzunda çıra yak, bağ buda,
- Mart havası sanki, mart içeri, pire dışarı,



- Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. Gibi.

Birde ayların sembolleri vardır. Bir şeye benzetilir, bir şeyle anlatılırlar. Canlılardan sonra Aylar en güzel tasvir edilen vakalar. Zira ayların malzemeleri çok. Her ay ayrı bir dünya, ayrı coğrafya, ayrı yaşam, ayrı duygular.

Her ay bir çiçekle anılır, tasvir edilir. Martın çiçeği çiğdem. Çiğdem aşık eder kendine. Çiğdeme derdini dökerler aşk yükü çekenler. Ve çiğdem baharı muştuladıkça gururlanır adeta. Kendini baharın ilk çiçeği görmekle çiçeklerin alası sanar.

Her ay bir hayvana, canlıya benzetilir. Martın canlısı kumrular, birde kediler. Kediler bu ayda bütün asaletini gösterirler. Kumruların yurdu saçaklar, kedilerin ki kuytular. Hayvanlarda edebi kedilerde görürüz. Ondan olmalı, insana bile teşmil edilir.

Ya leylekler. Leylekler Martta gelir. Güzün bıraktığı yurduna, yuvasına, ovasına.

Mart ılık ve oynak biraz soğuk, biraz sıcak, biraz da sinsî, aldatan kadın gibidir mart. Meltem dul kadına benzer. Aldatır. Çeker kendine gevşetir. Ardından ah ettirir. Martın sayılı günlerini atalarımız onun huyunu bildiğinden sayarlar.

Martla bahar yağmurları gelir. Baharda yağmurlar gök gürültülü, şimşek çakışlı. Kara bulutlar. Çökmeden gölgemi çöker kararır ortalık. Sis, pus çabası Mart ısıtırken üşütür. Buna aldanan erken çiçek açan ağaçlar yanar. Martın serin, soğuk, yağışlı geçmesi çiftçilerin tecrübeleri söyler

Mart dalgalı geçer. Efkârlanan gönül gibi.

Martın ısıtan günlerine güven olmaz demiş atalar. Kışı adam akıllı ötelemeyen martın çaresizliğidir bu hal. Azıcık ısıtır, çokça üşütür derler ona. Terk edilen Kışlıklara yeniden büründürmek onun marifeti.

Martı severim. Adam gibi ay ne huyu varsa ortada. Birde baharın sancılarını çekişi ve de merhaba deyişi, tabiatın hayvanatın. Vede fidanların toprakla buluşması. Bay birazda huysuz. Tam bayram

Ram havası. Nevruz bayramında Martın tam ortasında. Bir yanda doğa, bir yanda insan. İkiside merhaba demedeler. Hoş geldin bahar demedeler.

## Nisan

Nisan yağmurları ile ünlüdür. Birde meltemi. Bahar dalgasına devam eder. Hele şakası. Şakanın adı bir nisan. Her bir nisan gelince şaka bekler insan. Tekin olmaz bu şakalar. Yürek hoplatır. Ne heyecan duyuyorsa ondan vurulur. Aslında bir nisan şakaları başka dünyalara davettir. Olmazları oluruna olurları olmazlara çevirendir. En tatlı olanlarıda sevgi, mutluluk üzerine

Nisan geldiğinde kıştan kurtulduk diyemeyiz. Aprilin beşi. Karıyı kazana koyan... Ötekileri. Her yöreden nisan kışlarına denir. Nisan isimler verilir. Kış dedimse Nisan yağmurları yani

Bahardan bir gün. Aylardan nisan. Hava açıyor kapıyor. Yüklü bulutlar yağmurlarını indiriyor.

Kim dedi, nasıl dedi. Nisan yağmurları keşfedildi. Nisan yağmurlarının bereketi, rahmeti, hikmeti.

Aslında Mehmet Akif nisan yağmurlarını Çanakkale şehitlerine göklerde tavan yapar.

“Nisanı türbene çatsamda tavan”

Demek nisan yağmurlarının altında bulunmak ıslanmak damla damla tene dokunuşu yaşamak insanı nerde kılıyor nerelere götürüyor. Demek nisan yağmurları bereket ve nispette nasip. Demek nisan yağmurları bir dua ıslaklığı demek. Nasip olurda nisan yağmurlara yakalanırsanız kaçmayın, sığınmayın bir yerlere. Dalın altına. Bol bol ıslanın. Rahmet, bereket, hikmet yağsın üstüne ıslatsın teninizi temizlenin hem teninizi hem duygularınızı hem yüreğinizi. Ruhunu nisan yağmurları ile arındır, insanlığı arındır.

Nisan yağmurları deli dolu dolu her damlası. İnerler yere bardaktan boşanırcasına. Çatılardan oluk oluk akar. Pınarlar fışkırır. Dağların karı pınarlara hücum eder. Toprak doyarda doyar. Şairlerde çiftçiler gibi nisan yağmurlarına hayran kalır. Derler ki suyun en saf hali nisan yağmurlarıdır.

Nisan yağmurları tabiatla bir yana dursun duyguları temizler. Aşk iksiri aşılır bedene. İliklerine kader inerken gönle dinginlik serper

Nisanın bizim çocuksu dünyamızda, unutulmaz bir hediyesi var. 23 Nisan. Ankara bozkırların yeşile çiçeğe boyandığı ılık ve esintili bir günün bu topraklarda her çocuğun kele-

bekleseyeceği günün adı. Geriye çocuksu sevinçler yanında okuduğumuz 23 Nisan şiirin bir parçası kalkdı.

### Mayıs

Mayıs geline benzer. Süslü ve püslüdür. Mayıs insanda kemale benzer. Baharın en olgun ayıdır o. Baharı görmeden yaza geçtik diyenler mayısa ayıp ederler. Halbuki koca bir mayıs ayı var. Baharı dolu dolu yaşatacak.

Mayıs ayı gelince kırlar, bayırlar, doğalar kıştan yüklediklerini yere, kaynaklar, yerden de yer yüzüne sunarlar. Su gözleri köpüre köpüre kaynar. Pınarlardan oluklar dolu dolu akar. Su başlarında dere boylarında çiçekler, otlar boy salmaya başlar. Her bitki tabiatının icabını yapar. Çiçekten meyveye durur. Erkencilerde meyve sunar. Bunlara çağla derler.

Mayısta çiftçilerde bir telaş, bir telaş. Tarla, bağ bahçe temizlenir. Fırsat olan günlerde tarla sürülür, toprak bellenir, çapalanır. Ekime dikime hazırlanır. Bir tarafta yetiştirilen fideler sırayla toprağa dikilir. Tohumlar serpilir. Toprakla buluştu. Gezilen pazarlarda sebze fideleri, çiçek fideleri alınır. Heyecanla, umutla, toprağın bağına emanet edilir. Can suyu verilir.

Mayıs yağmurları deyip geçmeyelim. Hışım gibi, gök yarılırcasına, gürültülü, şimşekli, rüzgarlı, alıp vermeli, savurmalı iner yağmurlar. Mayıs yağmuruna tutulanlar iliklere kadar ıslanırlar. Hele ateş etrafında döne döne, kuruna kuruna ısınmak doyumsuz haz verir.

Mayısta tabiat neyi varsa sunmuşsa, insanda her şeyiyle tabiata açılır. Hayat dışarıda. İçeri soğuk veya serin dışarı ılık. Birde mayısın ılık mevsimi. Kentte oturanlar piknik alanlarına, kırlara koşarlar. Bisikletlere binilir. Orman yollarında yürüyüşler yapılır. En küçüğünden canlılar ortalıkta gözükürler. Göçmen kuşlarından giden gitmiş, gelenler gelmiş, yurtlarına konmuş, Yuvalarını yapmışlar. Onlarda tabiatı icabı çoğalmanın günlerini sayarlar. Koyunlar kırlara karışır. Hayvanlar kırlarda otlamadalar.

Ya kentler. Kentlerde parklara çiçekler dikilir çeşit çeşit. Baharı parklar ele verir betonsu dünyada. Gücü yetenler doğaya koşar. Mayısın baharı veda tadını yaşarlar. Mayıs tabiat olanca gücüyle şehre çöker. Sobalar kalkar. Kışlıklar yerlerine yerleştirilir. Yazlıklar çıkarılır. Tedbir olsun diye briki kışlık asılı bekler. Mevsimin geçişi hayatın geçişine gözcülük eder.

### Tabiat Medeniyeti

Atalarımız hayatı mevsimlere, mevsimleri aylara yükleyerek medeniyet kurarlar. Dünümüzü aylar olmadan izah edemeyiz. Ayın, haftanın, hatta her günün yaşana yaşana, birike birike ayrı birer değerleri var olur. Bunada baba-dede takvimi derler. Bu takvimin yoğunluğunu baharlar yaşar. İklimin gel gitliği, doğanın kıpır kıpırlığı insana oradan da kültüre geçer. Ondan olmalı, insan baharı daha çok sever.

Nasıl tabiat yenilirse, insanda öyle. Tabiat uyanış, insanda dirili aynı kapıya çıkar. Tabiat kış uykusundan uyanır, insan gafletten. Bahar düğün dernek günleri gibidir. Muştı ayları. Sevinç, neşe, coşku. Tıpkı çocukluğu yaşar gibi. Her bahar çocukluğa geri döneriz.

Bahar çocukluğa benzer. Ondandır ki bilenler korkar. Çabucak, usulcak, hemencek gelip geçer bilir. Halbuki diğer mevsimlerde bu duygu yaşanmaz. Hatta sıkın mevsimler olur. Sıkılan mevsimler dillenir. Oysa bahar. Elde bir kuş gibi. Narin, ürkek. Uçası kanat çarpar gibi.

Bahar cömertliğini sunarda sunar. İnsan önünde adeta tazim eder. Onun seyirliğine doyum olur mu? Doğanın şuhluğu mesterder adamı

Bahar göz alıcı, doyumsuz seyirliği ile kalmaz. Nimetlerini sunarda sunar. Doğada ne varsa filizlerini verir. Otlar, bitkiler taptaze haliyle keşfedicilerini bekler. Kimi seyirlik, kimi koklamalık, kimi koparmalık kimi hediyelik, kimi tatmalık, kimi doymalık. Ama her biri bir can taşıdığından kıyamaz insan. Kıyamamalıda. Atalarımız "Gül dalında güzel" boşa demezler.

Baharın ayları geçişli, Biri birine davet eder. Önceki gelene gebe. Baharı ay gün ayırmayız. Ve deriz. Bahar güzel.

Bahar nereye baksan mutluluk verir. Neyi varsa mutlu etmek için yaratılmıştır. Ne nimeti varsa gök sofrası sermede gönlümüze, ruhumuza.

Bunca birikim, doluluk, doygunluk, varlıktan sonra hiç çekinmeden bahar bir medeniyettir.

Demeye hakkımız var.

## Barazamalı Güzel

Dağların gökçe kızı  
Kim görse tutar sızı  
Desem seher yıldızı  
Barazamalı güzel

Gözler görene saklı  
Görenin çeler akli  
Kim ne söylese haklı  
Barazamalı güzel

Pırpır masal perisi  
Bir hoş nazar gerisi  
Yok ötesi berisi  
Barazamalı güzel

Ha var ha yok ondördü  
Tazaecik ne gün gördü  
Kırk belikler kim ördü  
Barazamalı güzel

O endam vakur gurur  
Dağ heybetinde durur  
Ta can evinden vurur  
Barazamalı güzel

Yiğitlik var ya serde  
Başın salınca derde  
Çare doğduğun yerde  
Barazamalı güzel

Bilsem ki kime ahtın  
Kim bilir nasıl bahtın  
Belli mi gönül tahtın  
Barazamalı güzel



# YAZ

**Y**az zahmetli bir aydır. Zor ve yorucu. Doğuda ne varsa meyvesini semeresini yazın verir. Doğuda üretilen ne varsa yazın derlenir, toplanır. Mesela harman, hasatlar, meyve/sebzeler. Bazı ekim dikimler var ki, ürününü sonbahara saklar. Yazın güneşini doya doya alır, hamken olgunlaşır, güze ulaşır.

Yazın zahmeti güzün hatırı için çekilir. Nasıl her kılın sonunda bir bahar yani ferahlık varsa, yazın zahmeti de güzle düze çıkar kolaylaşır, hafifler. Her şey, Nebatat, hayvanat yazla pişer güzle olgunlaşır.

Sarı sıcakların mevsimi. Sıcaklar ipil ipil gözlerimizin önünde. Dalga dalga yalpalanır sıcaklar. Üzerine çöken nem deniz enginliği havası verir. Buğulaşır uzaklar.

## Haziran

Haziran sevilir. Göç ayı haziran Çukurova da hasatı kalkan kaldıran boylar yaylalara göçe koyulur. Göç yolunun hikâyeleri haziranla başlar. Güney aslında yazı haziranın ortasında başlatır. Doğrudur. Çukurova da buğday hasatlar haziran ortasında biter. Kavun, karpuz, sebze, meyve haziranda ikramlarına başlar. Sıcaklarda bir gösterir, bir gizlenir. Temmuzla alıştırmır bir bakıma.

Haziranda okullar kapanır. Karneler alınır. En çetin sınavlar, hayat-memat sınavları haziranda olur. Buda insan emeğinin hasadıdır. Haziran gençler için zor, sıkıntılı, o kadarda heyecanlı, o kadarda bekleyişli geçer.

Haziran tarla, bağ-bahçe ile yani toprak ile uğraşanların umut

ve akibet ayıdır. Yaza girerken üretim haziranda belli olur.

Haziran bir de plan ayıdır. Önceden yaz, tatil, gezi planı yapamayanlara fırsat sunar. Memlekete gidilecek, seyahat edilecek, yazlık işler planlanacak. Erken kalkan yol alır misali haziran pişman etmez.

Haziran Çukurova konar göçerlerinin(Yörük,aydınlı) yaylalara varış/ulaşma ayı. Kentlileşen dünyamızda yaylacıların yaylaya çıkış ayı. Daha önceden kaç kere gidilmiş. Artık yaylada nimetler konaklayıcısını bekler.

## Temmuz

Halk temmuza "tomus" derler. Zor kelime bizim oluverir. Çatı sıcaklığın ayı temmuz. Tam yaz. Bu ayda insan boynundan akan ter belden aşağı akışını hissettirir. Buna Çukurova da "omuzlarımız ısındı" derler. Gerçekten önce omuz derisi yanar. Burada temmuz sıcaklığında kalanlar ya terk edemedikleri işi var, ya ziraat/ çiftçilik yapar veya plan yapamamış, kalmıştır.

Yalnız Çukurova da değil, yurdun her köşesinde herkes yazın hareket halindedir. Kışın oturulmuş, baharla toparlanmış, sıra harekete gelmiştir. Burada yurdu-muzun dört mevsim yaşaması, birbirinden güzel ve farklı coğrafyalara sahip olması etkili olur. Göçle Anadolu'nun her köşesine dağılmış topluma da unutmamalıyım.

Temmuz bir taraflarda umut yani bekleme ayı. Hasatlar beklenir, seyahatler beklenir.

Temmuz ile her yer sıcak. Her yerde serinlik aranır. Ama derler

ki sıcaklar olmazca Çukurova, Çukurova olmasa bereket/bolluk olmaz. Üretim hatırına tomus sıcakları çekilir. Bu ay yinede insaflıdır. İnsanı Ağustosa, yanan sıcaklara hazırlar.

Temmuz ayında göç tamamlanır. Herkes varacağı/gideceği yere varır/gider. Toplum yeniden harmanlanır. Hayat adeta bir yerden bir yere geçer. Gel yaz umutlar bekleyenler muradlarına erer. Yaylalar şenlenir, sahiller dolar taşar.

Temmuz yıkın tam ortası. Temmuzda doya doya yaz yaşanır. Yazım bilinen özellikleri ortaya çıkar. Çoğu yerde yaz yerine temmuz derler.

Temmuzda güney bölgesi, sahillerde hasatlar tamamlanır, yükselme doğru uzar. Yeşil tarlalar boza bürünür. Ne acı ki buğday tarlaları ateşe verilir. İnsanoğlunun yerdekilere hayat tanımaz. Temmuz kime hayat, kime memmat olur bilinmez.

Temmuz yaz yağmurları görülür. Yaz yağmurları sert ve saldırgandır. Bir yere yoğun yağar. Gök çatırdar gibi gürler, şimşek çarparcasına çakar. Ortalık kararır. Yere çöker durur. Yağmur geçer, seller atıklar bırakır, toprak kokar, kuşlar öter.

### Ağustos

Ağustos yarım aydır. İki mevsim birden sığar bu aya. Ağustosun yarısı yaz yarısı kış derler. Öylede olsa sıcaklığın insan beynine indiği çukura tabiriyle hamam gibi bir aydır. Bu ayda sıcaklar ipil ipil. Göğün baktığınızda deniz dalgası gibi oynayan sıcak dalgaları. Göz kamaşır. Gecesi sıcak, gündüzü sıcak. Ağustos deyince sıcak akla gelir.

Her nimetin bir külfeti olur ya, Ağustos da öyle. Nimetlerle dolu bir ay. Tabiatla ne varsa ortaya çıkar. Bir kısmı geride kalsada harman devam eder. Toroslar da ağustosa harman ayı derler. Hasat ayı, bereket/bolluk ayı.

Ağustosun bolluğu, cömertliğe, ikrama döner. Üretilen ne varsa ucuzlar. Elinde olanlar ikram eder, hediyeleştir. Sarı sıcaklar insana anlayış duygusunu yükler. Paylaşılır, bölüşülür. Gölge bile, serinlik bile.

Temmuz gibi Ağustosta seyahatler yer değiştirmeler yoğun yaşanır. Gölge oyunu oynanır bu ayda. Sıcaklardan gölgeye, serinliğe kaçış.

Ağustosta sayılı günler var. Sarı sıcakların sayılı günleri. Buna halk "ayan buhur" der. Sıcaklığın zirve yaptığı günler. İnsan uzaylı gibi olur sıcak altında. Hareketleri kısıtlanır, yürümesi bile ağırlaşır. Sıcakla beraber hararete zirveleşir. Çukurova da hararetin çaresi soğuk/gazlı içecekler değil. Sıcak çay. Çay harareti alır derler. Alırda. Çukurova'nın kesince soğuyan karpuzuda hararetin bir başka ilacı. Başa şapka, boyna mendil bağlanır burada. Alın teri mendille silinir. Yüze su serpilir. Birde çukurovada yenilerin tam tersine kapalı giyilir. Yani uzun kollu giysiler giyilir. Daha eskiler yünlü giyerlermiş serin tutsun diye.

Ağustos en çok cırcır böcekleri sever. Cırcırlar kulakları delercesine öterlerken karıncalar yaz demez sıcak demez kışlık peşinde koşar. Karıncalar cırcır böceklerini sevmezlermiş. Kışın kapısına dayanınca "yazın çaldığınız saz kışın oynayın biraz" derlermiş.

Ağustos gün dönümü ayı. Kuyruklu yıldız gökyüzünde görüldüğünde mevsimin döneceği kabul edilir. Bunaltan sıcakların ilk yenilgisi geceleri hissedilir.

Ağustosta tabiatla ikilem yaşar. İnsan ömrü gibi yazın olgunluğu bu aydadır. Bir yanda kurumaya, bozarmaya başlayan tabiat, öte yandan yeşil doğa. İnsan saçının ağarması gibi.

Ne olursa olsun Ağustos cömert aydır. Alicenap, kadirşinas, misafir perver. Hamiyetli, hürmetli. Çıkın doğaya. Her şey amade. İnsana kadir kıymet bildirir Ağustos.

### Vesselam

Yaz adam gibi mevsimdir. Sıcaklığıyla, yağmuruyla, poyrazıyla. Yazın gecesi ayrı gündüzü ayrı. Gecede güzel gündüz de güzel. Yazın olgunluğu tabiatla tabiatın olgunluğu yaza yansır. Yaz baharın aksine uzundur. Her yer insanı davet eder. Yaz habersiz gelir derler oysa bahar yaz günlerinden kesitleri bir gülücük gibi insana sunar. Yaz ağustosla beraber güz günlerinin kimi provalarını yapar. Diğer mevsimler için doyum sözü kullanılmaz ama yaza doyum olmaz derler. Hele Çukurova sıcaklığından uzaklaşıp ta Toroslar da eyleyenler/konaklayanlar/yaylayanlar için.

## ANADOLU KADINI

Elleri kabaca  
Sertleşmiş çatlamış  
Hayatta uzunca  
Durmamış çalışmış

Eli dert görmesin  
Çalışır çalışır  
Tane tane terin  
Duaya karışır

Eder çaba emek  
Dünya gözünde han  
Kaderi gülmemek  
Buda bir imtihan



## BİR TAS AYRAN

Yazın sıcaklığında eridiğimiz günlerde bir tas ayran olsa da içsek diyoruz Çukurova'da. Ayran var, ayran var. Neye göre? Yayık ayranından bahsediyoruz eskiyi ve yeniye özlediğimiz bu Ramazan-ı Şerif günlerinde.

Zingir Yayasında yer tuttuğumuz her sabah anacığımın yayık yayıp sabah kahvaltısında taze köpüklü tereyağı yediğimiz günler geldi aklıma. Bir sonraki gün bir önceki günün tereyağını yersek bayat gelirdi bize. Şimdi marketlerden, bakkallardan alınan tereyağlarını düşününce...

Yayık ayranı Anadolu'da Türk ile bütünleşmiş ANA-DOLU hikâyesi aslında. Türk askerinin halk içinden geçerken Türk kadınının ayran verişinde; askerın "ana-dolu" derken tasın dolulduğundan bahsedip şükranını sunarken Türk anasının "oğul iç" diye ısrar edişi ve asilliğidir aslında.

Yayık ayranı diyorum, her yayık vuruşunda ayrana ananın, çocuklarının, eşinin ve kendinin hangi sıkıntılarına da vurduğu, vurdukça sevinçlerden üzüntülerin ayrılarak tereyağı misali yüzeye çıkması, emeğin sonunda her yemeğe tat verecek, bulgur pilavını taçlandırarak yağ alması sabrın temsili ve ödülüdür bize göre.

Yayık ayranı sofrada bulgur pilavı ve soğan ile ayrı bir tat; varlıktan mı yokluktan mı, tadından mı aileyi bir araya getiren sıcak sofranın muhabbetinden mi içimizde ayrı bir yer tutar.

Tereyağı ve ayran olmadan süt yoğurda dönüşecek. Yoğurt yayık kovanının içine dökülecek,

çok soğuk olmayacak (yoğurt üşür), çok ılık olmayacak tereyağı donmaz, oluşmaz, erir. İçine biraz su katılarak dövülecek, dövüldükçe ayran köpürecek ve çökelek misali pelte pelte yağ olup yüzeyde kalacak. Ayrı kaba alınan bu pelte yağlar kapta daireler oluşturacak şekilde toplanması sağlanacak. Toplanan tereyağını yıkanmış veya çalkalanmış kaba (yapışmaması için) alınacak, iyice bastırılarak ayranından ayrıştırılacak. En son su ile yıkanıp sofralarda lezzetini alacak.

Çocukluğumda, gençliğimde bu tat ile hazır tereyağı, ayran ve süt kültürünü almadan imkânlar el verdiği müddetçe anamdan öğrendiklerimle kültürümü taze tereyağı ve ayranını yapmakta ve yaşamaktayım. Bunları yaşadığım, öğrendiğim ve imkânları sunan Rabbime şükürler olsun diyorum.

Sizin de sofranızda soğuk bir yayık ayranı ile tereyağı bulgur pilavı ve yanında soğanınız, aileniz muhabbetiniz olsun, muhabbetle yürekten bir tas ayran alim deyin sevdiklerinize, bir tas ayran Ana-dolu'dan...

**NOT:** Yayılan ayran çok ekşirse, içine az süt ve tuz katılır ise yoğurt çökeleği olacaktır. Bir tülbent ya da süzme torbasında iyice suyu sızdırılarak, üstüne ağırlık konularak güzel bir çökelek elde edilecektir.

**BİLGİLENDİRME:** Yayık çeşitleri; deri ve ağaç olmak üzere iki şekildedir. Yörüklerde daha çok deri kullanılırken çoğunlukla ağaç olan tercih edilir. Şimdi bütün bunların yerini elektrikli yayıklar almıştır.

## Bulutlar

Hey bomboz bulutlar  
Vız gelir hudutlar  
Ölçülmez boyutlar

Hey duran bulutlar  
Neden bu sükutlar  
Gelir mi komutlar

Hey yüklü bulutlar  
Gök muştusu kutlar  
Bekleşir umutlar

## MEMLEKET HASTALIĞI

**M**emleket hastalığı sılayı rahim değildir. Özlemde sayılmaz. Gurbette tutunamayanların memleketi kaçış, kaçma isteği halindedir. Memlekette bahsetmek, anmak misaller getirerek avunmak gibi bir şey. Halep'te kırk arşın atlar misali.

Memleket hastalığı çaresi olmayan bir haldir. Zaman zaman etkisi azalsa da tekrar nükseder. Bazen şiddetli, bazen hafif seyrederek. Hastalığı geçirecek bir ilaç henüz bulunamadı. Yinede tebdili mekanla çare aranıyor. Yani memleketi gitmek gelmek ile.

Memleket hastalığının teşhisi nedir? Belirtileri neler?

- Bu hastalık daha çok kadınlarda görülür
- Göçle geldiği gurbette tutunamayan erkek veya kadınlarda rastlanır
- Hastalar memleketi dilinden düşürmezler. Üç kelimenin birinde memleket geçer
- Memleket kelimesini dil alıştığı için değil gönlünden geçtiği için söyler
- Nereye gitse hemşerilerini arar
- Biriyle karşılaşırsa memleketini sorar
- Hayatında çoğu zaman hüznüldür
- Memleket havalarını sever
- Tatil planlarını memleketi yapar
- Memleketi sık sık arar
- Memleketle, akrabalarla konuşur
- Her gittiği yeri memleketiyle kıyaslar.
- Memleketinin üstünlüğü ispata kalkar
- Memlekette öteberi getirir
- Memleketin hayalini kurar
- Memleket insanı arar sorar, onlarla düşer kalkar
- Memleket insanına güvenir
- Memleketin havası, suyu, tabiatı, yiyeceği, içeceğini anlatır durur

Bu belirtilerin çoğunla birinde gördüğünüzde memleket hastalığına tutulmuş sayarız. Zira bu hastalığa tutulanlar içinde buldukları toplumla uyumlu yaşayamazlar. Daha doğrusu tutunamazlar. Yabancılık, gariplik çekerler. Sessiz, yalnız yaşarlar. Hatta çevresini de etkilemeye kalkarlar.

Öyle ise memleket hastalığının tedavisi nasıl? Nasıl yapılmalıdır?

- Önce kesin tedavinin olmadığı baştan kabul edilmelidir
- Sohbet önemli bir ilaçtır. Sohbet ede ede hastalığın ağırlığı azaltılıp bulunduğu yerin güzelliklerini farkına varması sağlanmalıdır,
- Hemşeriler, akrabalar onu sık sık ziyaret etmelidir
- Çevresindekiler arayarak mutlu olduğunu, hatta şanslı olduğunu söylemelidir
- Görüşmelerde azda olsa memlekette bahsedilmelidir
- Memlekette hediyeler gönderilmelidir
- Yanında memleketle buralar kıyaslanmaya kalkışılmamalıdır
- Her memleketin ayrı güzel olduğu, her toplumun iyi ve kötülere olduğu söylenmelidir
- Memleketteki değeri gibi, burada da değerli olduğu hissettirilmelidir
- Geçmişle değil, daha çok gelecek üzerine sohbet edilmelidir
- Memlekette eski memleket olmadığı, her yörenin değiştiği dile getirilmelidir
- Akrabaların, akranların memlekette ayrıldığı, oranında buralar gibi insana yabancılaştığı münasib dille ifade edilmelidir
- Memlekete ulaşımın iletişimin kolaylaştığı, her zaman gidilip gelineceği konuşulmalıdır
- Önemli olan memleket değil, bizim ona yüklediğimiz anlam olduğu, duygularımızın bozulmaması vurgulanmalıdır

Görüldüğü gibi memleket hastalığı, kişisel sosyal, toplumsal yönü olan bir durumdur. Kişi öz güven kazandıkça, bulunduğu ortama tutundukça etkisi anlaşılmaktadır.

Memleket sılayı rahimizdir. Geçmişle bağımızdır. Yaşanmışlıklarımız vardır. Kopmak olmaz. Ama kutsallaştırılıp ta tapınacak hale getirmekte yanlış. Karar ve denge içinde götürülmelidir. Memlekette bağımızı sürdürmek bizim ve toplum için hatta kültürümüz için elzemdir.

Memleket hastalığı sevimli görülmeli. Bu hastalığa tutulanlara sevimli gözle bakılmalıdır. Sık sık hasta ziyareti yapıp yükü/ağrısı azaltılmalıdır.



## HEY!

*Deli gönül Adanadan yürüdü  
Gitme diye kömür gözlüm ağlar hey  
Misisten yukarı gazla şoförüm,  
Yine coştı Ceyhan suyu çağlar hey.*

*Aman bir dakika olur kadırlı'ye varınca,  
Dertli dertli bağlamaya vurunca  
Bir yiğit de sevdiğini görünce  
Görünmez gözüne dünya beyler Hey.*

*Gerek Tokmaklı'yı, o getir bilmek  
Ne mutluluktur burada saz çalmak  
Bu gece fikrimiz çatakta kalmak  
Yemyeşil göründü çamları hey*

*Menekşeyle donanmışsın haştırın,  
Akam akkaleye serindir serin,  
Açılmış güllerin bizim Andırın,  
Bırakmaz Ali'yi yoldan eyler hey...*

## Yalnız Ağaç

**A**nadolu bozkırlarında tepe başlarında yalnız ağaçlar. Numunelik. Teberük, iri, kaba, heybetli, yapayalnız, gelen görür giden görür. Bu ağaç nasıl kalakalmış. Belli ki oralar ormanlıkmış. Onun gibi niceleri varmış. Gür, canlı, balta girmez. Yağmur yağar, yağış bol olur, sular çağlarmış.

Köroğlu milletin kendisi. Sesi. Kılıç, kalkan, ok mertlik ister. Bileğin hakkını verirsin. Ya tüfek, pusu kurmak, kalleslik, namertlik ister. Yüz yüze, güç güce toplum, tüfekte biri dönülmez şekil alır. Ve Köroğlu der. "Delikli tüfek çıktı, mertlik bozuldu" bozulan toplumun dengeleri, değerleri, insan ağı, yani kendisi.

Artık arkadan vurmamak meşru. Yanlışı görürler de düzelterler olmaz. Bu sürer gider.

Ağaç ta nasibini alır. Balta ormana girer. Acımasız. Şuursuz. Haksız, ufuksuz. Mirasyedici el ormana vurdukça vurur. Yabellerdeki yeşil kuşak zirvelere tepelere doğru çekilir. Sular azalır. Kuşlar az uğrar. Bitki az biter. Çayır çimen kurur. Bereket azalır.

Ağaç dost, koruyucu, bereket eli olmaktan çıkmıştır. İnsan gözüne batar durur asırlar. Bir balta bir organ. Geçim yolu olur. Başka dünya tren kazanlarında, gemi ocaklarında, atölyelerde yakarak iş üretirken, bizler bacası olmayan evlerde yakar küle ve dumana çeviririz. Yok oluşa. İlk gençliğimiz o zaman başlar. Delikli tüfek oralarda makineleşirken bizde hala durur.

Şimdi ağaç zirvelerde memlekette dengeler alt üst. Uğursuzluk basmış ülkenin topraklarını, insanlarını arkadan gelsin kötü kader yorumları. Kıyamet alametleri, menkıbeler, yorumlar, mehdi bekleyişleri. Ağaçta dövüşmeye alışmış insan birbirine döner. Haneler yıkılır, tüten ocaklar söner. Göçler. Toplum allak bullak. Bu memlekette kan davalarının ormanı olmayan yörelerde daha çok oluşunun izahını da yapar.

Kötü ruh toplumun üzerindeyken, karamsarlık çökmüşken, kurtarıcı ararken, kutsallık imdada yetişir. O ağacın dibinde eren oturmuş. Büyük mezarı ağacı yanında. Tepedeki ağaç yangın

olmuş da yanmamış. Mübarekmış.

Umudu çalışmada, akılda beşeri yakınlıkta değil de bedavada, tembellikte arayanlar tepe başlarında kalan yalnız ağaçlar koşarlar. Büyüyüverir yalnız ağaç. Balta vurulmayı beklerken çaputlar bağlanır dallarına kollarına. Etrafı düzeltilir. Bu sefer bez çaput bağlanan kısımları kurur.

Kesilesi ağaç tabu oluverir. Hikayeler uydu-rulur. Ardından bir söyleyenin olmalı derler Anadolu topraklarında. İnsanlar ona koşar çö-zemedikleri ama hissettikleri değişimleri geriye yani iyiye çevirsin diye ağaçtan medet bek-lenir. Kurbanlar kesilir. Ruhumuz tembelleşir. Miskinlik bünyemizi sarar. İleri ati kapkaranlık oluverir. Kurumuşçasına toplum kabuğuna çe-killir. Her davranışına fetvalar uydurulur.

Beddua tutmuş, ağaç kesilmeyi beklerken te-pelerde taşlaşmış, bu kez toplum kurumaya başlamıştır. Tabiatla bozulan denge toplumun insanoğlunun dengelerini bozar olmuştur. Teker misali zaman geçer, bozulma bozulmayı getirir.

Ne vardı yalnız ağaçları kutsallaştırın zihniyet insanlara da yönelseydi.

İnsan mübarektir deseydi, insanoğlu beni Adem'den gelme deseydi. İnsanlar Allah'ın en güzel yaratıkları deseydi. İnsana dokunmayın, hakkını verir deseydi. İyiliği sakının kötülükten kaçının deseydi. İnsan doğa etle tırnak gibi birbirinden kopamaz deseydi. İnsan fitratına uygun yaşasın, fitrat doğal yaşam istiyor de-seydi?

İnsan ağaç gibi, ağaç keserken Allah'tan korkun deseydi?

Herhalde ağacın kıymeti kalmayınca insanın da kıymeti kalmadı. Ağaç kaynağını tüketen kültür, şimdi insanın kaynağını tüketiyor.

Tabiatın intikamıdır bu. Barış ne yapıp edip insan doğa dengesini kurmadan geçer.

Barı yalnız ağaçlar yaşasa geçmişimizin son şahitleri.

## Ömrüm Benim

Akıp giden seller gibi  
Uçup giden yeller gibi  
Benden uzak eller gibi  
Kaçıp gider ömrüm benim

Çok sevmiştim bu dünyayı  
Ana, baba, kardeş, dayı  
Hem gurbeti hem sılayı  
Alıp gider ömrüm benim

Gezip dursam tüm dünyayı  
Yıkıp kursam bir binayı  
Gördüğüm bu hoş rüyayı  
Bozup gider ömrüm benim

Hem bahardı hem de güzdü  
Acılardan umut süzdü  
Birçok sırrı erken çözdü  
Küsüp gider ömrüm benim

Yürü yalan dünya yürü  
Ardın sıra döner sürü  
İsrafil çalmadan sur-î  
Göçüp gider ömrüm benim

Yalanmış yaş denen fani  
Yaşadığım günler hani  
Her geçen gün oldum kani  
Ölüp gider ömrüm benim





## Hayatım

Mektubunda hayat nedir bana yazar mısın di-yorsun. Anlatayım; *Hayatın*:

*Uzunu var*

*Kıyası var*

*Çilelisi var*

*Sevdalisi var*

*Verimsizi var*

*Bereketlisi var*

*Yalnızı var*

*Var da var...*

Hayat varlarla var.

Hayat çelişki içinde çelişki ile geçer. Zıtlar.

Zıtlar yan yana atbaşı gider.

Hatalar. Bir gölge gibi kovalar hataları seni.

Aslında düşünürler hayata dönüyor demişler. Halden hale, şekilden şekle.

Mevlana da hayatı dönmeye benzetir. Sema-zenin dönüşü hayat çizgimizdi demeye getirir.

Hayatı nasıl anlamalı diye soruyorsun?

Hayat yürüyüşür. Uzun ince engelli, inişli, çıkışlı bir yolda. Yürüyüşür.

Hayatın felsefesi olur mu diyorsun?

Hayat üzerine en çok yerinden edilmiş, yerleşe-memiş kültürler uğraşiyor. Tutanamamaklığın fel-sesefesidir yapılan. Hayata övgü, yergi hep hayatın dışındayken yapılır.

İbretlik hayattan misaller getir diyorsun. Hayatın gayesi üretmek, var etmek. İki canlı göz önünde temsil getirip duruyorlar.

*Arılar*

*Karıncalar*

### **Sevgili Hayatım**

Herkes hayatın zorluklarından bahsediyor. Sence de mi öyle? Zor mu hayat. Hayata kafayı takanlar zor olduğunu söyler. Onu için hayatın kolaylaş-masını isteyenler boşver takma kafanı derler. Sende mi öyle diyorsun

Bence, insan zorlandığında hayatında iki şey yapmalı.

*Hayata tutunmalı*

*Hayata sarılmali*

Hayat zor. Kabul etmek başarmaya dair ilk adımı atmaktır. Adım atılacak yollar çok aslında. Bak sana güvenli yolları söyleyim

*Aşağıya bak*

*Kendine bak*

İnsan zorlandığında Kendi kendine çözümler arar. Kendi içinde sakladıkça bocalar.

Bunlar uğraşmak, uğraştırmaktır kendini.

*Bilene danışmalı*

*Dosta açılmak*

*Dua etmek*

### **Canım hayatım**

İstesen de istemesen de gelip geçiyorsun. Her-kesin ömrü bir şekilde geçiyor.

*Kimleri hay hayla*

*Kimileri vay vayla*

*Kimileri sesli sedalı*

*Kimileri sukunetle*

Ya seninki nasıl geçiyor dersem?

“Benim ömrüm geç kalmakla geçiyor” derim. Çünkü emellerim uzun yetişemiyorum.

Hayat ne, ömür ne diye soruyorsun.

Hayat canlıların yaşamıdır. İnsanın yaşamına ömür derler. Hayat ayrı ömür ayrı. Hayat habersiz yaşadıklarımız. Ömür ise yaşadığımız hayatta tattıklarımız. Ömür bilerek fark ederek yaşadığımız hayattır. Bazen bir dakika, bir saat, gün, ay, yıllar, bazen hiç.

Onun için insanlar ömrün geçtiğini söylerler. Ömürlerine acırlar.

Hayat uzamaz ama ömür uzar. Bereketli ya-şarsan buna ömür uzaması derler.

### **Hayatım**

Hayata dışarıdan panzehir arama. Kendine dön, kendine bak. O dur hayat.

## Göç Yolculuğu

Siğirler meleşirdi yayla zamanı  
Savunurduk ayırırdık samanı  
Garücenin dalga dalga dumanı  
Yavaş yavaş yayla göçü başlardı

Sineklerden kendimizi korurduk  
Hor boğazında birde yornuk verirdik  
Gastala çıkınca orda dururduk  
Ordan öte yol alırdı göçümüz

Çotağın gıyında biraz galırdık  
Yitirirdik emlikleri geri bulurduk  
Göç göçe garışır hep bir olurduk  
Gona gona yol alırdı göçümüz

Haştırından öte ekiz çınara  
Gonar idik şöyle hep bir kenara  
Su almaya iner idik pınara  
At oluğunda döner idi göçümüz

Boz'an de guruca ovaya konardı  
Tavukları haymanlara dönerdi  
Fiske derler çadırlarda yanardı  
Çam gısığında düzelirdi göçümüz

Kimler derdikine asvalt yapıla  
İcat edenlerin eli öpüle  
Beğlikliler gonardı capıla  
Gerideğini bekler idi göçümüz

Gazanpınar Hilal birde Adere  
Uğrardık buraya hep sıra sıra  
Düzülmüş göçün ucu nereden nere  
Yornuk alır devam eder göçümüz

İkinci günde aykırı oluktan aşardık  
Yaylaciyık derde birde şişerdik  
Atlar tekerlenir bider düşerdik  
Çonlar öte langırdardı göçümüz

Bazen üstümüzden keklük uçardı  
O göç yola deve uçandan geçerdik  
Urfa tayı olan yavuz gaçardı  
Sağar gayada incelirdi göçümüz

Övmeden geçemem Halburun düzü  
Boram boram kokar baharı yazı  
Süslü deve çeker Yörükler gızı  
Siğınakdan aşağı iner göçümüz

Bu yolculuk yavaş yavaş biterdi  
Kimi bozuk düzen kimi gatardı  
Geben'in gağnisı maşur öterdi  
O düzlüğe dağılırdı göçümüz

Tahta köprüden sola dönerdik  
Atımızdan yavaş yavaş inerdik  
Borka böğüğe varıp artık gonardık  
Bölük bölük olur orda göçümüz

Derki Celal çadırları düzerdşk  
Toprağını döleklerdik gazardık  
Ara sıra meyrem çili gezerdik  
Eylül ayında geri döner göçümüz

## Bir 22 Şubat Günü

**B**ugün 22 Şubat. Şubatın 22'si. Serin ve yağışlı bir gün. Yer Samsun. Oysa bir 22 şubat gibi yine hava serin ve yağışlı idi. Ankara'nın göz görmeyen kirli havasından sonra cennet gibi gelmişti. Yer Adana. Adana o kış çok yağış aldı.

Sabah ezanı ile Seyhan kenarındaki garaja iniş. Sabahı beklerken Seyhan kenarında taş köprüye kadar yürüyüş. Ankaradan sonra serinde serin ve de bol oksijeni sindire sindire içe çekiş. O sabahı unutmak zor.

Talebeliğimizde Ankara'ya giderken Adana'dan gelir geçerdik. Şairin İstanbul dönüşü gibi bende Adana'ya dönüşü severdim. O zaman otobüs firmaları, Gazanfer Bilge, Çayırovası, Adana Seyahat ile gider gelirdik. Garaja iner, genellikle akşam biner sabah erken inerdik.

Sabah ışıkları güneşin vuruşu, kışta olsa ılık, yumuşak ve nemli havası Ankara'dan sonra ilaç gibi/ kurtarıcı gibi gelirdi. Kadirli minibüslerini beklerken taşköprüye doğru, sahil yürüyüşünü unutmak olur mu? Ankara da paltolu iken burada gömlekle gezmek. Sonraları da hep duydum. Gömlek ile gezdi mi Adana'ya yaz geldi derler. İşte her 22 şubatta bir hikaye. Yaşanmışlıklar üzerine. O sebeptendir bu gün iyice yer eder zihnimde.

Vilayet binasının kocaman kapısından içeri giriş. İki başlı merdivenden çıkış. Binaya, insanlara, heyecanlı, ürkek bakışlar. İlk resmi karşılaşma ve görüşmeler.

Her ilkin, ilk karşılaşacağı duyacağı Nasihat. Tahmin ediyorum en çok bu Osmanlı binasında, yüksek kapılı, yüksek tavanlı odaların da nasihat aldım. Bir gün geldi ki sıra bana geldi nasihat vermede.

Dedem Adana bereketli şehir derdi. Ondan Adana hikayelerini duya duya bu şehre meftun olmuştum.

Yeme içme bol. İnsanlar cömert. Her yerde her zaman ikram.

Her gün taş köprüden geçiş. Seyhan coşkun, kabarık sularını seyrederken filozofun " Sular köprünün altından bir kere akar" demesini hatırlayış. Acaba filozof sözünü, bu taş köprüde mi söylemiş. Bilinmez. Bildiğim taş köprüde duran, el avuç açan insanlar. Her bozukluğum taş

köprüde bitmiştir. Düşünürdüm. Seyhan'ın sazağında köprünün üzerinde ayazı yiye yiye niye dururlar ?Sonra hayat öğretti ki " ne yaparsan yap köprü başlarını tutmalı. " Avuç açanlar ta o zaman bunu biliyorlarmış, Soğuğa rağmen üşüye üşüye duruyorlarmış. Kazanıyorlarmış da. Ama geçen bu zaman da bir köprü başını tutmayı bildiğim halde tutamadığıma hala hayıflanıyorum.

Köprüden geçerlerken ya o sızlanışım. Dedem ve amcası bu köprüden şehre geçerken işgal yıllarında başına gelenler. Dedemin dudakları titreye titreye anlatırdı. Dedemin dudakları titreye titreye amcasına şehadetine anlatışı. Aynı duygular içinde dudaklarım titreye titreye köprüden acaba nerde, ne şekilde, ne zaman gibi şaşkın arayışlarla baka baka köprüden geçtiğimi hatırlayış. Taş köprü o gün, bu gün o yükü omuzlarımıza yükledi de yükledi.

Onun için Adana, hatıralarımızda, dudaklarımızı titreten, içimizi sızlatan bir acı olarak yaşayıp durur.

İlk gün 22 Şubat günü. Sayılı gün çabuk geçermiş. Adana da o kış bol bol üşüdüğümü hatırlarım. İki kişilik tek bekar odası. Abim Hasan ile ben. Basit bir elektrik ısıtıcısı. Açınca az olsa da ısıtan, kapatınca buza kesen güneş görmez oda. Cabbar amcanın üç odasından biri. Onlarda iki odada beş çocuklu. Avlu içinde. Her akşam beraber bir aile olduk. Murat, yıllar sonra Valilikte odam gelince ikimizde bıraktığımız anılardan kalan izleri anışlarımız. İkimizde sızlayış. Dudak titreyişler. Gözlerde doluluk. Orta okula giden Murat büyümüş, kocaman adam olmuş. Karşımda bir Avukat.

Adana ya bilerek isteyerek gelmiştim. Kaderimin bundan sonrası bu şehirde başlayacağını bile bile. Nitekim kaderin at dediği adımlar burda atılıdır. Kaderimiz, gönlümüz, aklımız, aile bağlarımız, dostluklarımız bu şehirde temellerini attılar.

Bir 22 Şubat günü. Hava serin ve yağışlı. Her yer ıslak. Yağmur, serinlik, insana derinlik katarmış. Çukurova romanlarında öyle yazardı. Kader aynı ağlarını bize de ördü de ördü.

Bir 22 Şubat günü ne yaşanırsa yaşansın Adana'yı hatırlayış. İlk, ilklerin başlangıcı, ilklerin habercisi.



# Ben Beni Arıyorum

*Benden kaçtım, bana geldim  
Asılımı arıyorum  
Candan öte, cana daldım  
Hâsılımı arıyorum*

*Sanma bana ben kefilim  
Beni benden sorar dilim  
Hem failim, hem fiilim  
Mealimi arıyorum*

*Sen bendesin, ben  
kimdeyim  
Bir bilinmez çekimdeyim  
Serden sırra akımdayım  
Meçhulümü arıyorum*

*Bilinir aklıselimim  
Sulara gebe, talimim  
Ayan olmuyor malumum  
Mesulümü arıyorum*

*Baştan sona, sondan başa  
Ben, beni ettim temaşa  
Delibal'ım döndüm kuşa  
Ben gülümü arıyorum*

*Delibal'ım döndüm kuşa  
Resulümü arıyorum*

**DELİBAL**

## 1.Şehir Sohbeti (07.11.2015)

Dün şehirler üzerine kafa yorduk. Birbirini merhaba düzeyinde tanıyanlar konu kent olunca ortak zemin oluştu. Herkesin diyecek sözü peydahlandı.

Şehir kuran atalarımıza; at sırtında Anadolu'ya gelişini bahane ederek hakkını yiyeceklere misaller getirerek mevzuya başladık. Atalarımız medeniyet yıkmadılar, taş üstüne taş koydular. İmar yaptılar. Viran şehirleri abad ettiler. Tarihte atalarımızın yakıp yıktığı bir şehir görülmemiştir. Biz medeniyet kurucu olarak geldik. Medeniyet ihya ettik.

Medeniyetimizin temsili şehirler. Şehirler güçlü devirlerde devlet ve millet güçlü idi. Bozulma, dejenerasyon, yabancılaşma varsa aynı nasibi devlette, millete alıyor.

Şehirler aynalarımız

Şehirli olmak, şehirli kalmak, şehirli yaşamak geleceğimizin yeni kodları (şifreleri)dir.

Şehirli sohbetlere katılanlar bol bol konuştular. Şehirde yaşayanların şehirli sohbeti yapmaları şehrin zenginliğine işaret.

## 2.Şehir Okumaları (28.03.2016)

Edebiyatımızda şehir üzerine kitaplar moda oldu. Okunacak kitaplar çoğalıyor. Keşke birer şehir okumaları olsalar. Şehir-insan-ben üçlüsü üzerine sacayağı kursalar. Keşke şehirli yaşama sevincine bağsalar.

Şehir okumalarını biraz sık, biraz tatsız buluyorum. Aslında aradığım şehirlerin ruhu. Mesela Beş Şehir tadı vermiyorlar.

Haksızlık etmeyelim.

Okuyacağız, göreceğiz.

## 3.Şehir ve Dost (04.05.2016)

Şehirde dostun olmalı. Nasıl ihtiyacın icabı bakkal, manav, kasap, berber, lokanta... olduğu gibi geri dönüp uğradığımda uğrayacağın dostların olmalı.

Dostu çadırın direğine benzetirler kent çadırının altında kalmamak için çoğaltmalısın

## 4.Şehre Dair (07.02.2017)

Hacı Bayram Veli de şehri kalbe benzetir. "Şair dedikleri gönüldür" der. Şehri toplumun kalbine benzetmek İslam geleneğidir. Peygamberlerin ilahi mesajı şehirlerden yaydığı bilinir.

İbni Haldun şehri insanın kalbine benzetir. Dünyanın kalbi şehirler

İbni Haldun, bu coğrafyanın göbeğinde şehirler var der. Bu coğrafya kaderdir der. Öyleyse şehirler kaderimiz

Mukaddime öyle diyor. Okumalısınız.

## 5.Yine Şehir Sohbeti (10.04.2017)

Şehir üzerine sohbetleri severim. Dün bir araya geldik. Konu kendiliğinden Şehire geldi dayandı. Sonradan şunu anladım. Geleceği kaygı edenler bu çağda şehri kaygı ediyorlar. Şehirler geleceğimiz.

Çoğu öyle. Kimse geldiği köye dönüş istemiyor. Dönmeyecek. Kendi dönse de gelen nesiller dönmüyor. Artık Şehirliyiz.

Şair der ya. Şehre bir mih gibi kitlendik. Bu devirde ta Hacı Bayram Veli'nin bir dizesinde dediğini diyemiyoruz.

Ben bir ulu şara vardım.

## Aldılar

Kâğıtlar bütün sırrımı  
Kalemle yazıp aldılar.  
Mevsimler ömür kârımı  
Çilemle üzüp aldılar.

Uykuya hasretti gözler  
İfşa etti beni sözler  
Sevgimi söyletti kızlar  
Kelamla çözüp aldılar.

Suyu ayırıp özümden  
Sel eylediler gözümden  
Gülümsemeyi yüzümden  
Elemle süzüp aldılar.

Ömrümdeki mevsimleri  
O sevdiğim isimleri  
Dost, akraba, hısımları  
Sıraya dizip aldılar.

Baharı yıla verdiler  
Bülbülü güle verdiler  
Bana ömrü çok gördüler  
Mezarım kazıp aldılar.



# Halil Ağa

## Ekmek

O yılları yaşıyorduk. Çocukluğumuzdan kalan bir bedduanın tuttuğuydu sanki. Bizim ve herkesin kaderi. Annem birinde sofrada parçalanmış ekmekleri beğenmeyip itince "bu nimetleri bir gün ararsınız "inşallah demiş o günden sonra hep demişti.

Bizim yaşın adamları anneleri, ninelerinden nimet üstüne beddualarını hatırlıyorlar şimdi. Çocuklar çok ağlıyor. Ben ağlamalarına ileride kanaatkâr alacaklarına yoruyorum.

Çocuklar ağlıyor. Kadınlar üzülüyor. Eşi dostu çağırıp bir sofraya kurmak. Sofrana yoldan geçen birini çağırarak. Yemekte kapıyı açık tutmak. Misafir beklemek. Yetimi yoksulu doyurmak. Bir yolcunun heybesine azık koymak. Unuttuk artık.

Dedem derdi Allah bir Milleti üç şeyle terbiye etmesin. Bunu son yaşlarında söylemiş. Açlık, savaş, tokluk Karacaoğlan'da üç şeyden dertlenirmiş. Bir açlık, bir yoksulluk bir ölüm. Demezler mi; ne olursa açlıktan olur. Varlığın zararı olmaz. Varlık paylaşılmazsa açlıktan kötü. Varlık ezer, yokluk gezer.

Dedem varlığı bilir, tokluğu beğenmezdi. Çocuklar derdi. Bizim köyde üç adam ekmek sahibi oldu. Sonradan sonradan da telef oldular. Mahkemeye gitti. Doktora gitti. Haksızlığa saptılar. Tokluk çok kötüdür.

İşte bunları hiç bilmediğimiz günlerde karnımız açlıktan guruldadıkça ovaladığımız o günlerde söylerdi. Allah göstermesin açlık kötü.

O günleri, anlatmadığı o günleri anınca dudakları titredi de titredi.

Dedemin kulakları titredi de bir seferberlik hikâyesi anlatır oldu.

Düşman geliyormuş. Kaç kaç herkes kaçıyor. Neyi varsa geride bırakarak, arkaya bakmayarak can havliyle kaçmalar. Yolda acı kırlar. Çocuklar acıkır. Elde kurumuş çörekler. Çocuklar parçalı çörekleri yemez. Ananı da diğer tüm haline getirir. Çocuğa öğle kandırmalar. Tokluk zor zamanlarda açlıktan daha beter. Tokluğa alışan açlığa dayanamaz. Tok halden anlamaz demeye getirirdi.

Yayla kolundan çalışma mevsimi gelince her

evde bir telaş, bir hüznün, sızıyla karışık bir umut. Buralar bilineni beli yolu gurbete düşer. İş, aş, ekmek gurbette gurbetin adı uzak diyarlar Çukurova. Dağlar aşıla bekler. Aşıla kı-sıklar geçile, vadiler geçile, dere tepe geçile varılan düzlük memleket Çukurova.

Yayla kolunun köylerinden çalışmaya gitme zamanı. Bahar iyice yüzünü gösterdi. Yaylanın kıvrımlı, taşla patika yollarından yayla yürüye yürüye kazaya gelindi. Soluklanıldı, handa kalındı. Öteki köylerden obalardan gelenler toplandı. Toparlandı.

Sehile doğru indikçe dağlar, tepeler, ağaçlar makilere, sarp yamaçlar düzlüklere dönüyordu. Haçdırın vadisinde terleye terleye, zorlana zorlana ovaya inildi. Kazanın çayı, vadilerde köpürmüş, homurtulu sesler çıkarmış, ovaya inince durulmuştu. Durgun akardı.

Aşağı ovadaki büyük köyde Tokmaklıda kalındı. Bir zamanlar bura kaza olmuş. Buradan Çukurova'ya doğru giden yol daha zordu. Büklükler, çalılıklar, meşe ağaçlarını sarmış, adeta gök hapsolmuştu. İlerleyince yol çizgileri sağa sola ayrılıyor, şaşılıyor esas yol bulunamaz oluyordu. Bunu bildiklerinden büyük köyden kılavuz aldılar. Önde klavuz ötekiler arkada bastıran sığağın altında yol uzayıp giderdi. İnile çıkıla kıvrıla.

Vara vara Karsa vardılar. Kars önce tepelerinden bir silüet şeklinde görünürdü. İlerde ufuk ta bitişik deniz gibi gördükleri boşluk Çukurova olmalı. Kars ta tepelerin yamacında, Savrun çayının boyunda kurulu Uzun bir dar çarşısı var. Çarşısının iki yanında barakalar, kaldırım taşlı yanlarda iki katlı iri binalar. Onlara konak diyorlar. Konaklara garipler, yolcular uğrarmış, kalırlarmış. Çiftlik çubuk sahibi adamların konaklarıymış.

Ovaya düştüler. Çukurova ya varmak için Ceyhan geçilecekti. Ovanın bükleri, çalılıkları arasından yol sürüle sürüle gidilirdi. Ovada yol köyden köye geçerdi. Vardıkları köylerde de soluklandılar. İsimlerini de unutmazlardı. Mesafeyi köyden bilirlerdi. Geri dönüşü de vardı.

Ceyhan nehri üzerinde karşıdan karşıya uzun demirden halat. Halata bağlı koca bir tekne. İnsanlar, hayvanlar, yükler taşıyor. Topluca

sola ulaşılar. Oturuldu. Soluklanıldı. Ceyhan durgundu. Ama sırtında köpük taşıyordu. Rengi de boz bulanıktı. Akışındaki heybet derinlik korku salıyordu. Gemiyi çalıştıranlara her şey normaldi. Aldığı kadar gemiye doldular. Karşı taraftakilere el kol işareti yapıldı. Gıcırtilar, suların sesleri, ürperti sessizliği ile karışık yolculuk başladı. Karşı kıyıya geçildiğinde şükürler edildi. Karşı kıyıya geçildiğinde toroslar belli belirsiz, ama çok çok uzaklarda kalmıştı. Bir parçası oralardaydı. Orada kalmıştı.

Cihanbekiride coşkun akan çamur renkli, boz bulanık Ceyhan nehri geçildikten sonra yollar ayrıldı. Ceyhan. Yumurtalık, Yüregir ovası. Adana zengin topraklar. Nere gitsen ne yol alsan düz, dümdüz.

Her biri yol yorgunluğu üzerine memleketten getirdikleri sorumlulukları omuzlarında taşıyordu. Omuzlarında heybe, sırtlarında aba, ellerinde sopa, ovanın ip gibi düz yollarında yola varan oldular.

Epey köy geçti. Gün ikindiye çalışıyordu. Önceden tembihlenen çifliğe varacaktı. Çiftlik ovanın neresinde? Köyden köye vara vara varacaktı. Yorgunluk, açlık, susuzluk, omuzlarda yük ile dizlerine çöker oldu.

Köylere uğradılar.

Misafir olamadılar.

Hangi eve varsalar öteki evi gösterdiler.

Evden eve köyler geçildi.

Akşam geldi çatı.

Bir köy daha.

Bir köy daha.

Bereket köyler yakındı.

Karanlığın zifiriye çaldığı vakitte köye girince uzaktan ışık ve kaba sesler duydu. Daracık yolları, tarla çit kenarları, belli belirsiz hu ların önünden düşe kalka ışığın ve şenliğin olduğu evin önüne geldi. Burası bir köy eviydi. Tek katlı ama varlıklı bir hane olmalı.

Açıkmişti, yorgundu, yorulmuştu, dermansızdı. Son çare son kuvvet sesine yüklendi. Avazının çıktığı kadar yüklendi.

Halil Ağa, Halil Ağa...

Burada Halil adı çok koyarlar. Dümdüz ovada bağırmanın uzağa gitmesinden mi? Yankı yapmasından mı? Bereketli Çukurova topraklarına karşılık olsun diye mi? Halil ismini çok koyarlar. Bunu da tarlada ırgatlık yaparken

öğrendi. Ağa Halil, Kâhya Halil, Elçi Halil. Irgatlardan da Halil. Şehirde tüccar Halil.

Biliyordu. Çukurova da Halil adını çok koyarlar. İçinde ocakta yanan ateşin ışığında belli belirsiz, seslerden adamlar vardı. İçlerinde belliydi herhalde bir Halil vardı. Biri Halil olmalıydı. Sesi avaz halinde çıktı.

-Halil Ağa,.. Halil Ağa,..

Kalabalığın içinden kaba bir ses

-Ne var...?

Nihayet oh çekti. Şükretti..

-Halil Ağa, Halil Ağa,..

Bu defa Halil Ağa bağırırdı.

-Kimsin sen?

İnsanın çaresiz olduğu anda en zeki olduğu an olurmuş. Seferberlik öğretmişti. Şimdi kılık yıllarında pekiştiriyordu. Dönüm noktası, kumar, son şans, başlayan biten o an tek kelime. Tek kelime kurşuna benzer. Tutarda tutmazda. Seslendi.

-Asker arkadaşın

Buralarda asker arkadaşlığa çok ehemmiyet verirler. Balkanlar, Yemen, Filistin, Çanakkale, Galiçya, Erzurum,

Görki, hangi cephanede hangi hatıralar kaldı. Yaşanan ama yaşanması bir daha istenmeyen

-Hangi asker arkadaşın?

-Mehmet cepheden

Mehmet ismide çoktu. Elbet harp yıllarında bir Mehmet'le omuz omuza olmuş, kurşun atmış, gurbet hikâyeleri dinlemiş, yanık sıla türküsü tutturmuş, memleket anıları paylaşmış teselli edilmişti.

-Mehmet sen misin?

-Evet

Tutmuştu.

Bağırırken de ne olur ne olmaz diye yüksek perdeden tok bir ses çıkardı. Kendinden emin bir çağrı havası verdi.

-Gel hele.

-Gelemem dedi.

-Sen gel dedi.

Halil Ağa ev sahipliği, gece yarısı asker arkadaşını karşılaması heyecanı ile

-Tamam dedi

Aşağı geldiğinde ortalık karanlıktı. Işığa yol dediye de ısrarcı oldu. Olduğu yerde kaldı.

Karanlıkta aniden Halil Ağanın boynuna sarıldı.

-Vay Memet

-Vay Halil Ağa

Halil Ağaya sarılmış bırakmadı. Korkuyordu. Açlığın insana söylediği o sözü söyledi.

-Acım yemek hazırlat Halil Ağa

-Hanım sofraya hazırla asker arkadaşım gelmiş.

Bu konuşmalar hala birbirine sarılı iken geçiyordu. Halil Ağayı bir türlü bırakmıyordu. Haydi, eve çıkalım dediysede sofrayı sordu. Halil bir an önce ışığa çıkmak arkadaşını görmek, sarılı halden kurtulmak istiyor hâlbuki. Sordu hanım sofraya hazır mı? Kadın sesi hazır dedi.

Ocak başına kadar sarılı geldiler. Işık yüzlere vurdu. Yüzler tanınır oldu. Birbirlerine baktılar. Ne onu tanıdı oda ne onu. Ne kıymeti vardı. Biri Halil Ağa, öteki Mehmetim diyen biri.

Sofra hazırды.

### Ahval

Ekmek davası. Çukurova'ya çalışmaya şelek taşıyan, bel belleyen gider, eli saban tutan, çapa sallayan. Yayla kolunda iş yok, aş yok. Sahilde var. ehil uzak, sehil zor sehil gurbet, sehil belalı. Yayla belalı. Yayla kolunda eşkiyalar kaynar. Eşkiya ya dağlarda. Eşkiya dağlara yaslanır. Dağlarda eğlenir. Oyununu dağlarda kurar. Kısıklar tutar, yol keser, bel keser pusu kurar. Düze iner, köy basar hane basar döner dağlara. Dağlarda yurt tutarlar. Dağlarda yayla kolunda, dağlar sıralı. Dağları aşan beller, yol veren kısıklar, vadilerden geçen patikalara, dere boylarında gök görünmez yollar, oralarda.

Yayla kolu işi, aşı, geçimi ağır. Topraklar ağaların elinde tutulu.

Köyleri zaman geçmezki eşkiyalar basar. Elinde avucunda ne varsa alır. Yoksa salma salar. Malın varsa satarsın, yoksa Çukurova'ya iner, çalışır, biriktirir döner, verirsin. Eşkiya sabırlı, eşkiya bekler.

Ya tahsildarlar. Gözlüklüsü, gözlüksüzü, keli göbeklisi, kurusu. Köye geldin mi aslan kesilirler. Köylüler elleri önde kavuşulu, omuzları çökük, boynu bükük. Ağırlamak için telaş, yarış, el ayağa dolaşır. Tahsildarlar gelir. Köy odasında kurulur. Köylüler ayakta. Kara ciltli defter önlerinde. Borçlar yazılır, tahsilât yapılır. Tarladan, maldan, mahsulden. Ödemeye ver elini Çukurova. Çalışma.

Kocaköyden Hasan bunlardan biri. Başu belaya girenlerden biri.

Tahsildarlar köye geldi. Kaşlar çatık mı çatık. Köylüler el pençe. Yer köy meydanı. Köy meydanı erek yeri. Hayvanlar erekte, tek tek saydılar. Nedense kabul etmediler. Tahsildar soruda sordu. Köylüler sustuda sustu. Birden akıllarına geldi.

-Kimin bunlar dediler?

-Hasanın dediler

-Hasan kim dediler?

-Köyden zengin biri, dediler

-Haydi deftere yazalım, dediler

Hasan habersiz, kocaköyün sığırlarının sahibi oluverdi. Malların sahibi mi oldu, vergi yükünü mü omuzladı. Gel seneye belli olacaktı.

Bu olanlar bir sene önceydi. Tahsildarlar malları saymaya, vergi toplamaya geldiğinde herkes sıvıştı da sıvıştı. Hasan kalakaldı. Yalvardı, yakardı, kurbanlar oldu, el etek öptü, ayaklara kapandı nafile. Hayvanların hepsine sahip olmazdı. Bu kadar vergiyi veremezdi. Çaresizdi. Gücü Çukurova ya ırgatlığa yetmedi.

Köylüler muhtarın toprak damlı odanın önünde sıraya girdiler. Kimsin elindeki kese içinde, kimisinin cebinde, kimisinin beze sarılı sırasını bekliyordu. Ali de aralarında. Ali'ye sıra geldiğinde çatık kaşlı Tahsildar başını kaldırdı.

-Sen dedi

-Buyur dedi

-Param yok dedi

-Bul dedi

-Konu komşudan yok dedi

-Çukurova'ya gider çalışır, kazanır ödersin dedi

Olmaz diyince sesini kısa kısa yalvardı. Etrafta da köylüye kefilmişiniz dediler? Kefiliz dediler.

-Kefiliz dediler

-Kazanır getirir dediler

-Tamam dediler

Memo, yavuklusunu nasıl alabilsin. Başlık parası. Düğün edecek olsa ayrı masraf. Babası cephede kalmış bir anacıyla tek başına. Para pul lazım.

Çukurova'ya giden gelenlerden, ballandıra ballandıra anlatılmasından mı? Çaresizlik mi? Ona da yol göründü.

Ya Hüsmen. Görmediği dedesinin adı. Rus



harbinde gitmiş gitmişte gelmemiş dedesi. Babasında Filistinden dönmedi. Bir öküz aldı. Çift sürmek, koşumluk diye. Yamaç tarlayı verdi de yetişmedi. İki ay mühlet aldı. Koca emmiden ödenekliğe, Çukurova ya gidip dönmeliğe.

Altıparmak hocanın devlete borçlansın vergi ödemeyenin, devlet elinden geri alınsın, mapusa atsın, buraları terkeylesin deyip oda Ala dağının düzünü üzerine yazdırmazlar mı plan kurup ta. Hazineciler tapucular yüklesin de yüklesin. Talih yaver gidecek ya! İlk sene kazancını verse de urubunu bile ödeyemedi. Oda Çukurova kurtarıcısına gider oldu.

Osman da muhanete muhtaç olmamak için anasını avratını, iki çocuğunu köyde bırakarak herkesin yolundan gitti. Uçsuz bucaksız, derresiz, tepesiz, bereketli ovaları hayal ederdi.

Halinin işi zordu. Müşgüller içindeydi. Eşkıya köyü basmış, evlere salma salmıştı. Olan verdi olmayanda ortada kaldı. Eşkıyaya ne diller döküldü. Parası vardı da saklıyor muydu? Malı vardı da vermiyor muydu? İki evlilik yamaç tarlayı satsa da tarlayı alan mı vardı? Komşular da vardı da ödünç mü vermiyorlardı? Nihayet imana geldiler de, halden anladılar da, Halile harmana kadar mühlet tanıdılar da. Eli mahkûm Çukurova'nın yollarına düşmek, beş altın getirmek. Hem de Reşat altını. Anası arkadan su mu dökmeydi, kulhüler mi okumadı, salavatlar mı çekmedi. Hem de üfleyerek

Eskiden dağıtılan tarla yeter mi? Terzi komisyonu iki kere gelmiş boş (hali) kiraç tarlaları parsellenmiş, kura çekerek dağıtmıştı. Kime dağıtıldıysa vergi defterine yazılmış, yılda iki kere tahsildar gelir olmuştu. Tarla yetmeyince, yetmedi dediğinde ekip biçmeye karın doyurmayınca aynı sülaleden birlik olup ağadan bir evlek yer aldılar. Güçleri yetmeyince Çukurova'dan getirmekliğe süre aldılar.

Komşu bir köye indi eşkıyalar. Müfreze ezanın köyü basmasını mı? Ha bastı ha basacak diye bekleyordu. Köylüler muhtarın evine inmişler. Yedi kişilermiş en azılı başlarında Kara papak namlı görmeden bilmeden tanımadık adını duyunca korkulan eşkıya yanındakiler. Hepsi delikli paradan kurşun geçirirlermiş. Hepsi zalim, hepsi gâvur gibi.

Muhtarın evinde ocak başında otururdular. Bir ikisi gözcülük yaptı. Köylüyü topladılar. Herkes el pençe ayakta boyun bükük, omuz çökük biraz titreyerek, biraz korkarak ve de

susarak yere bakarak dinlediler. Her eve altın salmalar hem de Reşat yok diyemediler. Zaten yoktu. Çaresizdiler. Muhtar söyledi. Hatırlılar söyledi de Çukurova dönüşüne yakın üzerin yemin ederek kurtuldular şimdilik.

Devletin verdiği tek katlı taş hane ha yıkıldı, ha yıkılacaktı. Ustünü kaldırmak istedi, araya bölme yapmak istedi. Bir düve iki koyun oturdukları yerden aynı olsun dedi. Karısı hatçe ile kavil kurdular yamaçtaki ağaçtan ağaç kestiler bir iki tane. Ormancılar duydu, jandarmalar duydu. Zabit efendi teftişe geldi, köpürdü de köpürdü karakolda kaldığını, mahkeme edilmesini, mapus davasında yatışını sonraları soranlara hiç hatırlamak istemedi. Kurtuldum derken ağaç başı ceza geldi. Damı tarlayı satsa baş edemez. Çare Çukurova da. Çare çalışıp kazanıp ödemedi. Muhtar bir çare bulurum dedi. Dönüşte beklerim dedi. Muhtara minnetler minnetler.

Muhtar ormancının hakkı diye salma saldı. Aliye ye fakir makir demediler, acımadılar. Ondan da istediler. Yok dedi. Yok dedi. Diresse de olmaz dediler. Yerin yurdundan olursun dediler. Çaresiz komşudan aldı. Komşuya da Çukurova ya giderim dedi. Çeltik dönüşü veririm dedi.

Jandarmadan köye geldi. Yol yapılacak dediler. Kazma kürek sallayacak, taş yuvarlayacak adam lazım dediler. Eli iş tutan, gücü yeten kaza yolunda kısıp vadisinde yolda çalışmaya gidecek. Üç ay çalışacak. Çalışmayanlara kaçanlara ceza var. Hapis, para, tamda lek zamanıydı. Daha tarla vadesi de duruyor. Çocuklar. Geçim bir de yol çalışması.

-Çare olmaz mı dedi

-Olmaz dediler

-Üç aylık yevmiye verersen olur dediler

-Olmaz dedi

O gece kâbus gecesi oldu. Bir yanda üç aylık yol çalışması, bir yanda ailenin geçimi, borçlar, hem de devlete. Çukurova'nın yolunu tuttu. Kışında mapus damında kalırım dedi.

Jandarma salma sarmış. Nahiye Karakol binası onarılacak. Durana da pay düşmüş. Muhtar geldi. Haber verdi. Elde yok avuçta yok. Muhtara yalvardı. Çukurova'ya gider, döner teslim ederim. Muhtarı zar zor ikna etti. Baş efendi de kabul ederse olur dedi. Çaresiz Çukurova'nın yolunu tuttu.

Bankadan para çekmiş, ağaya vermiş, o da

seçimlerde propaganda yaparken harcamış. Yayla kolundaki tarlalarını da ipotek yapmış. Bu tarlaların yanında birkaç olanları da köylüler kara şaban la sürer, çavdar ekerlermiş. Banka hacizle gelince borcu istemiş.

- Bize ne dedilerse tutmamış
- Parayı biz mi çektik dedilerse olmamış
- Biz mi yedik dedilerse aldırmamış
- Ya tarla ya borç ödeme demişler
- Yarcılık ederiz, mahsulden veririz.
- Tarla sahibi değişik gibi, neler neler demişlerse de çare olmamış.
- Öyleyse bekle Çukurova ya gider çalışır getirir, öderiz demişler.

Alacak borçlu sayılınca yola revan olur.

Sorduklarında Çukurova'ya çalışmaya indi derlerdi. Sorduklarında Çukurova'dan geldi derlerdi.

Çocuklar babalarının ablilerinin Çukurova ya gidişleriyle övünürlerdi. Benim babam leke, harmana, orta, pamuğa gitti derlerdi. Kadınlar da hele baban bir gelsin derlerdi. O gelişler ne umutları hayalleri yakalayan beyaz atlı gelişleri gibi düşünürdü. Gidenlerde umutlar, bekleyenlerde düşler.

Birde yolda kısmet bekleyen miras yediler. En gerçekçileri onlar. Beklerler, soyarlar, giderler. Çocuklar babalarının abilerinin çalışmaya gittiği uçsuz bucaksız Çukurova hayalimi kurarlar, bir kuş misali üstünde kanat çırparak seyre daldı. Tarif edemedikleri ovanın sıcaklığı içlerini ısıtırdı.

Birde Çukurova buğdaya, çeltiğe, pamuğa topluca götürülenler var.

Komşular

Akrabalar

Evcek

Topluca gidilir. Sehile başlarında elçi. Elçi gençleri götürmek ister. Delikanlılar, gelinler. Yolculuk pahasına olsa kızları, gelinleri, göndermek istemezler aileler. Elçi kandırır gençleri. Anne babalar çaresiz. Bir yanda yoksulluk, bir yanda elaleminin yurdunda kurda kuşa yem olmak.

Elçiler topluca Çukurova'ya götürünce her kişinin kazancından pay alır. Adam akıllı bir pay.

### **Kalış**

Öyle olunca bilenler tek başına iner. Hepsiz

kazada bir arada oldular. Hasan da aralarında idi. Tanış bilişlerin söylediği yere gidiyordu.

Çiftlik sahibi ırgatları tek tek süzdü öğlenin çatı sığağında haymanın altında uzunca serili sofraya davet etti. Kalabalıktılar. Ağa yemek yedişlerine bakmış olmalı sofradan sonra seçim yaptı neyse ki Hasan şanslıydı çift sürecekti. Harman sürecekti komşuları ile mahsul taşıyacaktı. Öteki çalışanlarla beraber bir hu ev verdiler. Gündüz tarla. Çift çubuk, ekim dikim iş güç akşam hu'da kalış / konaklama/geceleme.

Akşam yorgun argın hu eve gelirlerdi. Ağa tekneleri, tulumbadan çektikleri su ile doldururlardı. Su ılık mı ılık. Her su içişlerinde yaylayı, yaylanın buz gibi sularını, oluk oluk akan pınarları, gürül gürül dereleri, kaynayan su gözelerini anarlardı. Her biri kendi, yöresini överde överdi.

Hu dedikleri duvarları kamıştan, çalidan örülmüş küçük bir ev. Yayla kolunda taştan. Ovada kamıştan üzerinde kamıştan yapılı, çamur suvalı küçük bir pencere ya var ya yok. Önde gölgelik hayma adım atınca içeri toprak, dışarı toprak. İçerde hasır serili. Bu dam yorgun adama saray gibi gelir. Akşam hu da nöbet tutulur. Yılanı var, çıyanı var. Börtüsü var böceği var. Gece alıcı hayvanlar çıkar. Suya gelirler insan kokusuna gelirler. Gündüzün sığağı, gecenin nöbeti, uykusuzluk ve yorgunluk. Çukurova ekmeğine kan ekmeği derler.

Sıra kağnılar ile yılan kaleye yük taşımaya geldi. Mahsul vergileri orda teslim alınırdı. Arabalar topluca çıkınca sıra olur nöbete kalınırdı.

Torslardan Çukurova düzüne inenler önce Anavarzayı görürlerdi. Anavarza geçilince Yılan kale görünür. Artık nerden baksan Yılan kale görünür.

Yılan kale, ovadan görenlere sarp bir dağa kartal konmuş gibi gelir. Heybeti uzaklaştıkça büyür. Yakınlaştıkça hayrete düşürür.

Yılan kaleye yalan kale derler. Ve devirler ne insanlar görmüşlüğüne izafeten güngörmüş, devran görmüş olmalı ki öyle derler. Güçlü koşum hayvanları hele camuşları kaynağı yılan kale kapısına kadar çıkarırmış. Öylesine yaman yokuş. Bir de sarp yolu yaya yolu var. Irgatlar serinlemek maksadıyla orda konaklamış.

Yılan kalenin yılan çıyanı, börtü böceği meşhur

olurmuş. Eylenenler nöbet tutarak kalırlarmış. O da arkadaşlarıyla öyle yaptı. Gündüz aşağıda ovada, akşam kalede. Zifiri karanlığında yanan ateş yılanı çiyani anında kovar. Ocak sönmemeli nöbet tutulmalı öylede yaptılar.

Derler ki; Çukurova'da yedi kale var. Her kale bir devri anlatır. Şairde yedi kaleden kaleye hükmedenler nice oldu ağıdını yakarak bir devrin bittiğini ah ile söyler. Çukurova'da en güçlü uçan hayvanların kaz olduğu bilinir. Toroslardan inen kazlar ovada bir kaleden bir kaleye konarlarmış.

Oturmuşlardı. Akşam zikir'i karanlıktı. Ocak başlarında memleket hikâyelerini anlatırken bunları sık sık duyardı.

İçerde hasır serili üzerinde çul. Sıcak memlekette yatak yorgan istemez. Yayılamı ki yorgan olsun, bir örtü yeter. Akşamları koyu sohbet memlekete dair. Gökte her yıldız bir hatırayı getirir gibi karşılarında dururdu. Seferberlikte de günleri yıldızlara bakarak sayarlardı. Sonra eşkiya haberleri eşkiyalarında yıldızlara bakarak yol, yön bulacağını duyardı. Eşkiya denince bir ürperti, bir sahipsiz kalan aile ocağı, bir de kahrolası harçlar.

Ceyhan'ın bükünde sıcak ayaz gibi vurur. Sıcağın zalimi zalimdir. Hava çin çin öter. Uzaklara bakınca hava deniz dalgası gibi. Sıcaktan korunmak için köylüler başlarına mendil, çarşaf bağlarlar. Beyaz olanı tercih edilir. Ter içinde boynuna mendil bağlarlar. Şöyle parmak tersi ile alını silmek ferahlatır. Sıcağa aşık atılmaz. Boyun büküle büküle, gözler küçüle küçüle ekin tarlasında tırpana devam edilir. Tabana kuvvet çapa sallanır.

Ceyhan bükünün yılanları yaman olur. Nehirin boz bulanık suları ovada dizginleşmiş, o kaddarda yayılmış, bir o kaddarda derinleşmişti. Suların kenarı insan boyunu aşan kamışlık yılginlık, dikenlik olur.

İnsan girmez öbeklerde neler var, neler yaşar bilinmez. Bilineni yılanlar. Yılanlar büklerden çıkar tarlaya uğrar. Her yılanı gören bir hikâyeye uydurur. En meşhur olanı da Şahmerandır. Derler ki Şahmeran Yılan kalede taht kurmuş, Ceyhan ırmağına iner sulanırmış, yaz girince otlaklarda dolanırmış. Yılan kale de ordan gelirmiş.

Ceyhan nehri boyunca el değmemiş, insan uğramamış ada gibi kamışlık, sazlık yerlerden çıkan yılanların saçlı boynuzlu olanına Şah-

meran derlermiş. Her geçen bildiği duayı okur, biraz ürkerek biraz korkarak ama görmeyi umut ederek ürkek ürkek geçermiş.

Sıra koşunun atların çektiği yaylılarla buğdayları Adana ya götürmeye geldi. Seyhan nehrini yastık edip yaslanmış Adana. Adana'ya taş köprü geçilerek gidilir. Adana tepe dağ, tepesi etrafında bir şehir. Buğday Pazar yeri, arastada derlermiş hemen tam köşeye gelince harman zamanı oralar ana baba günü olurmuş.

Misis köprüsünden geçtiler. Kağın tarla, yaylılara Misis köprüsünden zor geçtiler. Aşağıda Ceyhan alıcı kuş misali çırpınsa da korkmak için ürperdiler. Sular bulanık, sular koyu, sular homurtulu, kıvrıla kıvrıla uzayıp gidiyordu. Lokman hekim düşündü. Lokman hekim derler hekimlerin atası buralarda yaşamış, Misisden geçmiş. Bu tarlama ayak sürmüş elinde ölümsüzlük ilacı ile coşkun halde altı Ceyhan coşkun, akar. Üste Hekim. Coşkun bir yel gelir, alır götürür eldekini. Ceyhan alıcı kuş. Ceyhan vahşi yaratık ölümsüzlükte gözü var. Ondandır mı nedir kapıvermiş, sırtlanmış ölümsüzlük reçetesini. Ceyhan sonsuz yaşamak istemiş, ölümsüz kalmak istemiş. Lokman Hekimde ölümsüzlük insana yakışır diye kıyılarından koşmuş bulduğunda yazı silinmiş gitmiş. Ceyhan ölümsüzleşememiş reçetesini yutuvermiş. Ve her yana atılan yapraklar gelir geçer kalıcı olmaz, ne Ceyhan, ne insan. Bunları düşündü, irkildi. Misis duyularını yenmişti. İnsanı teslim almıştı.

Taş köprü'nün altından Seyhan'ın boz bulanık suları taşkın akardı. Nerdeyse köprü'nün gözlerini kapatırdı. Toroslardan ta Kayserinden, Erciyes'ten toplanan sular toros dağlarını yara yara, köpüre köpüre, düşman üstüne gider gibi hırçın ve kızgın vadileri aşar, kapılarda sanki koşar, coşar ovaya inerdi. Ovada vurulur, ovada durgun akardı. Seyhan nehrinin homurtulu su sesini duyan korkmadan edemezdi.

Taş köprü'nün üzerinden Adana köprüye bitişik gibi gelirdi. Nehir boyunca Pazar yeri, arabalar, atlılar, insanlar, hele hamallar, karşısında kahveler asmalı kahveler. Adana harpten çıkmış yaralarını sarıyordu. Şehir cenazesini toprağa vermiş, acısını içine gömmüş yaşlı adamın haline benziyordu. Durgun ve suskun haliyle. O o yılın mahsulünün bereketli geçmesi, şehri biraz rahat-



laşmışa benziyordu. Ziyaret yerleri, pazarlar hayata merhaba der gibiydiler.

Köprüden geçerken hap yıllarını hatırladı. Köprübaşlarını tutmuş insanlar. Bu topraklar bizim, sizin değil diye sıkılan yumruklar, tutulan diller, ama susuşlar, sızıyı içine gömüşler. Günü gelince de haykırışlar. Onları hatırladı amcanı anlattıklarından çok değil, az sene geçse de...

Adanaya şehre girdiler. Meydan. Meydan da minareye benzemeyen kule. Lakin minare değil tepesinde saat. Saati okuyamadı da sordu. Sorduktan sonra ne gerek dikmişler diye söylendi. Kendi kendisine bir bildirileri var zahar dedi.

Adana da yolu şaşırıp mahalle arasına girdi. Taşlı yollar sokaklar. Sokaklara açılan avlu kapıları. Avlu kapıları açık. Bir garip yabancı ihtiyaç varsa çekinmesin girsin diye avlu kapıları açık olurmuş. Merak edip sorduğunda bilenlerden duydu. Yolda şalgam satanlar, karşsambaç, bici bici dikenli incir, meyveler bolluk memleket derlerdi. Doğruymuş dedi. Köprübaşında asmalı kahvenin altında şeker kamışı emile emile içilen çayı da hiç unutmadı.

Adana da buğdaylar satıldı. Eller sıkıldı. Çaylar içildi. Kebap dürümü yendi. Şalgam suyu içildi. Üzerine şerbet döküle karsambaç yendi, ferahlamalı ama yorgun ama sıcaklığın çöktüğü bit akşam güneşi bir de Ceyhan'ı arkada bırakarak çiftliğe dönüldü.

Sıkı çalışma vardı. Tepede sıcak aşağıda toprak, sıcaklığın hıncı topraktan alınırcasına uğraştılar. Susayınca Ceyhan'a çaykara yapışlar. Yapılan Çaykaralardan avuç avuç kana kana içişler. Çukurova da çok su içilirse karın şişer derler. Çaykara da ılık mı ılık. Çaykara başına üşüşen börtü böcekler, otlar, sazlar. Önce temizlenecek sonra içilecek su. Burada her can taşıyanın ortak malı herkes su peşinde canı pahasına canı kurtarmak adına.

Duydular çalışanın biri, gil gil bazlaması yemiş. Nerde nerde bulduysa yemişte yemiş kamına oturmuş. Pertlik olmuş üstüne su içmiş karnı şişmiş. Adana'ya doktora götürürler. Doktor getiren adamlara koluna girecek, koşulacak, koşulacak, koşulacak kan ter içinde kalacak der. Adamı sürünene kadar kaptırırlar. Rahatlar, rahatlar, yolda yolda doktora verdikleri paraya acırlar. Biride dermanın kopulacağını da olduğunu nerden bilirdik der.

Ceyhan'a gittiler. Demir köprüden geçildi. Bu

köprü missin taş körünün tadını vermedi. Nedense Ceyhan aynı Ceyhan olsada kazada en kalabalık yerler fırın önleriydi. İnsanlar kuyrukta sessiz, biraz yorgun, biraz dalgın görünüyordular. Yanı başlarında hizaya getiren jandarmalar sırası gelene ekmek verirken başlarında dikilen jandarmalar arkadaşıyla pısır pısır konuştu. O jandarma korkusundan dedi, yanındaki açlıktan dedi. İkisi de birbirine haklısın dedi kuyruğa girdiler, beklediler, beklediler. Sıra gelince de karneniz nerde dediler. Bir iki dipcik yiyerek şükür üzerine şükür ettiler.

Fırın önünde ekmek kuyruğunda iken biri kalabalıklığı yarararak fırına zorladı. Kapıdan girmesi, ekmek kapması, eline alıp koparması bir oldu. "Dur, kaçma, hırsız, ekmek hırsızı" naraları duyuldu iki pır pırlı baş efendiden. Sonra ateş narası ortalığı sardı. Herkes kaçanı bekliyorken alınan mavzerinden dört beş el ateş sesi bırak kalabalığı, Ceyhan'ı salladı. Herkes diz çökmüş, taş kesilmiş vaziyette idi. Otuz kırk metre ellerinde ekmek kapan adam çelimsiz mi çelimsiz, avurda yüzü kavrulmuş, kemikleri sayılır halde ağzına sonunu götürmüş, ısramamış halde yatıyordu. Herkes toplandı. Tanıyanlar çıktı. Günlerdir aç gezerdi, ekmek bulamamıştı dediler. Jandarma yeniden hizaya getirdi. Ekmek ekmek kuyruğunda idiler.

Ceyhan'da o gün ne oldu. Cuma gününe gelmişti. Ceyhan'a varışları taş yapıllı camiden cemaatin çıkışında kan davası dedikleri silahlı çatışma çıktı. Seferberlikten bilirdi. Silah ağırdı, silah zordu, kurşun atmak her yiğidin karı değildi. Bir zavallı kazada kurşun yedi. oracıkta yığıldı. Uzak memleketten çalışmaya gelmişti dediler. Burada kimi kimsesi yok dediler. Kaldıranı, edeni, acıyanı, yananı bereket versin garipler mezarlığı varmış aralarında öyle konuştular.

Vakit daralmıştı. Ceyhan daraltmıştı.

### **Dönüş**

Azık dedikleri birkaç kurumuş çörek kurumuş çökelek, konakladıkları yerde ter sildiler, çay karadan, kuyulardan avuç avuç kurtlu su çektiler içtiler.

Sıcak tam yalım gibiydi. Gecenin yılanı çıyanı olur, kurdu kuşu olur dediler yola koyuldular.

Çukurova düzünde yorgun argın yola devam eder. Bir köye uğrar. Bu köyün misafir perver hanesi var mı? Sorar. Burada ağanın evi var

derler. Gösterirler. Evin önüne gelir. Tanrı misafiri diye seslenir. Kadınlar ses verir. Evde kimsenin olmadığını söylerler. Hasan da çaresiz yola devam eder.

Ağa yolda yabancıyla karşılaşır. Hal hatır eder nerden gelip nereye gittiğini sorar. O da köyde ağanın evine uğradığının söyler.

Ağa sorar. Evli misin bekâr mısın Ağam der. Evli değilim amma ev halinden anlarım.

Sarı sıcaklar için yağları bile erittiği kuru, kavruk, çelimsizdir. Kaburga kemikleri sayılırdı. Avurtlar çökük, gözler çukurda gözlerin ferî erimiş. Kolay mı Çukurova. Çukurova kan eteği.

Çukurova'da zorluğun acısı yaylada akacak. Çukurova'da ne marazlar kapıldı yaylada belli olacak.

Çukurova'da neler oldu, yaylada sorulacak Çukurova adamı kocadır derler. Hakikaten bunattığını yayla çıkınca anlaşılıyor. Sarı başakları harman eden durmuyor.

Kalanlar da ekmek davasına zahmete katlanıyor. Şehirdekiler, o vadakiler yaylara çıkar. Şehirler boş. Ovada pamuk edenler kalıyor elbet. Pamuk çocuk bakmaya benzer derler. Sabah akşam başında olmalısın.

Zahmetler çekildi, üç beş kuruş kazanıldı ya kazanılmasına bir korku sardı. Yol korkusu

Uzun yorucu, yılanlı çıyanlı, yüklü, sazlı kamışlı Çukurova yolu zahmetli, yayla yolları tehlikeli.

Yol köyden köye köylere uğranıla uğranıla gidilecek. Evlere uğranılacak Tanrı misafiri denecek. Köyler de fakir. Elde avuçta yok ekim dikim yok. Olan da kendine

Akşam güneşi epey ufka yaslandı. Sonra bulutlar peydahlandı. Kaval elinde çoban, uzaktan koyun sürüsü, bir kurt büyüdü ejderha oldu çoban eğildi. Köpek havladı hayra alamet, demek ki dedim. Perişana perişanlıkta çıkmış komşu kadınlar vermiş bu adı. Perişan iyi ev kadını şu huy-suzun kahrını ancak o çeker.

Akşam ne var dedim bir şey yok dedi. İyi kadın kuru ekmekten parmağını yalayacağı yemekler yapar. Kuru ekmek hani dedi. Senden hayır yok dedim. Geçen yaz boz tarladan bir çuval buğday aldı. Komşuya varalım bir gülek alalım. Oda verirse dedim.

Çukurova da üç beş liram vardı. Para sıcak tutar hani ipe muhkem bağlanmış dış kapıyı

elimle açtım.

Selam verdim. Kadın ağlıyor. Adam köpürüyor. Kadın köpürüyor adam susuyordu. Hatce teyze. Perişan nine derler ya, anaç kadın, üç evladın var. Adam zararsız.

Kadın haksız mıyım dedi ağladı. Ben de ağladım evladım dedi teyze bir külek buğday var evde. Adam ekelim diyor. Bunun yeni, senesi var diyor. İşte halimiz diyor. Bir çulun içinde oturup, yatıyoruz diyor. Koca derenin kenarına ekelim buğdayı diyor. Yemeyelim diyor. Aç kalalım zararı yok şimdide dek durduk öldük mü diyor. İllede ekelim diyor. Yedirmem diyorum ektirmem diyor. Kadın haksız mıyım diyor. Doğru dersin koca amma diyorum. Yeni senesi de var. Amma diyor açlık ne olacak diyorum. Üç çocuk ne olacak diyorum. Elin kapısını isteğe gide gide aşındırdık diyorum. Bir gülerek buğdayı un edek diyorum. Yazından korkma Allah kerim diyorum. Adam haksız mıyım dedi. Kadın haksız mıyım dedi.

Çare bul dediler. Bul bir çare dediler. Adam directti, kadın dayattı. Nuh diyorlar Peygamber demiyorlar. Yokluk aklı alır, yoksulun inadı yaman olur. Bunu seferberlik yollarında öğrenmişti. Orta yol orta yol var mı?

Eve döndüğümde ekmek istemedim. Perişan haksız mıyım dedi.

Yolda mısır tarlası gördüler. Mısırdaki koçan olur. Koçanı koçanı olmayan mısırlar koçansız mısır tarlası. Mısır tarlası dediğinde iki üç evvel köylüden başkada hiç eken olmamış. Millet aç Millet hocaya gider. Hoca işin içinden çıkamaz

Kimileri der acız, helaldir koparalım

Kimileri der aç olsak ta helal olmaz

Kimileri der geri verme kliğe koparalım

Koparalım. Kimine niyet tuttuğu bilinmez

Yolcular mısır tarlasını bir bostan bir başa gezdiler. Püskülü kalmış dediler. Ya kalmısaydı dediler. Püskülü bulduklarına şükrettiler.

Bir hikâye duydular. Misafir döven konak sahibi adamın hikâyesi. Ağa misafire hem izzet ikram edermiş, hemde dövermiş canları çekmedi değil lakin korktular.

Bir köyde, köy çıkmazın da yol üzerinde bir huy bir eve saptı. Sofrada diz çökmüş, eli şakağında şakakları ağarmış ak pürçekli nine selam verip te yaklaşıncaya, nine ne bu hal

karalar bağlamışsın deyince, sana çektiren mi var sorunca ninede olmaz mı diye kucağında çalı çırpı ile arkadan gelen omuzları çökmüş, kavrulmuş, yan yürüeni göstermez mi? Tatlı bir atışma çıkmaz mı? Karı kocanın hikâyesini bir güzel duymaz mı? Sonra boyunlarına sarılarak, el öperek ayrılmaz mı?

Karsa vardılar oradan kazanın yolunu tutular. Memlekete ulaşmanın hasreti. Adım adım kısalırken ovada sarı sığağın çökmesi gibi kazada zakkum çökmesi gibi.

Kars uzun çarşısında baştan sonu yürüdüler. Caddeye yakın konaklar vardı. Onların birinde kaldılar.

Karsa varışında ettikleri şükürden kat kat fazla kazaya varınca şükrettiler. Kaza yokuşlu, taşlı, daracık yöllu, dükkânlar sağlı sollu, barakalı çarşılı bir yer. Kazada dükkânlara tüken derler. Bir tüken de öte beriler bulunur.

Kazaya varınca beline kat kat sardıği kuşağın arasına iyice, sıkıca sıkıştırılmış. Bir daha saydı. İyice elledi, yokladı.

Parayı bir daha yokladı. Bir burukluk aldı. Şimdi var, sonra bitecekler. Borca harca ihtiyaca gidecek ele güne muhtaç olmamak için elde muhannete kalsa ne iyi olurdu.

- Maliye ye gidilecek, yalvara yakıla bekletilen vergi borcu ödenecek

- Manifaturacıya kalan ödenecek, defterde yazılan silinecek

- Bakkala borç ödenecek kirlî defterdeki ismin üzeri iyice karalanırken seyredilecek.

- Gaz alınacak

- Manifaturacıdan bez alınacak

- Tuz alınacak

Kalan olursa, sıkıca kuşağa sarılıp sıkıştırılacak

Ya yetmezse..

Ya eşkiyalar. Eşkiyalar bekliyor. Hem yolda, hem köye gelecekler.

Yetmeyince deftere yazılacak, Çukurovaya gitme çalışma sözü verilecek ezile büzüle, ses kısıla mısıla, boyun büküle büküle.

Hele çarşıda kaç kişinin çevirip hal hatırdan sonra borç istemesi. Derdini dökmesi Çukurova dan gelenler de bir para olurmuş, bir de memurlarda.

Bir de Çukurova da ne var yok, sıcaklıklar çok mu, mahsuller iyimi diye soran, soruşturan

meraklılar. Soranlara tek tek haber anlatmak kolay mı?

Kazada handa kalmalar, bakkalın arka tarafında sonum arasına bir kaşık Antep pekmezi yemeler, üzerine soğuk su içmeler.

O yıl manifaturacı Hacı Efendi. Şapka, foter getirmiş. Ağalar beyler giyiniyormuş dediler. Uzaktan epeyce seyretti. Hatta bir iki kişinin kafasına takışını seyretti.

Taşlı, daracık çarşıda dolaşırken giyenleri gördü. O görenler eline göğsüne getiriyor, eğilerek yanından geçiyorlardı. Kendi de yaptı.

Cami tarafından Tanrı uludur sesi duyuldu o tarafa yöneldi. Toprak damlı camiye namaz kılmaz için gidiyorlardı. Damdaki kimdi çıkaramadı. Epey baktı. Kafasını kaşdı.

Kazada Çukurova dan gelenler birbirlerine haber ettiler. Sıtmacı Kudret efendiye uğranılacak Hükümet konağının karşısında köhne bir odaklık yerde asker talimi yapar gibi dönüp duran elinde kutu Kudret Efendi. Tekrar ettire ettire tamamı tamamı anlaşıldı mı, anlaşıldı. Dedirte dedirte konuştu.

Buna kinin derler

Sıtma ilacıdır

Çukurova dan gelenler sıtmalı gelirler

Yaylada tutar adamı

Saplıcan tutar titretir adamı

Tek çare Kinin ilacı

Her gün kırılıp yarım yutulacak yoğurt yemeyecek, ayran içilmeyecek

Kâğıda sarılı haplarını saydı aldılar. Kudret Efendinin önünde eğildiler, el kol salladılar, geri geri daireden ayrıldılar.

Katık içilmeyecek, katık içilmeyecek bağırtısını uzaklaşana kadar duydular.

Çukurova ya gidenler sıtma olunca yaylada saplıcan tutarmış bir üşüme, bir yanma bir titreme. Yangınlığı yorgunluğu ancak bir tas ayran alır. Aylardır yayla hasreti, katık hasreti üstüne bir tas soğuk yayık ayranı içilmez mi? İçenler kurtulmazmış.

Birde, komşu köylere gidilecek, hoca aranacak hoca bulunacak üstüne cenaze kalacak.

Toplaştılar kavil kurdular kimini boynuna heybe, takılı kiminin sırtında kazan kabı bağı, kiminin çıkını omzunda sopaya takılı, kimin elinde yayla koluna topluca yola koyuldular.



Uzun yorucu Çukurova yolu, zahmetli yayla yolları çekilirdi ya eşkiya olmasa Eskiya yolda, eşkiya derede alıcı kurt gibi bekler. Bel keser, yol keser soyar çır çıplak eder. Eşkiya acımaz. Eşkiya zalim.

Eşkiyanın yol kesmesi, soygunluk yapmasına karşılık Çukurova dan çakışmadan dönenler tedbir alırlar. Hoş kazanılan üç beş kuruş kazada borca harca, ihtiyaca gider, vergi borcunu ya karşılar ya karşılamaz ya. Tedbir almadan edemezler.

Dedem birinde çalışmadan dönenlerin aldıkları tedbirleri başına gelenleri anlatırken sıraladı.

- Çukurova da güvenilir güvenilir birini emanet etmek
- Kazada güvenilir bakkala, manifaturacıya bırakmak
- Yolda bir yere bellik koyarak gömmek, saklamak
- Anca beraber kanca beraber yola dizilmek.

Ya nasip, ya kısmet diye üzerinde taşıyanlarda olurmuş

Eşkiyalar nedense gidişi, değil dönüşü severler. Çukurova dan dönenler için epey hazırlık yaparlardı.

Kısıklar tutulacak

Beller kesilecek

Yamaçlara yerleşilecek

Mağaralar bulunacak

Kaçış yerleri güzergâhları bellenecek

Haberleşme usulleri kararlaştırılacak

Beklenecek, beklenecek

Sabır ister eşkiyalık balık avlamaya benzer.

Eşkiyalar yaz mevsimini çok severdi, bir de güz mevsimini. Yazın ekim dikime işi. Bel bellenir, lek atılır, çapa sallanır. Güzün pamuk toplanır, tarla sürülür, patos yapılır. Kol gücü lazım. Kazançta eşkiyaya lazım.

Eşkiyalar Çukurova dan çalışmadan dönecekleri beklerdi. Uzaklardan yol boylarına bakan, gelenlere pusu atardı. Yolcularda bunun bildikleri için kazada toplanır gurup halinde yola çıkarlar yol alırlar.

Eşkiyalar kısıkta dururlar. Sıkışmazsa köylere inmezler. Haberi adamları getirir, götürür. Okuma yazmaları olmadığından pusula yazamazlar.

Dağdan çıktılar, dağ yoluna düştüler.

Olan oldu. Korkulan başa geldi. Yolu tutan eşkiyalar kısıkta yolu kestiler. Uzaktan bağır-dılar.

Ağırlıkları bırak... bıraktılar.

At... Attılar

Kalk... Kalktılar

Soyun... Soyundular

Ayrılın .. Ayrıldılar

Otur.. Oturdular

Eller boyuna .. eller boyuna bağladılar

Eşkiya geldi. Çıkınlara heybeleri karan karnatlarına tek tek açtılar. Paraları aldılar. Bu kadar mı? Bu kadar az para olur mu? Birer ikişer dipcik indire indire söylendiler.

Yiyecek olanları aldılar. Ötekileri almadılar.

Giyin... Giyindiler

Öteberileri alın.. Aldılar

Arkaya bakmadan kopun.. Koptular

Yallah. Uzaklaştılar

Arkalarından sıkılan mavzar sesleri vadiyi inletti kayalar titredi orman uludu, bir o yamaçtan bir bu yamaçtan sıkılmış gibi mavzer sesi karışık verdi.

Can havliyle koştukları kadar koştular kısığı dönünce bir pınar başında durdular çatlayacak gibydiler.

Hey koca Çukurova gittik ve döndük

Hey memleket budur halimiz

Hey felek, ne eşimiz var ne kimsemiz

Hey koca devlet yedi düvele baş koydun da yedi eşkiya ya dize geldin

Konuştular

Her biri bir şey söyledi

Her biri sızladı da durdu

Hepsi yorgundular

Hepsi eşkiya yine merhametliymiş dediler

Hepsi ya yüklerimizi vermeseydi dediler

Hepsi ya esbabımızı da alsaydı dediler.

Köyden ayrılırken, köye dönerken kabullendikleri şey sağ salimdiler

Her birinin hikâyesi ayrıydı.

Şimdi hepsinin hikâyesi aynıydı.

Daha sonraları Çukurova ya epey gitti geldi. İlk gidişini, yol zahmetini, sarı sıcakları, eşkiyayı ansa da hele Halil Ağayı hiç unutmadı, hiç unutamadı.



## Giden Gençliğimize

Şahin bakıyordu kara gözlerim  
Dallarda sıçrayan kuştı gençliğim  
Kibarlık bilmezdi toktu sözlerim  
Durmadı elimden uçtu gençliğim.

Çabucak severdim, kızardım hem de,  
Tükenmez enerji vardı bedende  
Eski renk canlılık kalmadı tende  
Bedenimden, benden kaçtı  
gençliğim.

Beyaz oldu saçım, kırıştı yüzüm  
Gözlük takmayınca görmüyor gözüm  
Eski kafa olduk geçmiyor sözüm  
Beklide ektiğini biçti gençliğim.

Karın göbek çıktı, dizlerim cansız  
Haplarla dost olduk dertler amansız  
Dost arkadaşlarım gitti zamansız  
Bilmem nerelere göçtü gençliğim.

Mahmut bu dünyanın halleri böyle  
Eğilip bükülme doğruyu söyle  
Haline ne olmuş? Çok şükür eyle  
Hiç yaşamadan mı geçti gençliğim.

## Cipci Cüllü Dayı

**G**öksun-Geben-Andırın yol güzergahında yolculuk edip/yolu Torosların tepelerine düşüp de oralarda konaklayanlardan Cipci Cüllü Ustayı tanımayan olmazdı.Çukuralılar(-Çukurovalılar) bile bilirdi. Gerçek adını pek bilmezlerdi. Hep bilinen adıyla hitap ederlerdi; İçinde bulunulan zamanın yaşlısı, akranı ve genci. “Cüllü Dayı” derdi, Ona. O da hiç bu hitap şeklinden gocunmazdı. Hafızamda kaldığı kadarıyla asıl isminin “Mehmet” olduğunu hatırlar gibiyim. Boyu kısaya yakın, biraz kilolu ama giydiği koyu renk kalın orlon ipinden örgü kazağı ve kara şalvarı onun kilosunu pek öne çıkarmıyordu. Kış aylarında kalın kazağının üzerine giydiği kara gocuklu görüntüsü hariç...

Cüllü Dayı'nın işini çok sevdiği, işine olan ilgisinden, hevesinden ve hep işe daha yeni başlamış bir delikanlı gibi ko-



şuşturmasından anlaşılırdı.

Cüllü Dayı, hanımefendi eşiyle birlikte Sisne (Akgümüş) Köyü'nde ikamet eder ve iki kişilik bir aile olarak yaşardı. Yolcu taşıma işi yanında eşi hanımefendinin sayesinde hayvancılık ve tarımla da uğraşırđı. Traktörün kullanımı da Cüllü Dayı'ya düşerdi. Allah onları çalışmak için yaratmıştı... Her sabah saat 6:00 da yola çıkar Sisne'den yolcularını alır, Geben'den yolcularını alır Andırın istikametine doğru ilerler, nerede bir

yolcu çıksa onu da alır, yolcularını Andırın'a ulaştırırdı. Cüllü Dayı'nın lüğatinde “Cipte yer yok” cümlesi hiç yoktu. Geniş adamdı...

Torosların doruklarında kış çetin geçerdi. Göksun-Geben arası yoğun kar yağışı nedeniyle hemen hemen 3-4 ay süreklî kapalı kalırdı. Geben-Andırın arası ise bazen bir ay kapalı kaldığı olurdu. Andırın Orman İşletmesi'nden ya da Karayolları Şefliği'nden bir greyder ya da bir dozer gönderilir de yol açılırsa açılırdı. Yoksa güneşin ve yağmurun vicdanına kalırdı yolların açılması. Derdin bir diğeri de yolların kardan temizlenmesiyle başlardı. Karlar temizlendikten sonra, donun çözülmesiyle(buzların çözülmesi-erimesiyle) başlardı. Yolda sağlam bir çakıl dolgusu ya da asfalt olmadığı için ham toprak yolun kısmen bazı yerlerinde; Halbur(Kalbur) Yaylası, Deve Bağırtağı ve Bostandere civarlarında yollar bir çamur deryasına bürünürdü. Hiç unutamam bir keresinde Nisan ayı idi, öğretmen okulu sınavlarına girmek için cipler çalışmadığından Süllü Ağa'nın traktörü ile yola çıkmıştık. Dönüşte Halbur'da traktör çamura çakılıp kalmıştı. Çamurlar içerisinden yürüyüp gitmiştik yolun geri kalanını. Bazen kendi kendime söylenirim içimden; “Bu zorlukları görmeseydik okur muyduk...” diye. İşte böyle bir tabiat şartlarında bırakın Cüllü Dayı'nın cipini, birkaç üst model olan Cipci Ali'nin ve Aygül Usta'nın cipi de çıkamazdı bu çamur deryasından. Andırın'dan Ulus Ali, Tilkiöğlü, Kadırlı'den Kokulu Fehmi kış ve bahar aylarında bu yollara ciplerini vurmazlardı bile. İşler hep Cüllü Dayı'ya kalırdı. Her türlü yol şartlarının üstesinden gelirdi O.

Cüllü Dayı yamandı ve çalışmayı seven bir adamdı. Cipci Ali'nin geçirdiği elim kazadan sonra cipini satması da Cüllü Dayı'nın işlerini artırmıştı.

İşlerinin arttığı'nın farkında olan Cüllü



Dayı, zaman zaman hususi olarak ihtiyacı olan bir müşteri çıktığında, sıkı bir pazarlık yapardı. En çok da babamla yaptıkları pazarlığa şahit olmuşumdur. Çetin bir pazarlıktı sanki Göksun pazarında hayvan alıp satıyorlar gibiydi. Yaz aylarındaydı, Göksun'a gidip dönmek için pazarlığa başlamışlardı.

Babam: Olmaz Cüllü, her zaman senin dediğin oluyor. Bu sefer olmaz arkadaş. Bak seninle ayda 2-3 defa gidiyoruz. İnsan biraz vicdanlı olur, arkadaş.

Cüllü Dayı: Yok dayıoğlu yok. İnan kurtarmaz. Otuz kağıdını alırım, dayı oğlu.

Babam: Etme Cüllü, sana 20 kağıt yeter. Kuruş fazla vermem.

Cüllü: Verin dayıoğlu verin. 500 kilo yüke 20 kağıt kurtarmaz dayıoğlu.

Babam ve Cüllü Dayı elerini birbirine uzatır sıkı bir pazarlığa koyulurlardı. Bir türlü babamın verdiği fiyat kabul edilmez hep Cüllü Dayı'nın dediği olurdu. Babam da Cüllü Dayı da işin farkındaydılar. Cüllü Dayı, Amerika gibiydi. Hep onun dediği olurdu. O günün bahrinde taşımada tek söz sahibiydi.

Ortaokulda okuduğum yıllardı. O zamanlar yılbaşı geceleri Geben'de çok şahşahalı geçirdi. Geben bir nevi yılbaşında kumar oyunlarının oynatıldığı. Üç-dört tane adı kiraathane ama kumar oynatılan yerler vardı. Talih kuşu bileterleri de o zaman çok satılırdı, temin edilirdi kazadan. Yılbaşından birkaç gün öncesinden diğer esnaf da yılbaşı gesesini bereketli-kazançlı geçirebilmek için hazırlıklar yaparlardı. Babam esnaflıkla iştiğal ettiği için ben de yılbaşı tatilinde babama yardım etmek amacıyla Andırın'a atardım kendimi. Atardım atmasına da eğer öğleden sonraya kalırsanız Andırın- Geben arasında ulaşım aracı bulmak her zaman kolay olmazdı. Ayrıca şu tesadüflere bakın o yıllarda Aralık ayının son gününe kadar yağmayan kar o gün başlardı. 1 Ocak sabahına uyandığımızda yoldan iz kalmazdı bazen. Tatil dönüşünü yaya olarak tamamlardık çoğu zaman.

İşte böyle bir günde Andırın'a ulaştım. Çaresizim bakınıyorum sağa sola . Andırın küçük yerdir. Gözüme çarpmadı bir türlü ne Cüllü Dayı, ne Cıpci Ali, ne de Aygül Usta... Tedirginim, kaygılıyım. Hava soğuk üşüyorum.

Kısmet Ticarete uğradım. Süleyman amcadan sordum.

Süleyman amca etrafına bakındı; çocuklar Cüllü gelmedi mi? Gibisinden sordu.

Orada bulunan müşterilerden biri;

Az önce Cüllü'yü jandarmalar aşığı karakola götürdüler cipiyle beraber, deyinince biraz rahatladım. Oradan doğru Pamuk Güllü'nün fırınının önüne doğru yürüdüm.

Benim gibi yılbaşı tatiline gelen adını hatırlayamadığım bizim köyden iki öğrenci daha vardı. Onlar da Cüllü Dayı'yı bekliyorlardı. Cüllü Dayı gelene kadar yolda yemek için yanımıza fırından yarımşar ekmek aldık, bakkaldan içerisine ellışer gram helva aldık yolda yeriz diye. O zaman çeyrek ekmek bile satılırdı fırınlarda ve bakkallarda. Ne kadar zaman geçti bilmiyorum Cüllü Dayı aşığıdan yukarı doğru korna çalarak geldi. Kahveci Badi'nin kahvehanesinin önünde durdu.

Cüllü Dayı: Hadi dayıoğulları, binin binin. Diyordu. Cüllü Dayı bizim köylülere hep dayı oğlu diye hitap ederdi, öğrendiğim kadarıyla anası tarafından bizim köyle akrabalık bağı varmış.

İçerde birkaç yolcu daha vardı. Atladık. Nasıl sığıdığımızı bilemiyorum ama karanlık basmadan yola çıktığımızı seviyordum içimden. Yol boyunca Cüllü Dayı neden karakola götürüldüğünü anlatıyordu. Bonservisi yokmuş da, ehliyeti yokmuş da, cipin frenleri iyi değilmiş de... anlatıp duruyordu. Bostandere'de ve Kaleboynu'nda birer yolcu indi. Tamda Sinse yol ayrımına gelmişti ki cipi Sinse yoluna doğru sürdü ve durdu; Dayı oğulları, üçünüz de burada inebilirsiniz, dedi. Üçümüz de sanki sözleşmiş gibi, inmiyoruz dedik ve tartışma

başladı aramızda. Etme Cüllü Dayı, ben Durdu'nun oğluyum. Her zaman seninle iş yapar falan dedimse de kar etmedi. Diğer iki arkadaşım da bir şeyler söyledi. Cüllü Dayı dinlemedi. Olmaz dayıoğulları. Hem hava karardı, hem de kar tozuyor bakın, ben geri dönemem Geben'den diyordu. Önde oturan Sisne'den bir amca vardı. O da gitmesi için bir şeyler söyledi ama Cüllü Dayı, Nuh diyor peygamber demiyordu. O amca, Cüllü Dayı'ya biraz sitemle; çocuklar birer kağıt fark versinler de Gebene'e kadar git Cüllü. Bizde sana arkadaş oluruz, demesiyle Cüllü Dayı'nın sesi gürlendi. Biz zaten çoktan razıydık. Bizi Geben girişindeki (O zaman girişindeydi şimdi içinde kaldı) mezarlığın orada bırakıp Sisne'ye dönmüştü.

Bu Cüllü Dayı, kafamı çok meşgul etmişti. Kızıyordum içten içe ama asıl içten içe Geben'in inasları neden bu taşıma işini yapamıyorlardı? Neden Geben'de ortaokul açılmasını sağlayamıyorlardı? Yolların yapılması için daha kaç gelinin ve kaç bebeğin doğumdan ölmesini bekliyorlardı? Kaç hastanın kızaklarla doktora taşınmasını bekliyorlardı? Neden var olan bir sağlık ocağında doktor bulunmuyordu? Bir teramisin iğnesi için (terramycin), bir aspirin, bir gripin için bu yollara düşüyorlardı? Diye düşünceler içerisinde yürürken, dudaklarımın arasından Üstat Hayati Vasfi Taşyürek'in şu mısraları dökülüyordu;

"Seninki bir sırma saçın,

Ya bir fidan boyun derdi.

Beni yakan için için,

Köyün derdi, kentin derdi."

Akşam ezanıyla beraber evimize gelmiştim.

Ocak ayının üçüncü günü cumartesi idi. Yarım gün dersimiz olduğu için o gün yola çıkmayıp pazarı da Geben'de geçirdiğimiz günün sabahında öyle bir kar yağmıştı ki ne kadar dışarıda okuyan öğrenci varsa hepimiz yaya olarak yola çıkmıştık. Geben Andırın arası otuz kilometre, altı saat sürüyordu. Andırın'a

ulaştığımızda haşatımız çıkıyordu.

Araya giren yıllardan sonra değişik memleketlerde öğrenciliğimiz sürdü. Öğretmenliğe başladığım yıllardaydı. Andırın'a polis teşkilatı kurulmuş artık asayiş sağlama ve trafik işlerini yürütme polis teşkilatı tarafından yürütülmeye başlamıştı.

Ben ne zaman Geben'e gitsem Kısmet Ticaret'e uğurdum. Süleyman amcayla görüşürdüm. Süleyman amca babamın dostuydu. Süleyman amca ile fırsat buldukça adeta bugünlerin şablonunu çıkarırdık.

Kendisine, Cüllü Dayı'nın bizi yolda bırakmak istediğini ve 1 kağıt fazla para aldığını anlatmıştım. Süleyman amca her zamanki haliyle gülümseyerek, hoca hoca sana bir şey anlatayım bunu benden duymuş olma, dedi.

Süleyman amcanın anlattığına göre; Andırın'da emniyet teşkilatı oluşturulunca görevli polislerin denetimine takılmış, Cüllü Dayı. Tabi Cüllü Dayı'nın ehliyeti yok. Cipte tamtamına hiçbir şey yok. Birkaç defa ufak para cezalarıyla karşılaşınca bir gün canına tak eder. Doğru Ziraat Bankası müdürüne gider; müdürüm benim paramı ver, ben bir daha şehre gelmeyeceğim, koyunlarla, motorumla (traktör), tarlamlarla uğraşacağım, der.

Cüllü Dayı, bankadaki parasını çekerse, bankacılık işlerinin aksayacağını bilen zamanın banka müdürü; hele bir otur, der. Çay söyler, kendisiyle konuşur ve yanında da ilgili yerlere telefon ederek, Cüllü Dayı için biraz tolerans gösterilmesini rica eder ve sonra da önyak olarak ehliyet başvurusu için Cüllü Dayı ikna edilir. Birkaç sınavdan sonra da ehliyeti hak eden Cüllü Dayı, uzun yıllar Göksun-Geben-Andırın arasında yolcu ve yük taşıma işlerini yürütür. Yürütür de kurallardan bihaber.

Ne zaman Geben'e yolum düşse Cüllü Dayı'yı rahmetle anırım, Sisne yol ayrımında. Aradan geçen bunca yıllara rağmen köyümün pek de ileriye gitmediğine yanarım...

## Sarı Çekirge

Çekirge geldi de vermez amanı  
Siler süpürür doymaz tamanı  
Arpa buğday bırakmaz samanı  
Can mal düşmanı sarı çekirge

Çekirge geldi indi yazıya  
Ot koymadı koyuna kuzuya  
Doyar mı işi aldı azıya  
Can mal düşmanı sarı çekirge

*Süleyman Oğlu Aşık Mehmet (1941)*

*Kaynak; Remzi ÇINKIL Arşivi*

*Not: 1941 yılında / Çekirge istilasını Andırın'da*



## Dayak

Sülemiş tepesinin üstündeydi güneş. Hemen tepenin eteğinden çağılıyla akan Savrun çayının sesini dinliyordu Cingilli Hoca. Nereden gelip nereye gittiği ve kim olduğu bilinmiyordu. Tepenin alnının çatında bir kovuk, kovuğun önünde bir kaya vardı. İşte o kovuğa “Cingilli'nin mağarası” adını vermişti kasabalı. Asası, uzun boyundan topuklarına dek inen kaputu, potini yaz kış eksilmezdi varlığından. Çukurova, bereketiyle sardığı insanları garip marip anlamaz sarar, doyururdu. Topraklarının bereketi yeter de artardı herkese. Nice garipler gelmiş yerleşmişti kasabaya. Babaeskili Mehmet usta da bunlardan biriydi. Boz renkli kareli ceketinin cebinden eksik etmezdi gazetesini, kitabını. Küt bedeni, ahlak surati, fırçayı andıran bıyığı ve saç, ellerindeki makine yağının gitmeyen siyahı ve kokusuyla evinden işine, işinden evine gider gelirdi. Konuşmayı sevmezdi. Yorgun geldiği evinde çocuklarının uyumasını bekler; iri yapısının aksine cılız karısına çilingir sofrasını hazırlattıktan sonra önce gazetesini köşe yazılarına dek okur, kitabını açar, kendi dünyasına dalıp giderdi.

Kasabalı olağan yaşamındaydı.

Yaz akşamlarının alışılmış serinliğindeydi, uzayan gölgesiyle Sülemiş tepesi. Savrun çayı çağılıydı. Bataklıktan kazanılan parktaki çiçekler kokuya durmuştu. Sinema çığırkanları bağırdı;

“Gâvur filmlerinin en gâvuru burada!”

“Otuz iki kısmın tekmili birden!”

“Aşk, hicran, gözyaşı...”

Serinliğe akşam yemeğinin rehavetiyle eşlik ediyorlardı. Alışılmış kasaba hayatını yineliyorlardı.

Esnafı, çiftçisi, marabası akşam sefalarının diriliğine uyarcasına arınmış, diri ve yunmuş bir ruh haliyle dolduruyordu caddeyi. Kol kolaydı karı ve kocalar. Arkalarından çocukları bayramlık giysilerine bürünmüşcesine temiz, duru, sabun kokuluydular. Kasaba olağan halindeydi. Uzun çarşının kepenkleri kapalı dükkanlarına inat; Abdürrezzak'ın kadayıf ve dondurma dükkanı açıktı. Serin yaz akşamında ellerinde dondurmaları olduğu halde koşar adım civıltı içindeydi çocuklar. Kısa, askılı pantolonlarına damlattıkları dondurma lekelerine anneleri kızsa da umurlarında değildi. Güle oynaya, tek ayaklarının üstünde sekerek koşuyorlardı.

İşte böyle bir haldeyken kasaba, yaza durmuşken

mevsim, Toros karlarını taşıırken Savrun çayı, bağırdı sinema çığırkanları, damlatırken dondurmaları çocuklar üstlerine, kızarken anneleri, ellerine aldıkları ıslatılmış bez mendillerle silerken çocuklarının çepel dudaklarını ve pantolonlarını; kasabanın usuldan usula kaynayacağından habersizdiler. Çamlıkahve'nin masa ve sandalyelerinin değiştiğini, patiska örtülerin, varsıl evlerinden gelen sandalyelerin farkına kimse varmadı. Yaklaşan siyasi seçimin barış havasını bozacağını kimse aklına bile getirmede. Meraklı bir kalabalık toplanmıştı, bir sıralı masaların karşısında. Kerli ferli, diri ve kanlı, semirmiş politikacılar yanlarında toprak ağaları olduğu halde konuşuyordu. Kavruk suratlı, avurtları, gözbebekleri içeri kaçmış halde dinliyordu insanlar. Kasaba rahatsızlığa adım atıvermişti.

Babaeskili Mehmet usta makineden anlıyordu. Elleri makine yağlı, siyahtı. Toprağı makineyle işlerdi. Sırtını sıvazlardı ağalar. O olmasa traktör, biçerdöver işe yaramazdı. Bu da ürünün tarlada kalması demektir. Ama, Babaeskili'nin de hakkını vermezdi ağalar. Muallim Bağı yanındaki huğ evine yorgun argın geldiği her akşam homurdanırdı. Söylenmedik söz bırakmazdı ağalar için. Onların ak dediklerine kara deme alışkanlığı öyle bir sinmişti ki içine; makine yağı kokusu nasıl gitmiyorsa elinden, ağalarla inatlaşması da ayrı gazete, kitap okumasına neden olmuş; alışılmışın dışındaki aykırı bir partinin ilçe başkanlığını da gönüllü olarak üstlenmişti. Kodamanlar Çamlıkahve'de konuşma yaparken o ve partisi de başka yerde konuşma yapacaktı. Üç beş kişiyi geçmeyen taraftarıyla siyasi anlayışın alışılmadık aykırılıklarıyla çıkacaktı kasabalının karşısına.

Kasabada kimsenin ağzını bıçak açmıyordu.

“Gomonis!” diyordu ağalar, toplanaglar, kodamanlar...

“Aramıza girmişler!”

“Urus bunlar!”

“Moskof”tan para geliyormuş!”

“Telsizleri varmış!”

“Casusluk yapıyorlarmış!”

Esnaf besmeleyle açtığı dükkanının kapısından girmeden komşusuna;

“Neciymiş bunların partisi?”

“Başkanı kim?”

“Binaları nerede?” diye soruyorlardı. Bükülen bir dudak, çekilen çığniyle karşılık veriyorlardı bir-

birlerine. Kimse bir şey bilmiyordu. Babaeskili Mehmet ustanın ve birkaç arkadaşının dışında kimse bilmiyordu ama kuşkulananlardan biri de Kunduracı Ali'ydi. Babaeskili'nin komşusu. Tilki burunlu, tespih sallayan bıçkını andırır halinden ötürü sevmezdi Babaeskili. O da Babaeskili'yi sevmezdi. Komşuluk hatırıyla da olsa tahammül gösteriyorlardı birbirlerine. Bazı konuşmalarda;

"Komşu olmayacaktı ki..." diyordu. Mehmet ustanın kulağına dek gelmişti bu tür konuşmaları;

"Benden duymuş olma ama..."

"Ayağını denk al Babaeskili!"

"Dikkat et!" benzeri uyarıları aldığı anda ürperiyor değildi hani.

Ağır ağır çıkıyordu yokuşu. Beyninde, yapacağı konuşmanın toplumu etkileyici olması için dönen sözcükleri evirip çeviriyordu. Çıkıverdi Kunduracı Ali. Tespihini sallaya sallaya;

"Hay'rola komşu!" dedi.

"Nedir hay'rolan?"

"Düşünceli halin!"

"Ne varmış halimde?"

"Ne bileyim... Düşünceli olman hay'ra alamet değil de..."

Yanıtlamadı. Kalın, etli dudağını sarkıtmakla yetindi Babaeskili. Hızlı hızlı yürüyerek evine gitti. Karısı ve çocukları nihalenin başına bir sıralı çember olmuşlar, kaşık sallıyorlardı tarhana çorbasına. Hava sıcaktı.

"Kuzu dolması yesin ağalar beyler, çocuklar bu sıcakta tarhana çorbasına kaşık sallasınlar!.."

Karısı işkillenmişti. Kocasının sakin hali gitmişti birkaç gündür ama bugün ondan da beterdı. Yerinden kalktı ibriği, teşti ve sabunu alarak yaklaştı;

"Elini yüzünü yu hele." dedi;

"Kime kızdın da söyleniyorsun?"

Karısını da yanıtlamadı Babaeskili. El ve yüzünü kurulaşır çöktü nihalenin yanına.

"Hadi yatın bakalım!" dedi karısı. Merak sarmıştı. Çocukların duymasını istemiyordu, kötü giden ne ise kocasının anlatacaklarını. Parti başkanı olduğunu bilen ender kişilerden biriydi karısı. Kasabada herkes birbirine soruyordu kimin kurduğunu bu aykırı partiyi de; bilen biri ol verip de çıkmıyordu ortaya. Parti binası da yoktu, öteki partilerin binasına benzer. Bütün kasabalı;

"Ajanmış bunlar!"

"Tabii canım! Ajan olmasalar parti binası ve başkanını gizli tutarlar mı?" benzeri konuşuyorlardı.

Babaeskili ve karısı duyuyorlardı bu konuşmaları. Ağızları kapalıydı. Ser verip sır vermiyorlardı. Hatta Asiye'nin;

"Elif abla!" diye ünlemesine dışarı çıkmış, fısıltıyla konuşan Asiye'yi can kulağıyla dinlemişti;

"Mehmet abinin bu partinin başkanı olmasından kuşkulaniyor!" demesini.

"Kim?" diye sorduğunda;

"Kunduracı Ali!" yanıtını alınca yüreğinin gürpültüsünü duymuştu, göğüs kafesinin içinde. Yüzünün kırmızılaşıp heyecanlandığını gizleyememiş;

"Bir hal oldun abla!?" sözünü kekeleyerek yanıtlamıştı. Korktuğu başına mı gelecekti? Soru dolu gözlerle baktı kocasına.

"Herif!" dedi;

"Herif gel vaz geç bu sevdadan. Çoluk çocuğumuz var."

"Kıyırık adamlardan mı korkacağım?" dedi Babaeskili karısına;

"Kanun var, nizam var!"

"O kanun da, nizam da ağadan yana herif."

"Eski devirleri yaşatanları cesaretlendiremem. Bak, onlar et, süt, bal, yağ yerlerken benim çocuklarım bu sıcakta tarhana çorbasını zor buluyor. Tarlayı süren, eken, biçen benim. Emeğimin karşılığı verilmiyor. Bu düzen değişmeli."

"Sen mi değiştireceksin herif?" dediyse de olmadı. Dinlemedi Babaeskili. Sabaha sıkıntıyla uyanacak; o günün nasıl geçeceğini düşünüp duracaktı karısı.

Kasabalı toplanmıştı o gizemli parti ve başkanının konuşma yapacağı yerde. Önden girişi olan, üç tarafı duvarla çevrili alana kürsü konulmuştu. Bir sürahi, bir bardak, bir de cızırtılı ses aygıtı vardı kürsüde. Tepede sarı sıcak, üç beş kızgın delikanlı dönüp duruyordu.

Babaeskili konuşma yerine geldi, şöyle bir bakındı. İkirikliydi. Adımları ileri geri gidercesineydi. Kızgın bakışlı delikanlılar ellerinde sopalarla duruyorlardı.

Kunduracı Ali, ağaların yanında tespihini sallayıp duruyordu. Hava sıcaktı. Sırılsıklam hissetti kendini. Kürsüye ne zaman çıktığını, sopaların ne zaman kaldırılıp sırtına ve başına indirildiğini görmedi.

Babaeskili'nin başından ince bir sıcak çizgi ablak suratından çenesine doğru iniyordu. Toz duman içindeydi.

"Ben demiştim!" dedi Kunduracı Ali.

# Allı Gelin

Suya giden allı gelin  
Gelin kimin gelinisin  
Gelin bir su ver içeyim  
Ölürüm kanlım olursun

Oğlan su değil derdin  
Görmek ise beni gördün  
Oğlan burada ne çok durdun  
Ağam gelir dövülürsün

Yaylalara göçmedin mi?  
Soğuk sular içmedin mi?  
Güzel görüp geçmedin mi?  
İnelim çaydan iç suyunu

**AKTARAN: Emine ÇIRACI**

**DERLEYEN: Remzi ÇINGİL**



## Sokak

**A**z zamanda kimler geçti. Çocuklar, yaşlılar. Yayalar atlılar. Hepsi kendine mahsus bir dünyayı yaşayarak geçtiler. Araba gürültüleri, homurtuları sokağı doldururken, çıkardıkları toz etrafı kaplıyordu. Kadınlar sokağa bakan pencere camlarını silerken bunu iyice anlıyorlardı. Ters terste bakılıyorlardı.

İnsanlar kızmayı unutmuş. Kucağında çocukla geçen kadına birinin bakışı bunu gösteriyordu. Kızarken özlediği bir şeye daha çok yaklaşıyoruz. Affetmek içimizden gelmiyor. Mesela şu çocuk ninesinin yanında ne kadar dik yürüyor. Halbuki arkadaşları ona kambur adını takmışlardı. Yaşlı nine bükük beliyle çocuk gibiyken çocuğun yanında ne güzel uyum sağlıyor. Hayatta az rastlanır bu.

Şu sinekler insanlar biraz kızsın diye mi uçuşuyor sokaktan. Karşıda bir kadın penceresini açarken içinden mahcupluk duyuyor. Adeta sırlarının ilan edildiğini sanıyor, utanıyor ve ürkekçe dışarı bakıyor.

Hayvanlar, hele köpekler başka sesler çıkararak meydanı boş bulmuşçasına sakin ve endişesiz yürüyorlar. Duvar dibinde güneşlenen bastonu elinde dede köyünü hatırlıyor birden, sonra şehre gelişini. Aklına peş peşe gelen hatıralar. Dişlerini sıkıyor köyünü özlerken gırtlığı doluyor, yutkunuyor.

İşçi alın terini döktüğü binayı daha da büyütmek için harç karıyor, taş taşıyor. Malzemeleri oraya buraya atıyor. Tutturduğu ıslık kızdığını belli ediyor. Üstüne birde memleket havası cabası. Çocuğu elinde geçen kadın yarının evi diye gösteriyor yapıyı. Eli çantalı geçen uzaktan başladığı hayaline işçinin ıslık sesi dolunca her şey pembeleşiyor. Tatlılıklar kaçıyor gönlünden. İşçi garip garip bakıyor.

Baba anne ve çocuk arabası. Hızlıca yürüyorlar. Arabaya tutunmuş yavru küçük ayaklarıyla koşuşturuyor. Dünya ayak yarışı, yetişemeyenlerin vay haline diyor insan.

Gelip geçenlerden biri de delikanlılar. Yere ağırca basışları teşbih sallayışları, el kol oynamalar, canlanın sönen laflar sokağa uyum sağlayamadıkları besbelli.

Derken sokak çığlıkla doluyor. Sağa sola bakıyor insan. Sonra bir evde verilen çay partisinin pencere açılınca dışarı taşan sesleri olduğu anlaşılıyor.

Sokakta yalnız yürüyenler. Belki de dostundan ayrıldığı için muhasebesini yapıyor, kendince savunma yaparken kol kafa geçen başka dostların yanında yüzü kızarıyor.

Birinin ağızında sigara oraya buraya doluyor. Kaldırımları beğenmiyor. “Niçin cilalı taşlardan yaptırmıyorlar kaldırımları? Şu tozun toprağın haline bakın. Yağmur yağınca köy yollarına dönüyor. Bura da şehirmi,” diyor.

El arabasıyla uzaklaşan çocuk. Yüklü arabayı incecik kollarıyla sürerken zorlandığı belli. Etrafa bakınması daha hoş.

Geçen arabalar. Mahalledekiler geçtiğini duysun diye arabasını bağırıtıyor. Uyuyacak olan uyuyamıyor. Yatağında dönüyor bir iki kere. adam çarşafın koktuğunu söyleyerek iyice kızıyor kadına.

Hele motosikletli. Nasıl bağırıtıyor. Babasına duyurmak yerine el aleme duruyor. Millete bisiklet gibisi var mı diyor.

Pencereden bakan “sokaktan hep kendini beğenmişler geçiyor “ diyor. Aklınca bazı şeyler sezmiş. Örneğin, geçenlerin aklında fikrinde daha nasıl dik yürüyeyimde ütü bozulmasın. Hangi kavisli yol çizeyimde kunduramın boyası silinmesin.

İnsanlar kendini değil üzerlerindeki taşıyorlarmış.

Ödevini biraz hocadan korkarak, biraz anodan çekinerek Roman okuyordu. Okuduğu romandan bir cümle geldi aklına. “sokaktan Veli de geçer. Delide geçer. Geçenleri takibe başladı. Her gördüğünde “Delimi, Velimi” sorusunu soruyordu içine. Dalmıştı uzunca dalmıştı. Deliyi de veliyi de seçmek ya delinin ya velinin işi olmalı diyecek olsa da vazgeçemedi. “Sokakta insanın duyguları kabarıyor. İştahı açılıyor. Sinirleniyor. Yakıp yıkası geliyor. Anlamsız şeyler düşünüyor. Sokak Laboratuvar gibi zıt şeyleri, benzerlerini bağrında taşıyor. Sokakta adam toplumun kesitidir. O adamın romanı topluma tutulmuş aynı gibidir. Bakar göremezsin. Okur far kedersin”. Bu cümleleri bir romanın önsüzünden okuyunca delikanlı, kendini balkona attı.

Uzunca dalmış. Deliyi ve Veliyi seçmek ya delinin, ya Velinin işi diyerek vazgeçti. Annesi küçük yavrusuna bağırıyor. “Oğlum dolaşma sokakta. Araba tepeler. Elindeki çikolatayı alırlar. Kendi kendine “ayol ne vahşi sokak. Bülbül sokağı ne kadar iyiydi. Çocukları hırsız. Çocuk bak-kaldan eve gelesiye kadar elindekiler çalınıyor” diyor.

Annesi çiklet parası verince, sevincinden arkadaşlarını çağıran, derken koşuşan çocuklar.

Bakkaldan borç almış diye dövülen çocuğun ortalığı kaplayan avazı.

Sokak ortasındaki su dolu çukurlar. Bir arabanın yayı kırılmış. Ötekinin patlayan tekeri, buna gülenler. Arabacılar tarafından basılan küfürler.

İki kadının konuşması. Karşıdan karşıya. Komşuların yine çenesizler başladı, diyerek kızmaları. Birbirine takılan huzursuz olan kiracılar.

Sokakta sendeleye sendeleye geçen bu canı cebinde. Yine üstü başı yok. Biri

para verecek oldu öbü cebi yok dedi.

İnsan sokak ıssız kalırmı diye düşünüyor. Az bir yalnızlık. Arkadan bir tempoyla yürüyenler. Kol kola ve şence. Kadın “ser-seriler geçiyor” diyor. Ama içinde bir yakınlık duyuyor.

Bisikletli çocuk. Yenice öğreniyormuş. Yolda yalpalarken az adam korkutmuyor. Şu insanlar neden neden ufak tehlike karşısında ürperiyorlar. Çocuklar sakin ve kaygısız. Bu sokakta geçen ölüm korkusu yüklü geçiyorlar.

Yine bir çocuk. Atın dört nala gidişi gibi koşuyor. Tatlılığını karşıdan, birbirini geçmeye çalışan araba bozuyor. Kendini kaldırıma atmasıyla zor kutluyor. Bu gören komşu. “insanlar yarışı her şeyden çok seviyor” diyor.

Var yemezi kimse tanımaz ki? Kim ölürse var yemeze miras kalırmış. Mallar, mülkler ne yer, ne yediyor. Ölünce kabrine su dökende olmaz. Bahçede meyve ne varsa el arabasına kar pazara gitmiş, ucuza vermemiş. Dönüşte kızıyor. Ne günlere kaldık.

Karşıdaki kapının tak tak vurulması. Derinden gelen sesi;

-Kim o kim o açın

-Açın benim

Sen kimsin diye soracakken sorulmayışı. Uzunca bekleyiş. Kapıya kuvvetlice vuruşlar. Derinden.

-Derdin nedir. Sabırsız adam.

Kapıdaki düşünüyor. Evin balkonu da yok. Pencereler kapalı. Sokak hep öyle. İnsanlar kendilerini bu kadar niye gizlerler. Köyünü hatırlıyor. Koca ev. Koca sofa. Herşey ortada selam verir yukarı çıkarsın. Selam verir ev önünden geçersin. Dışardan bağırır bir şey istersin. Evden eve çene çalarsın. Ya burası acaba bunlar korktukları içinmi gizleniyorlar? Günah işledikleri içinmi? Malını yalnız yiyeyim diyemi? Kapı açılıyor. Eliyle saçını düzeltiyor, bunlardan vazgeçiyor. Kadın

bakıyor bir tahsildar. Ürkekçe “buyur” diyor. Sokakta birden çoğalan çığlıklar.

-Tahsildar geldi, tahsildar geldi.

Kocaman takırtılarla geçen at arabası. Bu hızla geçen taksi. Eskiler, yeniler.

Kadın, hayvanına binmiş. Heybesi asılı. Önde dilini çıkarmış köpeği. Sabırsızlandıkları belli.

İki tane asker. Sallana sallana yürüyorlar. Komutanları görse başka insan oluvercekler.

Çıtı pıtı iki kadın. Boyanmışlar, süslenmişler. Kouförden düğüne olmalı, biri arabamız yok diye üzüyorlar. Öteki şoförü nerden bulacaktık demez mi?

Sokağın ortasında ayıp işlemek. Şu adam yerde gördüğünü aldı. Ne ayıp şey. Bizde yerde altın görülse alınmaz. Ah rahmetli dedem. Neler öğretme diki, adam bu tenkidi yaparken sinirlendi. Parayı bulansa yoktan var gibi saydı. Sevindi de sevindi. Bir gören oldu mu diye etrafına ürkekçe bakında. Yeni hayal kurmanın telaşı içinde adımlarını hızlandırdı.

Biri bağıra bağıra selam veriyor. Kime verdi, kime duyurdu. Sağına soluna baktı kimseyi göremedi.

Kaldırımdan yola inemeyen adam epey beklerdi. Biri koluna girip indirmeseydi hali niceydi. Hey gençlik dedi. Yardım eden bana mı dedin dedi. Elini zor kaldırdı.

Sokak gel-git yerimi? Uzunca meydan mı? Herkese göre değişiyordu. Biri güneşin yalımı yüzüne vurmuş olacak, toprağa hasret kaldı.( Aynı adam yağmurda yürüyünce sokağı sevmişti) insanlar büyük anlaşma yapmışlar. Sokağı betanla kaplamışlar. Sokak toprak koksa, çamur sıçrasa ne olurdu.

Herkes penceresine koştu. Tanıdık sestü bu. Her gün aynı vakitlerde önünde arabası zorlayarak, başı öne eğik avazının çıktığı kadar bağırdı.

-Domates, patlıcan, kabak geldi. İyi fasulyelerim var. Yanık ses bir müzik gibi gelirdi çevredekilere. Azmi satardı, çok mu satardı bilinmez ama onun sadece sesini severlerdi. Birinde çay partisinde konu edildi. Satıcı domates, marul yerine ses sanatkarlığı yapsa daha çok kazanır. Öbürü

-Günde bir kere değil, istediğimiz zaman sesini duyarız.

-Şimdi bedava

-O zaman parayla

Gülüştüler.

Arabağında açtığı çalgı havası sokağı doldurdu. Zorla dinletme değilmiydi. Biri efkarlandı diye öbürleri ona katılmıydı. Şimdi hukuka saygısızlık vardı. İki öğrenci böyle söylenerek geçtiler.

Naylon eşyalar satıcısının sesi duyuldu. Etrafına toplanıldı. Alış-veriş ettiler. Ayrılırken güldü. Günlerce bu sokaktan geçmişti. Elbiseleri düzensizdi. Önünde giden düzgün kıyafetliye rağbet etmişler kendine bakmamışlardı. Yeni elbise aldı, beyefendileşti. Şimdi malını satıyordu. Ayrılırken buna gülüyordu.

Sokakta yalnız bir çocuk. Biri anası atmış, öteki anası uyumuş dışarı çıkmış, biride anası çalışıyor. Evde yalnız kalıyormuş, yine öteki bize ne demeseydi kavga çıkacaktı.

Az sadaka çok kaza bela savar. Herkesin içini sızlatıyor bu ses. Her halinden ürkek olduğu anlaşılan adam sokaktan çok şey elde edemedi uzaklaşıyor.

Avuç açmıştı

Allah rızası için... Başın gözünüz için... diyordu

İnayet ola.. inayet ola..

Geçenler söylüyordu.

Biri yere düştü. Kaldıran var mı kabilinden sağa sola baktı. Sonra kendi kalktı. Sağa sola bakmadan yürüdü.



Simitçi simitçi sesleri daha başka. Kentte simitler gün doğarken satılır. Bir simitçi çocuğa göre yatağından anlayarak kalkan çocuk ancak simitle avunmuş. annesi de pencereden sokağı gözler dururmuş. Şu vakitlerde simitçi satamayıp geri dönüyor olmalı.

Sokak yıkılıyor. Peş peşe arabalar. Gelin gidiyor. İçinde bağırانlar. Korna yarışından hangisinin fazla çıktığı anlaşılıyor. Hele hangisi daha iyi seçilemiyor. Herkes selama duruyor. Müşterisizlikten sıkılan bakkalda böyle dikilirseniz oh olur işte. Tekrarladı durdu.

Gelin konvoyuna camdan bakan kızda, anasının evde kaldın kızmalarını hatırladı. İnşallah... İnşallah... dedi. Niye dediğini kimse bilemedi.

Kaldırımlar da ağacı, gölgeyi özlüyor insan. Oysa bina gölgeleri, hızla geçen araba gölgeleri, bir şey sırtında geçenlerin gölgeleri. Güneşle koyuluğun oynadığı gölge özlenen. Çoklarına göre insanlar tabiatı kaçınca şehirleri kurmuşlar. Şimdi de evlerine tabiatı taşımak istiyor. Çiçekler, ağaçtan ev eşyaları. Vitrini süsleyen ağaç çeşitleri. Baharı, yazı isterse yaşıyormuş şehirliler. Sokakta buna hırçınlıklarında ekleniyor.

Şehrin homurtulu gürültüleri arasında ezan sesi işitiliyor. Duyanlar o anki dünyasında hisse dalmadan işlerin devam ediyorlar.

Sokakta yer yer görülen, kum, inşaat malzemesi yığınları. Kimine göre rezillik, kimine göre şehrin gelişmesi. Bakıp geçiliyor.

Arabasıyla sokaktan geçen adam. At'ı dalgın. Kendi dalgın.

Ağzında sigarayla geçenler. Çekişleri tutuşları bambaşka. Kendini sokağa kabul ettirmenin bir yolu sigara içmek.

İki arkadaş beraber yürüyorlar. Biri çekingen diğeri gururlu. Sebebi kısa ve uzun boylu oluşlarıydı.

Dede yalnız yürüyor. Gençliğini yaşıyor olsa gerek. Yoksa elini kolunu sallayıp bir meseleyi çözüyor olması neye bağlanabilir.

Biri bağrına vura vura geçiyor. Karnının çok tok olunca bağrına vurun demiş televizyondaki doktor. İyi ki kafasına vurmuyor. Sonra kafanın duvara vurucağını düşünüyor.

Bir çocuk ağlıyor. Kulağı tırmalıyor. İğnemi vuruyorlar acaba? Oyuncağı elinden mi aldılar? Etini mi kıvırıyorlar? Keşke bahse tutsaydık diyorlar o tarafa bahse tutsaydık diyorlar o tarafa bakanlar. Cep telefonu çalıyormuş

Adamın teki “ben bu sokağın çocuğuyum. Bana bunu yapamazsınız” bağırtısı çınladı. Tekrarlıyordu. Suç işlemiş hapisten çıkmış kimse yüzüne bakmamış, selam vermemişti de ondan...

O sırada araba gürültüleri etrafa toz toprak kaldırıyordu. Her türlü sesler birbirine karışıyor bozuk bir senfoni havasını veriyordu.

Bir şey anlamadı. Geldi. Romanı okumaya canı çekmedi.

## Andırın Manileri

**A**ndırın yöresinde söylenen ağıtlar, güzellmeler, taşlamalar, destanlar yanında yöreye özgü maniler de söylenirdi. 1945 doğum-luyum, o dönemlerde televizyon hiç olmadığı gibi radyo da yok gibiydi. Halk ürettikleriyle kendi kendine yetmeye çalışırdı. Köyün kızları gelinleri bir araya gelir, geceleri bulgur çekerlerken manilerle atışma yaparlardı. Pamuk çapalarken sarı sıcağın altındaki yorucu çapa işi, maniler ve atışmalarla hoş bir eğlenceye dönüşürdü. Kadınların ve özellikle kızların mantuvar açma manileri uzar giderdi.

Maniler kendi içinde anlam bütünlüğü olan ve bir dördlükten oluşan 7 ya da 8'li hece ölçüsüyle oluşturulan dördlüklerdir. Manilerde ilk iki dize ile son dizeler uyaklı, üçüncü dize ise serbesttir. Manilerde asıl söylenmek istenen ana tema son dizede vurgulanır.

Aşağıda okuyacağınız maniler bu gün Aslantaş Baraj suları altında kalan Üzücek köyünden derlenmiştir. 1976 ile 1980 yılları arasında Türkçe öğretmeni olarak çalıştığım Tokmaklı Ortaokulundan öğrencim Havva Akar bana Üzücek Köyünden yüzlerce mani getirmişti. Bu manilerden bir kısmını Andırın Yöresinden Öyküleriyle Ağıtlar, Taşlamalar, Destanlar, Maniler kitabımdan aldım.

Maniler genellikle köy kızları tarafından pamuk çapası yapılırken atışmalar biçiminde söylenmiştir.

*Taşa koydum ayrıanı  
Geldi kurban bayramı  
Ben askere gidiyom  
Yarım yapsın bayramı*

*İncecik beliklerim  
Uçuyor eteklerim  
Açılmış yumulmuyor  
Muhabbet çiçeklerim*

*Elbisem kısa kollu  
Asfalttır yarin yolu  
İsmi söyleyemem  
Kendisi orta boylu*

*Evimizin ardında  
Ördekler ötüşüyor  
Evlensene be yarım  
Kardeşim yetişiyor*

*Dükkandan yumak aldım  
Dantel örürüm diye  
Üzücekten yar sevdim  
Künde görürüm diye*

*Karabiber dövde gel  
Şişeyi doldurda gel  
Yar beni seviyorsan  
Hak perdeyi ser de gel*

*Pamuklar iki sıra  
Otursam arasına  
İçme yarım sigara  
Paketler yirmi lira*

*Koyun geçer önümden  
Mektup geldi yarımden  
Oku hocam mektubu  
Kalkamıyom yerimden*

*Tarlada ot yolarım  
Parmağıma dolarım  
Yarimle gezen kızın  
Saçlarını yolarım*

*Parmağımda yüzüğüm  
Sıkışmış oynamıyor  
Yarimden başkasına  
Hiç kanım kaynamıyor*

*Minarenin üstünde  
Ezan okunur yarım  
Sana söylenen sözler  
Bana dokunur yarım*

*Kaleden bakan oğlan  
Mendili sarkan oğlan  
Senden bu gözler varken  
Çok kıızı yakan oğlan*

*Dükkandan kına aldım  
Tartmadan verdi bana  
Nasıl olsa sorarım  
Bu dalgayı ben sana*

*Andırın asmasıyam  
Üzücek basmasıyam  
Anne doktor gerekmez  
Ben sevda hastasıyam*

*Dallar altına pıstık  
Çavuşlar çalar ıslık  
Üzüceğin kızları  
Hepsi kavrulmuş fıstık*

*Akşamdan kalan yemek  
Bir tencere mercimek  
Babam on bin istedi  
Sayamadı pezevenk*

Ufacık ayaklıyım  
Paytonlarda saklıyım  
Anne göçmen istemem  
Yerliye meraklıyım

Elimdeki su tası  
Nakışlıdır kupası  
Annem sana kız vermez  
Var git eşek sıpası

Testide duruldun mu  
Giderken yoruldun mu  
Ben sana abi derken  
Sen bana vuruldun mu

Başımdaki çemberi  
Al da katlama yarım  
Başka yar seviyorsan  
Söyle saklama yarım

Evimizin önünde  
Elektirik telleri  
Uzun mu geldi yarım  
Üzüceğin yolları

İn dereye nane biç  
Nane biçme rakı iç  
Madem beni seviyon  
Başkasıyla dalga geç

Mavilim diyen oğlan  
Al yeşil giyen oğlan  
Ben ellere gidiyom  
Benimsin diyen oğlan

Yüksek evler yaptırdım  
Üstünde makarası  
Yarım kumar oynuyor  
Elinde sigarası

Mavi giydim gezelim  
Mor menevşe düzelim  
Sen getirdin bu derdi  
Gel beraber çözelim

Sarı yorgan yüzledim  
Sevdiğim üşümesin  
Sevmediğim oğlana  
Allahım düşürmesin

Saatimin zinciri  
Sallanır yedi kere  
Nasıl cayayım yarım  
Gönül verdim bir kere

Saçlarımın ucuna  
Çiçekler takacağım  
Yar beni vermiyorlar  
İstersen kaçacağım

İp attım ulaş diye  
Dağları dolaş diye  
Ben seni sevdim yarım  
Derdime ilaç diye

Kaşların mildir yarım  
Cimbızla aldir yarım  
Akşam selamın geldi  
Aleykimselam yarım

Yeşil giydim yeşere  
Yeşil yere döşene  
Senin gibi güzeli  
Kim sevmeye üşene

Sıra sıra kabaklar  
Mor açıyor zambaklar  
Yar sana doyamadım  
Doysun kara topraklar

Akşamdan kalan yemek  
Sulu değil ekşili  
Yarime yakışıyor  
Kumaşların yeşili

Elbisesi lacivert  
Düş arkama takip et  
Başkasını seversem  
El içinde mahçup et



## Yazı Dersleri 15 Hikaye Yazmak

Hikaye nedir? Mevlana mesneviye şöyle başlar. Mesnevi neyle konuşmadır. Ney kendi olur. Dert söyler, dert dinler.

“Dinle neyden şikâyet etmede  
Ayrılıklardan hidayet etmede”

Dünyaya gelişimiz bir ayrılık hikâyesidir. Her hayat bir hikâyedir ve özü ayrılığa dayanır. Mesnevi insanlara tesir etme sırrını bulur. Hika yolunu seçer.

Söz söyleyenlerin, kelimeler eyleyenlerin hikâyeleri akılda kalır. Büyüklük tarafından anlatılan hikâye izleri hafızalarda yaşar. Hikâyenin kabul edilir bir sırrı var. Çocuklukta dinlenen hikâyeleri kim unutabilir.

Hikâye sanatımız hep vardı. Sözlü ve yazılı edebiyatımızda hikâye vardı. Hem düz yazı, hem de şiir olarak hikâye etme sanatı bizde var. Ancak batı edebiyatı gibi uzun düz yazı ile yazma sonradan, dışarıdan gelir. Atalarımız bir beyitle, dörtlükle, kısa metinler ile hikâye ederler. Buna güzel misaller var.

Mevlî, giriş bölümü

Mevlana, dinle neyden...

Dede korkut, boy boyları, soy soyladı ile başlayan hikâyeleri

Akif Seyfi babası

Gibi metinler hikâye etme sanatıdır. Esasen söz söyleme hikâye etmeye dayanır. Yazılı metinlerimiz çoktur. Bu şekilde konuştuğumuz bir bakıma hikâye etmedir. Dünden, geçmişten bahsediyorsak hikâye diliyle konuşuyoruz demektir.

Hikâye nedir sorusunun cevabı “ hikâye tamamen kurgudur” derler. İster yaşanmış olsun ister olmasın hikâye kurgu ile oluşur.

Çoğu kişiler roman zor yazıldığı, kurgu gerektiği, uzun olduğu için onun yerine hikâye yazmayı önerirler. Bu tez doğru değildir.

Hikâyede roman gibi kurallı disiplinli bir edebiyat yazma şeklidir.

Hikâyede çok fazla olay, karakter diyalog olmadığı için kolay görülsede, yazılı kurgusu, tutarlılığı, mantığı cephesinden baktığımızda öyle değildir.

Bizde hikâye deyince “hayat hikâyesi” akla gelir. Hayatın bir mahrem yanı var. Vede hayat hikâyesi fazla dillenmez. Oysa hikâye hayat yolunda yürüyenlere fener gibidir. Hikâye hayattan kesitte olsa hayattan kurguda olsa ışık saçar. Alacağı şeyler var insanın

Hikâye insansı olmalı, insan kokmalı, insan tadı vermeli.

Hikaye yazımı; En kolay yazım şekli hikâyedir. Hikâye tıpkı konuşmada olduğu gibi düz anlatım şeklidir. Hikâye içinde düz yol olduğu gibi, labirentler, engebeli, inişli- çıkışlı yollar misali anlatım şekilleri de kullanılır. Bu hikâyeciye özgün farklı kılan yanıdır. Hikâyecide bu yanıyla tanınır.

Hikâye kilime benzer. Dokunurda dokunur. Desen içinde desen, desenden desene geçiş. Desenlerde uyumlar, zıtlıklar, simetrisizlikler. Öyle olay içinde olayı olaydan olaya geçiş. Hikâyede dün, bu gün yarın iç içe geçişli verilir. Hayata benzeyen bir anlatım çıkar. Yalın hikâyeler tek renk, düz bir kilim dokumaya benzer. Hikâye yaşanmış olanları anlatma sanatıdır derler. Yaşanmış, veya yaşanmamış olsun yaşama dair geçen anlatımlar hikâye edilir. Hikâye geçen bir zaman diliminde yazılır. Hikâye esasen hemen tasarlayıp, yazılıp tamamlanan bir metin yazma hâdisedi değildir. Önceden kurgu, hikâyenin çatısı olayların akışı, şahsiyetlerin rolü kullanılacak dil, söylem şekilleri sonuçlama tarzı için hazırlık gerekir. Dokümanları toplamak gerekir. Hikaye akla ge-

lenlerle yazmaya başlayıp sonu neye varırsa varsın tarzında bir yazı eylemi değildir. Böyle bir yol ile yazılan eser hikaye sayılmaz. Kurgusuz hikâye olmaz.

Aslında hikâyede kurgu hikâyeyi yazma planıdır. İskelete benzer. İskelet ( çatı) kurulmadan yazmak serüvenle dolu yolculuğa benzer. Beklenmedik bir yere varırsın yani başka bir hikâye çıkar ortaya veya çıkmaz. Onun için hikâyeye kurgularını vererek hikâyeciye açılım yapalım. Hikâyecinin zihin dünyasını açalım, rahatlatalım.

Hikâyenin Kurguları

- Kendi başından geçen olay
- Çevresinde meydana gelen olay
- Gördüğü, gözlediği olay
- Kendisine anlatılan olay
- Duyduğu, işittiği bir olay
- Etkilendiği bir olay üzerine hikâye kurgusu
- Tasarlandığı bir hikâye kurgusu
- Bir olayın kurgusu
- Etkilendiği hikâyeden çıkardığı yeni hikâye kurgusu
- Toplumsal yaşamı, olayları anlatan hikâye
- Toplumsal /sosyal olaylara çare arayan hikâye kurgusu
- İnsanı merkeze alan psikolojik hikâye kurgusu
- Hayattan bir kesiti anlatan hikâye
- Geçmişte yaşanan bir olayı anlatan hikâye
- Hayal mahsulü hikâye
- Mesaj amaçlı hikâye
- İnsan beyninde iz bırakan olayları durumları anlatan hikâye
- Bilim kurgu hikâye
- Sanal hikâye
- Canlıları anlatan hikâye
- Cansızları anlatan hikâye. Tarihi hikâye

- Ağıtlar türküler destanlar

## ZAMAN

“Bir varmış bir yokmuş”, “vaktin birinde”, “zamanın bahrinde” ile başlayan metinler masal sayılır. Yani hikâyede “mişli” geçmiş zaman kullanılmıyor. Demek ki hikâyenin dili, onun zamanını da belirliyor. Hikâyede zaman bir açıdır. Hikâyeci yazdığı hikâyenin ya kendisidir, ya içindedir, ya dışındadır. Bu bakışlar farklı zamanı işletebilir

Hikâyede zaman kavramını açarak bakalım. Geçmişte yaşanan bir olayı hikâye ederek yazıyorsak doğrusu geçtiği için mişli geçmiş zaman kullanılır. Mişli geçen zamanlar masal için de kullanılır. Öyleyse olay geçmişte de yaşanırsa gözleyen olarak hikâye yazılmalıdır. Uzak zamanlar da da dili geçmiş zaman kullanılır.

Kahraman hikâye eskinin kendisi olabilir. O zaman, olay, yer, zaman açık ve net yazılmalıdır. Her cümle somut yazılmalıdır. Zaman fiili çelişkisiz, olmadan yazılır. Cümleler zaman dikkate alınarak kurulur.

Hikâye dışarıdan bir anlatım şeklinde yazılıyorsa yer ve zaman net olarak verilir. Hikâyeyi zaman gözlemcidir. Gözleye gözleye hikâye yazılır. Hikâyenin çatısı kurulduktan sonra di li geçmiş zaman kullanılır.

Hikâyede geniş zaman veya şimdiki zamanda kullanılır. Ama istisnai olarak kullanılmalıdır. Çünkü hikâye yaşanmış ve bitmiştir. Şimdiki zaman geniş zaman uyumu olarak kullanılmamalıdır.

Hikâye bir mekân içinde geçer. Mekânsız da olsa bir muhal ortam vardır. Yani hikâye insanidir.

Aslında mekânı insanın aklı, algısı, kültürü, yaşadığı ortam belirler.

Hikâyede mekânı kurguda verdiğimiz önem kadar işleriz zaten hikâye mekân (ortam), olay ve insandan meydana geldiğine göre, mekânı bilerek işleriz. Mekânın kendisi hayal ününü olduğu gibi,

somut bir yerde olabilir.

Burada hikâyede olabilecek mekân kurgularını vererek hikâyecinin zihin dünyasını açalım.

## MEKÂN

- Belli, noktasal coğrafya
- Belli, bilinen mekânlar
- Anımsatılan mekânlar
- Yorumlanan mekânlar
- Belirsiz mekânlar
- Hayal mekânlar

## ORTAM

Hikâye yazarken içinde bulunduğumuz ortamı önemseyelim. Herkesin bir yazma alışkanlığı var. Alışkanlıklar yapıla yapıla oluşur. Öyleyse iyi alışkanlıklar edinelim. Hikâye yazarken ortam zihnimizi verimli çalışmamızı sağlamalıdır. Işıklı gürültüsüz bir oda seçilmeli çalışma masası notlarımızı, rahatla kullanacağımız yararlanacağımız kitap sözlük ve dokümanlar yanımızda olmalı. Nerde iyi yazıyorsanız orda hikâye yazabilirsiniz.

## DİL

Hikâyede dil söylem anlatım çok önemlidir. Hatta hikâyeyi diğer edebi metinlerden ayırır. Zaten hikâye dili diye bir kavram vardır. Hikâye etme sanatında bu dile dayanır. Hikâyede cümleler kurulurken seçilen kelime deyimler, fiiller’ e dikkat edilir. Kurulan cümle hikâyenin anlatım şeklini ortaya çıkarır.

O hikâyede sade, basit, yalın dil kullanılmalıdır.

Hikâyecinin kendine ait bir dili, anlatımı olmalıdır.

Hikâyede anlatım üç şekilde karşımıza çıkar.

- Bizzat kendini anlatım
- Kendini gözleyen biri varmış gibi anlatım
- Dışarıdan gözlemci gibi anlatım
- Duyulanları söylenenleri aktarma yoluyla anlatım
- Belirsiz mutlak kapalı anlatım.

Hikâyede bu anlatım şekillerinden biri ve birkaçı bir arada verilebilir. Bu hikâyeciye kalmıştır. Hikâyenin gücü de burada saklıdır.

## TESVİR

Hikâyede tasvir yapılır. Hikâyede tasvire yer verilir. Tasvirler yer, mekân, insan, olay, toplum üzerine yapılır. Ancak romandaki gibi uzun paragraflar, anlatılır.

## KARAKTER

Karakter, yani hikâyede bir insan olmadan yazılamaz. Hikâyeci; insan, insanlar, toplum etrafında meydana gelen olayları anlatır. Bu karakter kendisi, biri başkaları olabilir. Kim olursa olsun karakter açık net verilir. Bazı hikâyeciler karakterin ismini vermeden yazarlar. Böylede olsa karakteri anlatırlar. Olaylar, akış onun etrafında meydana gelir.

Hikâyede karakter birkaç yönden işlenir.

- Ya kendisidir.
- Ya yakın işlediği birisidir.
- Ya insanlardır.
- Ya toplumdur.

## KARAKTERLER

Karakter bir çok yönden işlenir psikolojik yönde iç dünyası işlenir

- Sosyal bir kişilik olarak işlenir.
- Özellikleri, nitelikleri belirgin bir karakter işlenir.
- Bir karakter çizilir, mesaj olarak işlenir.

## HİKÂYİYİ BESLEYEN KAYNAKLAR

Her eserde olduğu gibi hikâyede bir ihtiyaçtan bir kaygıdan doğar. Atalar “ dert dillendirir “ der. Derdi dert edince, ciddiye alınca eser ortaya çıkar. Hikâyeyi besleyen kaynaklar onun nasıl olacağını da ortaya çıkarır.

İçinde yaşanan ortam. İçinde yaşadığı ortam hikâyeciye ilham verir. Ortamın kendisi, iyiye gidenler, kötüye gidenler, güzellikler, doğrular, yanlışlar, özlenenler beklenenler ilhamı besler, hikâyede bundan çıkar.

Kurgu tasarlandıktan sonra geriye hikâyeyi yazmak kalır.

Şimdi hikâye' nin kaynaklara bakalım.

- Zihin dünyası. Çoğu hikâyeciler zihin dünyasından taşanlar hikaye edilir. Hikâyecinin iç ve dış dünyayı algısı beslediği fikir dünyası, değerleri, inançları, ortamı zihin dünyası şekillendirir. Hikâyede bu dünyanın eseri olur.

- Dünya görüşü. Dünya görüşü ile zihin dünyası farklıdır. Zihin dünyası bu birikimlerin adıdır. Dünya görüşü zamana, mekâna, olaylara bakışıdır. Zamanla yenilenir değişir. Uzun döneme baktığımızda yazarın eserlerindeki değişiklik buradan ileri gelir. Dünya görüşü hikâyeye yansır yansımada doğaldır

- Dış dünya. Dış dünya içimizde yaşadığımız dünyadır. Dış dünya bakarız ve anlamaya çalışırız. Dış dünya zihnimizi, fikrimizi, bakışımızı etkiler. Hikâye yazarken de dış dünya yönlendirir. Dış dünya mevsimlerle, coğrafyayla, toplumsal olaylarla kendini gösterir. İçinde yaşadığımız toplum coğrafya bizim dış dünyamızdır.

- Kültür ve medeniyet. Kültür ve medeniyet bizi kalıba sokar. Kimliğimizi kişilerimizi kültür ve medeniyetimiz belirler. Bunu en iyi dış dünyada gözleriz. İçerde farklı görüşe olsak da dışarıda birbirimize benzediğimizi görürüz. Yazdığımız hikâyede kültürden beslenir. Kültürümüzü yansır.

### GÜÇLÜ HİKAYE

Güçlü hikayeci olduğu gibi güçlü hikayelerde var. Esasen bir hikayenin güçlü olması demek, onun hikaye özelliklerini tümüyle taşıması demektir. İlk bakışta hikayenin bu yönü ele alınır. Daha sonra inceliklere bakılır. Bir hikayenin güçlü (tastamam) olması için aşağıdaki özellikleri ararız.

- Kurgusu güçlü olmalı. Kurgu kurma yönü güçlü olmalı zira her hikaye ayrı bir kurgu ister

- Dili güçlü , kelime hazinesi zengin olmalı. Zenginliklere sahip

dil ve atasözü deyim kelime tekerleme vb. olmalı.

- Çok okumalı.Çok okumalı yazınlardan farklı eser çıkarabilmeli

- Sürekli notlar almalı. Zihnini konu ve olaylar ile meşgul etmeli. Tespitlerini unutmamak için not tutmalı

Güçlü hikâye güçlü hikâyeciden çıkar. Ancak hikâyenin hazırlığı kurgusu ona güç katar.

### HİKÂYENİN TÜRLERİ

Tek bir hikâye yazım şekli olmadığı gibi, tek bir hikâye türü veya çeşidi de yoktur. Hikâyede diğer edebi türler gibi çeşitler vardır. Şimdi hikâye türlerine bakalım

#### 1. Oluş yönünden

- Olan biteni anlatan hikâyeler
- Kurgulanan, tasarlanan hikâyeler
- Karışık kalıbı olmayan muhal hikâyeler

#### 2. Zaman yönünden

- Dili geçmiş zamanlı hikâyeler
- Geçişli zamanlı( dili, şimdi, geçmiş gelecek) hikâyeler

#### 3. Hedef kitle yönünden

- Yetişkin hikâyeleri
- Çocuk hikâyeleri
- Kadın hikâyeleri
- Entelektüel hikâyeleri
- Bilim kurgu sanat hikâyeleri
- Magazin hikâyeleri

#### 4.Yazım yönünden

- Kısa hikâyeler
- Orta hikâyeler
- Uzun hikâyeler

#### 5. Sanat yönünden

- Edebi hikâyeler
- Halk hikâyeleri
- Tarih hikâyeleri

#### 6. Mekân/ yer yönünden

- Kır doğa hikâyeleri
- Köy hikâyeleri
- Kent hikâyeleri

- Dar mekan hikayeleri

### 7. Moral Yönden Psikolojik/ ruhsal hikâyeler

- Sosyal hikâyeler
- Toplumsal hikâyeler

### 8. Yazılış yönünden

- Durum hikâyeleri
- Olay hikâyeleri
- Halk hikâyeleri

### YAZILIŞI

Hikâye yazmak kolaydır. Ama her kolay aynı zamanda zordur. Hikâyede diğer edebiyat dalları gibi kuralları sınırları çevresi ve disiplini olan bir yazı çeşididir. Bir metnin hikâye olabilmesi için hikâyede aranan özellikleri taşıması gerek. Öyleyse hikâye yazmadan önce hikâyenin kurallarını bilmeliyiz.

Önce hikâyeyi kurgulamalıyız. Başka ifadeyle planlamalıyız hikayemizin planı bize kısa, orta, uzun bir hikaye yazdığımızda belirler bazen hikaye yazma alışkanlığı gereği bir türü tercih edenler var. Hatta az diye, kolay okunsun diye kısa hikâyeyi tercih edenler var. Aslında hikayeyi planlamak birazda yanlış kurgulardan doğru hikaye çıkmaz. Unutmayalım plan bir iskelettir.

Hikayenin kahramanlarını, onların yaşayacakları yapacakları akışı önceden planlamalıyız. Hikâyede kahraman seçimi, biçilen rol, yaşam rolü tamamen hikâyeciye kalmış kurgudur.

Tasvirsiz hikâye olmaz. Hikâyede mekân coğrafya geçen zaman kişiler olayları canlı anlatabilmek için tasvir gereklidir.

Genel kurala göre bir yazı türü giriş gelişme sonuç bölümlerine ayrılır. Hikâyede diğer nesir türleri gibi seçim, düğüm, çözüm bölümlerine ayrılır.

Hikâyede konu seçimi olmazsa olmaz kuraldır. Konu olmadan kurgu olmadan plan olmadan hikâye yazılmaz. Seçeceğimiz konu hakkında düşünmeli araştırma yapmalı, notlar almalı birikim



sağlamalıyız. Kahramanları konu bağlamında seçmeli değerlendir-meliyiz.

Aslında iyi hikâye beğenilen hikâyedir. Beğenilen hikâyedir. Beğenilen bir hikâyede okuyucu kendinden bir parça bulur. Bu nedenle insanlara hitap eden kendini onda bulan hikâyeler kaleme almamız. Yani hikâye yazarken titiz davranmalıyız. Vereceğimiz mesajlar aktaracağımız bilgilerin gücü buna bağlıdır.

Hikâyenin hitap ettiği yaş grupları da önemlidir. Hangi yaş grubuna hikâye yazacağımızı önceden kararlaştırmalıyız. Çocuk hikâyelerinde cümleler kısa, basit, net kolay anlaşılır olmalıdır.

Hikâyeden esas amacımız anlaşılır, sürükleyici, akıcı hikâye yazmaktır. Onun için kendimize hikâye yazma üslubu olmalıdır. Hikâyeyi kısa yazıyorsak giriş gelişme sonuç bölümlerini mutlaka olmalı, metnin teması sonda verilmeye çalışılmalıdır. Kısa hikâyeler bir veya iki sayfayı geçmez.

Hikâyeyi orta uzunlukta planlıyorsak yine düğüm, çözüm anlayışla yazmalıyız. Özellikle orta bölümlerde olayları amaçlı olarak merak uyandırmalıyız. Ancak konuyu ve olayları dağıtmamalıyız.

Hikâyeyi uzun yazıyorsak daha dikkatli titiz olmalıyız. Önceden kurgu plan karakter olaylar ortaya konmalıdır.

Bunları örer gibi yazarak hikâye meydana gelecektir. Hikâye uzun olduğu takdirde alt bölümlere başlıklara ayırabiliriz. Bunda da roman gibi iç içe geçmiş olaylar insanlar işlenir yalnız hikâyeyi uzun yazacağım diye içinden çıkılmaz, bağlantısız karmaşık hale getirmeyelim.

Her yazıda olduğu gibi hikaye dede imla kurallarına uymalıyız. Dil bilgisi kuralları, imla kavuzu sözlük atasözü deyimler yol göstericimiz olmalıdır. Düzgün cümleler ile yazılmış hikâye okunurluğu arttıracaktır.

## HİKÂYECİYE TAVSİYELER

Etrafınıza dikkat edin. Olayların insanların farkına var gözlem yapın

Dinleyin. Dinlediğiniz çok bilgi, size hikayenin kurgusunu oluşturacağınız olayların ipuçlarını verebilir.

Fikir sahibi olun düşünün hikayeden beklentiniz ne ? vermek istedikleriniz neler? Kendinize sorular sorun cevap arayın notlar alın sonra yamayı deneyin.

Günlük tutun aklınıza geleni yazın bol bol yazın beğenmezseniz yırtıp atmayın bir tarafa atın dursun sonradan baktığınızda işe yarayabilir. Eliniz yazmaya alışsın elinizi gözünüzü zihniniz beyniniz yazmaya odaklansın yazmak sıkıcı bir iş olmaktan çıksın. Okuyun sadece hikaye kitapları okumayın zihniniz açacak ışık tutacak her türden eser okuyun not tutun not almadan not tutmadan hikaye dolu dolu yazılmaz. Not almak zaman içinde aklımıza geldikçe yazdığımızı kısa cümlelerdir. Sonra bunları hikayede kullanırız.

Hikaye yazarken seçim yapılı hikayenin başında seçimleri yapmalıyız. Hikayenin akışına bırakırsak planladığımız hikaye çıkmaz.

Hikayede bizim anlattığımızdan ziyade okuyucunun ne anladığı önemlidir. Hikâyeyi öyle anlatmalıyız ki, okur film seyrederek gibi açık net anlansın kendini hikayenin içine katsın

Hikayede kahramanlar kavuşur hikayesiyle konuşur gibi yazar.

Hikayede yazı dili esas alınır. Cümleler ne uzun ne kısa ne devrik akışına göre planlanır. Ama cümlelerin anlaşılır sade olmalıdır.

Hikayede anlatmak yerine görmeyi yazmak daha etkilidir.

Hikaye bir olayı anlatmak değildir. Hikaye diliyle olayı anlatabilmektir.

Yazdıkça hikaye yazma kabiliyeti artar küçük hikayelerde başlamak ilk adımdır zamanla kıvrak edebi cümlelerle hikaye yazarsınız Hikaye

romana göre kısa yazılırsa yazarken sıkılmamalıyız. Hikayeye başlayıp hemen biten bir çalışmadır, nede kalan uzun çalışmadır. İyi bir plan yaparak yazılır biter

İnsanın kendisini içinde bulabileceği hikaye yazmak asıldır ana insani değerleri işledikçe böyle hikaye yazabiliriz.

## NETİCE

Hikaye yazmak zor. Ama iyi hazırlanırsak yazma alışkanlığı kazanırsak bu defa kolaylaşır. Hikaye diğer edebi türler gibi birikim doluluk çaba ve emek ister. Olayları anlatarak sayfalar dolusu yazı yazabiliriz ama bu hikaye olmaz hikaye etme olur. Tekrarlayalım hikaye etme olur tekrarlayalım hikaye disiplinli kurallı planlı çalışa ister.

Hikaye yazımı taklit ile başlar etki altında kaldığımız bir hikaye veya hikayeci ile yola çıkarız. Böyle başlanılan hikayeler yazdıkça kendimize güven gelir.

Daha çok yazmak isteriz bu arada notlar alır okuruz konular çoğalır. Birden fazla hikaye hazırlığı yaparız. Derken hikaye yazımında ikinci adım karşımıza çıkar.

Yazdığımız hikayeler bir ekol içinde yer alır. Bir ekolü bilerek bilmeyerek seçeriz hikayelerimiz hangi ekole giriyorsa onda yoğunlaşmak, çalışmak gerekir. Yazım ilerledikçe kendimizi bulmaya çalışırız.

Artık kendimize mahsus hikaye dili üslubu cümle kurgusu olayı anlatış yolları kurgular geliştikçe özgün hikayeler yazma ya başlarız ne kadar yazarsak sorun yok. Ama kendimizi daima yenilemeye ilerlemeye gayret etmeliyiz özgün hikaye yazdıkça sanat yönü edebi yönünü geliştirir. Okuyucu hikayenin tamamında vardır.

Hikaye yazarken tavsiyemiz korkmadan çekinmeden yeni bir hikaye yazmaktır. Yazdıkça hikayeciliğimiz gelişir.

### Canım Annem

Kış geldi anne  
Ellerim üşüyor  
Ellerimi tut  
Okul başladı

Yazamıyorum ellerimi tut  
Arkadaşlarım sevmiyor beni  
Okşa beni  
Yaz geldi şimdi

Ne yapalım baba  
Annem ölmek üzere  
Sen ölürsen kim tutacak  
Melek annem

Yine kış geldi  
Kimse elimden tutmuyor  
Kimse beni okşamıyor  
Ne yapayım anne

Söyle bana  
Her mezara varmama  
Sanki elimden tutuyorsun  
Ellerimden tut

*Elif DEMİRCİ*

### Neden?

Neden gökyüzü yine ağlıyor?  
Neden bulutlar bu kadar sinirli?  
Bu kadar bunaltıcı mı olması gerek havanın?  
Bu kadar sıkıcı mı olması gerek...  
Mutluluk neden bu kadar uzak ki?  
Ulaşmak çok mu zor  
Bir bulutun, gökyüzünün ulaşamadığı şey; mutluluk  
Neden bu kadar ceza...

*Duygu Gizem CİNCİK*

### Güzel Annem

Anneciğim anneciğim  
Dünya dolusu sevgiler  
Kucak dolusu çiçekler  
Sanadır anneciğim

Neler yaptın bizim için  
Ne yapsak az senin için  
Dünyaları versek sana  
Hakkın ödenmez anneciğim

Cennetin kuşları  
Dünyanın çiçekleri  
En güzel renkleri  
Senin için anneciğim

Dünyayı sersem ayağına  
Hakkını ödeyemem  
Hakkını helal et  
Benim güzel anneciğim

*Metehan Haşim İNEKÇİ*

### Alın Teri

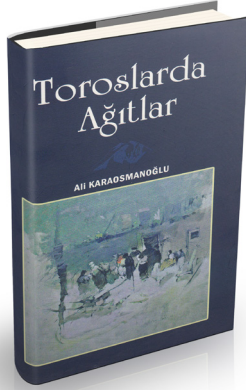
İşte geldim yanına  
Bir şeyler daha katmaya  
Bilgi edindim senin yanında  
Çalışmakta boş değilmiş bu arada

Umut ışığına ulaştım  
Başardım çok çalıştım  
Şimdi mutluyum işte  
Çünkü çaba sarf ettim diye

Gecemi gündüzüme  
Kattım başarayım diye  
Mutluyum yine de  
Başarıyı alın terimle kazandım diye

*Ayşegül BOZDOĞAN*

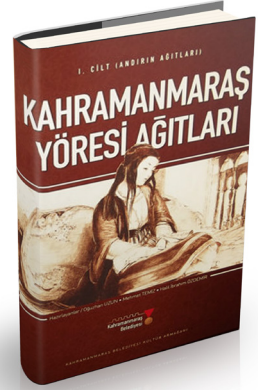
## İKİ KİTAP



*Andırında en çok ağıtlar üzerinde çalışılmıştır. Bunun iki nedeni var. Önce ağıtlar canlı ve yaşıyor. Her okuyan yazarın ilgisini çekiyor. İkincisi de derlemesi kolay. Andırının her köyü mahallesi yaylası, yaylası kaynaklı ağıtlar var. Şimdi ağıt derlemesinden oluşan iki kitap tanıtacağız*

*Ağıt kitaplarının ortak özelliklerine bakalım*

- Ağıta giriş metni yazılır, ağıtlar hakkında
- Ağıtlar bölümlere ayrılır
- Ağıtlar önce tanıtılır, hikâye edilir, sonra ağıt hikâye
- Ağıtlar nasıl, nerde, kimden derlediği anlatılır.
- Ağıtlar yerel lehçe ile söylendiğinden öyle yazılır.
- Yerel kelimler kitabın sonunda sözlük olarak verilir.



### Toroslarda Ağıtlar

Ali Karaosmanoğlu. Öğretmen, araştırmacı, şair ve yazar

Öğretmen, araştırmacı, şair ve yazar Ali Karaosmanoğlu Andırın yöresi ağıtlarını TOROSLARDA AĞITLAR adıyla derlemiştir. Tırşik yayınları arasında çıkmıştır.

Kitap sadece yazılı kaynakları değil sahada kaynak kişilerden derleme yapmıştır. Kitabın içinde özgün ağıtlar yer alır. Bir kısmı da bilinen yaygın ağıtlardır.

Ali Karaosmanoğlu yaşadığı köyde öğrencilik yıllarında derlemelere başlar. Üniversitede araştırma disiplini kazanarak devam eder. Muhiti ona çalışma zenginliği katar. Kitaba katkı yazar Narinoğlu, Andırında aşırı göç nedenleriyle ağıt derlemelerinin zorlaştığını ifade eder. Prof İsmail Görkemde Çukurova'nın dil ve kültür zenginliğini ağıtlarda buluruz der. Her aydında bunu ortaya çıkarmak görevi taşıdığını söyler.

Kitap iki bölümden oluşur. Birincisi ağıtlar kapsamında bağlamında geniş bir ölüm teması işlenir.

İkincisi Andırın ağıtları yer alır. 120 ağıt işlenir. Ağıtlar kaynak kişilerin ağızdan çıktığı gibi yazılır. Ekinde sözlük verilir. Ayrıca kaynak kişiler listelenir. Bu yönleriyle bilimsel eser niteliği kazanır.

Ağıtlarda kadın-erkek, yaşlı-genç, gelin-nine, hepsi var. Toplumda iz bırakan, yüreğini sızlatan her olara ve kişilere ağıtlar yakılır. Kitap bu yönüyle zengindir.

### Kahramanmaraş Yöresi Ağıtları (Andırın Ağıtları)

Araştırmacı Mehmet TEMİZ

Araştırmacı Mehmet Temiz tarafından hazırlanan Andırın ağıtları bir tez çalışmasıdır. Ağıtlar tamamen Andırın yöresini kapsar. Çalışma diğer ağıt derlemelerinden farklı yanları var.

- Ağıt derlemelerinin aksine güncel ağıt sayılacak kaynakları da işler
- Coğrafya ve mekan ağıtlarına yer verir
- Aşık ve şairlerin ağıt tarzındaki şiirlerini derler
- Ağıtların kısa hikayeleri anlatır
- Kaynak kişiler hakkında ayrıntılı bilgi verilmez
- Ağıtların bir kısmı yazılı şiirlerinden derlenmiştir. Bir kısmı geniş yazılı kaynaklar taranarak derlenmiştir.

Kitap Türk kültür coğrafyasında geniş bir ağıt tahlili yer ile başlar. Araştırmacı Andırın ağıtlarını 13 bölüme ayırarak işler.

- Yer ağıtları. Din büyükleri ağıtları
- Ölenlerin ağıtları
- Kaza vefat edenlerin ağıtları
- Askere giden dönmeyenlerin ağıtları
- Cinayete kurban gidenlerin ağıtları
- İntihar edenlerin ağıtları
- Yaşayanlara ağıtlar
- Hasret konulu ağıtlar

Ağıtların bölümlerinden de anlaşıldığı gibi sadece geçmiş değil, bugün ve yaşanan olayları ele alan ağıtlar görürüz. Yani geniş bir ağıt dünyasını işler araştırmacı. Bu açıdan baktığımızda ağıtlar hala devam etmektedir.





GSM: 0533 144 33 44  
MERSİN SİPARİŞ: 0531 304 99 48

ORHANGAZİ MAHALLESİ KOZAN BLV. NO: 258/ SARIÇAM/ADANA

# RÜZGAR Ticaret

*1991'den bugüne  
İlçemizin Hizmetindeyiz...*



## BEKO-EMSAN YETKİLİ BAYİ

KADIRLI CADDESİ ANDIRIN

TELEFON: 0344 561 20 44

[ruzgarticaret46@gmail.com](mailto:ruzgarticaret46@gmail.com)